

คุณค่าการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทขิ่น ในเมืองเชียงตุง
THE VALUES OF THE VESSANTARA JATAKA RECITATION CEREMONY
OF THE TAI KHUN PEOPLE IN KENG TUNG

พระมหาวิริยะ วชิรญาณ (จันทาพูน)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

คุณค่าการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง

พระมหาวชิระ วชิรญาณ (จันทาพูน)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

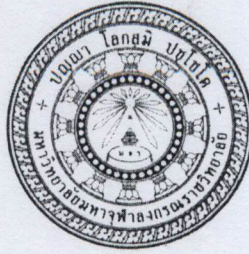
The Values Of the Vessantara Jataka Recitation Ceremony
Of the Tai Khun People in Keng Tung

Phramaha Wachira Wachirayano (Jantapoon)

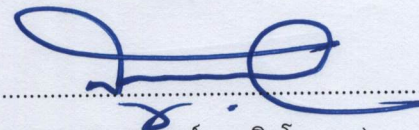
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

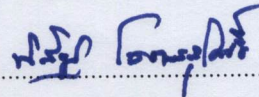
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “คุณค่าการตั้งธัมมเวสสันดรชาตกะ ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

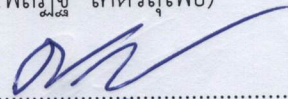
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

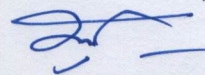
ประธานกรรมการ

(ดร.พิสิฐ โคตรสุโพธิ์)

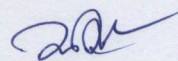
กรรมการ

(ผศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร)

กรรมการ

(พระวิสิฐ จิตวิสิฐ, ดร.)

กรรมการ

(พระครูพิพิธสุตาทร, ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระวิสิฐ จิตวิสิฐ, ดร.

ประธานกรรมการ

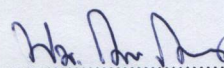
พระครูพิพิธสุตาทร, ดร.

กรรมการ

ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาหิระ วชิรธำโน)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : คุณค่าการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทเขิน ในเมืองเชียงตุง

ผู้วิจัย : พระมหาวชิระ วชิรญาณ (จันทาพูน)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระวิสุทธิ จิตวิสุทธิธ, ดร., พธ.บ. (จริยศึกษา), พธ.ม. (พระพุทธศาสนา)
Ph.D. (Philosophy)

: พระครูพิพิธสุตาทธ, ดร., ป.ธ. ๓, พธ.บ. (ศาสนา), M.A. (Buddhist
Studies), M.Phil. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

: ผศ.ดร. วิโรจน์ อินทนนท์ ป.ธ. ๗, พธ.บ. (ศาสนา) M.A. (Philosophy)
Ph.D. (Philosophy)

วันสำเร็จการศึกษา : ๓๐ มกราคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทเขิน ในเมืองเชียงตุง (๒) เพื่อศึกษาสำนวนและทำนองของการเทศน์ธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทเขิน ในเมืองเชียงตุง (๓) เพื่อศึกษาคุณค่าของการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทเขิน ในเมืองเชียงตุง

ผลการศึกษาพบว่า การตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนว่าเกิดขึ้นเมื่อใดแต่สันนิษฐานได้ว่าเริ่มตั้งแต่สมัยพญาผายูได้บัญชาให้เจ้าเจ็ดพันตุราชบุตรมาปกครองเมืองเชียงตุงและส่งพระเถระไปด้วยในปี พ.ศ. ๑๘๘๒ และพบหลักฐานจดบันทึกของคัมภีร์ธัมมเวสสันตรชาตกะถูกแต่งขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๖๕-๒๓๗๑ โดยเจ้าฟ้ามหาขานน เจ้าฟ้าผู้ปกครองเมืองเชียงตุง มีการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะอย่างยิ่งใหญ่และถวายคัมภีร์ธัมมมหาชาติ ๑๑๐ ชุด

ในด้านสำนวนและทำนอง สำนวนแบ่งเป็น ๒ สำนวน คือสำนวนร้อยแก้วและสำนวนร้อยกรอง สำนวนร้อยแก้วมีลักษณะเป็นความเรียงธรรมดา สำนวนร้อยกรองจะแต่งเป็นฉันทลักษณ์มีสัมผัสนอกและสัมผัสในอย่างสวยงาม ส่วนทำนองของการเทศน์มีอยู่ ๒ วิธี คือเทศน์แบบธรรมวัตรและทำนองมหาชาติ ทำนองเทศน์แบบธรรมวัตรจะใช้ภิกษุหลายๆรูปสวดพร้อมๆกัน ส่วนทำนองเทศน์มหาชาติ จะมีจังหวะการพัก ยั้ง มีวรรค ตอน ตามลมหายใจผู้เทศนา

ในด้านคุณค่าของการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ นักปราชญ์ผู้แต่งมหาชาติในเชียงตุงได้นำเอาหลักธรรมสอดแทรกในเนื้อธรรมมหาชาติมีการผสมผสานเชื่อมโยงกับสภาพวิถีชีวิต จารีต

ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทจีนในเมืองเชียงตุงได้อย่างกลมกลืน จึงเกิดคุณค่ามากมายในการตั้งรั้วมั่วสั่นตรชาตกะ ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง

Thesis Title : The Values of the Vessantarajataka Recitation Ceremony of the Tai Khun People in Keng Tung

Researcher : Phramaha Wachira Wachirayano (Jantapoon)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phra Wisit Thitavisiddho, Dr., B.Ed. (Ethical Studies),
M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Philosophy)

: Phrakru Piphitsutatorn, Dr. Pali III, B.A. (Religions),
M.A. (Buddhist Studies), M.Phil. (Buddhist Studies),
Ph.D. (Buddhist Studies)

: Asst. Prof. Dr. Viroj Inthanon, Pali VII, B.A. (Religions),
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

Date of Graduation : January 30, 2018

Abstract

This thesis is of three objectives as (1) to study the history and development of the Tai Khun's Vessantarajataka recitation ceremony in Keng Tung, (2) to study the rhetoric and the melody of Tai Khun's Vessantarajataka recitation ceremony in Keng Tung and (3) to investigate the values of Tai Khun's Vessantarajataka recitation ceremony in Keng Tung.

The results revealed that There is no clear evidence of the Vessantarajataka recitation ceremony, but it is assumed that it was started in the reign of King Phraya Yuu commanded his son named Chao Jed Phan Tu with the Elder monks to rule the town of Chiang Tung in B.E 1882. It was found the evidence that Vessantarajataka was composed by Chao Fah Maha Khanan, the ruler of Keng Tung between B.E. 2365 – 2371. After that, the Vessantarajataka recitation ceremony was started and the ruler offered 110 Vessantarajataka Scriptures.

In terms of rhetoric and melody, it was divided into 2 rhetoric viz. prose and poetry. The prose is a simple essay but the verse is composed of poetry with the beautiful rhythmic. The melodic of Vessantarajataka recitation is classified into

two as the Dhammawatra and Mahajati. The rhythm of Dhammawatra is recited by a group of monks, while the rhythm of Mahajati is recited by a monk through a rhythm of restraint, with punctuation according to the breath of the sermon.

Regarding the values of Vessantarajataka recitation ceremony, the author has inserted the Buddhist Doctrines in the content of Mahajati with lifestyles, traditions, and customs of the Tai Khun in Keng Tung harmoniously. Therefore, the Vessantarajataka recitation ceremony creates all values for Tai Khun in Keng Tung.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จได้ด้วยดีด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จากเพื่อนสหธรรมิกหลายท่านหลายฝ่ายด้วยกันทั้งกรุณาให้คำแนะนำและให้กำลังใจตลอดมา ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณทุกท่านทุกคนดังนี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์ พระวิสิทธิ์ จิตวิสิทฺโธ, ดร. ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระอาจารย์ พระครูพิพิธสุตาทธ,ดร. และ ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาสละเวลาตรวจสอบ แก้ไข และให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ยิ่ง วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดี ด้วยความกรุณาอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากอาจารย์ ประธานสอบ คือ ดร. พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ ทั้งขอขอบพระคุณคณาจารย์ประจำศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่ทุกคนทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทุกแขนงวิชา และขอขอบคุณเพื่อนกัลยาณมิตรนิสิตเพื่อนร่วมรุ่นที่ทำให้กำลังใจด้วยดีเสมอมาตลอดจนถึงเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บัณฑิตศึกษาที่ได้แนะนำ อำนวยความสะดวกติดต่อประสานงานและขอขอบคุณทุกๆท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้อง วิทยานิพนธ์

ขอคุณงามความดีที่ได้จากการค้นคว้าวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้บิดามารดาและครูอาจารย์ญาติธรรมทั้งหลายที่มีส่วนในการช่วยเหลือในการทำวิจัย และขอบพระคุณอีกครั้งที่ให้ความช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

พระมหาวชิระ วชิรญาณ (จันทาพูน)

๓๐ มกราคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓. ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๔. ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๕. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๖. ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๑.๗. วิธีดำเนินการวิจัย	๑๓
๑.๘. ประโยชน์ที่ได้รับ	๑๓
บทที่ ๒ ประวัติและพัฒนากการการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทจีน - -ในเมืองเชียงตุง	๑๕
๒.๑. ประวัติความเป็นมาของการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ	๑๕
๒.๒. อิทธิพลของเวสสันตรชาตกต่อการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ	๓๐
๒.๓. พัฒนาการของวรรณกรรมมหาชาติเวสสันตรชาตกะ	๓๖
๒.๔. พัฒนาการด้านรูปแบบพิธีกรรมการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ	๓๙
๒.๔.๑ พัฒนาการด้านรูปแบบพิธีกรรม	๓๙
๒.๔.๒ พัฒนาการรูปแบบการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ	๔๐
๒.๕. บทบาทหน้าที่ของชุมชนในพิธีตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ	๔๒
๒.๕.๑ บทบาทของวัด	๔๒
๒.๕.๒ บทบาทของพระสงฆ์	๔๒
๒.๕.๓ บทบาทของ มัคทายกหรือปูจรรย์	๔๒
๒.๕.๔ บทบาทของประชาชน	๔๓

บทที่ ๓	สำนวนและทำนองการเทศน์มหาชาติ ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง	๔๕
๓.๑	สำนวนของการเทศน์ธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง	๔๕
๓.๑.๑	สำนวนแบบร้อยแก้ว	๔๕
๓.๑.๒	สำนวนแบบร้อยกรอง	๔๘
๓.๒	ทำนองการเทศน์ธัมมเวสสันตรชาตกะ	๕๒
๓.๒.๑	ทำนองแบบดั้งเดิม	๕๒
๓.๒.๒	ทำนองแบบปัจจุบัน	๕๔
๓.๒.๓	ทัศนคติของชาวไทจีนต่อการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ	๕๖
๓.๒.๔	จุดมุ่งหมายของการฟังเทศน์มหาชาติ	๕๘
บทที่ ๔	คุณค่าของการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง	๖๒
๔.๑	คุณค่าทางด้านพุทธจริยธรรมสำหรับการดำเนินชีวิต	๖๒
๔.๒	คุณค่าทางด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา	๖๘
๔.๓	คุณค่าทางด้านประเพณีและวัฒนธรรมในพุทธศาสนา	๗๐
๔.๔	คุณค่าทางด้านพุทธศิลปกรรม	๗๔
๔.๕	คุณค่าทางด้านวรรณกรรม	๗๖
๔.๖	คุณค่าทางด้านภาษาและ	๙๒
๔.๗	คุณค่าทางด้านสุนทรียะ	๙๗
บทที่ ๕	สรุปและข้อเสนอแนะ	๑๐๐
๕.๑	สรุป	๑๐๐
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๑๐๓
บรรณานุกรม		๑๐๔
ภาคผนวก		๑๑๐
ประวัติผู้วิจัย		๑๑๘

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้าสู่ดินแดนภาคเหนือแล้วเผยแผ่เข้าสู่เมืองเชียงตุง รัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ เป็นครั้งแรกที่เมืองหริภุญชัย ตามหลักฐานปรากฏชัดในคราวที่พระนางจามเทวีเคลื่อนพลจากเมืองละโว้เข้าปกครองหริภุญชัยเมื่อราว พ.ศ. ๑๒๐๔ โดยมีพระภิกษุผู้รู้พระไตรปิฎก ๕๐๐ รูป^๑ ติดตามพระนางมา พระพุทธศาสนาที่เข้ามาครั้งนั้นเป็นนิกายเถรวาท อันเนื่องมาจากพระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งสมณะทูตมาเผยแผ่ในดินแดนสุวรรณภูมิ^๒ จำนวน ๒ รูปคือ พระโสณะและพระอุตตระ ทำให้พุทธศาสนานิกายเถรวาทได้ประดิษฐานในแคว้นหริภุญชัยสืบต่อมาถึงในสมัยล้านนาเชียงใหม่และนำไปสู่ชาวเชียงตุงในรัฐฉานตะวันออก ของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ในปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างเมืองเชียงตุงและการประดิษฐานพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยพญาเม็งรายนั้นมีความมุ่งหมายที่จะให้เป็นเมือง “ประเทศราช” ของอาณาจักรล้านนา มีอิสระในการปกครองตัวเองตามลักษณะจารีตประเพณีท้องถิ่นของชนชาติต่างภาษา หรือที่เรียกว่า “ลูกบ้านทางเมือง” เมืองดังกล่าวนี้ ตั้งอยู่ในบริเวณชายขอบของอาณาจักรล้านนา ในบางสมัยก็แยกตัวเป็นเอกราช ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางบ้านเมือง จากภูมิความรู้ของพระสงฆ์เชียงตุง และการช่วยเหลือแนะนำของนักปราชญ์จากลังกาทำให้มีการศึกษาภาษาบาลีอย่างกว้างขวาง พระภิกษุมิมีความสามารถสูง จะได้รับการสนับสนุนให้ไปศึกษาต่อที่ลังกา เมื่อกลับมาก็ได้แต่งคัมภีร์ต่างๆ เป็นภาษาบาลีไว้เป็นจำนวนมาก เช่น วรรณกรรมชาดก วรรณกรรมตำนาน วรรณกรรมตำรา และวรรณกรรมคำสอน เป็นต้น โดยเฉพาะวรรณกรรมในทางพุทธศาสนาสำคัญ ได้แก่ เรื่องมหาชาติ หรือเวสสันดรชาดก ซึ่งเป็นเรื่องที่อยู่ในมหานิบาตชาดก เดิมเป็นภาษามคธหรือภาษาบาลี เชื่อกันว่าเป็นพุทธพจน์นับเนื่องอยู่ในขุททกนิกายฝ่ายพระสุตตันตปิฎก พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงเป็นคาถาคือคำประพันธ์ประเภทฉันทลักษณ์ตลอดเรื่อง มีความยาวกำหนดเป็นคาถา ๑,๐๐๐ คาถา ซึ่งไทยเรานิยมเรียกว่าคาถาพัน เรื่องเวสสันดรชาดก เป็นชาดกที่มีความสำคัญที่สุดในบรรดา nibaตชาดกทั้ง ๕๔๗ เรื่อง

^๑ อุดม รุ่งเรืองศรี, **วรรณกรรมล้านนา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๘๗.

^๒ แสง มนวิthur, “ความเป็นมาเกี่ยวกับพุทธศาสนาในล้านนา”, **จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม-กันยายน, ๒๕๑๙): ๗๙-๘๐.

เรื่อง มหาชาติชาดก ในพระพุทธศาสนา ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักคำสอน หรือคตินิยม คำสอน มีลักษณะเป็นสุภาษิต ซึ่งปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกที่เป็นคาถาบาลีประเภทร้อยกรองไว้มากนัก แต่ที่ปรากฏรายละเอียดเกี่ยวกับชาดกจะมีปรากฏในอรรถกถาส่วนใหญ่คำว่า ชาดก หรือชาดก แปลว่าเรื่องที่เกิดขึ้นแล้ว ผู้เกิด^๓ หมายถึงเรื่องราวในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ ไม่ใช่ขยายหรือนิทานปรัมปราที่บางท่านเข้าใจ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ ได้ให้ความหมายคำว่า “ชาดก” ไว้ว่า เรื่องพระพุทธเจ้าที่มีมาในชาติก่อนมหาชาติชาดก หรือเวสสันดรชาดก ปรากฏในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๘ ที่พระพุทธเจ้าได้แสดงเอาไว้ว่า ๑,๐๐๐ คาถา นิยมเรียกเวสสันดรชาดกว่า มหาชาติ หมายถึงชาติที่ยิ่งใหญ่ เพราะเป็นพระชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ที่ทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ครอบถ้วนบริบูรณ์ ก่อนที่จะมาเกิดเป็นพระพุทธเจ้าในพระชาติสุดท้ายการตั้งธรรมเวสสันดร หรือการเทศน์มหาชาติชาดกในเมืองเชียงตุงส่วนใหญ่มีประเพณีการตั้งธัมมเวสสันดรชาดกหรือเทศน์มหาชาติในเดือน ๑๑ เป็ง ของทุกๆปี ซึ่งในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามเหตุการณ์ที่เหมาะสมบ้าง มหาชาตินี้ประกอบด้วยคาถาพัน มีมาตั้งแต่โบราณกาล เรียกว่ามหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ ซึ่งแต่งเป็นร้อยยาวด้วยทำนองท้องถิ่นอันเพราะพริ้ง และเทศน์แต่ละกัณฑ์ทำนองจะไม่เหมือนกัน

สำหรับเมืองเชียงตุงเป็นจังหวัดหนึ่งในรัฐฉานตะวันออก (Eastern of Shan State) ของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ตั้งอยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน ตั้งอยู่ละติจูดที่ ๒๑ องศา ๑๗ ลิปดา ๔๘ ลิปดาเหนือ และ ลองติจูดที่ ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดา ตะวันออก ความสูงประมาณ ๒,๗๐๐ ฟุตเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง มีรูปร่างเป็นแอ่งกระทะมีภูเขาล้อมรอบ มีที่ราบน้อยมาก จุดที่สำคัญที่สุดก็คือ เวียงเชียงตุง แม้จะเป็นที่ราบ แต่ก็มีพื้นที่ตะปุ่มตะป่ำ ห่างจากด่านพรมแดนแม่สาย ๑๖๕ กิโลเมตรเท่านั้น ซึ่งเมื่อก่อนใช้เวลาเดินทาง ๑๑ วัน จากจังหวัดเชียงราย ถึงจังหวัดเชียงตุง เมื่อพ.ศ. ๒๔๕๒^๔ ปัจจุบันใช้เวลา ๔-๕ ชั่วโมง พร้อมทั้งเคยเป็นจังหวัดหนึ่งของไทย คือ สหรัฐเดิม (พ.ศ.๒๔๘๕-๒๔๘๗) รวม ๓ ปี และมอบคืนให้แก่อังกฤษเมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๘๘)^๕ ถือได้ว่าเป็นบ้านพี่เมืองน้อง มีเชื้อชาติที่เกี่ยวข้องกันมายาวนาน แม้ปัจจุบันนี้ ยังคงเป็นเช่นนั้นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา สังคม เหมือนกับล้านนาไทยเมื่อสมัยก่อนเกือบทุก

^๓ สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๖๔๑.

^๔ พลเอกสายหยุด เกิดผล, เชียงตุง และ ข้อคิด เขียน พุด ทำ ของพลเอกสายหยุด เกิดผล, เล่ม ๓ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓.

^๕ ผศ.เขียน วันทนิยตระกูล, รู้เรื่องเมืองเชียงตุง (Kyaing Tong), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.lanna.mbu.ac.th/artilces/Kyaingtong01.asp>[๑๙ ก.พ.๒๕๕๗].

อย่าง เปลี่ยนแปลงไปด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ การเมือง และการเลียนแบบเพื่อให้ทันสมัยอย่างประเทศอื่นๆ บ้างก็ตาม

ข้อมูลจากตำนานและประวัติศาสตร์บ่งบอกอย่างชัดเจนว่า เชียงตุงกับล้านนามีความเกี่ยวเนื่องผูกพันกันอย่างใกล้ชิด จนแทบจะแยกออกจากกันไม่ได้ ทั้งนี้เพราะผู้ทรงสถาปนาอาณาจักรล้านนา และเขมรรัฐนครเชียงตุงขึ้นมา เป็นบุคคลคนเดียวกัน คือพระญามังราย การที่ล้านนากับเชียงตุงมีต้นกำเนิดเดียวกันก็ยิ่งผลให้ศิลปวัฒนธรรม รวมถึงความเป็นอยู่ ตลอดจนลักษณะนิสัยของชาวไทขึ้นชนกลุ่มใหญ่ของเชียงตุงกับชาวไทวนของล้านนามีความคล้ายคลึงกัน แม้ว่าในปัจจุบันจะมีเส้นแบ่งพรมแดนกันขวางอยู่ แต่รากเหง้าของสองดินแดนก็คือรากเหง้าเดียวกัน ในอดีตชื่อเดิมของเมืองเชียงตุงตามประวัติศาสตร์ มีปรากฏอยู่ ๔ ชื่อคือ ๑.เมืองทัมมิลาบ ๒.เมืองอ๋องปู ๓.เมืองจันทวชิระคาม ๔.เมืองเขมรัฐ ตุงคะบุรี^๖ และได้ชื่อเมืองเชียงตุงนั้นเริ่มต้นจากตำนานเล่าขานเรื่องพญากาหมากที่กล่าวถึงชายเลี้ยงวัวในเมืองจันทคามผู้ไร้สัจจะ จนโดนฝูงกาหมากไปปล่อยเกาะ หลังจากนั้นเมืองจันทคามก็ถูกน้ำท่วม กลายเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ ตุงคะบุรีได้ใช้ไม้เท้าขีดเป็นรอยเพื่อระบายน้ำออกจากเมือง จนเหลือน้ำที่เป็นหนองตุงในปัจจุบันนี้เท่านั้น ชาวแซ่ฮ่อ (ชาวจีน) ซึ่งติดตามตุงคะบุรีมาได้อาศัยอยู่ในดินแดนแห่งนี้ พวกเขาเรียกชื่อเมืองนี้ว่า เชียงตุง ตามนามของตุงคะบุรี^๗ จึงได้ชื่อว่าเมืองเชียงตุง จนถึงปัจจุบัน

การตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะและการพึงการเทศน์ธัมม มีความดีงามและมีคุณค่าต่อมนุษย์และสังคมหลากหลาย ซึ่งเนื้อหาสาระในหลักธัมมเวสสันตรชาตกะ จะสอนเน้นหนักในการเสียสละไม่เห็นแก่ตัว เป็นเรื่องที่เข้าใจให้ปลูกฝังนิสัยเมตตากรุณา และแสวงหาโอกาสได้ช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยาก แม้ว่าตัวเองจะลำบากก็ยินดีเสมอ ดังพระเวสสันตระเป็นอุทาหรณ์ คนส่วนใหญ่ได้ฟังเทศน์มหาชาติแล้วจะก่อให้เกิดมีจิตใจโน้มเอียงตามเยี่ยงจรรยาของพระเวสสันตระ ความเห็นแก่ตัวจะค่อย

^๖ สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ และดร.อนาโณ โรเจอร์เป็ลติเยร์, **เขมรรัฐนครเชียงตุง (Chiang Tung : Its Way of Life)**, (จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกงานถวายมุทิตาสักการะฉลองสมณศักดิ์ สมเด็จพระราชาธรรมนครเชียงตุง องค์ที่ ๑๔), หน้า ๖๗.

^๗ เปาเมือง **ประวัติเมืองเชียงตุง (ภาษาไทจีน)**, (ที่ระลึกในงานส่งสะการ พระครูบาเย็นพล ญาณธมโม อดีตเจ้าอาวาส วัดพระธาตุจอมคำ เขต ๔ เมืองเชียงตุง, มปป., ๒๕๕๘), หน้า ๔.

^๘ สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ, **เจ้านาง**, (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ แม็กพริ้นดิง, ๒๕๕๖), หน้า ๗ ภาคภาษาไทย (ตัวธรรม).

ลดน้อยเบาบางลง และกล่าวกันว่าผู้ใดฟังมหาชาติจบครบ ๑๓ กัณฑ์ ๑,๐๐๐ คาถา จบในวันเดียว จะมีอานิสงส์ ๕ ประการคือ^๙

๑. จะได้เกิดในศาสนาพระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งจะมาอุบัติเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต
๒. จะได้ไปสู่สุคติโลกสวรรค์ เสวยทิพย์สมบัติอันโอฬาร
๓. จะไม่เกิดในอบาย
๔. จะเป็นผู้มีลาภยศ ไม้ตรี และความสุข
๕. จะได้บรรลุ มรรค ผล นิพพาน เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา

การตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะของชาวไทจีน เมืองเชียงตุงโดยนิยมแล้ว จัดในช่วงเข้าพรรษา ราวเดือน ๑๑ ของแต่ละปี ประมาณเดือนสิงหาคม-กันยายน บางท้องถิ่นนิยมจัดวันพระที่ ๓ ของเทศกาลเข้าพรรษา จนถึงออกพรรษา (เดือน ๙ -๑๐ -๑๑) บางท้องถิ่นยังนิยมจัดในโอกาสต่างๆ ในแต่ละเดือน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความนิยมของแต่ละท้องถิ่นด้วย^{๑๐}

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นควรที่จะศึกษาคุณค่าของการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะของชาวไทจีน เมืองเชียงตุง รัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ว่าคุณค่าในการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะนั้นมีคุณค่าเช่นไรการศึกษาเรื่องนี้ผู้วิจัยจักได้ศึกษาให้เห็นชัดว่าการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะนั้น มีคุณค่าในด้านต่างๆ อย่างไร เช่นคุณค่าทางด้านภาษาและวรรณกรรม ศิลปกรรม ประเพณีและวัฒนธรรม การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและคุณค่าในด้านจริยธรรมในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน ของชาวไทจีนเมืองเชียงตุง รัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาสำนวนและทำนองการเทศน์ธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาคุณค่าของการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง

^๙ พระครูวิจิตรธรรมโกศล, **กะเทาะเปลือกเวสสันตร**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ เลียงเชียง, ๒๕๓๖), หน้า ๕-๖.

^{๑๐} พระนคร ประฤทธิ, ผศ.จินตนา มัธยมบุรุษ, นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ, **ประเพณี ๑๒ เดือน เมืองเชียงตุง**, โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน สำนักงานวิชาการ มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่, เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ มรดกล้านนา, ๒๕๕๒, หน้า ๖๙.

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ การตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทพื๋น ในเมืองเชียงตุงมีประวัติความเป็นมา และพัฒนาการมาอย่างไร

๑.๓.๒ สำนวนและทำนองการเทศน์ธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทพื๋นในเมืองเชียงตุง มีลักษณะอย่างไร

๑.๓.๓ การตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ในแบบชาวไทพื๋นในเมืองเชียงตุงมีคุณค่าด้านใดบ้าง อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นทั้งงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวม ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยได้กำหนด ขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ด้านเอกสาร: การวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นการศึกษาคุณค่าการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทพื๋น ในเมืองเชียงตุงรัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ จากแหล่งข้อมูลดังนี้

๑. ปฐมภูมิ (Primary Sources) ศึกษาจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ อรรถกถาและคัมภีร์ เวสสันตรทีปนี ของพระสิริมงคลอาจารย์ และธัมมเวสสันตรชาตกะ ที่มีอยู่ในเชียงตุง คัมภีร์ใบลานอักษรไทพื๋น ชื่อธัมมเวสสันตรหลวง หรือ เวสสันตรสร้อยเจ็ดเมือง ซึ่งแต่งโดยเจ้ามหาขนานเจ้าฟ้าผู้ปกครองเมืองเชียงตุง องค์ที่ ๓๙ โดยขยายความจากฉบับเวสสันตรกัปปแก้วมี ๑๓ กัณฑ์ ใช้เวลาแต่งยาวนานถึง ๖ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๕๙ ถึง ๒๓๖๕ แล้วเสร็จบริบูรณ์ ใน พ.ศ. ๒๓๖๕ สำนวนร้อยกรอง มีทั้งแบบใบลาน ปับสา และ ตัวพิมพ์ ๆ มีสองฉบับคือ ฉบับของวัดพระธาตุสายเมือง ท่าขี้เหล็ก และฉบับของสมเด็จพระเจ้าอาญาธรรมพระเจ้า องค์ที่ ๑๔ (ใส่แก้ว เขมจารี) วัดราฐานหลวงเชียงยี่น เมืองเชียงตุง

๒. ทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือ บทความ เอกสารวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ ทั้งภาคภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาไทพื๋นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (อินเทอร์เน็ต)สังเกตการณ์โดยการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทพื๋น เมืองเชียงตุง และการลงภาคสนามสัมภาษณ์

๑.๔.๒ ด้านเนื้อหา: งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นการศึกษาประวัติและพัฒนาการของการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ สำนวนและทำนองการเทศน์ธัมมเวสสันตรชาตกะ และคุณค่าของการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง รัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ โดยเน้นคุณค่า ๗ ด้าน คือ

- ๑) คุณค่าทางด้านพุทธจริยธรรมสำหรับการดำเนินชีวิต
- ๒) คุณค่าทางด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา
- ๓) คุณค่าทางด้านประเพณีและวัฒนธรรมในพุทธศาสนา
- ๔) คุณค่าทางด้านพุทธศิลปกรรม
- ๕) คุณค่าทางด้านวรรณกรรม
- ๖) คุณค่าทางด้านภาษา
- ๗) คุณค่าทางด้านสุนทรียะ

๑.๔.๓ ด้านประชากรและเขตพื้นที่ ในด้านพื้นที่ผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) หรือการจัดโครงการอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นหรือหลายอย่างรวมกัน ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เหมาะสม โดยพื้นที่ในการวิจัยเรื่องนี้ ไม่วิจัยทุกหมู่บ้าน ทุกอำเภอ ในจังหวัดเชียงตุง แต่จะวิจัยจากเขตอำเภอเมือง ๓ วัด และนอกเมืองเชียงตุง อีก ๓ เือง (๓ อำเภอ)อำเภอละ๑ วัด ผู้วิจัยจะสอบถามและสัมภาษณ์เฉพาะผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ตัวแทนแต่ละอำเภอ ๆ ละ ๒ รูป/คน รวมตัวแทนทุกอำเภอ ๑๒ รูป/คน นอกจากนี้ผู้วิจัยจะต้องสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ แบบไม่เป็นทางการหรือผู้สูงอายุในหมู่บ้านนั้นๆอีกชั้นหนึ่ง ดังนี้

ในเขตอำเภอเมืองเชียงตุง ๓ วัดประกอบด้วย

- ๑) วัดเชียงขุ่ม
- ๒) วัดราชฐานหลวงป่าแดง
- ๓) วัดพระธาตุจอมคำ

ในเขตนอกอำเภอเมืองเชียงตุง ๓ เือง (๓ อำเภอ) ประกอบด้วย

- ๑) เืองกาดเต่า วัดยางหก
- ๒) เืองกาดถ้าย วัดหลวงบ้านน้ำ
- ๓) เืองเมืองล้ง วัดบ้านจาย

๑.๓.๕ ด้านระยะเวลา: ดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ถึง มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๘ รวมเป็นระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ คุณค่าการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ หมายถึงสิ่งที่มีประโยชน์หรือมีมูลค่ายิ่งหรือมรดกทางภูมิปัญญาทำให้เกิดคุณค่ามากมายนานัปการทั้งแผ่ไว้ด้วยวัฒนธรรมขนบทำเนียมประเพณีวิถีชีวิตของการฟังพระธรรมเทศนาเรื่องใหญ่ หรือเรื่องสำคัญ เพราะธัมมที่มักใช้เทศน์มักจะเป็นเวสสันตรชาตกะหรือการร่ายยาวการเล่าเรื่องมหาเวสสันตรว่าด้วยพระพุทธรูปของพระพุทธองค์ในอดีตชาติเมื่อสวयพระชาติเป็นพระเวสสันตรบรมโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญพระบารมีเป็นชาติสุดท้ายก่อนจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประเพณีนิยมมาช้านานของชาวไทพื๋นเมืองเชียงตุง สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์จนกระทั่งปัจจุบันนี้

๑.๕.๒ สำนวนและทำนองของการเทศน์ธัมม (ระบ่ำ) หมายถึงท่วงทำนองการเทศน์ของการเทศน์ธัมมเวสสันตรชาตกะ แบบชาวไทพื๋น เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ซึ่งมีท่วงทำนองหลายอย่างเช่น มะนาวล่องของ พร้าวไกวใบ ม้าย่าไฟ เป็นต้น

๑.๕.๓ ชาวไทพื๋น หมายถึงชนชาติหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ไท ที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองเชียงตุง รัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ และเป็นศรัทธาของวัดในเขตเมืองเชียงตุง ๓ วัดได้แก่ วัดเชียงขุ่ม วัดราชฐานหลวงป่าแดง วัดพระธาตุจอมคำ และศรัทธานอกเขตเมืองเชียงตุงอีก ๓ วัด ๓ เืองได้แก่ เืองกาด ถ้ายเืองกาดเต่า และเืองเมืองลั้ง ที่มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตัวเอง

๑.๕.๔ เมืองเชียงตุง หมายถึง จังหวัดหนึ่งในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ตั้งอยู่ในตะวันออกของรัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ติดกับอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

๑.๕.๕ รัฐฉาน หมายถึง รัฐหนึ่ง ในจำนวน ๗ รัฐ ของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

๑.๕.๖ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ หมายถึง ชื่อประเทศหนึ่ง ที่มีพื้นที่การปกครองแบ่งออกเป็น ๗ มณฑล(เขต) ๗ รัฐ ๖ เขตปกครองตนเอง และเขตปกครองพิเศษ คือ เนย์ปีดอว์ซึ่งประกอบด้วยคนหลายชาติพันธุ์ร่วมกันเป็นประเทศเดียว

๑.๖ ทบทวนเอกสารและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระสิริมงคลอาจารย์, เวสสันดรทีปนี, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๑. จากการศึกษาคัมภีร์เวสสันดรทีปนี ซึ่งมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับเรื่องพระเวสสันดรทั้ง ๑๓ กัณฑ์ลักษณะการแต่งเป็นแบบร้อยแก้วการเดินเรื่องผสมผสานกลมกลืนกันโดยนำข้อความในพระเวสสันดรมาอธิบายตามลำดับหัวข้อ ทั้ง ๑๓ กัณฑ์ เรื่องที่อธิบายมีทั้งด้านเนื้อหา หลักธรรมและหลักไวยากรณ์ของภาษาบาลีมีการยกข้อความในคัมภีร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาผสมผสานกลมกลืนกันส่วนหลักธรรมเน้นเนื้อเรื่องของการให้ทานซึ่งเป็นการบำเพ็ญบารมี (ทสปรามิ) บารมีสิบของพระโพธิสัตว์ ผู้ที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า^{๑๑}

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อุตตลิโว), มหาชาติภาคพายัพ ฉบับสร้อยสังกร, อักษรไทย-ล้านนา บริวรรตเป็นอักษรล้านนาโดย จริย์ สุนทรสิงห์, เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มรดกล้านนา, ๒๕๕๑. จากการศึกษาคัมภีร์ฉบับนี้เป็นการแต่งเป็นการแต่งที่เน้นในเรื่องของภาษาพื้นบ้าน โดยผู้ประพันธ์ได้เรียบเรียงในลักษณะของความเรียง และร้อยกรองฟังแล้วเข้าใจง่าย อ่านง่าย เนื้อเรื่องได้กล่าวถึงพระเวสสันดรบำเพ็ญทานบารมีแผ่ไปด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาของชาวล้านนา^{๑๒}

พระวิมลธรรม ราชบัณฑิต (ขอบ อนุจารีมหาเถร) บริทรศน์เวสสันดรชาดก เป็นหนังสือที่วิจารณ์เนื้อหาในพระเวสสันดรชาดก เริ่มจากการยกเนื้อเรื่องโดยย่อของแต่ละกัณฑ์แล้ววิจารณ์เหตุการณ์ อ่างเหตุผล เพื่อให้ผู้อ่านเกิดปัญญาค้นหาสาระจากเนื้อเรื่อง หนังสือปริทรศน์เวสสันดรชาดกเกิดขึ้นเพราะเหตุ ๒ ประการคือ

๑. เพื่อให้ปัญญาชนประจักษ์ชัดในความแตกต่างของปัญญามนุษย์ คนบางคนมีปัญญาชอบหาเหตุผล แต่ก็ไม่ประจักษ์ในความแตกต่างของปัญญามนุษย์ด้วยกัน จึงมองคนที่เชื่อในเรื่องเวสสันดรชาดกว่า เป็นคนงมงาย ส่วนตัวเองก็ต้องการหาเหตุผล แต่ก็ไม่ทราบเหตุผลที่แน่ชัด จึงโจมตีหาว่า พระเวสสันดรประพจน์ไม่ชอบ ไม่ควรแก่ฐานันดร อยู่ในสถานะโง่ บ้าทำบุญทำทานเดือดร้อนถึงถูกเนรเทศ ผิดประเพณีของกระษัตริย์ ไม่ควรเอามาเทศน์สั่งสอนทำให้เสียศักดิ์ศรีของพระศาสนา

๒. เพื่อให้ผู้ที่เชื่อเรื่องพระเวสสันดรชาดกอยู่แล้ว และมองพระเวสสันดร วิเศษ

^{๑๑} พระสิริมงคลอาจารย์, เวสสันดรทีปนี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ชวนพิมพ์, ๒๕๔๑).

^{๑๒} พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อุตตลิโว), มหาชาติภาคพายัพ ฉบับสร้อยสังกร บริวรรตเป็นภาษา ล้านนา โดย จริย์ สุนทรสิงห์, (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์มรดกล้านนา, ๒๕๕๑).

เสมอ พระพุทธเจ้า แต่ขาดปัญญา มิได้ค้นหาสาระในเรื่อง ไม่คิดว่าเหตุผล พอถูกปัญญาชนซักถาม ขัดแย้งก็โกรธ หาว่าเป็นมิจฉาทิฎฐิ จึงเป็นผลเสียกันทั้งสองฝ่าย ด้วยเหตุ ๒ ประการนี้ จึงทำให้พระ วิมลธรรม เขียนปริพทศน์เวสสันดรชาดกขึ้น เพื่อช่วยรังผู้มิปัญญาให้หันมาสนทนากัน ช่วยกันค้นหา สาระ ช่วยกันส่งเสริมพระศาสนา ในทางที่ถูกต้อง และช่วยเสริมผู้มิปัญญาน้อยให้มีความคิดความรู้ดี ขึ้น^{๑๓}

ประคอง นิมมานเหมินทร์ ศึกษาเรื่อง มหาชาติล้านนา การศึกษาในฐานะที่เป็นวรรณคดี ท้องถิ่น ได้นำวรรณกรรมเรื่องมหาชาติของล้านนา ๕ ลำนวน คือ พระยาพื้น สร้อยสังกร ไม่ไผ่แจ้ เรียวแดง สร้อยรวมธรรม และ อินหลงเหลา มาศึกษาในโดยใช้วิธีการทางสังคมวิทยา มานุษยวิทยา ปรัชญา และสุนทรียศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า มหาชาติล้านนาทั้ง ๕ ลำนวน โดยภาพรวมมีความ ใกล้เคียงกันแตกต่างกันบ้างตรงภาษา การใช้คำ ลำนวน รายละเอียดปลีกย่อยของเนื้อความบางตอน เกี่ยวกับสภาพท้องถิ่น ซึ่งผู้แต่งแต่ละสมัยก็พยายามสอดแทรกสิ่งที่ตนเห็นเข้าไปในงานวรรณกรรม ของตน^{๑๔}

๑.๖.๒ การวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรณีฐ รัตนยรรยง ศึกษาเรื่อง ประเพณีการตั้งธรรมเวสสันดรของชาวไตจีน เมืองเชียง ตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ พบว่า ประเพณีการตั้งธรรมเวสสันดรของชาวไตจีน เป็นประเพณีที่มี ความสำคัญต่อชาวไตจีน ซึ่งจะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีตามที่ได้ยึดถือปฏิบัติกันสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพ บุรุษเพราะมีความเชื่อว่า ผู้ที่ได้ฟังการเทศน์ธรรมเวสสันดรจะได้รับอานิสงส์มาก ประเพณีการตั้ง ธรรมเวสสันดรของชาวเชียงตุง แบ่งออกเป็น ๒ รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบที่เป็นเทศกาลหรือประเพณี และรูปแบบที่จัดขึ้นนอกเทศกาลหรือจัดขึ้นเป็นกรณีพิเศษ ด้านคติความเชื่อ พบว่าชาวไตจีน เชื่อว่า หากผู้ใดได้เป็นเจ้าของภาพในประเพณีการตั้งธรรมเวสสันดรและได้สร้างธรรมถวายไว้กับวัด จะมี อานิสงส์ทำให้พืชผลทางการเกษตรที่ลงแรงปลูกไว้งอกงามให้ผลดี มีช้าง ม้า วัว ควายจำนวนมากมาย ใต้ครอบครอง รถแก้ว รถเงิน รถทองคำ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อที่อาจจะเกิดขึ้นในภาพนี้ ด้าน ค่านิยม พบว่าชาวไตจีน ทุกคนจะได้รับการอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับการเข้าร่วมฟังธรรมในงานประเพณี การตั้งธรรมเวสสันดรจากพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และบุคคลรอบข้างเป็นอย่างดี และในด้านคุณค่า

^{๑๓} พระวิมลธรรม ราชบัณฑิต (ชอบ อนุจาริมหาเถร), **ปริทศน์ เวสสันดรชาดก**, (โครงการมูลนิธิหอ ไตรจิตพิมพ์, ๒๕๓๓).

^{๑๔} ประคอง นิมมานเหมินทร์, **มหาชาติล้านนา การศึกษาในฐานะที่เป็นวรรณคดีท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๑๗.

พบว่า ประเพณีการตั้งธรรมเวสสันดร มีคุณค่าในหลายด้านเช่น ด้านจิตใจ การดำเนินชีวิต สังคม ศิลปะและวัฒนธรรม^{๑๕}

พระมหาสมชาติ นนทรมมิโก (บุษนารีย์) : ได้ศึกษาคุณค่าการเทศน์มหาชาติในล้านนา ได้กล่าวถึงวรรณกรรมเรื่องพระเวสสันดรชาดกเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อสั่งสอนศีลธรรม จริยธรรมให้สังคมล้านนา การเทศน์มหาชาติแบบล้านนา จึงก่อให้เกิดคุณค่าที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมล้านนาให้การสั่งสอนคนให้รู้จักบาปบุญคุณโทษ รู้จักการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวาโดยมีพระเวสสันดรเป็นแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ทำให้สังคมล้านนามีความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมที่งดงาม ซึ่งสะท้อนให้เห็นคุณค่าด้านต่างๆ คือ ด้านวรรณกรรม ด้านภาษา ด้านสุนทรียะ ด้านจริยธรรม ด้านพฤษชา ด้านเกษตร ด้านวัฒนธรรมและด้านศิลปกรรม จนผู้ฟังเทศน์มหาชาติมีอุปนิสัยจิตใจที่อ่อนโยนเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และมีความยินดีในการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวาตามพระจริยาของพระเวสสันดร^{๑๖}

สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ ได้ศึกษาเรื่อง สุขะวันฉะวันหลวง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทที่มีต่อสังคม ได้กล่าวถึงวรรณกรรมเรื่อง สุขะวันฉะวันหลวง มีแหล่งกำเนิดในกลุ่มชนชาติชาวไทยขึ้นเมืองเชียงตุง สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์และเป็นวรรณกรรมสร้างสรรค์มาจากเรื่องราวที่มีความเกี่ยวข้องกับผูกพันทางสังคม ปรากฏในบริบททางสังคมของกลุ่มชนชาติชาวไทยในฐานะวัฒนธรรมรอง ในขณะที่วรรณกรรม มหาชาติ มีฐานะเป็นวรรณกรรมหลัก วรรณกรรมเรื่องนี้มีบทบาทตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ เป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของกลุ่มชน เป็นกลไกทางสังคมในการสร้างมาตรฐานจริยธรรมและวางแผนพฤติกรรมของกลุ่มชน^{๑๗}

มณี พะยอมยงค์ ศึกษาเรื่อง วิเคราะห์และเปรียบเทียบมหาชาติ ฉบับภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้ ได้ค้นคว้าความเป็นมาของมหาชาติที่กวีในท้องถิ่นแต่งขึ้น และวิเคราะห์เปรียบเทียบมหาชาติท้องถิ่น ๔ ฉบับ คือ มหาชาติฉบับภาคกลาง มหาชาติฉบับภาคพายัพ ฉบับสร้อยสังกร มหาชาติอีสานฉบับพิมพ์ของ ส.ธรรมภักดี และพระมหาโชดกของภาคใต้ผลจาก

^{๑๕} กรณัฐ รัตนยรรยง, “ประเพณีการตั้งธรรมเวสสันดร ของชาวไทยขึ้น เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศ เมียนมาร์”, *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๖).

^{๑๖} พระมหาสมชาติ นนทรมมิโก (บุษนารีย์), “ศึกษาคุณค่าการเทศน์มหาชาติในล้านนา”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๗} สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ, “สุขะวันฉะวันหลวง การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทที่มีต่อสังคม”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙).

การศึกษาเปรียบเทียบพบว่า ลักษณะการแต่งมหาชาติทั้ง ๔ ภาค แต่งเป็นร้อยยาวเหมือนกันหมด มีความแตกต่างกันบ้างคือ มหาชาติภาคกลางร่ายวรรคหนึ่งจะยาวกว่าของภาคอื่น มหาชาติภาคอีสานมีสัมผัสน้อย มหาชาติภาคเหนือนิยมสัมผัสนอกสัมผัสใน และมีเนื้อความแต่ละวรรคสั้น เหมือนคำกลอนของภาคกลาง ส่วนมหาชาติภาคใต้แต่งกาพย์แทรกไว้บ้างบางตอน^{๑๘}

ได้ศึกษา “ความเป็นมาของประเพณีตั้งธรรมหลวงของชาวล้านนา ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชนในการจัดการเทศน์มหาชาติของชาวล้านนา” ได้ศึกษาพัฒนาการหรือทางเปลี่ยนแปลงทางด้านรูปแบบพิธีกรรมในประเพณีตั้งธรรมหลวงแบบล้านนาของชุมชนวัดสวนดอก ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า รูปแบบพิธีกรรมมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามยุคสมัย พิธีกรรมแต่ละช่วงเวลาในการจัดประเพณีตั้งธรรมหลวงในอดีตจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีทั้งภิกษุสามเณรและคณะศรัทธาชาวบ้าน แต่สมัยปัจจุบันความร่วมมือดังกล่าวลดน้อยลงไปบ้าง แต่ยังมีการสืบทอดดังกล่าวอยู่^{๑๙}

พระบุญโชค ขยธมโม (ส่องแสง) ได้ศึกษารูปแบบและวิธีการเทศนาของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน จากการศึกษาวิจัยพบว่ารูปแบบและวิธีการเทศนาของพระสงฆ์ไทยเป็นส่วนสำคัญที่จะนำไปสู่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการได้นำหลักพุทธธรรมไปถ่ายทอดได้อย่างเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของประชาชน ในการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบและวิธีการเทศนาของพระสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันมีปัจจัยหลายประการที่มีความสำคัญอันจะนำไปสู่หลักแห่งการเผยแผ่พุทธธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบและวิธีการเผยแผ่ที่มีความหลากหลายทันสมัยเข้ากับยุค เข้ากับเหตุการณ์ อันเป็นปัจจัยที่สนับสนุน ให้ผู้เผยแผ่ประสบความสำเร็จ ในการเผยแผ่พุทธธรรม^{๒๐}

พระครูวินัยธรมานพ ปาลพันธ์ ได้ศึกษาประเพณีการเทศน์มหาชาติ โดยศึกษารูปแบบเนื้อหา และวิธีการเทศน์ ซึ่งสรุปได้ว่าการเทศน์มหาชาติแบ่งเป็น ๒ รูปแบบ คือการเทศน์แบบเรียงกัน และการเทศน์แบบประยุกต์ ซึ่งรูปแบบ และขั้นตอนของประเพณี และเนื้อหาได้มีการ

^{๑๘} มณี พะยอมยงค์, “วิเคราะห์และเปรียบเทียบมหาชาติ ฉบับภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสานและภาคใต้,” *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๑๙).

^{๑๙} พระมหาปิยพงษ์ พยัคคาฬ, “ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนในการจัดการเทศน์มหาชาติของชาวล้านนา,” *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙).

^{๒๐} พระบุญโชค ขยธมโม (ส่องแสง), “ศึกษารูปแบบและวิธีการเทศนาของพระสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน,” *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๘).

เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย คือมีการตัดทอนขั้นตอนบางอย่าง และประยุกต์รูปแบบการเทศน์เป็นทำนองตามความต้องการของผู้คนในแต่ละท้องถิ่น^{๒๑}

พระมหาธวัช เขมธโช ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการเทศน์มหาชาติที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า การเทศน์มหาชาติมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน (สมัยกรุงรัตนโกสินทร์) และนิยมจัดให้มีการเทศน์ระหว่างในพระราชจนถึงออกพรรษาหรือในโอกาสที่เหมาะสมการเทศน์มหาชาติจะมีทำนองการเทศน์ประจำทั้ง ๑๓ กัณฑ์ เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่ายและเมื่อเทศน์จบแต่ละกัณฑ์จะมีจะมีปีพาทย์ประโคมและมีการบรรเลงเพลงประจำกัณฑ์รับด้วย^{๒๒}

สมหมาย เปรมจิตต์ ได้ศึกษามหาเวสสันดรชาดก วิเคราะห์ทางสังคมและวัฒนธรรมเชียงใหม่ กล่าวว่มหาชาติหรือมหาเวสสันดรชาดกมีบ่อเกิดจากชาดกเดิมเป็นภาษาบาลี เชื่อกันว่าเป็นพุทธพจน์ปรากฏใน ขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก เป็นคาถามีความยาว ๑,๐๐๐ พระคาถา ซึ่งคนไทยเรียกว่าคาถาพันมหาเวสสันดรชาดกเป็นเรื่องราวที่ใกล้เคียงกับสมัยพุทธกาลมากที่สุด จึงเป็นที่พุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะฝ่ายเถรวาทนำมาเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตของตนเพื่อมุ่งไปสู่จุดหมายสูงสุดคือ พระนิพพาน มหาเวสสันดรชาดกนี้เป็นชาดกที่พระสงฆ์นิยมนำมาเทศนาแก่ประชาชนมากกว่าบรรดาชาดกเรื่องต่างๆ ทั้งนี้เนื่องจากมหาชาติเป็นชาดกที่พระพุทธรูปเจ้าทรงบำเพ็ญพระบารมีคือ ทานปรมัตถบารมีอย่างเต็มที่ครบถ้วนที่สุดแห่งชาติสุดท้ายต่อจากชาตินี้ก็จะบรรลุอนุตตรระสัสมาสัมโพธิญาณ ชาวพุทธจึงว่าเป็นแบบอย่างแห่งการทำความดีและละเว้นความชั่ว โดยถือเอาจากตัวละครที่แสดงพฤติกรรมต่างๆ เป็นตัวอย่างเช่นพระเวสสันดรทรงเป็นสุภาพบุรุษที่มีพระทัยประกอบด้วยพรหมวิหาร ทรงฝึกฝนแต่การสงเคราะห์ช่วยเหลือปวงชนตลอดจนมีชีพของพระองค์พระนางมัทรีเป็นกุลสตรีที่เป็นแบบอย่างในการวางตนอยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมบำเพ็ญตนเป็นภรรยาและมารดาที่ดีที่สุด ซึ่งกุลสตรีทั้งหลายสมควรถือเป็นแบบอย่างตลอดมา^{๒๓}

^{๒๑} พระครูวินัยธรมานพ ปาลพันธ์, “รูปแบบ เนื้อหา และวิธีการเทศน์มหาชาติในยุคปัจจุบัน”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาไทยศึกษา โครงการบัณฑิตศึกษา : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๔).

^{๒๒} พระมหาธวัช เขมธโช, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการเทศน์มหาชาติที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘).

^{๒๓} สมหมาย เปรมจิตต์, **มหาเวสสันดรชาดก วิเคราะห์ทางสังคมและวัฒนธรรม**, (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ มิ่งเมือง, ๒๕๔๔).

จันทรา เรือนทองดี ศึกษาเพลงแหล่ในเทศน์มหาชาติ จังหวัดเพชรบุรีผลการวิจัยพบว่า เพลงแหล่ในเทศน์มหาชาติ จังหวัดเพชรบุรี ให้สาระคุณค่าด้านสติปัญญาเกี่ยวกับคำศัพท์ต่างๆ ทำให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายของเรื่องที่ฟังได้ดี ได้รับความรู้ภูมิปัญญาของคนไทยและภูมิปัญญาของพระสงฆ์ไทยในการประพันธ์เพลงแหล่เพื่อเทศน์สั่งสอนโน้มน้าวจิตใจ ให้พุทธศาสนิกชนสนใจที่จะรับฟังเทศน์อย่างเต็มใจ วัฒนธรรมโบราณและประเพณีไทยที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ^{๒๔}

จากการได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ เบื้องต้นแล้วซึ่งปรากฏว่ามีผู้อื่นได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเพณีการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ไว้หลากหลายแล้ว ส่วนใหญ่จะเน้นศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์สังคมและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการตั้งธัมมฯ แต่ที่ยังไม่มีผู้ใดได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าในการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะในด้านต่างๆอย่างลึกซึ้ง จึงเห็นว่าเป็นสิ่งสนใจและอยากที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) โดยมีขั้นตอนการศึกษาวิจัย ดังนี้

๑.๗.๑ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) โดยรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ และคัมภีร์โบลานธัมมเวสสันตรชาตกะ (อักษรไทเขิน)

๑.๗.๒ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์อรรถกถา ฎีกา งานวิจัย และตำราอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องนี้

๑.๗.๓ ภายหลังที่ได้ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิแล้ว ลงภาคสนามสำรวจในพื้นที่เมืองเชียงตุง โดยสัมภาษณ์ปุจารย์ (มักคนายกวัด) ผู้เฒ่าผู้แก่หรือศรัทธาชาวบ้านผู้มีความรู้เกี่ยวกับการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ และร่วมสังเกตการณ์ในกิจกรรมในการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ในเมืองเชียงตุง ถัดมาก็คือสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ในเมืองเชียงตุง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลการวิจัยอย่างถูกต้อง

๑.๗.๔ ศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหางานวิจัยตามกรอบวัตถุประสงค์

๑.๗.๕ สรุปผลการวิจัยพร้อมข้อเสนอแนะ

^{๒๔} จันทรา เรือนทองดี, “เพลงแหล่ในเทศน์มหาชาติจังหวัดเพชรบุรี-นครปฐม”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (ไทยคดีศึกษา : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๗).

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๘.๑ ได้ทราบถึงประวัติและพัฒนาการของการตั้งอัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทพื๋น
ในเมืองเชียงตุง

๑.๘.๒ ได้ทราบถึงสำนวนและทำนองการเทศน์อัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทพื๋น
ในเมืองเชียงตุง

๑.๘.๓ ได้ทราบถึงคุณค่าของการตั้งอัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทพื๋น ในเมืองเชียงตุง

บทที่ ๒

ประวัติและพัฒนาการของการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงใหม่

บทนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงประวัติและพัฒนาการ การตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงใหม่ รัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ เริ่มจากศึกษาถึงจุดเริ่มต้นของประเพณีการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ในเมืองเชียงใหม่ และอิทธิพลของเวสสันตรชาตกะต่อการตั้งธัมม ในเมืองเชียงใหม่ รวมไปถึงพัฒนาการของวรรณกรรมหาชาติ พัฒนาการด้านรูปแบบพิธีกรรมการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะและบทบาทหน้าที่ของประชาชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ

ปฐมเหตุเวสสันตรชาตกะ

ปางเมื่อพระพุทธองค์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมด้วยพระสาวกสองหมื่นรูปเสด็จจากเวฬุวันมหาวิหาร พระอารามแห่งแรกในพระพุทธศาสนา ที่พระเจ้าพิมพิสารสร้างถวาย ใกล้กรุงราชคฤห์ ราชธานีแห่งแคว้นมคธ ไปสู่นครกบิลพัสดุ์ แขวงสัทกชนบท เพื่อโปรดพระญาติ อันมีพระเจ้าสุทโธทนะพระพุทธบิดาเป็นประธาน

ณ กรุงกบิลพัสดุ์ พระเจ้าสุทโธทนะพระพุทธบิดา ทรงสดับข่าวว่าเจ้าชายสิทธัตถะราชาโอรส ที่เสด็จออกผนวช ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาเป็นเวลา ๖ ปี บัดนี้ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว กำลังเสด็จเทศนาสั่งสอนเวไนยสัตว์ ประทับอยู่เวฬุมหาวิหารในกรุงราชคฤห์ จึงมีรับสั่งให้กาฬทายีอำมาตย์ ซึ่งเป็นคนที่คุ้นเคยและโปรดปรานของสมเด็จพระบรมศาสดา พร้อมด้วยบริวารหนึ่งพัน ไปกราบทูลเชิญให้พระพุทธองค์ เสด็จมายังกรุงกบิลพัสดุ์

เหล่าเจ้าศากยวงศ์กรุงกบิลพัสดุ์ เมื่อทราบข่าวว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จมาใกล้จะถึง ได้ประชุมกันเพื่อต้อนรับ โดยเตรียมปราสาทของเจ้านิโครธศากยวงศ์ให้เป็นที่พักพิง เมื่อพระพุทธองค์เสด็จมาถึง (ระยะทางจากกรุงราชคฤห์ถึงกรุงกบิลพัสดุ์ใช้เวลา ๒ เดือน) เจ้าศากยวงศ์ได้ส่งเด็กชายเด็กหญิงลูกชาวบ้านถือดอกไม้ของหอมไปต้อนรับ จากนั้นส่งราชกุมารราชกุมารีตามไป เพื่อรับเสด็จเข้านิโครธาราม กราบทูลเชิญพระผู้มีพระภาคประทับนั่ง ณ บวรพุทธอาสน์ แวดล้อมด้วยภิกษุสองหมื่นรูปที่ตามเสด็จ

บรรดาเจ้าศากยะทั้งหลาย มีมานะจัดในเรื่องชาติสกุล ทรงดำริกันว่า พวกเราเป็นพระ
กนิษฐา เป็นพระภาคิไนย สิทธิตระกูลมารนี้ดีกว่าพวกเรา เป็นพระนัดดาของพวกเราทั้งหลาย
เราจักถวายเป็นศาสดาได้อย่างไร จึงตรัสกับบรมครูว่า เธอทั้งหลายจงเข้าไปถวายบังคม
พระผู้มีพระภาคเจ้า พวกเราจักนั่งอยู่เบื้องหลังของพระองค์

เจ้าศากยะเหล่านั้นไม่ทำการอภิวาทพระพุทธรูป พากันนั่งเฉยอยู่ และชาวบิลพัสดุ์ก็
มิได้ต้อนรับพระพุทธรูปในฐานะพระศาสดา เพียงแต่พากันปิดต่อพระองค์ในฐานะที่เคยเป็นขวัญจิต
ขวัญใจของเขาต่างหาก

พระพุทธรูปทรงทราบอัธยาศัยของเหล่าเจ้าศากยะ ทรงดำริว่าเมื่อพระญาติทั้งหลายไม่
ยอมไหว้เรา เพื่อจะขจัดขัตติยมานะของพระญาติเหล่านั้น ก็ทรงเข้าจตุตถฌาน อันเป็นบาทแห่ง
อภิญญา ลอยขึ้นสู่อากาศเสด็จลีลาศจรไปมาในอสังขารธรรมเหมือนหนึ่งโปรยธัญพืชบนพื้น
แห่งพระญาติ ทรงกระทำยมกปาฏิหาริย์ มีเปลวไฟพุ่งออกจากพระวรกายทุกทิศทุกทาง มวลพระ
ญาติเจ้าศากยะทั้งหลายมีพระเจ้าสุทโธทนะพระพุทธรูปบิดาเป็นประธาน ต่างพากันก้มเศียรคารวะ
แสดงถึงการยอมรับนับถืออย่างเต็มใจ พระพุทธรูปจึงเสด็จลงจากอากาศ ประทับนั่ง ณ บวรพุทธ
อาสน์ เบื้องนั้นฝนโบกขรพรรษก็ตกลงท่ามกลางหมู่พระประยูรญาติ ฝนนั้นมีสีแดงปลั่งดั่งเมล็ดทับทิมสุก
หอม ผู้ใดปรารถนาให้เปียกก็เปียก ผู้ไม่ปรารถนาแม้ละอองก็ไม่สัมผัสผิวกาย ไม่เลอะชังนอง พอฝนหาย
แผ่นดินก็สะอาด และฝนนี้ตกเฉพาะหมู่พระญาติ หมู่คนทั้งหลายเห็นเป็นอัศจรรย์ยิ่งนัก ต่างพูดกัน
ว่าที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธเจ้าโดยแท้

ยามนั้นเป็นเวลาเย็นใกล้ค่ำ เมื่อเหล่าศากยะกราบบังคมลากลับคืนสู่พระราชนิเวศน์ ผู้
คนต่างพากันกลับยังเคหาบ้านช่องแล้ว ขณะที่ภิกษุทั้งหลายกำลังชุมนุมสนทนากันถึงความอัศจรรย์
แห่งฝนที่ตกลงมา เทิดทูลพุทธบารมีที่บันดาลให้ทุกสิ่งเป็นไปได้อย่างพิศวง พระพุทธรูปเสด็จสู่ที่
วงสนทนาของพุทธสาวก มีพุทธดำรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มิใช่เพียงบัดนี้เท่านั้นที่ยังฝนโบกขรพรรษ
ให้ตก แม้อดีตกาลสมัยที่เราเป็นพระโพธิสัตว์นามเวสสันดร ฝนโบกขรพรรษก็ตกลงมาท่ามกลางพระ
ประยูรญาติเช่นเดียวกันนี้ ภิกษุทั้งหลายจึงพากันกราบทูลอาราธนาให้นำเรื่องครั้งนั้นมาแสดงซึ่งพระ
พุทธรูปก็ทรงแสดงเรื่องราวพิสดารครั้งอดีต เมื่อเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรที่ทรงบำเพ็ญทาน
บารมีอันสูง อันเป็นพระชาติสุดท้าย ก่อนที่เสด็จลงมาประสูติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ ด้วยประการฉะนี้
แล^๑

^๑ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อุตตลิว), **มหาชาติภาคพายัพ ฉบับสร้อยสังกร** ปรีวรรตเป็นภาษา
ล้านนา โดย จริย์ สุนทรสิงห์, (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์มรดกล้านนา, ๒๕๕๑), หน้า ๑๕-๑๖.

ประวัติความเป็นมาของเมืองเชียงตุง

เมืองเชียงตุง หรือเขมรัฐนครเชียงตุง ในเขตรัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ เป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมตั้งแต่ครั้งในอดีต เมืองเชียงตุงอยู่ห่างจากอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๑๖๕ กม. หรือห่างจากจังหวัดเชียงใหม่ประมาณ ๔๒๐ กม. เมืองเชียงตุง มีประชากรหลากหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกัน ส่วนใหญ่จะเป็นชาวไทยจีน มีไทลื้อ ไทเหนือ ไทใหญ่ และ พม่า รองลงมายังมีชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น ชาวหลอย อาข่า ปะหล่อง ว้า แอน ลาหู่ เป็นต้น ในอดีตเมืองเชียงตุงเคยเป็นบ้านพี่เมืองน้องกับล้านนา ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยจีน เมืองเชียงตุงได้รับสมญานามว่า เมืองแห่ง ๓ จอม ๗ เชียง ๙ หนอง ๑๒ ประตุ อันมีรายละเอียดสมญานามดังกล่าวดังนี้

เมืองแห่ง ๓ จอม จอม หมายถึงเนินเขา เมืองเชียงตุงมีจอมจำนวน ๓ แห่ง ได้แก่ จอมทอง (หรือจอมคำ) อันเป็นที่ตั้งของวัดพระธาตุจอมคำ จอมมน อันเป็นที่ตั้งของวัดพระธาตุจอมมน และจอมสัก อันเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านชาวเขาเผ่าอาข่า

เมืองแห่ง ๗ เชียง เชียง หมายถึงบ้าน ชื่อหมู่บ้านในเมืองเชียงตุง ที่ขึ้นด้วยเชียงมีจำนวน ๗ แห่ง ได้แก่ เชียงงาม เชียงจัน เชียงลาน เชียงขุ่ม เชียงอิง เชียงยีน และเชียงจัน

เมืองแห่ง ๙ หนอง หนอง หมายถึง หนองน้ำ ในเมืองเชียงตุงมีหนองน้ำ จำนวน ๙ หนองน้ำ ได้แก่ หนองตุง หนองโตง หนองเย หนองแล้ง หนองยาง หนองโปง หนองเค้ หนองไค้ และหนองตาช้าง

เมืองแห่ง ๑๒ ประตุ เมืองเชียงตุงมีประตุเมืองในจุดสำคัญๆ จำนวน ๑๒ แห่ง ได้แก่ ประตุป่าแดง ประตุเชียงลาน ประตุง่ามฟ้า ประตุหนองผา ประตุแจ้งเมือง ประตุยงคำ ประตุหนองเหล็ก ประตุน้ำบ่ออ้อย ประตุยงเป็ง ประตุโก้ให้ ประตุผายั้ง และประตุป่ามาน^๒

เมืองเชียงตุงมีชื่อเรียกหลายชื่อเช่น เมืองชิน (เมืองเงิน) เมืองเขมรัฐ มีข้อสันนิษฐานเป็นคำอธิบายเกี่ยวกับที่มาของชื่อเหล่านี้ดังนี้

๑.แม่น้ำสายหนึ่งของเมืองเชียงตุงที่ไหลสู่แม่น้ำโขง มีการไหลกลับขึ้นไปทางทิศเหนือ เนื่องจากสภาพพื้นที่ซึ่งสูงขึ้นในทางทิศใต้จากลักษณะของการไหลที่ต่างกับแม่น้ำสายอื่นๆ จึงได้ชื่อว่าแม่น้ำขึ้น (ผืนจากสภาพธรรมชาติที่เป็นจริง) เมืองนี้จึงเรียกว่า เมืองชิน ผู้คนที่อาศัยบนฝั่งแม่น้ำนี้จึงได้ชื่อว่า ชาวไทจีน

^๒ สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ, ดร.อนาโตน โรเจอร์เป็ลติเยร์, **เขมรัฐนครเชียงตุง (Chiang Tung : Its Way of Life)**, (จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกงานถวายมุทิตาสักการะฉลองสมณศักดิ์ สมเด็จพระราชาธรรมนครเชียงตุง องค์ที่ ๑๔ เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ ดาวคอมพิวกราฟิก, ๒๕๔๑), หน้า ๖๗.

๒. ในสมัยพระยามังรายรบชนะชาวลัวะจนได้เมืองเชียงตุง จึงมอบหมายให้เจ้าน้ำท่วมเจ้าน้ำน่านพาไพร่พลจากเมืองเชียงแสนและเมืองเชียงรายอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่เมืองเชียงตุง ชาวเมืองทั้งสองไม่ชอบอยู่เชียงตุงได้อพยพหลบหนีมาถิ่นฐานเดิม พระยามังรายทรงให้กลับไปอีก ไพร่พลเหล่านี้ก็หนีลงมาอีก เมืองนี้จึงได้ชื่อว่าเมืองชิน (ชิน-กลับคืน) ผู้คนที่อยู่ในเมืองนี้จึงได้ชื่อว่าชาวไทชิน

๓. เจ้าฟ้าเพชรราชบุตรของเจ้าลาวคำคอบ นำบ่าว ๗๐ คน ไปสร้างเมืองเชียงตุง บ่าวที่ไปสร้างเมืองตายไป ๑ คน ยังเงิน (เงิน – เหลืออยู่) ๖๙ คน เมืองนี้จึงได้ชื่อว่า เมืองเงิน ผู้คนที่อยู่ในเมืองนี้จึงได้ชื่อว่า ชาวไทเงิน

๔. เมืองเชียงตุงอาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “เขมรัฐ” อันอาจเป็นการเรียกชื่อตามเจ้าบุญนำเจ้าเมืองเชียงตุง ซึ่งปกครองเมืองเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๑๐๓ และเมืองเชียงตุงเป็นเมืองขึ้นของพม่า บุเรงนองกษัตริย์ของพม่าพระราชทานนามให้เจ้าบุญนำว่า “รัตนภูมิพนรัตนรา เหมธาภิพิตราชา” อันมีความหมายว่า เจ้าผู้ครองนครเขมรัฐพระองค์แรก จึงเรียกเชียงตุงว่า “เขมรัฐ” (ดินแดนหรือแว่นแคว้นที่มีแต่ความสุข) ^๓

ปัจจุบันเมืองเชียงตุงมีชาวไทชินเป็นส่วนใหญ่ชนชั้นปกครอง นอกจากนี้ยังประกอบไปด้วยกลุ่มชนหลายชาติพันธุ์ได้แก่ ไทใหญ่ ไทลื้อ ไทเหนือ ชาวพม่า ชาวลัวะ ชาวจีน ชาวปะหล่อง ชาวแอ่น อาข่า ลาหู่ และลีซู เป็นต้น

ในยุคต้นที่ข้อความตำนานตุงกระสือได้ใช้ไม้เท้ามาไขขางน้ำหนองตุงที่ท่วมเมืองให้แห้งลง ระบายน้ำออกเมืองไหลย้อนไปทางทิศเหนือจึงเรียกว่า เมืองชิน หรือเมืองที่มีน้ำไหลย้อนกลับ จากนั้นจึงมีพญาว้อง หรือเจ้าฟ้าชาวจีนมาปกครอง จึงได้เรียกนามเมืองอีกนามหนึ่งว่า “เชียงตุง” ตามนามของฤาษีผู้สร้างเมือง ยุคต่อมาเป็นยุคประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงพญามังราย ได้มาครองเมืองเชียงตุง ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ความผันแปรเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ทำให้เชียงตุงในบางครั้งบางคราวก็ขึ้นตรงกับพม่าบ้าง บางครั้งก็ขึ้นตรงกับพม่าหรือเมียนมาร์ แล้วแต่ว่าในระยเวลานั้นมหาอำนาจใดที่มีกำลังมากกว่า ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเมืองเชียงตุง ได้กลับมาเป็นเมืองขึ้นล้านนาในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชกษัตริย์ล้านนาในช่วงพุทธศักราช (๑๔๘๔-๒๐๓๐) ภายหลังเมื่อไม่สามารถต้านทานกำลังของพม่าได้ เมืองเชียงตุงจึงได้ขึ้นตรงต่อพม่าใน พ.ศ. ๒๓๕๖ ในขณะเดียวกันทางล้านนาก็ได้ขึ้นตรงต่อกรุงเทพมหานคร

^๓ จายดวงแสงลังก์ พร้อมคณะ, ประวัติไทชิน (ภาษาไทชิน, เมียนมาร์, อังกฤษ มปป., ๒๕๔๓), หน้า

ด้วยเหตุที่ว่าเมืองเชียงตุงอันมีประชากรส่วนมากเป็นชาวไทจีน ซึ่งเป็นชนชาติกลุ่มหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ไท เช่นเดียวกับคนไทยทั้งหลาย ซึ่งได้รับเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ชุมชนเป็นเวลานานที่กล่าวอ้างถึงชุมชนชาวไทจีน

เมืองเชียงตุงเป็นเมืองที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงของรัฐบาลของสาธารณรัฐสหภาพเมียนมาร์ ตั้งอยู่ละติจูดที่ ๒๑ องศา ๑๗ ลิปดา ๔๘ พิกัดเหนือ และลองจิจูดที่ ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดาตะวันออก ความสูง ๒,๗๐๐ ฟุต เหนือระดับน้ำทะเล ภูมิประเทศของเมืองเชียงตุงเป็นลักษณะแอ่งกระทะยาวในแนวเหนือ – ใต้ มีสายน้ำขึ้นไหลผ่านกลางแอ่งจากทางใต้ไปทางเหนือผ่านหุบเขาน้อยใหญ่ไหลลงสู่แม่น้ำโขง อยู่ระหว่างแม่น้ำสำคัญ ๒ สาย คือแม่น้ำสาละวิน ทางตะวันตกและแม่น้ำโขงทางตะวันออก อาณาเขตทางเหนือติดกับ ๑๒ ปันนา ประเทศจีน ทางใต้ติดต่อกับล้านนา ทางอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย^๔

เมืองเชียงตุงเป็นเมืองที่อยู่บนเส้นทางไปสู่เมืองหลวงของอาณาจักรต่างๆในสมัยโบราณ จึงมีความสำคัญยิ่งทางยุทธศาสตร์ จึงเห็นได้ว่ามักเกิดสงครามในพื้นที่นี้อยู่บ่อยครั้ง เราได้เห็นถึงสภาพที่ตั้งของเวียงเชียงตุงอันเป็นศูนย์กลางของพื้นที่ว่า ได้ถูกสร้างเป็นเมืองพื้นที่ป้อมปราการบนที่สูงสำหรับการตั้งรับข้าศึกเป็นสำคัญ คนสมัยโบราณสร้างเพียงกำแพงดินกำแพงอิฐ และคูเมืองเป็นช่วงๆโดยมีการเชื่อมต่อกับเนินเขาหลายๆลูก ภายในใจกลางเมืองมีหนองน้ำขนาดใหญ่หลายแห่งสำหรับการอุปโภคบริโภค และมีพื้นที่ราบลุ่มโดยรอบอุดมสมบูรณ์ สามารถผลิตเสบียงอาหารเลี้ยงผู้คนได้อย่างเพียงพอ^๕

เมืองเชียงตุง มีประชากรประมาณ ๑๖๐,๐๐๐ (พ.ศ. ๒๕๔๖) ส่วนใหญ่เป็นชาวไทจีน, ไทลื้อ, ไทหลวง, ไทเหนือ, ไทหลอย, อะฮา, ลาหู่, กูย๋ก้อ, ลัวะ, ปะหล่อง, แอน, แสนจิม, พม่า เป็นต้น^๖

ศาสนาที่พึงของชาวรัฐฉานคือ ศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู ๔๕ เปอร์เซนต์ของประชากร ในรัฐฉานนับถือพุทธศาสนา ซึ่งมีด้วยกัน ๗ นิกายด้วยกันเฉพาะในรัฐฉานคือ ๑) สุรัmma ๒) ฉ่วยจิ้น ๓) ปอยจอง ๔) ไมยจอง ๕) โยน ๖) โซติ ๗) โยเน^๗

^๔ จายดวงแสงลัง พร้อมคณะ, **เรื่องไทจีนเมืองเชียงตุง** (ภาษาไทจีน,เมียนมาร์,อังกฤษ มปป., ๒๕๔๖), หน้า ๑.

^๕ กรณัฐ รัตนยรรยง, “ประเพณีการตั้งธรรมเนียมสัณตระ ของชาวไทจีน เมืองเชียงตุง รัฐฉานประเทศ เมียนมาร์”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๖).

^๖ จายดวงแสงลัง พร้อมคณะ, **เรื่องไทจีนเมืองเชียงตุง** (ภาษาไทจีน,เมียนมาร์,อังกฤษ มปป., ๒๕๔๖), หน้า ๑๙.

^๗ Tu ya min aung, **Myan-mar-to-ei-sahe-nai-ngan**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ย่างกุ้ง : สำนักพิมพ์ Shwe-pe-song, ๒๕๕๓), หน้า ๒๔๒.

เมืองเชียงตุง เป็นเมืองตั้งอยู่ในรัฐฉานของประเทศสาธารณรัฐสหภาพเมียนมาร์ เป็นเมืองของชาวไทจีน และ ชาวไทใหญ่ถือได้ว่าเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองเทียบเท่าเมืองเชียงใหม่แห่งล้านนาไทย และเมืองเชียงรุ่งแห่งสิบสองปันนา โดยชาวไทใหญ่จะเรียกว่าเกงตุง (Keng Tung) ในอดีต เมืองเชียงตุง เป็นเมืองที่มีความสำคัญทางการค้าเชื่อมต่อระหว่างสิบสองปันนากับล้านนา โดยมีพ่อค้าชาวจีนฮ่อ เดินทางไปมาค้าขายในเส้นทางนี้

รัฐบาลพม่าจัดการศึกษาในเชียงตุงตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงอุดมศึกษา มีวิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยทางด้านวิทยาศาสตร์และคอมพิวเตอร์โดยในโรงเรียนจะสอนเป็นภาษาพม่า ส่วนภาษาไทจีน-และไทใหญ่มีสอนแต่ในวัดเท่านั้น

วิถีชีวิตของชาวเชียงตุงยังคงรักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมไว้ หากเปรียบเทียบกับนานาจังหวัดและประเทศใกล้เคียง เมืองเชียงตุงดินแดนแห่งความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

วัฒนธรรมประเพณีของชาวเมืองเชียงตุงคล้ายคลึงกับชาวล้านนา เช่น วันขึ้นปีใหม่ หรือปอยปีใหม่ ชาวเมืองเชียงตุง เรียกว่า วันปีใหม่สังขาร (วันปีใหม่สงกรานต์) ภาษาไทจีนออกเสียงสังขาร หมายถึงการที่ดวงอาทิตย์โคจรจากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษ บรรยากาศไม่ได้แตกต่างอะไรจากล้านนาเชียงใหม่เชียงราย และเมืองอื่นๆ ในแคว้นสิบสองปันนา

การปกครองในเมืองเชียงตุง หลังจากพม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษ เชียงตุงได้ถูกผนวกให้อยู่ภายใต้ของการปกครองของพม่า ต่อมานายพลเนวินผู้นำของรัฐบาลทหารพม่า ได้ทำการรัฐประหาร และประกาศใช้ระบบสังคมนิยมในการปกครองประเทศ ระบบเจ้าฟ้าในเมืองเชียงตุงจึงได้สิ้นสุดลง เชียงตุงจึงมีฐานะเป็นจังหวัดหนึ่งของรัฐฉานประเทศพม่า ทำให้การปกครองในเมืองเชียงตุงมีการแบ่งหน่วยการปกครองเป็นเอ็งหัวสิบและบ้าน มีปู่แสน ปู่แก่ สีเสา และปู่ล้าม เป็นผู้ปกครองส่วนในเขตเมืองเชียงตุงแบ่งหน่วยการปกครองออกเป็น ๕ เขต ดังนี้^๔

เขต ๑ ประกอบด้วย บ้านยางคำ บ้านจอมสัก วัดศรีหน่อ วัดกรรมฐานมหาโพธิ วัดเชียงขุ่ม วัดอโสก วัดพระธาตุแสงเมือง และจองตุยา

เขต ๒ ประกอบด้วย วัดจอมมน วัดเชียงลาน วัดบ่อกูด วัดเชียงแล วัดน้ำเข็ก และบ้านเซตานอ่อน

เขต ๓ ประกอบด้วย วัดราชฐานหลวงหัวช่วง วัดหมอกใหม่ วัดเมืองเปียง วัดแดง วัดเชียงงาม วัดเชียงจัน วัดหัวกาด วัดจอมใหม่ วัดมอนเรือ วัดหนองคำ และวัดเมืองนาย

เขต ๔ ประกอบด้วย วัดภูมินทร์ (วัดเขมิน) วัดพระธาตุจอมคำ วัดอินทบุพาราม วัดยาง กวาง วัดหลวงเชียงยืน วัดน้อยนอ วัดพระสิงห์ และวัดหนองผา

^๔ พระปลัด ดร.เสนห์ ธมฺมาโร, วิถีไทจีน เชียงตุง. (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์มรดกล้านนา, ๒๕๕๐), หน้า ๕๓-๕๔.

เขต ๕ ประกอบด้วย วัดเจดีย์หนองผา วัดเชียงอิง วัดพะก่า วัดสุพรรพมา บ้านน้ำขึ้น
น้อย บ้านกลางนาปู่หลอย บ้านกลางนาหลวง

บริเวณรอบนอกเมืองเชียงตุงแบ่งการปกครองออกเป็นหัวเมือง (อำเภอ) สิบหัวร้อย ซึ่ง
ประกอบด้วยหมู่บ้านหลายหมู่บ้านรวมกัน เมืองรอบนอกเวียงมี ๒ เมือง คือ

๑. เมืองยางลอ ประกอบด้วย วัดยางลอ วัดรองเมือง วัดบ้านหะ วัดบ้านหม้า วัดร่า
ราย บ้านร้องฝาง และบ้านนา

๒. เมืองหนองกุ้ง ประกอบด้วย วัดเชียงก่า วัดป่าหลิม วัดหนองกุ้งบ้านหัวขัวน้ำลาบ
วัดเชียงเหล็ก วัดเพื่อยรุ่ง และวัดบ้านยาง

นอกจากเขตเวียงและเมืองรอบนอกเวียงแล้วยังมีอีกสิบเมืองบ้านนอกหรือสิบหัวร้อยได้แก่

๑. เมืองดอนหลวง ประกอบด้วย วัดดอนหลวง วัดยางปู่ วัดหนองผำ วัดต๋องสี วัดบ้า
ป้าว

วัดบ้านเกวียน วัดบ้านปู่ วัดบ้านล้าว วัดช่างสาด วัดเชียงฟอง บ้านนาคำ และวัดพระธาตุจอมศรี

๒. เมืองกาตท้าย ประกอบด้วย วัดกาตท้าย วัดหนองแสน บ้านหนองฮุม บ้านร่วง
ทอง บ้านแห่น วัดบ้านสาว วัดกาตบั้ง วัดหัวเต๊ะ วัดบ้านน้ำ บ้านไร่ บ้านกล้วย บ้านกุ่มม่วง วัดบ้านเร้
และวัดบ้านช่าง (บ้านจ่าง)

๓. เมืองวัดขาว ประกอบด้วย วัดขาว วัดศรีภูมิ วัดบ้านเหี่ยม วัดบ้านเตี้ยม วัดใหม่
วัดใหม่หม้อ วัดบ้านฮาย วัดเตชาย วัดหนองตอง วัดยางหลวง วัดกวาง วัดบ้านโป่ง วัดบ้านหย่าว วัด
บ้านแต่น วัดบ้านหนอง วัดบ้านก่า และวัดบ้านฮุ่ม (วัดกู่คำ)

๔. เมืองกาตเต่า วัดกาตเต่าจอง วัดป่าจ๋าม วัดยางหก วัดหล่ายกวาง วัดหล่ายไค้ วัด
ป่าวกาด วัดหนองอ้อ วัดไค้ยาง วัดบ้านปองทรายมูล วัดบ้านหล้อง วัดบ้านกวาง วัดยางสอ วัดบ้าน
กอม วัดกาตตอง และวัดสามัคคีสวนดอก

๕. เมืองเมืองลาบ ประกอบด้วย วัดบ้านต๋อง วัดบ้านเลือน วัดบ้านน้อย วัดบ้านกุด
วัดบ้านสำ วัดบ้านใหม่ วัดบ้านยาง วัดบ้านจ๋อน วัดบ้านตอง วัดบ้านก่าง วัดบ้านตำ บ้านหนองก่าน
บ้านมุเซอหนองหลวง บ้านปางควาย

๖. เมืองกาตฟ้า ประกอบด้วย วัดกาตฟ้า วัดฟ้าก่าง วัดบ้านท่า วัดยางบัว วัดบ้านล้าว
วัดหนองซอน วัดยางล๊ะ วัดเชียงต้าง วัดหนองเตือ วัดหนองก่วม วัดหนองเงิน วัดป่าขาม วัดร้องตอง
วัดเชียงแสน วัดหนองห้อง วัดบ้านห้วย วัดอ้อแป้ง วัดหนองก่า วัดหัวนา วัดหนองล้า วัดบ้านทราย
วัดบ้านคอม วัดบ้านปวกใหม่ วัดบ้านปวกเก่า วัดเตือล่อใต้ วัดเตือล่อเหนือ วัดบ้านก่าม และวัดบ้าน
ไทร

๗. เมืองยางเกียง ประกอบด้วย วัดยางเกียง วัดหนองแต่น วัดหนองปาน วัดท่าซ้อย
วัดบ้านสำ วัดบ้านจ๋อ วัดหนองจิด วัดบ้านเตา วัดบ้านปาง วัดยางเฮ้า

๘. เมืองลี้ ประกอบด้วย วัดยางม่วน วัดยางขวย วัดบ้านหิน วัดป่าเข็ม วัดบ้านอ้อย วัดบ้านหลี่ วัดบ้านหอย วัดบ้านก่าง วัดบ้านโงก วัดบ้านดอย วัดบ้านทราย วัดบ้านบัว วัดบ้านนก วัดบ้านสั่ง วัดบ้านแต่น วัดบ้านลม วัดเวียงเก่า วัดบ้านเวียงใหม่ วัดบ้านเจ็ญ วัดบ้านปาง และบ้านห้วยปุง (อะชา)

๙. เมืองเจ็ญ ประกอบด้วย วัดปางลื้อเหนือ วัดปางลื้อใต้ วัดเมืองเจ็ญ วัดบ้านลม วัดหัวขัว วัดห้วยก้อย วัดบ้านปุง วัดยางลู่ วัดหนองนวล วัดปางรุ่ง วัดบ้านป้อม วัดบ้านม่วง วัดเกียงทราย และบ้านหนองเผียว

๑๐. เมืองขอนแก่น ประกอบด้วย วัดยางซี้ บ้านดอยปางควาย วัดสบบอย วัดบ้านป่า วัดทุ่งหลวง วัดบ้านก้อย วัดบ้านแก เมืองยอย

เมืองเชียงตุงเป็นเมืองพุทธศาสนา มีการสร้างวัดติดกันในถนนสายเดียวกันหลายวัด เช่นเดียวกับเมืองเชียงใหม่ ถ้าเป็นเนินเขาจะเรียกว่าจอมนิมสร้างเป็นวัดหรือพระธาตุเจดีย์ มีหลายวัดทั้งภายในและนอกเมือง แต่ละวัดจะตกแต่งประดับประดาสวยงาม ภายในวิหารทุกวัดจะมีตุงแขวนห้อยลงมาหลายสาย ล้วนทำขึ้นอย่างประณีตสวยงามแสดงถึงความมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาเดิมสันนิษฐานว่าในสมัยที่พวกลัวะปกครองเมืองเชียงตุงนั้น พวกลัวะเป็นพวกที่นับถือผีและวิญญาณต่างๆ ถ้ามีพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาในสมัยนี้ก็อาจจะเป็นพุทธศาสนาระดับต่ำคือถือศีลห้า ดังที่มีพระพุทธเจ้าเสด็จโปรดพวกลัวะ ในตำนานพระเจ้าเลียบโลกว่า ลัวะรับศีลห้าจากพระพุทธเจ้า (กตัญญู ชูชื่น, ๒๕๒๕: ๑๐๔ อ้างใน อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, ๒๕๕๒ : ๑๘)

สมัยพญาผายูได้บัญชาให้เจ้าเจ็ดพันธุราชบุตรไปปกครองเมืองเชียงตุงโดยพระองค์ได้ส่งพระเถระขึ้นไปด้วย ในปี พ.ศ. ๑๘๘๒ เป็นพุทธศาสนาแบบเดิมที่พระนางจามเทวีนำมาจากเมืองละโว้ ไปประดิษฐานที่หริภุญไชย ประมาณ พ.ศ. ๒๑๐๔ ต่อมาชาวเมืองเชียงตุงเรียกว่าศาสนา “หนยางกวง” ซึ่งสืบมาจากวัดสวนดอกเชียงใหม่ มีศูนย์กลางที่วัดยางกวง นอกเมืองเชียงตุง ชาวเมืองเชียงตุงแบ่งพุทธศาสนาเป็น ๒ ฝ่ายคือ หนยางกวงเป็นคามวาสี เรียกว่า “ฝ่ายสวน” หรือ “วัดสวน” และอรัญวาสีเช่น วัดป่าแดงเชียงตุง เรียกว่า “ฝ่ายป่า” หรือ “วัดป่า” นอกจากนี้เจ้าเจ็ดพันธุราชให้สร้างวัดพระแก้วและวัดพระกลาง (ฟ้าก่าง) (สมหมายเปรมจิตต์, ๑๕๑๙ : ๗) พุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้าไปในเมืองเชียงตุงครั้งที่สอง พระมหาสวามีเจ้าสุชาโต อยู่เมืองเชลียงได้ไปศึกษาที่เมืองมลาน (พม่า) ได้พาพระอินทประยา (อินทปัญญา หรือ อินทมนี) และพระธัมมรังสีพร้อมกับพระสงฆ์อีก ๑๒ รูป พระพุทธรูป ๔ องค์ไปเผยแผ่พุทธศาสนาในเมืองเชียงตุง พร้อมกันนี้ได้พาพระภิกษุอ้ายอ่อนเจ้าเมืองเชียงตุงซึ่งถูกจับไว้ที่เมืองยุธยาในคราวไปช่วยสุโขทัยทำสงครามกับยุธยาโดยพาไปถึงเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. ๑๙๑๖ และไปถึงเชียงตุง พ.ศ. ๑๙๑๗ ลัทธินี้คล้ายกับลัทธิรามัญวงศ์ที่พระสุเมธเถระนำมาเผยแผ่ที่หริภุญไชยและเชียงใหม่พระสงฆ์ทั้งสองนิกายคือหนยางกวงกับลัทธิใหม่นี้ประกอบศาสนากิจร่วมกันได้

ตำนานมูลศาสนาบันทึกว่า เจ้าเมืองและประชาชนได้สร้างวัด รวมทั้งหมด ๖๐ วัด โดยสร้างวัดเชียงแล ถวายแด่พระมหาเถรอินทมนีพร้อมกับสถาปนาเป็น “สมเด็จพระอินทมนี” และสร้างวัดยางคำ ถวายแด่พระมหาเถรธัมมรังสี พร้อมกับสถาปนาเป็น “พระสวามีธัมมรังสี” วัดสำคัญที่ปรากฏชื่อในตำนานมีดังนี้ วัดมงคล วัดพระสิงห์ วัดอุมังคะ จอมมน วัดแสนเมืองมา วัดเชียงปิน วัดป่าพร้าว วัดบ่อเหมี้ยง วัดบ่อแสงทอง วัดพระใหม่ วัดกลางจอมทอง วัดน้ำพุ วัดน้ำนา วัดเสื่อจอมสูง วัดจอมบัว วัดจอมแจ้ง วัดเชียงอิง วัดพระแก้ว และวัดช้างเกียง (สมหมาย เปรมจิตต์, ๒๕๑๙: ๑๐) ปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๖๐) เมืองเชียงตุงมีวัด จำนวน ๓๑๕ วัด มีพระภิกษุทั้งสิ้น ๘๒๑ รูป สามเณร ๒๙๓๑ รูป แม่ชี ๓๙ ๕๓ โดยปกติแล้วในหมู่บ้านหนึ่งจะต้องมีวัดพุทธประจำอยู่หนึ่งวัดแต่อย่างไรก็ตามในเมืองเชียงตุงก็มีการนับถือศาสนาอื่นด้วย ดังจะเห็นได้จากโบสถ์คริสต์นิกายโรมันคาทอลิกและโปรเตสแตนต์ตั้งอยู่ในเมืองซึ่งศาสนานิกชนส่วนใหญ่จะเป็นชาวไทยใหญ่และชาวเขาที่ยังมีที่ตั้งมัสยิดของศาสนาอิสลามและเทวสถานของศาสนาฮินดูอีกด้วย

เมื่อพระมหากำเพียร (ธรรมคัมภีร์ ญาณคัมภีร์) นำศาสนาหลักธลังกาวงศ์ หรือศาสนาหนป่าแดง จากลังกามาเมืองเชียงใหม่ ปี พ.ศ. ๑๙๗๓ พุทธศาสนาหนป่าแดงหรือ ธลังกาวงศ์ใหม่ได้แพร่หลายถึงเมืองพะเยา มีวัดป่าแดงที่พะเยา และมีวัดซื้อสิงห์รัตนารามปักชะ ป่าแดงทองที่เชียงแสน ต่อมาพระมหากำเพียรได้ส่งพระสมจิตรเถรไปเผยแผ่ศาสนาในเมืองเชียงตุง ในปี พ.ศ. ๑๙๘๙ พระยาสิริธัมมจุฬา เจ้าเมืองเชียงตุง บัญชาให้สร้าง วัดป่าแดงถวายหรือสิงห์รัตนมหายาวารามาธิปติ เรียกว่า “หนป่าแดง” “ฝ่ายป่า” ซึ่งสืบมาจากนิกายป่าแดงเชียงใหม่ พระสงฆ์ทั้งสองฝ่ายคือ “หนป่าแดง” และ “หนยางกวง” ทะเลาะวิวาทกันเป็นเวลายาวนานทั้งที่เมืองเชียงใหม่และเมืองเชียงตุง สำหรับในเมืองเชียงตุงนั้นพญาเมืองแก้วกษัตริย์เชียงใหม่ได้ขอร้องให้พระสงฆ์ทั้งสองฝ่ายประนีประนอมกันได้ในปี พ.ศ. ๒๐๕๒

สาเหตุที่พระสงฆ์ทั้งสองฝ่ายทะเลาะกันนั้น พระภิกษุฝ่ายธลังกาวงศ์หรือหนป่าแดงกล่าวว่า พระภิกษุรามัญวงศ์หรือหนยางกวงหรือสวนดอกเชียงใหม่เป็นอลัชชีไม่เป็นพระภิกษุสักองค์เดียว เพราะพระภิกษุรามัญวงศ์ถือไม้เท้าไปบิณฑบาตสะสมเงินทอง มีนาจ้งหันมากมายเสียงสวดไม่ถูกต้อง เช่นออกเสียงเป็น “พุทธัง สะหฺรา ระณัง” แทนที่จะเป็น “พุทธัง สรณัง” ตามตำนานมูลศาสนาฝ่ายวัดป่าแดง (ซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อฝ่ายวัดสวนดอก) กล่าวว่า พระมหาสวามีอุทุมพรพร้อมลูกศิษย์ ๕ รูป ไปบวชเรียนในสำนักพระมหากัสสปะ ๑๒ ปี เมื่อจบแล้วเดินทางกลับเมืองพ้น (ในเมืองเมาะตะมะ เมียนมาร์) บังเอิญพระภิกษุรูปหนึ่งมรณภาพไม่มีองค์คณะที่จะบวชผู้อื่นได้แต่พระมหาสวามีก็ได้บวชลูกศิษย์คนหนึ่งในเรื่อง โดยเอาพระพุทธรูปมาตั้งให้ครอบงำคณะแทนพระภิกษุที่มรณภาพไป จึงกลายเป็นว่าพระสุเมธเถรหรือพระเจ้าลิไทยแห่งสุโขทัยก็ได้เป็นภิกษุที่สมบูรณ์ เพราะบวชกับสำนักพระมหาสวามีอุทุมพร พระภิกษุทั้งสองฝ่ายจึงถกเถียงกันมาโดยตลอด แต่ในตำนานมูลศาสนา สำนวนล้านนา (ซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อฝ่ายป่าแดง) ให้ข้อมูลตรงกันข้ามว่า พระมหา

สวามีอุทุมพรพร้อมกับพระสงฆ์จำนวน ๑๒ รูป หลังจากได้ศึกษาพระศาสนาในสำนักพระมหากัสสปะแล้วได้ชีสาพากลับมาเมืองพันท้วยกัน ได้บวชกุลบุตรเมืองพันท้วยมากมายทำพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง พระเจ้าสุทโธสม กษัตริย์เมืองพันท้วย จึงได้อุสสาภิเสกท่านเป็น พระอุทุมพรปุพผามหาสวามี ท่านเป็นผู้ทรงศีลาธิคุณ จนกิตติศัพท์เลื่องลือมาถึงเมืองสุโขทัย อันเป็นแรงจูงใจให้พระสมณเถระและพระอโนมทัสสีเดินทางไปศึกษาในสำนักของท่าน^๙ เนื่องจากพระสงฆ์หนยางกวงกล่าวหาว่าพระสงฆ์หนป่าแดงมีครูอาจารย์เลี้ยงผีไว้ทำให้เจ้าเมืองเชียงตุงเสื่อมใสพระสงฆ์หนป่าแดง ต่อมาพระสงฆ์หนยางกวงกล่าวหาว่า พระมหาญาณคัมภีร์วิวาทกับพระสงฆ์หนสวนดอกเจ้าเมืองเชียงใหม่ จึงขับไล่ออกจากเมืองไป การกล่าวหาทั้งสองประการนี้ทำให้พระสงฆ์หนป่าแดงไม่พอใจ มีการร้องเรียนให้พิจารณาและให้พบปะแถลงต่อกันเจ้าเมืองเชียงตุงให้พระสงฆ์หนยางกวงขอมาต่อหนป่าแดง แต่พระสงฆ์หนยางกวงยังไม่ขอมาเจ้าเมืองเชียงตุงจึงให้พระสงฆ์หนยางกวงไปบวชเป็นหนป่าแดงที่เชียงใหม่แต่ก็ยังไม่ได้บวชพญาเมืองแก้วจึงมีราชสารให้พระสงฆ์ทั้งสองฝ่ายยุติการทะเลาะกันใน ปี พ.ศ.๒๐๕๒

สำหรับความเชื่อเรื่องผีของไทจีนก็จะมาพร้อมกับความเชื่อในพุทธศาสนา เนื่องจากชาวไทจีนนั้นจะมีความผูกพันกับศาสนาพุทธเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากเมืองเชียงตุงจะมีที่ตั้งของวัดไม่ห่างจากกันมาก จำนวนวัดในเมืองเชียงตุงทั้งวัดฝ่ายเมืองหรือฝ่ายขึ้นมี ๓๓ วัด ฝ่ายใต้หรือฝ่ายไทใหญ่ มี ๘ วัด ฝ่ายม่าน หรือพม่า มี ๓ วัด รวมแล้วมี ๔๔ วัด^{๑๐}

ประเพณี ๑๒ เดือน เมืองเชียงตุง

ประเพณีสิบสองเดือนของชาวไทจีนเมืองเชียงตุง ยังคงมีการปฏิบัติเป็นปกติสืบต่อกันมา ถึงแม้ว่ายุคเทคโนโลยีสมัยใหม่ จะเจริญก้าวหน้าเข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตของชาวไทจีนเมืองเชียงตุงก็ตาม ซึ่งประเพณีสิบสองเดือนนั้นมีดังนี้

เดือนหรือเดือนหนึ่ง ราวเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน มีประเพณีบิณฑบาตวัดพระเจ้าหลวงระแงง ประเพณีทานผ้ากฐิน (การทอดกฐิน) และประเพณีถวายทานซองสลาก (สลากภัต)

เดือนยี่หรือเดือนสอง ราวเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม มีประเพณีเข้าก่า (รุกขมูลกรรมและปริวาสกรรม)

เดือนสาม ราวเดือนธันวาคมถึงมกราคม มีประเพณีเลี้ยงผีเทวดาหนองตุง

^๙ พระพุทธญาณ, พระพุทธพุกาม, มูลศาสนา ล้านนา, บำเพ็ญ ะวิน, ปริวรรต, หน้า ๓๓๙.

^{๑๐} ว่าที่พันตรี ขวลิต รัตนยรรยง “รูปแบบประเพณีการตั้งธรรมเวสสันดรของชาวไทจีน เมืองเชียงตุง รัฐฉาน สหภาพพม่า”, “โครงการวิจัยทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๔” หน้า ๒๑-๒๓.

เดือนสี่ รวเดือนมกราคมถึงกุมภาพันธ์ จะมีประเพณีทานธัมมน้ำอ้อยซึ่งเป็นธัมม์สำหรับ
คู่แต่งงานใหม่

เดือนห้า รวเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม มีประเพณีไหว้พระธาตุเจดีย์หนองผา ประเพณี
เลี้ยงผีหัวขาด ประเพณีร่ำดอก เป็นการถวายดอกไม้เป็นพุทธบูชา

เดือนหก รวเดือนมีนาคมถึงเมษายน มีประเพณีแห่ขุนสังขาร ในเทศกาลวันสงกรานต์
และปั่นกบดินเดือน

เดือนเจ็ด รวเดือนถึงพฤษภาคม ประเพณีขึ้นธาตุเจดีย์ (พระธาตุจอมคำ) ประเพณีเปกตุ
(การอุปสมบท) ประเพณีบวชลูกแก้ว (บรรพชาสามเณร)

เดือนแปด รวเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน มีประเพณีเลี้ยงผีเทวดาเมือง (การสังเว
เทวดาอารักษ์เมือง)

เดือนเก้า รวเดือนมิถุนายนถึงกรกฎาคม มีประเพณีเข้าหว่า (เข้าพรรษา) ประเพณีสวด
กลางในศีล (สืบชะตาในวันพระ) ประเพณีสงเคราะห์เมือง (สืบชะตาเมือง)

เดือนสิบ รวเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม มีประเพณีสวดมนต์ไล่ผีปล่อยผด (ขับไล่ผีเปรต)

เดือนสิบเอ็ด รวเดือนสิงหาคมถึงกันยายน มีประเพณีตั้งธัมม์เวสสันดร (เทศน์
มหาชาติ) ประเพณีदानธัมม์ค่านาม (การเทศนาธรรมประจำวันเกิด)

เดือนสิบสอง รวเดือนกันยายนถึงตุลาคม มีประเพณีออกหว่า (ออกพรรษา) ประเพณี
การการสมาคารวะ (คารวะญาติผู้ใหญ่ที่เคารพ^{๑๑})

การตั้งธัมม์เวสสันดรชาดก ของชาวไทขึ้นเมืองเชียงตุง

ประเพณีการตั้งธัมม์เวสสันดรชาดก ของชาวไทขึ้นในเมืองเชียงตุงกล่าวกันว่ามีมาช้านานตั้งแต่สมัยในอดีต ไม่ทราบ พ.ศ. ที่แน่ชัดว่ามีประเพณีการตั้งธัมม์เวสสันดรเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใดได้แต่อนุมานเอา ตามที่ได้พบหลักฐานจดบันทึกลายมือของพระครูบา ยืนवल ญาณธมโม อดีตเจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมคำ ในเวียงเชียงตุง ได้บันทึกเอาไว้ดังนี้

“ธัมม์เวสสันดร ขยายเมื่อ ปีรายไจ้ ๑๑๓๘ ตัว (จุฬศักราช) พ.ศ. ๒๓๖๕ หิงนานได้ ๖ ปี ถึง ๑๑๘๔ ตัว (จุฬศักราช) พ.ศ. ๒๓๗๑ จึงยกเขียนใส่ใบลาน มหาขนาน เกิดปีรวงเป้า ๑๑๘๓ ตัว (จุฬศักราช) พ.ศ. ๒๓๖๘ เดือน ๑๐ แรม ๗ ค่ำ วันเสาร์ ซายาชื่อ นางฟองสนุกสุโขโรม เป็นนางเชียงแข็ง เขียนใส่ใบลานแล้ว ถานธัมม์ ๑๑๐ กับ หอผ้า ๑๐๐ หลัง ดันคร้ว ๑๐๐ ดัน สร้างพุทธรูป ๑๒๐ องค์ สร้างวัด ๑๐๐ หลัง เมื่อ ๑๒๑๗ สืบสร้างวัดหัวข่ง”

^{๑๑} พระนคร ปริงฤทธิ์, ผศ.จินตนา มัธยมบุรุษ, นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ, ประเพณี ๑๒ เดือน เมืองเชียงตุง, โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน สำนักงานวิชาการ มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่, : สำนักพิมพ์ มรดกล้านนา, ๒๕๕๒, หน้า ๘.

จากบันทึกนี้พอทราบว่าการตั้งธัมมเวสสันตรชาดกของชาวไทจีนเมืองเชียงตุง มีมากกว่าสองร้อยกว่าปี เจ้ามหาชนาน หรือเจ้าฟ้าผู้ปกครองเมืองเชียงตุงขณะนั้น ได้นำเอาธัมมเวสันตรกับแก้ว ซึ่งมีอยู่เดิม จำนวน ๑๓ กัณฑ์ แต่ธัมมฉบับเวสสันตรกับแก้วนั้นสำนวนค่อนข้างเก่าไม่ไพเราะ ฟังเข้าใจยาก ไม่เป็นทำนอง ฟังไม่ค่อยลื่นหู ท่านจึงได้แต่งสำนวนเสียใหม่ ใช้เวลาแต่งขยายยาวนานถึง ๖ ปี จึงสำเร็จและเรียกชื่อว่า เวสสันตรหลวง หรือ เวสสันตรสร้อยเจ็ดเมือง ซึ่งมีเนื้อหาไพเราะ รื่นเริงบันเทิงใจ เป็นที่นิยมนำมาเทศน์ของชาวเชียงตุง วรรณกรรมของธัมมเวสสันตรชาดกยังมีอีกหลายฉบับ คือ ธัมมเวสสันตรรวม หรือ เวสสันตรรวม มีกัณฑ์เดียว ซึ่งมีเนื้อหารวบย่อจากทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ และอีกฉบับหนึ่ง เรียกว่า เวสสันตรกัณฐี มีจำนวน ๔ กัณฑ์ ซึ่งมีเนื้อหารวบย่อจากทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ จากเวสสันตรหลวงหรือเวสสันตรสร้อยเจ็ดเมืองเช่นเดียวกัน สองฉบับหลังนี้ไม่ทราบผู้แต่งและ พ.ศ.ที่แต่งเช่นเดียวกัน

การตั้งธัมมเวสสันตรชาดก หมายถึง การฟังพระธรรมเทศนาเรื่องเวสสันตรชาดกอันเป็นพระชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ก่อนจะได้ประสูติแล้วตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในพระชาติต่อมา

คำว่า “ตั้ง” เป็นว่าเริ่มต้น หรือตั้งเค้า การตั้งธัมมเวสสันตรชาดก ก็แปลได้ว่าการสดับพระธรรมเทศนาจากคัมภีร์ที่จารขึ้นใหม่เป็นครั้งแรกด้วย ประเพณีนี้ตรงกับงานประเพณีฟังเทศน์มหาชาติของภาคกลาง

การเทศน์ในประเพณีการตั้งธรรมเวสสันตรชาดก กล่าวถึงพระชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะมาเสวยพระชาติเป็นเจ้าชายสัทธิศะและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เป็นชาดกเรื่องที่ยาวที่สุดคือมีความยาวถึง ๑,๐๐๐ พระคาถา พุทธศาสนิกชนให้ความสำคัญกับเรื่องมหาเวสสันตรชาดกโดยตลอด การเทศน์มหาชาติเป็นพระเพณีที่สำคัญและมีความเชื่อว่าหากได้ฟังเทศน์มหาชาติและบูชาด้วยรูปเทียนดอกบัวสี่เหล่าจะทำให้ได้ไปบังเกิดร่วมศาสนากับพระศรีอริยเมตไตรย เนื้อเรื่องในชาดกเรื่องนี้กล่าวถึงการกระทำทานบารมีของพระโพธิสัตว์เพื่อหวังพระโพธิญาณ มหาเวสสันตรชาดกมีทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ โดยเนื้อเรื่องย่อของแต่ละกัณฑ์ดังนี้

๑.กัณฑ์ทศพร เริ่มแต่พระพุทธเจ้าเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์เพื่อโปรดพุทธมารดา ตรัสเล่าเรื่องเวสสันตรชาดกขึ้น กับเล่าเรื่องนางมุสตีในอดีตจนถึงทูลขอพร ๑๐ ประการ จากท้าวผมวารผู้ภักดี พระนางมุสตีได้รับพรทิพย์ ๑๐ ประการ ในวันจะเกิดมาเป็นพระมารดาของพระเวสสันตร ณ เมืองสีพีราชกัณฑ์ มีพระราชานามว่าสีพีราช ทรงครองเมืองโดยทศพิธราชธรรม พระราชาทรงยกบัลลังก์ให้พระโอรสขึ้นเสวยราชย์แทน เมื่อเจริญวัยสมควรแล้ว พระราชโอรสจึงมีพระนามว่า “สัณชัย” และได้อภิเษกกับพระนางมุสตี พระธิดาแห่งราชากุรุมาทราช พรจากภพสวรรค์ แต่ปางก่อนนั้นมุสตีเทวีเสวยพระชาติเป็นอัศรมเหสีของพระอินทร์ เมื่อจะสิ้นพระชนมายุจึงขอทศพรจากพระอินทร์ ๑๐ ข้อ ทั้งยังเคยโปรยผงจันทร์แดงถวายพระวิปัสสีพุทธเจ้า และได้อธิษฐานให้ได้เกิดเป็นมารดาพระพุทธเจ้าด้วย พร ๑๐ ข้อนั้นมีดังนี้

- ๑.ขอให้เกิดในกรุงมัททราช แคว้นสีพี
- ๒.ขอให้มีความเนตรคมงามและดำขลับตั้งลูกเนื้อทราย
- ๓.ขอให้มีความขำตั้งสร้อยคอนกยูง
- ๔.ขอให้ได้นาม “มุสดี” ดังภพเดิม
- ๕.ขอให้พระโอรสเกริกเกียรติที่สุดในชมพูทวีป
- ๖.ขอให้พระครุภักม ไม่ป้องกันตั้งสตรีสามัญ
- ๗.ขอให้พระถันแปร่งปลั่งดงามไม่ย่นคล้อยลง
- ๘.ขอให้เส้นพระเกศาดำขลับตลอดชาติ
- ๙.ขอให้ผิวพรรณละเอียดบริสุทธิ์ดุจทองคำธรรมชาติ
- ๑๐.ขอให้ได้ปลดปล่อยนักโทษที่ต้องอาญาประหารได้

ผู้ใดบูชากัณฑ์ทศพร ผู้นั้นจะได้รับทรัพย์สมบัติดังปรารถนา ถ้าเป็นสตรีจะได้สามีเป็นที่ชอบเนื้อเจริญใจ บุรุษจะได้ภรรยาเป็นที่ต้องประสงค์อีกเช่นเดียวกัน จะได้บุตรหญิงชายเป็นคนว่านอนสอนง่ายมีรูปกายงดงาม มีความประพฤติดีกิริยาเรียบร้อยทุกประการ

๒.กัณฑ์หิมพานต์ กล่าวถึงปฏิสนธิพระนางมุสดี พระเวสสันดร และชาลี-กัณหา ไปจนถึงพราหมณ์เมืองกลิงครัฐ ๘ คน มาทูลขอช้างปัจจัยนาคราจากพระเวสสันดร พระเวสสันดรพระราชทานให้ ทำให้ชาวเมืองแค้นเคืองใจ พากันเดินขบวนประท้วงทูลพระราชาบิดาให้เนรเทศพระเวสสันดรไปอยู่เขาวงกตหรือประหารด้วยท่อนจันทน์

๓.กัณฑ์ทานกัณฑ์ กล่าวถึงพระราชมารดา รับอาสาไปทูลวิงวอนขอโทษพระเจ้ากรุงสัณชัย ให้ทรงลดหย่อนผ่อนโทษแต่ไม่สำเร็จ จากนั้นพระเวสสันดรทรงบำเพ็ญมหาทาน เรียกว่า “สัตตสมุทตมหาทาน” มีช้าง ม้า รถ ทาสชาย ทาสหญิง โคนม และนางสนม อย่างละ ๗๐๐ แล้วทูลลาพระชนกชนนี ทรงขึ้นราชรถเวียนรอบเมือง มีพราหมณ์ ๔ คนมาทูลขอม้าและราชรถพระองค์ก็ปลื้มปลดพระราชทานให้ อาณิสสของผู้นำกัณฑ์นี้จะได้ไปเกิดในฉกามาพจรสวรรค์ มีนางเทพอัปสรแวดล้อมมากมายเสวยสุขในปราสาทพร้อมด้วยแก้ว ๗ ประการ

๔.กัณฑ์วนปเวสน์ กล่าวถึง พระเวสสันดรทรงพาพระนางมัทรีและพระชาลี-กัณหา เสด็จออกจากเมืองผ่านแคว้นเจตตราฎร์ จนเสด็จถึงเขาวงกตในป่าหิมพานต์อาณิสสของผู้นำกัณฑ์นี้ จะได้รับความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้าจะได้เป็นบรมกษัตริย์ในชมพูทวีป เป็นผู้ทรงปรีชาเฉลียวฉลาดสามารถปราบอริราชศัตรูให้ย่อยยับไป

๕.กัณฑ์ชูชก กล่าวถึง ตอนที่ชูชกพราหมณ์ของท่านได้นางอมิตตาบุตรสาวของเพื่อนมาเป็นภรรยา นางใช้ให้ชูชกไปขอสองกุมาร ชูชกเดินทางไปสืบข่าวในแคว้นสีวีราชฎร์ สามารถหลบหลีกจากการทำร้ายของชาวเมืองจนไปพบพราหมณ์เจตบุตร และลวงพราหมณ์เจตบุตรให้บอกทางไปยังเขาวงกต อาณิสสของผู้นำกัณฑ์นี้ คือจะได้บังเกิดในตระกูลกษัตริย์ ประกอบด้วยสมบัติอันงดงามกว่าคน

ทั้งหลาย จะเจรจาปราศรัยก็ไพเราะเสนาะโสต จะได้สามิภรรยาและบุตรธิดากลั่นแต่มีรูปทรงงดงาม สอนง่าย

๖.กัณฑ์จุลพน กล่าวคือ ตอนที่ชูชกได้เดินทางผ่านป่าตามเส้นทางที่พรานเจตบุตรแนะนำ ไปจนถึงที่อยู่ของอัจจุตฤาษี อาณิสสของชูชกก็เกิดขึ้นคือ แม้จะบังเกิดในปรภพใด ๆ จะเป็นผู้ สมบูรณ์ด้วยสมบัติบริวาร จะมีอุทยานอันดารดาษด้วยไม้หอมตลบไป แล้วจะมีสระโบกขรณีอันเต็ม ไปด้วยประทุมชาติ ครั้นตายไปแล้วก็ได้เสวยทิพย์สมบัติในโลกหน้าสืบต่อไป

๗.กัณฑ์มหาวง กล่าวถึง ตอนที่ชูชกหลงอัจจุตฤาษี ให้บอกทางผ่านป่าไม้ใหญ่ไปยังที่ ประทับของพระเวสสันดร อาณิสสของชูชกก็เกิดขึ้นคือ จะเสวยสมบัติในภพดาวดึงส์เทวโลกนั้นจะได้ลง มาเกิดเป็นกษัตริย์มหาศาล มีทรัพย์ศฤงคารบริวารมามีอุทยานและสระโบกขรณีที่เป็นที่ประพาสเป็น ผู้บริบูรณ์ด้วยสักดำนภาพเฟื่องฟูไปทั่วชมพูทวีป จะได้เสวยอาหารทิพย์เป็นนิตย์

๘.กัณฑ์กุมาร กล่าวถึง ตอนที่ชูชกได้ทูลขอสองกุมารและทนต์สองกุมารเฉพาะพระพักตร์ พระเวสสันดร แล้วพาออกเดินทาง อาณิสสของชูชกก็เกิดขึ้นคือ ย่อมประสบผลสำเร็จในสิ่งที่ ประารถนา ครั้นตายไปแล้วได้เกิดในฉกามาพจรสวรรค์ในสมัยที่พระศรีอาริยมะตรมาอุบัติก็จะได้พบ ศาสนาของพระองค์ จะได้ถือปฏิสนธิในตระกูลกษัตริย์ ตลอดจนได้สดับตรับฟังพระธรรมเทศนาของ พระองค์แล้วบรรลุพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้ง ๔ ด้วยบุญราศีที่ได้อบรมไว้

๙.กัณฑ์มัทรี กล่าวถึง ตอนที่พระนางมัทรีเสด็จกลับจากหาผลไม้ในป่าและออกติดตาม สองกุมาร ตลอดทั้งคืน จนถึงทรงวิสัยัญญ (สลับ) เฉพาะพระพักตร์พระเวสสันดร เมื่อทรงพินแล้วพระ เวสสันดรรับเล่าความจริงเกี่ยวกับสองพระกุมาร พระองค์ทรงอนุโมทนาด้วย อาณิสสของชูชก ก็เกิดขึ้นคือ เกิดในโลกหน้าจะเป็นผู้มั่งคั่งสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติเป็นผู้มีอายุยืนยาวทั้งประกอบด้วย รูปโฉมงดงามกว่าคนทั้งหลาย จะไปในที่ใด ๆ ก็จะมีแต่ความสุขทุกแห่งหน

๑๐.กัณฑ์สักกบรรพ กล่าวถึง ตอนที่พระอินทร์เกรงว่าจะมีผู้มาขอพระนางมัทรี จึงแปลง เป็นพราหมณ์ชรามาทูลขอพระนางมัทรีแล้วฝากไว้กับพระเวสสันดร อาณิสสของชูชกก็เกิดขึ้นคือ จะ เป็นผู้ที่เจริญด้วยลาภยศ ตลอดจนจะตรัสพรทั้ง ๔ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ตลอดกาล

๑๑.กัณฑ์มหาราช กล่าวถึง ตอนที่ชูชกเดินทางเข้าไปแคว้นสรีราฎร์ พระเจ้าสัณชัยทรง ไล่สองกุมาร ชูชกได้รับพระราชทานเลี้ยง และถึงแก่กรรมด้วยการกินอาหารมากเกินไป อาณิสสของ ชูชกก็เกิดขึ้นคือ จะได้มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์จะได้เป็น พระราชาเมื่อจากโลกมนุษย์ไปก็จะไปเสวยทิพย์สมบัติ ในฉกามาพจรสวรรค์ มีนางเทพอัปสรเป็น บริวาร ครั้นบารมีแก่กล้าได้นิพพานสมบัติอันตรัสเสียซึ่งชาติ ชรา พยาธิ มรณะ พ้นจากโอฆะทั้งสาม

๑๒.กัณฑ์ฉกษัตริย์ กล่าวถึง ตอนที่กษัตริย์แคว้นกลิงคราษฎร์ ทรงคืนช้างปัจจัย นาเคนทร์ พระเจ้ากรุงสัณชัย พระนางมุสดี พระชาลี พระกัณหา เสด็จไปทูลเชิญพระเวสสันดร กับ พระนางมัทรีกลับพระนคร เมื่อกษัตริย์ทั้งหกพระองค์ทรงพบกันก็ทรงวิสัยัญญ ต่อมาฝนโบกขรพรพร

ตกจึงฟื้นขึ้น อานิสงส์ของผู้บูชากัณฑ์นี้คือจะเป็นผู้ที่เจริญด้วยพร ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละทุก ๆชาติ

๑๓.กัณฑ์นครกัณฑ์ กล่าวถึง ตอนที่กษัตริย์หกพระองค์เสด็จกลับพระนคร พระเวสสันดร ได้ทรงครองราชย์ดังเดิม บ้านเมืองสมบูรณ์พูนสุข อานิสงส์ของผู้บูชากัณฑ์นี้ คือจะเป็นผู้บริบูรณ์ด้วย วิชาคณาญาติข้าทาสชายหญิง ธิดา สามีหรือบิดามารดา อยู่พร้อมหน้ากันด้วยความผาสุก ปราศจาก โรคอาพาธทั้งปวง จะทำการใด ๆ ก็พร้อมเพรียงกันยังการงานนั้น ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

การตั้งธรรมเวสสันดรชาตกะ เป็นประเพณีที่มีความสำคัญต่อชาวไทยขึ้นจึงได้ยึดถือและ ปฏิบัติสืบต่อกันมาอันเนื่องมาจากความเชื่อในอานิสงส์ที่เกิดจากทานบารมีของธัมมทั้ง ๑๓ กัณฑ์

ในเมืองเชียงตุงปรากฏว่ามีการตั้งธัมมเวสสันดรชาตกะ มาเป็นเวลาช้านานหลังจากที่ ได้รับอิทธิพลของการเผยแผ่ศาสนาจากล้านนาเข้าสู่เมืองเชียงตุง แต่ก็ไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะบอก ได้ว่าการตั้งธัมมเวสสันดรชาตกะมีมาตั้งแต่เมื่อใด มีความเป็นมาอย่างไร นอกจากจะอนุมานเอาจากที่ อื่น ตามข้อมูลทีกล่าวเอาไว้ข้างต้นแล้วว่า เจ้าฟ้ามหาชนาน เจ้าฟ้าผู้ปกครองเมืองเชียงตุง ได้แต่ง สำนวน คัมภีร์เวสสันดรชาตกะ จากเดิมให้เป็นทำนองที่น่าฟังมากยิ่งขึ้น ในราวปี พ.ศ. ๒๓๖๕ ถึง พ.ศ. ๒๓๗๑ ราว ๖ ปี จึงเสร็จสมบูรณ์ แสดงว่าก่อนหน้านั้น ก็มีการนำเอาเวสสันดรชาตกะ มาสวด มา เทศน์เล่าสู่กันฟังก่อนแล้ว ส่วนใหญ่ชาวไทยขึ้นมักตั้งธัมมเวสสันดรชาตกะในช่วงกลางพรรษา ในเดือน ๑๑ เป็ง ชาวเชียงตุงเรียกว่า ตั้งธัมมประเวณีเวสสันดรชาตกะ ซึ่งตรงกับเดือน ๑๐ ของภาคกลาง ปัจจุบันวัดที่อยู่ในเวียง หรือในตัวเมืองเชียงตุง ก็ยังมีการตั้งธัมมตามประเพณีนี้ทุก ๆ ปี เช่นวัดเชียง ชุ่ม วัดราชฐานหลวงป่าแดง วัดพระธาตุจอมคำ เป็นต้น ส่วนการตั้งธัมมนอกกลางพรรษา ก็พบอีก รูปแบบหนึ่งคือตั้งธัมมพร้อมกับการบวชพระ ปีกตุ้ และพรรษาสามเณรไปพร้อม ๆ กัน การตั้งธัมม แบบหลังนี้จะมียะเจ้าภาพเดี่ยวรับเป็นเจ้าศรัทธาทั้งหมด ส่วนตั้งธัมมประเวณีเวสสันดรชาตกะเป็นการ รวมคณะเจ้าภาพทั้งหมู่บ้านและพุทธศาสนิกชนทั่วไป

ดังกล่าวนี้อาจสันนิษฐานได้ว่า การตั้งธัมมเวสสันดรชาตกะ เป็นที่นิยมมากในกลุ่มชาว ไทยขึ้นในเมืองเชียงตุง ซึ่งมีประเพณีทางพระพุทธศาสนาเกือบจะเหมือนกันทุกอย่างกับในดินแดน ล้านนาความเจริญทางศาสนาของประเทศหนึ่งย่อมแผ่ไปถึงประเทศหนึ่ง ไม่ผิดอะไรกับวัฒนธรรมทาง วัตถุ เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ เป็นต้น ฉะนั้นการตั้งธัมมมหาชาติหรือ “มหาป้าง” ย่อมมีความ คล้ายคลึงกัน นอกจากการเทศนาตามปกติทั่วไปแล้วมักจะมีการสร้าง เขียน จาร ชาติกเรื่องนี้ใส่ ใบลาน แล้วนำไปถวายวัดพร้อมกับการตั้งธัมมเวสสันดรชาตกะถือว่าเป็นการทำบุญครั้งยิ่งใหญ่อีกโสด หนึ่ง ชาวไทยขึ้นมักนำเอาพระเวสสันดรชาตกะไปใช้ในการเทศน์มีลักษณะพิเศษคือ มีกลวิธีการเทศน์ที่มี ความงามด้านภาษาและเสียงที่ไพเราะ ประกอบกับมีเนื้อหาที่น่าสนใจจึงสามารถสร้างตรงตาตรึงใจ ให้แก่ผู้ที่ได้รับฟังและทำให้ผู้ฟังปรารถนาที่จะติดตามเรื่องราวของเทศนาไปจนจบ นอกจากกลวิธีการ เทศน์แล้ว ยังมีความน่าสนใจในของการจัดเตรียมสถานที่อย่างใหญ่ และการจัดเตรียมเครื่อง

ประกอบพิธีมีความสวยงามตระการตา เพื่อให้พุทธศาสนิกชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธามากยิ่งขึ้น เรื่องมหาเวสสันดรชาดกเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาอีกเรื่องหนึ่งที่นิยมเผยแผ่คุณธรรมคำสอนทางศาสนาที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยขึ้นศรัทธาและตั้งใจฟังด้วยความเพลิดเพลิน เนื่องจากพระจะเทศน์ด้วยเสียงอันไพเราะแล้ว ยังมีการเป่าสังข์ ตีกังสดาล ตีฆ้องกลอง เป็นการบอกกล่าวแก่เทพดาในทุกระดับชั้นฟ้าให้มาอนุโมทนาและเป็นสักขีพยานในกุศลบุญครั้งนี้และเป็นอาณัติสัญญาณ ว่าการเทศนาได้จบลงแล้ว เพื่อสื่อสารให้เจ้าภาพที่ถวายภัตตาหารและพระสงฆ์ที่จะเป็นองค์เทศน์กันต่อไปได้เตรียมตัว ซึ่งเสียงเป่าสังข์ ตีกังสดาล ตีฆ้องกลอง จะทำให้ผู้ที่อยู่ในพิธีตื่นตัว เพราะมีเสียงดังกึกก้องกังวาน จึงทำให้ไม่่วงนอน นอกจากนี้คุณธรรมศาสนาที่ปรากฏอยู่ในมหาเวสสันดรชาดกนั้น ยังเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทยขึ้นให้ยึดมั่นกระทำแต่ความดี และเว้นความชั่วให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขตามคำสอนศาสนาอีกด้วย

๒.๒ อิทธิพลของเวสสันดรชาดกต่อการตั้งธัมมเวสสันดรชาดก

ชาดกหมายถึง เรื่องราวอดีตของพระพุทธเจ้าซึ่งเคยเสวยพระชาติในสภาพต่างๆทั้งที่เป็นมนุษย์และสัตว์ คำว่า “ชาดก” มาจากคำภาษาบาลี คือ ชาต แปลว่าเกิด เกิด พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายชาดกไว้ว่า ชาดกคือเรื่องราวของพระพุทธเจ้าที่มีมาในพระชาติก่อนตามที่กล่าวไว้ในคำภีร์ชื่อนี้ ชื่อคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาส่วนหนึ่งใน ๙ ส่วนที่เรียกว่า นวังกส์ตถุสาสน์

ชาดก เป็นเรื่องเล่าคล้ายนิทาน บางครั้งจึงเรียกว่า นิทานชาดก แต่มีความหมายแตกต่างจากนิทานที่เล่ากันทั่วไป คือ ชาดกเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง ส่วนนิทานเป็นเรื่องที่แต่งขึ้น ชาดกที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเล่าไว้นั้นมีนับพันเรื่อง หมายถึงพระองค์ได้เสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์นับพันชาติ โดยทรงเปิดเป็นมนุษย์บ้าง เป็นสัตว์บ้าง แต่ที่รู้จักกันทั่วไปคือ ๑๐ ชาติสุดท้ายที่เรียกว่า ทศชาติชาดก และชาติสุดท้ายที่สุดที่ทรงเกิดเป็น พระเวสสันดร จึงเรียกเรื่องพระเวสสันดรนี้ว่า เวสสันดรชาดก

ชาดกจึงมีจำนวนมากมายมิใช่มิอยู่ในเฉพาะในคัมภีร์ชาดกพระสูตรตันตปิฎกเท่านั้น ชาดกบางเรื่องก็แตกต่างออกไปจากชาดกในคัมภีร์อย่างสิ้นเชิง การเกิดขึ้นของชาดกอย่างมากมายเช่นนี้ทำให้พุทธศาสนิกชนได้รับรู้ชาดกอย่างหลากหลาย ทั้งชาดกเดิมที่มีอยู่ในพระสูตรตันตปิฎก และชาดกที่ไม่มีในพระสูตรตันตปิฎกที่มีอยู่จำนวนมากอาจกำเนิดขึ้นได้ ๔ ทางคือ

๑. พระพุทธเจ้าทรงระลึกชาติได้

๒. พระพุทธเจ้าทรงนำนิทานเก่ามาดัดแปลงเพื่อใช้เป็นตัวอย่างสั่งสอน

๓. ผู้รู้ทางศาสนานำเค้าเรื่องเดิมจากแหล่งต่าง ๆ มาแต่งใหม่

๔. ผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาผูกเรื่องแต่งชาดกขึ้นมาเอง โดยไม่อาศัยเค้าโครงเรื่องจากที่อื่น^{๑๒}

วรรณกรรมชาดกในส่วนที่พระพุทธเจ้าทรงระลึกชาติได้นั้น เชื่อกันว่าชาดกในขุททกนิกายพระสุตตันตปิฎกที่เหล่าพระสาวกได้จดจำกันมาตามลำดับจนกระทั่งได้มีการทำสังคายนาและมีการบันทึกเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ที่พระองค์ทรงดัดแปลงรวมอยู่ในขุททกนิกายพระสุตตันตปิฎกนี้ด้วย ดังนั้นการจะแยกแยะว่าชาดกเรื่องใดเป็นเรื่องที่ทรงระลึกชาติได้ หรือทรงนำนิทานมาดัดแปลงจึงเป็นเรื่องยาก เช่นวรรณกรรมเรื่อง สุขะวันณะวิฬหหลง ซึ่งเป็นวรรณกรรมชาดกเรื่องหนึ่ง ที่กล่าวถึงหลักการในการดำเนินชีวิตสำหรับให้บุคคลยึดถือปฏิบัติตนในระเบียบแบบแผน จารีตทางสังคมที่ผู้รู้ทางนำเค้าเรื่องมาแต่งใหม่ ฉะนั้นชาดกที่เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นจึงมีอยู่จำนวนมาก

ดังนั้นชาดกจึงกล่าวได้ว่า เป็นนิทานเน้นอดีตของพระพุทธเจ้าซึ่งเรียกว่า พระโพธิสัตว์ หรือ พระมหาสัตว์ตัวละครที่เป็นพระโพธิสัตว์หรือมหาสัตว์ในเรื่องนี้ คือตัวเอกของเรื่อง บางเรื่องก็เป็นสัตว์ บางเรื่องเป็นมนุษย์ยากจน บางเรื่องเป็นมนุษย์ที่เกิดในตระกูลสูงมียศถาบรรดาศักดิ์ ไม่ว่าจะเป็นกษัตริย์ในสภาพใด พระโพธิสัตว์หรือพระมหาสัตว์จะเป็นผู้คอยเสียสละช่วยเหลือสัตว์โลก หรือเพื่อนมนุษย์ให้รอดพ้นจากทุกข์ภัยอยู่เสมอแม้จะสิ้นชีพก็ตาม

ประเภทของนิทานชาดก

ชาดกแบ่งออกได้ ๒ ประเภท คือ

๑. นิบาตชาดก หมายถึง ชาดก จำนวน ๕๔๗ เรื่อง ที่มีอยู่ในนิบาตชาดกขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก แบ่งออกเป็นหมวด ๆ ตามจำนวนคาถา นับตั้งแต่ ๑ คาถา ถึง ๘๐ คาถา

ชาดกที่มี ๑ คาถาเรียกว่า เอกนิบาตชาดก

๒ คาถาเรียกว่า ทุกนิบาตชาดก

๓ คาถาเรียกว่า ตักนิบาตชาดก

๔ คาถาเรียกว่า จตุคนิบาตคาถาชาดก

๕ คาถาเรียกว่า ปัญจนิบาตชาดก

ชาดกที่มีเกิน ๘๐ คาถาขึ้นไปเรียกว่า มหานิบาตชาดก ซึ่งมี ๑๐ เรื่อง เรียกว่าทศชาติหรือพระเจ้าสิบชาติ

เรื่องที่รู้จักกันเป็นอย่างดีของคนไทย คือ ทศชาติ หรือทศชาดก และหนึ่งในสิบเรื่องนี้ก็คือ เวสสันดรชาดก แม้แต่ชาวเมืองเชียงตุงก็เช่นเดียวกัน ที่คุ้นหูหรือได้ยินบ่อยที่สุดก็คือเวสสันดรชาดก หรือเวสสันดรชาดก เป็นวรรณกรรมที่ชาวเมืองเชียงตุงนิยมนำมาเทศนาสั่งสอนแก่ชาวบ้านและแต่ง

^{๑๒} สืบพงศ์ ธรรมชาติ, **วรรณคดีชาดก**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๑.

สำนวนการเทศน์จนแพร่หลาย นอกจากนี้ก็นิยมนำเอาเรื่องราวของพระเวสสันดรชาดกเขียนเป็นจิตรกรรมฝาผนังวิหาร อุโบสถ ในเมืองเชียงตุงมากมาย

๒. ชาดกนอกนิบาตหรือพาหิรชาดก ชาดกในกลุ่มนี้เป็นชาดกที่มีเนื้อเรื่องไม่ตรงกับนิบาตชาดก เป็นเรื่องที่ผู้แต่งสร้างสรรค์ขึ้นมาเอง หรือได้แนวคิดจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งหรือเกิดจากการประสมประสานประสบการณ์ของผู้แต่ง ชาดกประเภทนี้มีทั้งที่เป็นวรรณกรรมแบบฉบับท้องถิ่น เช่น ชาดกในปัญญาสชาดก และชาดกวรรณกรรมท้องถิ่นเป็นต้น ชาดกใดไม่มีในนิบาตชาดกทุกทกนิกายพระสุตตันตปิฎกถือว่าเป็นชาดกนอกนิบาต หรือพาหิรชาดกทั้งหมด ชาดกนอกนิบาตที่เป็นนิยามของชาวเชียงตุงเช่น แปดแล้งออกยกอด กำกาดำ ต้องเตี้ย ต้องมอง เป็นต้น

องค์ประกอบของชาดก

วรรณกรรมชาดกมีองค์ประกอบสำคัญ ๕ ประการ คือ ปรรณเรื่องหรือปัจจุบันวัตถุ อดีตวัตถุ คาลา ไวยากรณ์ และประชุมชาดก (สโมธาน) ดังรายละเอียดดังนี้

๑. **ปรรณเรื่อง** หรือปัจจุบันวัตถุ คือบทนำเรื่อง หรืออุบัติเหตุ จะกล่าวถึงมูลเหตุหรือที่มาของชาดกนั้น สมัยที่พระพุทธเจ้ายังมีพระชนม์ชีพอยู่และเหตุการณ์นั้นๆ จะเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าต้องทรงเทศนาเรื่องราวในอดีตชาติคือชาดกเพื่อทรงอธิบายว่า เหตุการณ์ดังกล่าวได้เกิดขึ้นแล้วในอดีตชาติมิใช่มีเฉพาะในปัจจุบันนี้เท่านั้น บุคคลที่ดำเนินเหตุการณ์ในส่วนนี้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้านั่นเอง และเมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นบรรดาพระสาวกอื่นๆก็ถกเถียงมีข้อสงสัยในเหตุการณ์นั้นๆ จึงกราบทูลถาม พระพุทธองค์ก็ทรงนำอดีตนิทานมาตรัสเทศนา ปรรณเรื่องหรือปัจจุบันวัตถุในอรรถกถาชาดกจึงเป็นหนังสืออธิบายขยายความนิบาตชาดกในชาดกทุกทกนิกายพระสุตตันตปิฎกก็มีลักษณะเดียวกัน ส่วนในนิบาตชาดกจะไม่มีปรรณเรื่องหรือปัจจุบันวัตถุมีเฉพาะคาลาหรือคำกล่าวที่เป็นการเดินเรื่องของอดีตวัตถุเท่านั้น บางเรื่องมีการประชุมชาดก (สโมธาน) ด้วย

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า วรรณกรรมชาดกที่มีส่วนเป็นปัจจัยวัตถุนั้นจะมีทั้งนิบาตชาดกในอรรถกถาชาดกแปลและชาดกนอกนิบาต แต่ชาดกในชุดทกนิกายพระสุตตันตปิฎกไม่มีส่วนที่เป็นปัจจุบันวัตถุ ทั้งนี้เพราะมุ่งหมายที่จะบันทึกเอาเฉพาะส่วนสำคัญๆ ของเรื่องเอาไว้

๒. **อดีตวัตถุ** องค์ประกอบส่วนนี้เป็นการกล่าวถึงเรื่องราวของพระพุทธเจ้าในชาติก่อนซึ่งเรียกว่าพระโพธิสัตว์ (ผู้ที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต) เป็นส่วนที่ต่อจากปัจจุบันวัตถุ เรื่องราวในชาติก่อนนี้ พระพุทธเจ้าตรัสเล่าด้วยพระราชประสงค์จะแก้ข้อสงสัยของพระภิกษุสาวกในเหตุการณ์ที่ปรากฏในปัจจุบันวัตถุ อดีตวัตถุของชาดกที่เป็นนิบาตชาดกจะมีเนื้อเรื่องเหมือนกันเพราะเป็นเนื้อเรื่องจากชาดกทุกทกนิกายพระสุตตันตปิฎกแหล่งเดียวกัน จะต่างกันเฉพาะบทประพันธ์ที่ใช้ในการแต่งและข้อปริก்ய่อยเท่านั้น นิบาตชาดกบางสำนวนแต่งเป็นร้อยแก้วบางสำนวนแต่งเป็นร้อยกรอง ส่วนชาดกนอกนิบาตจะมีเนื้อเรื่องที่ต่างออกไปจากนิบาตชาดก ชาดกนอกนิบาตของต่างถิ่น

ต่างภาคอาจมีเนื้อเรื่องตรงกันหรือคล้ายกันแสดงว่า ชาตกนอกนิบาตมีความสัมพันธ์กันในด้านเนื้อเรื่อง ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลมาจากชาตกสำนวนเดียวกันกับนิบาตชาตกในพระไตรปิฎกเป็นข้อความหรือคาถาโต้ตอบตั้งแต่เริ่มต้น คือเริ่มจากอดีตวัตถุ และไม่มีส่วนที่เป็นปัจจุบันวัตถุ^{๑๓}

๓. คาถา เป็นการร้อยกรองล้วนหมายเอาพระธรรมบท เถรคาถา เถรีคาถา และคาถาในสุตตนิบาตที่ไม่มีชื่อว่าเป็นสูตร

๔. ไวยากรณ์ เป็นความร้อยแก้วล้วนหมายเอาพระอภิธรรมปิฎกทั้งหมดพระสูตรที่ไม่มีคาถาและพระพุทฺธพจน์อื่นใดที่ไม่จัดเข้าในองค์ ๘

๕. สโมธาน เป็นการประชุมชาตกเมื่อพระพุทฺธเจ้าตรัสเนื้อเรื่องที่ทรงได้แสดงจำแล้วพระองค์ได้ตรัสประชุมชาตกว่าผู้ที่มีชื่อปรากฏในเรื่องนั้น ได้กลับชาติมาเกิดในชาตินี้เป็นต้น^{๑๔}

เวสสันดรชาตกที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๘ โดยที่พระพุทฺธเจ้าแสดงไว้เป็นคาถาภาษาบาลีนับได้ ๑,๐๐๐ พระคาถา คนไทยนิยมเรียกว่า “มหาชาติ” หมายถึงพระชาติอันยิ่งใหญ่ เพราะเป็นพระชาติสุดท้ายที่พระโพธิสัตว์ได้ทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ครอบบริบูรณ์ก่อนที่จะกลับชาติมาตรัสรู้เป็นพระพุทฺธเจ้า บารมีที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญมาตลอดนั้นเมื่อนำมาศึกษาแล้วนับว่ามีประโยชน์มากทั้งแก่ผู้ที่มุ่งทำความดีและผู้ที่กำลังท้อถอย โดยที่ผู้มุ่งทำดีจะได้ยึดตามแนวทางที่พระพุทฺธเจ้าทรงบำเพ็ญ ส่วนผู้ที่กำลังท้อถอยจะได้ยึดเป็นหลักธรรมและวิริยะอุตสาหะมุ่งมั่นในอันที่จะกลับไปทำความดีอีกต่อไป^{๑๕}

แหล่งที่มาของชาตกไทยทั้งที่เป็นวรรณกรรมแบบฉบับและวรรณกรรมท้องถิ่น คือนิบาตชาตกในพระไตรปิฎก คัมภีร์มหาวีรยัตถ์ และนิทานโบราณที่มีการเล่าสืบทอดกันมาตามลำดับจากชนชาติหนึ่งสู่ชนชาติหนึ่ง จากกลุ่มหนึ่งสู่กลุ่มหนึ่ง และจากคนหนึ่งสู่อีกคนหนึ่งการรับรู้วรรณกรรมชาตกของผู้รู้จากแหล่งต่างๆ ดังกล่าวนี้นี้ทำให้เกิดวรรณกรรมชาตกไทยจำนวนมากมาย^{๑๖}

โดยเหตุ “ชาวไทจีน” ในดินแดนเมืองเชียงตุง รัฐฉาน แห่งสหภาพเมียนมาร์ ถึงแม้จะอยู่คนละประเทศกับไทยแต่ดินแดนก็ไม่ได้ห่างไกลจากประเทศไทย โดยระยะการเดินทาง ๑๖๕ กม. โดยประมาณ เมืองเชียงตุงอีกทั้งเคยเป็นเมืองหนึ่งของอาณาจักรล้านนามีประเพณีวัฒนธรรมอันเดียวกันมีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกันมากที่สุด สภาพภูมิอากาศหนาวเย็นมากในหน้าหนาวมีพื้นที่อยู่เนิน

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒-๙.

^{๑๔} สมหมาย เปรมจิต, มหาชาติเวสสันดรชาตกวิเคราะห์ทางสังคมและวัฒนธรรม, (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ มิ่งเมือง ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๒.

^{๑๕} พระธวัช เขมธโซ (พุทฺธโส), “การศึกษาวิเคราะห์มหาชาติที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑-๒.

^{๑๖} พระมหาสมชาติ นนทธมมิโก (บุษนารีย์) “ศึกษาคุณค่าการเทศน์มหาชาติในล้านนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒.

เขาสูงจากน้ำทะเลผู้คนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร ปลูกไร่ ทำนา ทำสวน หาของป่า และการค้าขายระหว่างไทย จีน ลาว ซึ่งมีภูมิศาสตร์ติดต่อกัน เมืองเชียงตุงเคยมีฐานะเป็นอาณาจักรที่รุ่งเรืองแห่งหนึ่ง มีกษัตริย์ปกครองติดต่อกันยาวนานถึง ๔๘ พระองค์ ชาวเมืองเชียงตุงนับถือพุทธศาสนาประมาณร้อยละ ๙๕ เปอร์เซนต์ นอกนั้นมี คริสต์ อิสลาม ฮินดู และบูชาพรพบุรุษ เมืองเชียงตุงเป็นบ้านพี่เมืองน้องกับเมืองเชียงใหม่แห่งล้านนา

ฉะนั้น มหาชาติเวสสันดรชาดกจึงเป็นแบบอย่างแห่งการดำเนินชีวิตที่ดีงาม และเป็นชาดกที่เป็นที่นิยมของชาวไทจีนในเมืองเชียงตุง มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเชื่อเรื่องบุญกรรมของชาวไทจีน ในอดีตกาลถึงวันพระข้างขึ้นข้างแรมชาวไทจีนจะพากันไปทำบุญฟังเทศน์ที่วัด โดยเฉพาะระหว่างช่วงเข้าพรรษาจะไปมากเป็นพิเศษ อุบาสกอุบาสิกาที่จำศีลอุโบสถนานค้างคืนอยู่ที่วัดจะนำนิทานชาดกมาอ่านสู่กันฟังหรือนิมนต์พระภิกษุ-สามเณรที่จำพรรษาในวัดมาเทศน์ให้ฟัง เรื่องที่นิยมฟังและอ่านมากที่สุดก็คือ พระเวสสันดรชาดกกัณฑ์ใดกัณฑ์หนึ่งตามแต่จะตกลงกันระหว่างผู้ฟังมิใช่แต่เพียงเท่านั้น เมื่อบ้านเรือนของใครมีคนตายและหลังจากสวดพระอภิธรรมเสร็จแล้วก็จะนำเอาเรื่องพระเวสสันดรมาอ่านสู่กันฟัง แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า สมัยอาณาจักรล้านนา-เชียงตุงเจริญรุ่งเรืองอยู่นั้นก็ไม่พบหลักฐานว่า คนเชียงตุงในสมัยอดีตได้จัดงานประเพณีการฟังเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกะใหญ่โตขนาดไหน แต่พอมีหลักฐานที่บ่งชี้ได้ว่า มหาชาติเวสสันดรชาดกเป็นที่นิยมของชาวเชียงตุงมาแต่สมัยโบราณเพราะเหตุผลที่จะนำมากล่าวดังต่อไปนี้

๑.ความสำคัญของเนื้อหาสาระเพราะเหตุที่ว่า มหาชาติเวสสันดรชาดกนี้มีเนื้อหาสาระหลากหลายครบถ้วน คือมีทั้งบทรัก บทโศก บทเกลียดชัง บทอิจฉาริษยาที่ผู้เทศน์สามารถใช้กระแสเสียงให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องอย่างจับใจ

๒.เป็นเรื่องราวของพระเวสสันดร ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่พระพุทธรูปเจ้าตรัสประทานแก่ภิกษุสงฆ์ ณ นิโครธารามในกรุงกบิลพัสดุ์ ผู้ใดได้สดับย่อมเกิดสิริสวัสดิมงคล^{๑๗}

เพราะเหตุแห่งความเชื่อจากคัมภีร์ไตรภูมิ มัลลยสูตรและชินกาลมาลีปกรณ์เล่าว่า พระศรีอริยเมตไตรยเทพบุตร ซึ่งจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปเจ้าในอนาคตกาลได้มีเทวโองการสั่งพระมาลัยมหาเถร ซึ่งได้ขึ้นไปบนสวรรค์ให้มาบอกแก่พวกมนุษย์ว่า ถ้าผู้ใดมีความปรารถนาจะใคร่ประสบพบพระศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรยให้สดับรับฟังเรื่องเวสสันดรชาดกให้จบภายใน ๑ วัน ๑ ค่ำ และบูชาด้วยประทีป ธูปเทียน ธงฉัตร ดอกไม้ต่าง อาภรณ์ ดอกบัว ดอกราชพฤกษ์ ดอกผักตบ และอื่น ๆ ให้ครบจำนวนชนิดละหนึ่งพันดอก อาณิสสนั่นก็จะชักนำให้พบกับพระศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรยโดยสรุพอานิสงส์มีดังนี้

^{๑๗} พระรัตนปัญญาเถระ ชินกาลมาลีปกรณ์, แปลโดย ศาสตราจารย์ ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายพงษ์สวัสดิ์ สุริโยทัย, (กรมศิลปากรจัดพิมพ์, ๒๕๑๘), หน้า ๔๒.

- ๑.จะได้ไปเกิดในยุคของพระศรีอริยเมตไตรซึ่งจะมาอุบัติเป็นพระพุทธเจ้า
- ๒.จะได้ไปสู่สุคติโลกสวรรค์ เสวยทิพย์สมบัติอันโอฬาร
- ๓.จะไม่ไปเกิดในอบายภูมิทั้งหลาย
- ๔.จะเป็นผู้มีลาภยศ ไม้ตรี และความสุข
- ๕.จะเป็นบาริหนุให้บรรลุมรรคผลนิพพาน

จะเห็นได้ว่าการตั้งธัมมเวสสันดรชาดก การเทศน์ อานิสงส์การฟังเทศน์ และการเป็นเจ้าภาพกัณฑ์เทศน์นั้นชาวเชียงตุงมีความเชื่อว่าจะได้รับอานิสงส์ในชาติต่อไป โดยจะเกิดในภพของพระศรีอริยเมตไตรยจะได้ไปยังโลกสวรรค์จะได้ไม่ตกในอบายภูมิ และจะเป็นคนที่พร้อมไปด้วยยศถาบรรดาศักดิ์ที่สำคัญได้บรรลุมรรคผลในที่สุด สิ่งนี้จึงมีส่วนที่ชักจูงให้ผู้คนเห็นความสำคัญการตั้งธัมมเวสสันดรชาดก และการเทศน์มหาชาติในเมืองเชียงตุงซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดประเพณีที่สืบเนื่องกันมาช้านาน

ดังนั้น พระเวสสันดรชาดกจึงมีอิทธิพลต่อการตั้งธัมมเวสสันดรชาดกของชาวไทขึนในเมืองเชียงตุง ทางด้านวิถีชีวิตและความเชื่อ ซึ่งเป็นเครื่องกล่อมเกล่าให้ชาวเชียงตุงเป็นคนที่มียศยศดีมีความเมตตาอารีต่อผู้อื่นเป็นคนใจบุญชอบให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น นับว่าพระเวสสันดรเป็นตัวอย่างหนึ่งที่เป็นแรงจูงใจให้ชาวเชียงตุงมีพฤติกรรมทางสังคมที่มีลักษณะโดดเด่น และเป็นเอกลักษณ์ของชาวเชียงตุงส่งทอดมาถึงรุ่นลูกหลานในยุคปัจจุบัน ทั้งนี้ก็เพราะเป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากการฟังเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก และมูลเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ชาวเชียงตุงนิยมฟังเทศน์มหาชาตินั้นก็เพราะเนื้อหามหาชาติเวสสันดรนั้น เป็นเรื่องที่บริบูรณ์ด้วยองค์ประกอบทางวรรณกรรม ๙ ประการคือ

๑. รติ ฐานให้ยินดีรัก พอใจ
๒. হাস ฐานให้หัวเราะ ขบขันร่าเริง
๓. โสภ ฐานให้โศกเศร้า ร้องไห้ สงสาร
๔. โกรธ ฐานให้โกรธเคือง ไม่พอใจ
๕. อุตสาห ฐานให้อุตสาหะ กล้าหาญ บากบั่น
๖. ภย ฐานให้หวาดกลัว ขนพองสยองเกล้า
๗. ชีคุจฉา ฐานให้รังเกียจ ขยะแขยง
๘. วิมุหยา ฐานให้ตื่นเต้น อัศจรรย์
๙. สม ฐานให้สงบ หฤทัย^{๑๘}

^{๑๘} พระพิมลธรรม ราชบัณฑิต (ชอบ อนุจารีมหาเถร), **ปริทัศน์ เวสสันดรชาดก**, (โครงการมูลนิธิหอไตรจัดพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๖.

จากองค์ประกอบทางวรรณกรรมข้างต้นจึงกล่าวได้ว่า มหาชาติเวสสันดรชาดกเป็นนิทานชาดกที่ทั้งคติธรรมและความเพลิดเพลิน อีกประการหนึ่ง การดำเนินชีวิตที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมของพระโพธิสัตว์ได้เป็นตัวอย่างที่ดีชาวไทขึ้นเมืองเชียงตุงยึดถือเป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิต

กล่าวโดยสรุป ก็คือผู้รจนามหาชาติเวสสันดรชาดกมีวิธีการแต่งโดยใช้หลักภาษาศาสตร์ที่สละสลวยมีความหลากหลายในด้านภาษา และครบรสแห่งวรรณคดีทั้ง ๙ รส ซึ่งสร้างเนื้อหาของเรื่องให้มีความไพเราะน่าสนใจ จึงเป็นเหตุหนึ่งที่เป็นแรงจูงใจให้ชาวเชียงตุงสืบทอดประเพณีการตั้งธัมมเวสสันดรชาดกและการฟังเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกมาจนถึงปัจจุบัน หากมองหาความสำคัญเกี่ยวเรื่องอิทธิพลของเวสสันดรชาดกต่อการตั้งธัมมเวสสันดรชาดกของชาวไทขึ้นในเมืองเชียงตุงแล้ว อาจกล่าวได้ว่าเนื้อหาสาระของนิทานชาดกเรื่องนี้มีอิทธิพลทั้งต่อพฤติกรรมของชาวไทขึ้น ในเมืองเชียงตุง สิ่งแวดล้อมทางสังคมและประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทขึ้นในเมืองเชียงตุง

๒.๓ พัฒนาการของวรรณกรรมมหาชาติเวสสันดรชาดก

วรรณกรรมไทขึ้น ในเมืองเชียงตุง สมัยก่อนนั้นมีความเจริญสุดขีดในยุคหนึ่ง จะเห็นได้จากนักปราชญ์ผู้ทรงความรู้ที่เป็นพระสงฆ์และชาวบ้านต่างพากันแต่งวรรณกรรมออกมามากมาย เช่น เรื่อง ก่ำกาดำ, อะลองชีวัวแห้ง, แปดแล้งออกยอด, ตองเตย ตองมอ, สุขะวันฉะว้าหลวง, และมหาชาติเวสสันดรชาดก เป็นต้น วรรณกรรมเหล่านี้ ชาวเชียงตุงผู้ที่มีอายุมากจะได้อ่านได้เคยฟัง รู้จักเป็นอย่างดีและคุ้นหู ที่สำคัญคือวรรณกรรมเรื่อง สุขะวันฉะว้าหลวง กับ เวสสันดรชาดก จะคุ้นหูมากที่สุดเพราะเป็นประเพณีหนึ่ง ของพระเพณี ๑๒ เดือน เมืองเชียงตุง ที่ยึดถือปฏิบัติมาสืบทอดกันมาเป็นเวลาหลายร้อยปีแล้ว จากการศึกษาเรื่องวรรณกรรมไทขึ้นแต่ละยุคสมัยพบว่า แต่ละยุคแต่ละสมัยนั้นมีพัฒนาการทางวรรณกรรม ที่มีลักษณะเหมือนกัน และแตกต่างกันไปตามภูมิปัญญาของนักปราชญ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละสมัย วรรณกรรมชาวไทขึ้นส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากนักปราชญ์ชาวล้านนา จะเห็นได้จากชาวเชียงตุงได้รับเอาศาสนาพุทธ นิกายต่างๆมาจากล้านนา รอบที่ ๒ และที่ ๓ หลังจากทีพุทธศาสนาดั้งมั่นดั้งเดิมแล้ว จึงเกิดนักปราชญ์และผู้ทรงความรู้ ผู้ศึกษาพระไตรปิฎกขึ้นมามากมาย เจ้าฟ้าชั้นปกครองเมืองเชียงตุงเป็นผู้มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนา

ในสมัยเจ้าฟ้ามหาชนาน ในขณะสมัยปกครองเชียงตุง ท่านเป็นผู้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และทรงปรีชาสามารถ นำเอาวรรณกรรมเรื่อง เวสสันดรชาดก (เวสสันกับแก้ว) จำนวน ๑๓ กัณฑ์ แต่งแปลสำนวนเสียใหม่ให้ไพเราะเสนาะหูยิ่งขึ้น ใช้เวลาแต่งแปลถึงหกปี หลังจากนั้นวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ถูกแต่งขึ้นอีกมากมาย ธัมมเวสสันดรชาดกก่อนหน้านั้นมีลักษณะการแต่งเป็นแบบร้อยแก้วใช้ภาษาไทขึ้น (ตัวไตรธรรม) ในการเขียนสำนวนการแต่งเป็นลักษณะกลอนธรรม เมื่อมหาชาติภาษาบาลีได้เข้ามามีอิทธิพลในเมืองเชียงตุงระยะแรกนั้น ยังไม่มีผู้แปลเป็นภาษาไทขึ้นแต่ก็ใช้สวดและเทศน์กันทั้งภาษาบาลี เรียกว่า “เทศน์คาถาพัน” เช่นเดียวกันกับทางล้านนา ไทยภาคกลาง

พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า น่าจะมีการแปลตั้งแต่สมัยสุโขทัย แต่ต้นฉบับได้สูญหายไปและฉบับที่เก่าที่สุดสำหรับวรรณกรรมคือ มหาชาติคำหลวง ซึ่งพระบรมไตรโลกนาถทรงโปรดให้ประขุนักปราชญ์แต่งขึ้นประมาณพุทธศักราช ๘๔๔ ขาลศก (พ.ศ.๒๐๒๕) เพื่อใช้เป็นบทสวดนักขัตฤกษ์^{๑๔} นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการตื่นตัวทางความคิดสติปัญญาและวัฒนธรรม ซึ่งนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนาในยุคทองแห่งล้านนาและเมืองเชียงใหม่ตตามมา ในกาลต่อมาสมัยพระเจ้าติโลกราช พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองยิ่งพระองค์ทรงเลื่อมใสและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาหลังกางศ์ใหม่จึงมีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีการศึกษาภาษาภาษาบาลีและการปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยที่ถูกต้องทำให้การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมเจริญก้าวหน้าอย่างสูง พระองค์ทรงยกย่องพระภิกษุผู้มีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก ฉะนั้นพระภิกษุในสมัยพระเจ้าติโลกราชจึงมีความรู้สูงและมีชื่อเสียงเช่น พระธรรมทิน พระญาณกิตติเถระ และพระสิริมังคลาจารย์ จากการที่พระภิกษุล้านนาสมัยนี้มีมีความเชี่ยวชาญในภาษาบาลี และพระไตรปิฎกอย่างสูงตลอดถึงการศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างลึกซึ้งพระองค์จึงทรงโปรดให้มีการทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๘ ของโลกที่วัดเจ็ดยอด นับว่าเป็นสมัยหนึ่งที่พระภิกษุชาวล้านนาได้สนใจศึกษาพระพุทธศาสนามากมายเช่นกาพย์มหาชาติ ซึ่งแต่งโดยนักปราชญ์ในราชสำนัก เวสสันดรชาดก แต่งเป็นร้อยแก้วใช้ภาษาบาลีในการเขียนดำเนินเรื่อง เนื้อหาจะเน้นทางการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าบุคคลและความสามารถที่จะบรรลุธรรมได้หากได้รับการฝึกฝนตนให้ถูกต้อง ไม่นิยมเน้นบทศรรยซึ่งเป็นเรื่องของทางโลกซึ่งแต่งโดย พระธรรมทิน พระญาณกิตติเถระ และพระสิริมังคลาจารย์ สมัยพระเมืองแก้วก็เป็นอีกสมัยหนึ่งที่พระองค์ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองและทรงทำนุบำรุงศาสนาสาธนาอย่างมากมาย พระภิกษุสงฆ์สมัยนี้ได้รับการส่งเสริมศึกษาภาษาบาลีและพระไตรปิฎกเช่นเดียวกันกับสมัยพระเจ้าติโลกราช และผลของการสังคายนาพระไตรปิฎกมีส่วนทำให้พระภิกษุสมัยนี้มีความรู้สูงยิ่งขึ้น

ฉะนั้นจึงมีพระภิกษุเขียนวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาบาลีจำนวนมาก เวสสันดรชาดกเป็นชาดกหนึ่งที่นักปราชญ์สมัยนี้แต่งขึ้นมีทั้งแบบร้อยแก้ว แบบร้อยกรอง และการใช้ภาษาถิ่นในการเขียนมีการเขียนเชิงอรรถอธิบายความเพื่อให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นจนมีชื่อเสียงแพร่หลายไปสู่อาณาจักรใกล้เคียง พระภิกษุล้านนาซึ่งแต่วรรณกรรมพระพุทธศาสนาที่สำคัญได้แก่ พระโพธิรังสีแต่งเรื่องจามเทวีวงศ์และสิทธิคนิทาน พระรัตนปัญญาเถระแต่งหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ พระสิริมังคลาจารย์แต่งหนังสือมัจฉัตถกปิณี และเวสสันดรทีปนี พระพุทธญาณเจ้าและพระพุทธพุกามแต่งตำนานมูลศาสนา พระญาณวิลาสเถระแต่งสังขยาปกาสก นอกจากนั้นยังมีปัญญาสาตกซึ่งไม่

^{๑๔} กรมศิลปกร, วรรณกรรมสมัยอยุธยาตอนต้น, กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปกรจัดพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๓.

ปรากฏนามผู้แต่งเข้าใจว่า ปัญญาสาตกเป็นงานวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่แต่งทำนองเลียนแบบชาตกในพระไตรปิฎกมีเนื้อเรื่องไม่เหมือนกันเพราะเป็นชาตกนอกพระไตรปิฎก

เมื่อสิ้นสมัยพระเมืองแก้วบ้านเมืองเกิดความไม่สงบเริ่มระส่ำระสายอำนาจการปกครองตกอยู่กับข้าราชการซึ่งสามารถถอดถอนกษัตริย์ได้ แต่ก็มี การประคับประคองเมืองเชียงใหม่สืบมาจนถึงสมัยพระเจ้าเมกุฏิสุทธิวงศ์บุเรงนองกษัตริย์พม่าที่ยกทัพมาตีเมืองเชียงใหม่ และปกครองเมืองเชียงใหม่ในฐานะเมืองประเทศราชของพม่า วรรณกรรมล้านนาในสมัยนี้ชอบไปพักหนึ่งหลังจากที่บ้านเมืองสงบก็มีผู้คนกลับมาศึกษา และมีการแต่งวรรณกรรมเวสสันดรชาตกและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา^{๒๐} ลักษณะการแต่งเขียนเป็นบทร้อยแก้ว แบบร้อยกรอง และภาษาถิ่นผสมผสานกัน โดยยกเอาภาษาบาลีเป็นหลักในการเดินเรื่อง ใช้เนื้อหาในพระเวสสันดรมาเขียนผสมผสานกับภาษาถิ่นล้านนาได้กลมกลืนจากการศึกษาพบว่า ในสมัยนี้การแต่งมหาชาติล้านนามีอย่างแพร่หลาย แต่ไม่ปรากฏชื่อของผู้แต่งในมหาชาติทั้งแบบร้อยแก้วและร้อยกรองโดยเฉพาะการแต่งแบบร้อยกรองที่ใช้ภาษาท้องถิ่นล้านนาในการเขียนมีหลายสำนวน ซึ่งแต่ละสำนวนไม่บอกชื่อผู้แต่งและปีที่แต่งแต่บางสำนวนก็บอกปีที่แต่ง^{๒๑} วรรณกรรมไทพวนในเมืองเชียงตุงก็เช่นเดียวกัน ที่ได้รับอิทธิพลและผลกระทบจากเหตุการณ์นี้ วรรณกรรมเกิดขึ้นบางยุคบางสมัย มีการเจริญรุ่งเรืองในบางช่วง และชอบไปในช่วงเวลาหนึ่งและกลับมารุ่งเรื่องอีกในกาลต่อมา

เมื่อกล่าวถึงมหาชาติในเมืองเชียงตุงในยุคปัจจุบันนั้น ได้มีองค์กรต่างๆเข้ามาทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมบ้าง ส่วนใหญ่จะเป็นองค์กรต่างประเทศเช่นประเทศเพื่อนบ้านที่เคยเป็นบ้านพี่เมืองน้องกันกับเมืองเชียงตุง มีการค้นคว้าวรรณกรรมในเมืองเชียงตุงเป็นลำดับ แต่ก็น่าเสียดายว่าวรรณกรรมไทพวนก็ยังกระจัดกระจายอยู่ตามวัดต่างๆ ซึ่งได้ชำรุดเสียหายไปบ้าง แต่ก็ยังมีพระสงฆ์นำมาสวด มาเทศนาให้พุทธศาสนิกชนได้รับฟังในช่วงกลางพรรษาเพื่อรักษาอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมเอาไว้ ส่วนวรรณกรรมเวสสันดรชาตก ยังมีการจารลงใบลาน พิมพ์เป็นตัวหนังสือเผยแพร่เทศนาและใช้ในการตั้งธัมมมหาเวสสันดรชาตกะกันอยู่จนทุกวันนี้

^{๒๐} สรัสวดี อ๋องสกุล, **ประวัติศาสตร์ล้านนา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓๕.

^{๒๑} พระมหาสมชาติ นนทอมมิโก (บุษนารีย์), “ศึกษาคุณค่าการเทศน์มหาชาติในล้านนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๙), หน้า ๒๙.

๒.๔ พัฒนาการด้านรูปแบบพิธีกรรมการตั้งธัมมเวสสันตรชาดกะ

๒.๔.๑ พัฒนาการด้านรูปแบบพิธีกรรม

พิธีกรรม ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความไว้ว่า ประกอบกันขึ้นจาก ๒ คำ คือ “พิธี” กับ “กรรม” คำว่าพิธีเป็นคำนาม หมายถึง งานที่จัดขึ้น ตามลัทธิความเชื่อ ตามขนบธรรมเนียมหรือความเป็นสิริมงคล เช่นพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พิธีมงคลสมรส พิธีประสาทปริญญา แบบอย่าง ทำเนียม เช่นพิธี ทำให้ถูกพิธี การกำหนด

ส่วนคำว่า “กรรม” เป็นคำนามเช่นกัน หมายถึงการงาน การกระทำ เมื่อนำคำ ๒ คำมารวมกัน เป็นคำว่า “พิธีกรรม” มีความหมายว่า การบูชาแบบอย่าง หรือแบบแผน หน่วยงานที่ปฏิบัติในทางศาสนา หรือหมายถึง การงานที่เกี่ยวข้องกับพิธี และแบบหนังสือทางการทูต กรรมวิธีทางการทูต^{๒๒} เมื่อกล่าวโดยสรุป ตามความหมายของภาษาไทย คำว่า “พิธีกรรม” จึงหมายถึง แนวทาง หรือวิธีทำงานพิธีต่างๆ ตามที่ได้กำหนดไว้ให้ถูกต้อง

พระพรหมคุณาภรณ์ กล่าวไว้ว่า พิธีกรรม แปลว่า การกระทำที่เป็นพิธี คือเป็นวิธีที่จะให้สำเร็จผลที่ต้องการหรือ การกระทำที่เป็นวิธีการเพื่อให้สำเร็จผลที่ต้องการ หรือนำไปสู่ผลที่ต้องการ คำพิธี ก็แปลมาจาก วิธีนั่นเอง แต่มาในภายหลัง คำว่าพิธี มีความหมายเลื่อนรางหรือคลาดเคลื่อนไปก็เหมือนกันสิ่งอื่นๆ ที่เป็นอนิจจังเช่นเดียวกันเดี๋ยวนี้เรามาประดิษฐ์ศัพท์กันขึ้นใหม่ เช่นคำว่ากรรมวิธี ซึ่งสมัยโบราณไม่มี แล้วกลับเป็นศัพท์โก้ซึ่งที่จริงก็อันเดียวกันนั่นแหละ กรรมวิธีไม่ใช่อะไร อาจใช้ในความหมาย แตกต่างกันไปบ้าง แต่ตัวถ้อยคำก็มีความหมายเดียวกัน ทำนองเดียวกันหรือประเภทเดียวกันหรือกลับหน้ากลับหลังกัน พิธีกรรมคือวิธีการ กลายเป็นกรรมวิธี พอมาถึงปัจจุบันมันเลื่อนไปจนกระทั่งว่า พิธีกรรม หรือ วิธีการ คือสิ่งที่ทำไปอย่างนั่นเอง หรือสักแต่ว่าทำ เช่น พูดว่าทำพอบเป็นพิธี กลายเป็นว่า ไม่จริงไม่จัง ทำพอบให้เห็นว่าได้ทำแล้ว แต่ที่จริงเดิมนั้นมันคือการกระทำที่เป็นวิธีการ เพื่อจะให้สำเร็จผล เพื่อจะให้เกิดความเป็นจริงเป็นจัง เพื่อจะให้ได้ผลขึ้นมาเราจึงทำพิธีกรรม

สรุปก็คือพิธีกรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรมมนุษย์ เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่สื่อความเชื่อ ซึ่งอาจเป็นความเชื่อที่เป็นศาสนาหรือมีใช้ศาสนาก็ได้พิธีกรรมมีหลายมิติหลายระดับ ในมิติของการถ่ายทอดสาระนั้น พิธีกรรมมีทั้งการถ่ายทอดทั้งสาระทางเนื้อหาความเชื่อและการถ่ายทอดอารมณ์

ในช่วงอดีตที่ผ่านมา นั้น วรรณกรรมเรื่องเวสสันตรชาดกได้เป็นสิ่งที่ช่วยสร้างให้ชาวไทยขึ้น ในเมืองเชียงตุงให้มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น คือทางด้านรูปแบบพิธีกรรมที่แฝงแนวความคิดทางพระพุทธศาสนาไว้ ซึ่งในอดีตที่ผ่านมา นั้น พิธีกรรมส่วนใหญ่เน้นในเรื่องการสร้างคติธรรมทางศาสนา

^{๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ**, (สำนักพิมพ์ พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔-๕.

ให้เกิดขึ้นแก่ผู้พบเห็นจนเกิดความรู้สึกประทับใจที่จะฟังเทศน์ การใช้สัญลักษณ์สิ่งของประกอบพิธีกรรมก็เป็นองค์ประกอบหนึ่ง ที่สื่อความหมายที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของการเทศน์มหาชาติในแต่ละกัณฑ์เทศน์ รวมถึงจำนวนสิ่งของและประเภทเครื่องบูชาล้วนมีความเกี่ยวข้องกันทั้งสิ้น และการประดับตกแต่งสถานที่จัดตั้งธัมม์ฯ โดยมีการจัดเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในเนื้อเรื่อง เพื่อให้การเทศน์ครั้งนั้นมีความสมบูรณ์เหมือนอยู่ในเหตุการณ์จริง

๒.๔.๒ พัฒนาการรูปแบบการตั้งธัมม์เวสสันตรชาตกะ

การตั้งธัมม์เวสสันตรชาตกะ รูปแบบที่ ๑ การจัดสถานที่ประกอบพิธีกรรมของการตั้งธัมม์เวสสันตรชาตกะก่อนนั้นใช้เวลาหลายวันเพราะว่าพิธีในการตั้งธัมม์นั้น มักใช้เวลา ๓ วัน ถึง ๗ วัน ดังนั้นกระต๊อเตรียมเครื่องครัวदान เครื่องกัณฑ์เทศน์ถวายพระจึงต้องใช้เวลาานพอสมควร นอกจากสถานที่และเครื่องครัวदान ยังมีการนิมนต์พระภิกษุพระนักเทศน์จากวัดต่างๆ ใกล้เคียงมาเป็นแรมเดือน โดยจะมีการแบ่งคัมภีร์ธัมม์แต่ละกัณฑ์ออกเป็นส่วนๆ เพื่อแจกจ่ายไปให้กับพระสงฆ์วัดต่างๆ ในเมืองเชียงใหม่ ที่อยู่ในหัวเดียวกัน จากนั้นก็จะนำเอารายชื่อกัณฑ์มาทำเป็นสลากให้คณะศรัทธาได้ จิกธัมม์ หรือจับฉลากธัมม์ เพื่อเป็นเจ้าภาพกัณฑ์เทศน์ ศรัทธาคนไหนจับได้กัณฑ์ไหน ก็เตรียมเป็นเจ้าภาพกัณฑ์นั้น พิธีการตั้งธัมม์ลักษณะนี้เรียกว่าการตั้งธัมม์ประเพณีเวสสันตรชาตกะ เจ้าภาพจะเป็นคณะศรัทธาสามัคคีในหมู่บ้านทั้งหมด ลักษณะการตั้งธัมม์ฯ ของชาวไทเขินเมืองเชียงตุง มีอยู่ ๒ ลักษณะคือลักษณะที่จัดขึ้นเป็นเทศกาลหรือประเพณี การเทศน์มหาเวสสันตระในลักษณะนี้ถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีของวัดหรือของชุมชน เมื่อถึงฤดูกาลวัดและชุมชนนั้นๆ ก็จะจัดให้มีประเพณีตั้งธัมม์เวสสันตรชาตกะขึ้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวยังสามารถแบ่งย่อยออกเป็นรูปแบบต่างๆ ได้อีก ๒ รูปแบบ คือรูปแบบที่จัดขึ้นในทุกวันพระช่วงฤดูกาลเข้าพรรษา การจัดการเทศน์รูปแบบนี้ จะเป็นการเทศน์ที่ไม่มีการตกแต่งสถานที่และเครื่องประกอบพิธีเป็นพิเศษแต่อย่างใด เป็นการเทศน์ที่เหมือนกับการเทศน์คัมภีร์เรื่องต่างๆ ไปเท่านั้น พระสงฆ์องค์เทศน์าก็เป็นพระภิกษุหรือสามเณรในวัดนั้นๆ การเทศน์ธัมม์เวสสันตระ รูปแบบนี้จะไม่เรียกว่า “การตั้งธัมม์” แต่จะเรียกว่าการฟังธรรมหรือการเทศน์ธัมม์ตามชื่อกัณฑ์เท่านั้นเช่น “เทศน์ธรรมกัณฑ์มัทรี” เป็นต้น โดยจะเริ่มเทศน์วันพระละ ๑ กัณฑ์ จนถึงวันออกพรรษา ในบางวันพระอาจมีการนำเอาคัมภีร์ธัมม์อื่นๆ มาเทศน์ด้วยก็ได้ ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้มีจิตศรัทธา นอกจากนี้บางวัดอาจจัดให้มีการตั้งธัมม์หลวงหรือชาวไทเขินที่เรียกว่า “ธัมม์ว้าวหลวง” (ธรรมสุขะวันฉะวันหลวง) มาเทศน์แทนก็ได้

การตั้งธัมม์เวสสันตรชาตกะ รูปแบบที่ ๒ มีลักษณะในการจัดที่มีรายละเอียดเพิ่มขึ้นจากรูปแบบที่ ๑ โดยจะจัดขึ้นในช่วงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ หรือที่ชาวไทเขินเรียกว่า “เดือน ๑๑ มน” คำว่า “มน” ในที่นี้หมายถึงพระจันทร์เต็มดวงหรือวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ ตรงกับเดือน ๑๒ ของ

ล้านนา หรือ เดือน ๑๐ ของไทยภาคกลาง การเทศน์มหาชาติรูปแบบนี้ จะจัดขึ้นโดยชาวบ้านหรือ คณะศรัทธากรรมการของวัด รวมกลุ่มกันจัดขึ้นเป็นส่วนรวม การจัดเตรียมตกแต่งสถานที่ที่จะมีการ ตกแต่งบริเวณพิธี ด้วยราชวัตร ฉัตรธง ต้นกล้วย ต้นอ้อย จำลองให้บริเวณพิธีมีลักษณะเหมือนป่า ตามเนื้อเรื่องที่เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในป่าหิมพานต์ บางแห่งมีการสร้างหอผ้า หรือหอปราสาท หรือธรรมาสน์ที่เป็นกระดาศหรือหอขี้ผึ้งถวายก็มี

พิธีการและขั้นตอนของการเทศน์ดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น สำหรับองค์เทศน์ก็ต้องพิจารณา ถึงความเหมาะสมเกี่ยวกับทำนองของการเทศน์ด้วยต้องเรียนรู้และมีความชำนาญในท่วงทำนองหลาย ทำนองในการเทศน์ เช่น ทำนอง “ม้าย่าไฟ สร้อยสังกร ป่าวไกวโบ มะนาวलोंของ” เป็นต้น รวมไปถึงเป็นการให้เกียรติให้ความเคารพพระผู้ใหญ่ ตามชื่อกัณฑ์ต่างๆ เช่น “กัณฑ์ มหาราช” เป็นต้น คำว่า “มหา” แปลว่าใหญ่ เพราะฉะนั้นผู้ที่จะมาเป็นองค์เทศน์ควรที่จะเป็นพระผู้ใหญ่ตามชื่อของ กัณฑ์ หรืออาจมีเหตุผลหนึ่งก็คือการเทศน์กัณฑ์มหาราชนั้นเพื่อให้เข้ากับบรรยากาศและเนื้อเรื่อง พระองค์เทศน์ก็ควรจะเป็นพระที่มีน้ำเสียงหรือโทนเสียงใหญ่เป็นต้น

การตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะรูปแบบที่ ๓ การจัดพิธีขึ้นโดยไม่มีกิจกรรมอื่นใดปะปน การตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะรูปแบบนี้เกิดจากความประสงค์ของเจ้าภาพผู้มีจิตศรัทธาอย่างแรงกล้า และมีความพร้อมทั้งทางด้านบุคลากร ด้านงบประมาณเพราะชาวไทจีนมีคติและคิดว่าในชาติหนึ่ง ขอให้ได้เป็นเจ้าภาพในการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะสักครั้ง หากไม่ได้เป็นเจ้าภาพก็ขอให้ได้มีส่วนร่วม ในพิธีการตั้งธัมมมหาเวสสันตรชาตกะ เพราะเชื่อว่าเป็นบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่นำดวงวิญญาณของตนเอง ไปสู่สุคติภพเมื่อตายไป

เริ่มจากเจ้าภาพจะปรึกษากันในบรรดาญาติพี่น้องถึงเรื่องการจัดงาน การเชิญแขก จัดแบ่งหน้าที่ เมื่อตกลงกันแล้วเจ้าภาพจะไปหารือกับปู่จ่านและเจ้าอาวาสวัดเพื่อหาฤกษ์ วันยาม เวลาที่จะจัดพิธี เรียกว่า “หาเมื่อต้นวันดี” เมื่อกำหนดวันเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็จะออกบัตรเชิญที่จะนำไป แจกจ่ายหรือฝากใบบอกบุญหรือเชิญแขกที่เป็นเพื่อนสนิทหรือญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือกันหรือญาติ ที่อยู่ห่างไกล ไม่สามารถไปบอกบุญได้ด้วยตนเอง ส่วนญาติพี่น้องที่เป็นสายวงศ์ตระกูลลูกเขย ลูก สะใภ้ ที่สามารถไปเชิญได้ เจ้าภาพก็ไปเองหรือให้वानให้ลูกหลานไป ในการไปบอกบุญวิธีนี้ เจ้าภาพ จะนำเทียนขี้ผึ้งไปคู่หนึ่ง เพื่อนำไปมอบให้ผู้ที่เป็นญาติผู้ใหญ่จะไปส่งข่าวถึง จากนั้นก็กล่าวด้วยวาจา ว่า “เจ้าภาพ จะตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะในวันที่เท่าไร...ขึ้น/แรมกี่ค่ำ วันไหนเป็นวันเริ่มต้นการเทศน์ และวันหยาดน้ำ เมื่อผู้ไปบอกบุญกล่าวเสร็จก็มอบเทียนคู่ นั้นแก่ญาติผู้ใหญ่ ท่านก็จะรับเทียนยกขึ้น จรดบนกลางหน้าผากพร้อมกับเปล่งคำว่า “สาธุๆ” แล้วไถ่ถามความเป็นอยู่ของญาติพี่น้องกัน พอสมควร เมื่อถึงวันงานก็ไปร่วมพิธี

จะเห็นได้ว่าชาวไทจีนเมืองเชียงตุงมีพุทธศาสนาเป็นที่พึงทางใจ โดยอาศัยการตั้งธัมม เวสสันตรชาตกะเป็นสื่อความสัมพันธ์ รักใคร่กลมเกลียว มีความสามัคคี ในหมู่ญาติวงศ์ตระกูล และ

ชุมชน รวมถึงการอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และพบอีกว่าประเพณีการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะยังได้สร้างสรรค์งานศิลปะและวรรณกรรมด้านต่างๆออกมาตามศรัทธาและศักยภาพของคนไทจีน เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นการสร้างปราสาทธรรมาสน์ การตกแต่งเครื่องบูชาภัณฑ์เทศน์ การคัดลอกคัมภีร์ จารคัมภีร์ลงใบลาน การวาดภาพเรื่องราวของพระเวสสันตรเป็นต้น

๒.๕ บทบาทหน้าที่ของชุมชนในพิธีตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ

๒.๕.๑ บทบาทของวัด

วัดในเมืองเชียงตุงนอกจากจะเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ยังเป็นสถานที่ศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่ผู้คนเคารพนับถือ สถานที่ประกอบพิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนา และสถานที่จัดกิจกรรมร่วมกันของศรัทธาในหมู่บ้าน เช่นใช้เป็นสถานที่ประชุม ร่วมฟังพระธรรมเทศนา ร่วมกันเพราะวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นโรงเรียน เป็นสถานที่ให้คำแนะนำปรึกษา รวมไปถึงเป็นแหล่งข่าวหรือศูนย์รวมข่าวของชุมชน มาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยเฉพาะในเรื่องของการศึกษาอักษรไทจีนที่กำลังจะเสื่อมหายไปเพราะการเมืองการปกครองของรัฐบาลเมียนมาร์ที่ไม่สนับสนุนให้มีการเรียนการสอนภาษาไทจีนในโรงเรียน ยกเว้นแต่วันว่างจากโรงเรียนรัฐบาล ก็สามารถไปเรียนกับพระภิกษุสามเณรในวัดนั้นๆได้ เช่นภาคฤดูร้อนทางโรงเรียนรัฐบาลจะปิดเทอม ช่วงภาคร้อนเป็นเวลา ๓ เดือน เด็กๆเยาวชนทั่วเมืองเชียงตุงที่เป็นชาวไทจีนก็จะเข้าวัดไปเรียนอักษรไทจีน และประเพณีวัฒนธรรมของชาวเชียงตุง นอกจากเรียนภาษาไทจีนแล้ว ในโรงเรียนวัดยังสอนให้เด็กเยาวชนได้ฝึกขับขาน การอ่านมาต เสิน,ซอ,จ้อย,กลวง, และฟ้อนรำ อันเป็นศิลปะวัฒนธรรมของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง

๒.๕.๒ บทบาทของพระสงฆ์

พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นเจ้าของสถานที่ในการประกอบพิธี เป็นผู้มีบทบาทในการประกอบพิธีกรรม หรือเป็นผู้เริ่มต้นในการคิดวางแผนเกี่ยวกับพิธีกรรม เมื่อถึงช่วงใกล้เวลาจัดพิธีตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ พระสงฆ์ผู้เป็นเจ้าของาวาส ก็จะแจ้งแก่ปู่จารย์ (มัคนายกวัด)และศรัทธาของวัดเพื่อหารือ การกำหนดวันเวลาในการจัดงาน พร้อมกับจัดแบ่งภาระหน้าที่ให้กับชาวบ้านเป็นหมวดๆ ว่าใครทำหน้าที่อะไร อยู่แผนกไหน นอกจากนั้นก็ประชุมพระภิกษุสงฆ์ในวัดเพื่อแจกคัมภีร์ธัมมเทศน์ว่าพระเนรรูปไหนเหมาะกับกัณฑ์เทศน์กัณฑ์ไหน ให้นำไปฝึกหัดให้ถูกต้องตามอักขระท่วงทำนอง เมื่อถึงเวลาเทศน์จะได้ไม่เก้อเขินหรือตระกุกตะกัก พระสงฆ์สามเณรบางรูปอาจได้เป็นผู้เทศนาธรรมมหาชาติ ๑-๓ ผูก บางวัดก็อาจนิมนต์พระสงฆ์ต่างวัดที่มีน้ำเสียงดีมาเป็นองค์เทศน์ด้วย

๒.๕.๓ บทบาทของ มัคนายกหรือปู่จารย์

มัคนายกหรือปู่จารย์ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่มีบทบาทรองมาจากเจ้าอาวาส เป็นผู้ที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางประสานงานระหว่างเจ้าอาวาส กับศรัทธาประชาชน ในการจัดเตรียมสถานที่การนิมนต์

พระสงฆ์จากวัดต่างๆ เพื่อมาเป็นองค์เทศน์ และเป็นผู้ดำเนินพิธีกรรม เป็นผู้นำกล่าวคำ สวดมนต์ สมาทานศีล อาราธนาธรรม กล่าวคำถวายทาน และช่วยดูแลขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมในพิธีให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

๒.๕.๔ บทบาทของประชาชน

ประชาชนที่เป็นศรัทธาของวัดและประชาชนทั่วไป จะเข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่ก่อนวันตั้งธัมมเวสสันดรชาตกะ ประชาชนที่เป็นศรัทธาหรือสมาชิกของวัดจะช่วยกันจัดเตรียมสถานที่ในบริเวณวัด บริเวณภายในพระวิหาร รวมไปถึงจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีอันประกอบไปด้วย ต้นกุ๊ก ต้นกล้วย ต้นอ้อย ราชวัติฉัตรธงต่างๆ บ้างก็ช่วยประดับตกแต่งหอปราสาทธรรมาสน์ ซึ่งมี ๒ ประเภทคือ ประเภทที่สร้างขึ้นแบบถาวร หอปราสาทแบบที่สร้างขึ้นด้วยไม้แกะสลักหรือประดับตกแต่งด้วยลวดลายที่สวยงาม คงถาวร ส่วนอีกแบบหนึ่งจะเป็นแบบชั่วคราว ผู้เป็นเจ้าของจะจ้างวานสล่าหรือช่างทำหอปราสาท จัดทำขึ้นเพื่ออุทิศถวายให้แก่ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไป วัสดุที่ใช้จะเป็นโครงไม้ไผ่ประดับตกแต่งด้วยกระดาษเงินกระดาษทองทั้งหมด หากเจ้าภาพผู้ที่มีฐานะดี มีศรัทธาแรงกล้า ก็อาจจ้างช่างให้ทำหอปราสาทด้วยซี่ผึ้งที่ชาวไทจีนเรียกว่า “หอผึ้ง” บางคนจะจัดเตรียมภัณฑเทศน์ บ้างก็เตรียมห้องครัวข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ที่จำเป็นหรือเกี่ยวข้อง เมื่อถึงวันงานตั้งธัมมเวสสันดรชาตกะทุกคนก็จะใส่เสื้อผ้าใหม่ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทจีน เข้ามาร่วมกิจกรรมฟังธรรมเวสสันดรชาตกอย่างพร้อมเพรียงกัน^{๒๓}

สรุปได้ว่า ในการจัดพิธีกรรมต่างๆ รวมไปถึงประเพณีตั้งธัมมเวสสันดรชาตกะของชาวไทจีนในเมืองเชียงตุง มีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายมีหน้าที่บทบาทแตกต่างกันออกไป ได้แก่บทบาทของวัดจะเห็นได้ว่าชาวไทจีนมีความสัมพันธ์กับวัดมาตั้งแต่อดีตวัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เป็นโรงเรียนโดยเฉพาะภาษาไทจีนมีการถ่ายทอดวรรณกรรมต่างของชาวไทจีนผ่านวัดด้วยการเทศน์ วัดเป็นศูนย์รวมข่าวและกระจายข่าวชุมชน และวัดยังเป็นแหล่งรวมจิตใจของชาวไทจีนที่นับถือศาสนาพุทธ โดยจะเห็นได้จากการที่ชาวไทจีนนิยมส่งบุตรหลานให้ได้บวชเรียนศึกษาพระธรรมวินัยเป็นเครื่องกล่อมเกล่าจิตใจให้เป็นคนดีมีความกตัญญู

พระสงฆ์ในเมืองเชียงตุงมีบทบาทที่สำคัญหลายอย่างนอกเหนือจากการศึกษาพระธรรมพระวินัยแล้วยังมีหน้าที่ถ่ายทอดคำสั่งสอนที่มีอยู่ในพระคัมภีร์ธัมมต่างๆผ่านการเทศน์ รวมไปถึงการสอนอักขระไทจีน สอนวิชาการแพทย์พื้นบ้าน สอนตำรายาสมุนไพรและคาถาอาคมส่วนในพิธีการตั้งธัมมเวสสันดรชาตกะนั้นพระสงฆ์ โดยเฉพาะที่เป็นเจ้าอาวาสจะมีบทบาทในฐานะเจ้าสถานที่และเป็น

^{๒๓} ว่าที่พันตรีชวลิต รัตนยรรยง “รูปแบบประเพณีการตั้งธรรมเวสสันดรของชาวไทจีน เมืองเชียงตุง รัฐฉาน สหภาพพม่า”, (โครงการวิจัยทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม : กระทรวงวัฒนธรรมประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๕), หน้า ๖๑-๖๔.

ผู้ประกอบพิธีกรรมมีบทบาทสำคัญตั้งแต่การวางแผนและกำหนดวันเวลามอบหมายหน้าที่ในการปฏิบัติในพิธีกรรมการเทศน์เวสสันดรชาดกะอีกด้วย

ปุจารย์หรือมัคนายก ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่มีบทบาทไม่น้อยไปกว่าพระสงฆ์หรือเจ้าอาวาส ปุจารย์ นอกจากจะเป็นผู้ดำเนินการในการประกอบพิธีแล้วยังทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการติดต่อสื่อสารการประสานงานระหว่างวัด เจ้าอาวาส พระสงฆ์กับประชาชน ร่วมในการวางแผนการกำหนดเวลาร่วมกับเจ้าอาวาส บางครั้งก็เป็นผู้แบ่งมอบหน้าที่เสนอแนะแนวทางขั้นตอนในการปฏิบัติในพิธีกรรมต่างๆให้แก่ประชาชน

ส่วนประชาชนก็มีบทบาทหน้าที่ของตนเองตั้งแต่การเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ในพิธีการตั้งธัมม์เวสสันดรชาดกะในเมืองเชียงตุง จะพบว่าประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การเข้าร่วมประชุม วางแผน จัดเตรียมสถานที่ เครื่องประกอบพิธี สนับสนุนวัตถุดิบรวมถึงการมีส่วนร่วมในการประกอบอาหารในวันงาน รวมไปถึงการเป็นเจ้าของภาพ การเข้าร่วมฟังเทศน์มหาเวสสันดรชาดกะโดยพร้อมเพรียงกัน

บทที่ ๓

สำนวนและทำนองการเทศน์มหาชาติ ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง

ในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาสำนวนและทำนองของการเทศน์ธัมมเวสสันดรชาดก ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง เริ่มจากการศึกษาจากจุดเริ่มต้นตั้งแต่ศึกษาในรูปแบบทำนองต่างๆ รวมไปถึงทัศนคติของชาวไทจีนต่อการตั้งธัมมเวสสันดรชาดกและจุดมุ่งหมายของการฟังเทศน์มหาชาติ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑ สำนวนของการเทศน์มหาชาติของชาวไทจีน

วรรณคดีมหาชาติของชาวไทจีนในเมืองเชียงตุง เป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งมีบ่อเกิดจากประเทศอินเดียเมื่อชาติต่างๆรับไปก็มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิถีชีวิต และจารีตประเพณีของสังคมนั้นๆ เพื่อให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น มหาชาติในเมืองเชียงตุงจึงมีเนื้อหาสาระในการให้ทำคุณงามความดีและห้ามมิให้ทำสิ่งที่ไม่ดีงามและส่งเสริมให้ดำเนินชีวิตตามหลักศีลธรรม จริยธรรม ปฏิบัติธรรม และให้ความรู้ด้านชีวประวัติ พงศาวดาร ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และภาษาศาสตร์ รวมทั้งศาสตร์และวิชาการแขนงอื่นๆ จัดว่าเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่สามารถพัฒนาอารมณ และจิตใจให้เจริญงอกงามได้ และมีจุดประสงค์เดียวกัน คือแฝงไว้ซึ่งศีลธรรมจรรยาในศาสนา ทำให้ผู้อ่านผู้ที่ได้รับฟังเกิดความสำนึกผิดชอบชั่วดีและมีคติสอนใจ ในนิทานชาดกเหล่านั้นเวสสันดรชาดก หรือมหาชาติ เป็นนิทานชาดกอันยิ่งใหญ่ที่มีการนำมาใช้มากที่สุดในเมืองเชียงตุงกล่าวไว้ว่าเป็นวรรณกรรมที่มีความสำคัญมากต่อชาวเชียงตุง เพราะเหตุผลที่ว่าวรรณกรรมเรื่องนี้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทจีนเมืองเชียงตุงอย่างยิ่ง ฉะนั้นจึงได้มีนักปราชญ์ชาวเชียงตุงเกิดขึ้นจนสามารถแต่งแปลวรรณกรรมเรื่องนี้ ทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง แบ่งสำนวนวรรณกรรมเรื่องมหาชาติเวสสันดรชาดกเป็น ๒ สำนวนดังนี้

๓.๑.๑ สำนวนร้อยแก้ว

การเขียนเป็นเรียงความธรรมดาพบมากที่สุด วรรณคดี และวรรณกรรมชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง ในยุคก่อนนิยมจารลงใบลาน ต่อมาจึงเปลี่ยนมาเขียนใส่ในพับสา ส่วนใหญ่เป็นการจารหรือเขียนเป็นอักษรไทจีน หรืออักษรไตธรรม ต่อมาเมื่อมีระบบการพิมพ์เกิดขึ้นจึงพิมพ์ด้วยคอมพิวเตอร์เป็นอักษรไทจีนสมัยใหม่ เพื่อให้คนอ่านและนำไปเทศน์ได้ง่ายยิ่งขึ้น การแต่งมหาชาติเป็นร้อยแก้วที่

พบในเมืองเชียงตุงก็มีอยู่มากนักปราชญ์ทั้งหลายทั้งที่เป็นพระสงฆ์และฆราวาสได้รจนาหนังสือที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา และตำราภาษาบาลีไว้มากมาย กล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาในเมืองเชียงตุงมีนักปราชญ์ นักแต่งวรรณกรรม ผู้ทรงความรู้ต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ก็ด้วยได้รับอิทธิพลจากการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระภิกษุชาวล้านนาในสมัยนั้น วรรณคดีและวรรณกรรมจึงได้รับอิทธิพลจากล้านนา ซึ่งมีภาษาที่ใกล้เคียงกันมากเกือบ ๙๐ เปอร์เซนต์ก็ว่าได้ ระหว่างภาษาไทจีน กับภาษาล้านนา ถ้าอ่านภาษาไทจีนได้ ก็อ่านภาษาล้านนาได้ซึ่งในอดีตเคยเป็นอาณาันเดียวกันตามที่ได้นำเสนอไปแล้ว เพราะฉะนั้นนักปราชญ์ชาวเชียงตุงจึงได้ยึดหลักการและวิธีการ ของนักปราชญ์ชาวล้านนาเป็นแบบอย่าง เช่น พระสิริมังคลาจารย์ พระรัตนปัญญา พระโพธิ์รังสี และนักเขียนในสมัยใหม่ เช่น ท้าวสุนทรพจนกิจ พระยาพรหมโวหาร พระยาปัญญาพิธาจารย์ (พระยาพื้น) เป็นต้น ในส่วนของผลงานการเขียนสำนวนแบบร้อยแก้วเกี่ยวกับเวสสันดรชาดกอะคัยผลงานนักปราชญ์ชาวล้านนา ของพระสิริมังคลาจารย์ และนักปราชญ์ชาวเชียงตุง รจนาเอาไว้ดังนี้

๑. คัมภีร์เวสสันดรทีปนี เป็นคัมภีร์ที่พระสิริมังคลาจารย์นักปราชญ์ผู้มีความแตกฉานในพระไตรปิฎกชาวเชียงใหม่เป็นผู้รจนา เนื้อหาเป็นการเดินเรื่องผสมผสานกลมกลืนกันใช้ถ้อยคำที่สละสลวยงดงามทั้งเนื้อหาและหลักภาษา โดยนำข้อความในพระเวสสันดรชาดกมาอธิบายให้กระจ่างเป็นขั้นเป็นตอนไม่มีการตัดตอน อธิบายตามหลักหัวข้อแบ่งเป็นสิบสามบทหรือสิบกัณฑ์ตามหัวข้อ คัมภีร์พระเวสสันดรชาดก เริ่มตั้งแต่กัณฑ์ทศพรไปถึงนครกัณฑ์เรื่องที่อธิบายมีทั้งด้านเนื้อหาหลักธรรมหลักธรรมและหลักไวยากรณ์ของภาษาบาลีก่อนจะอธิบายหรือมีความเห็นใดๆ ท่านจะยกหัวข้อในคัมภีร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวคู่กันหรือขัดแย้งมาอ้างอิงก่อนที่จะมีความคิดเห็นส่วนตัวลงไป แต่ถ้าเป็นข้อคิดเห็นที่ขัดแย้งกันของอาจารย์ในเรื่องเดียวกันท่านจะให้เกียรติและเคารพในมติของอาจารย์แต่ละท่านจะไม่มีข้อคิดเห็นส่วนตัวของท่านแทรกลงไป แต่ถ้าเป็นข้อคิดเห็นที่ขัดแย้งกันของอาจารย์บางพวกในเรื่องเดียวกัน ท่านจะให้เกียรติและเคารพในมติของแต่ละท่านจะไม่มีข้อคิดเห็นของท่านแทรกลงไปจะปล่อยให้ท่านผู้รู้พิจารณาวินิจฉัยเอาเองคำที่ท่านยกมาอ้างอิงนั้นมืทั้งมาจากบาลี อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา คัมภีร์ วิมติ เป็นต้น ดังตัวอย่างดังนี้

ถามว่า ในการพรรณนาวิสาขสูตร ในอรรถกถานิบาต อังคุตตรนิกาย ท่านกล่าวว่า พระนางธัมมทินนา พระนางมหามายา พระนางวิสาขา เป็นคำรบ ๗ ดังนี้ มีใช้หรือตอบว่าข้อนั้นจริง แม้คำนั้น ท่านก็กล่าวตามมติของพระชาตภานุภาณกาจารย์ เช่นเดียวกัน คำของอาจารย์ก็ไม่ผิดทั้งเบื้องต้น เบื้องปลาย ฯ จริงอย่างนั้น ในฎีกาเอกนิบาต อังคุตตรนิกายท่านกล่าวไว้อย่างนั้นในที่นั้น ๆ ตามทำนองมิตถ้อยคำของอาจารย์ ผู้กล่าวชาดกนั้น ๆ เพราะเหตุนั้น ในที่นี้ไม่พึงรังเกียจความผิดในเบื้องต้นเบื้องปลายแห่งคำของอาจารย์ เพราะเหตุนั้น

ในอรรถกถาคุณทลเกวีสูตร ท่านกล่าวไว้แล้ว^๑

ด้านเนื้อหาของเรื่องท่านจะอธิบายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น คำว่า **ชนธาวโร** (ค่ายคู หรือป้อม กำแพงเมืองรอบเขาวงกต ซึ่งเป็นที่ประทับแรมของพระเวสสันดรและพระนางมัทรี) ท่านจะอธิบายว่า สร้างด้วยอะไร สร้างอย่างไร ใช้เป็นที่ป้องกันภัยอะไรบ้าง เป็นที่พักชั่วคราวหรือถาวรหรือตอนที่ พระเจ้าสญชัยและพระนางผุสดี (พระราชบิดาและพระราชมารดา) เสด็จไปที่เขาวงกต พระเวสสันดร ทูลถามถึงเรื่องพระโอรสและพระธิดาคือพระชาลิกุมารและพระกัณหาชินาวาถ้าหากทรงพบเห็นหรือ ทรงทราบว่าชาวคราวขอได้โปรดตรัสบอก เพื่อเป็นการบรรเทาความโศกเศร้าประจวบเหมาะรักษาคนที่ ถูกกักตขัง ซึ่งคำว่าถูกกักตขังนี้ ท่านใช้คำว่า **สปปทญญ**^๒ ท่านจะอธิบายเรื่องของงูอย่างละเอียดตั้งแต่ ลักษณะ ประเภทของงูแต่ละประเภทมีพิษร้ายแรงแตกต่างกันอย่างไร คนที่ถูกงูแต่ละชนิดกัดแล้วจะ เป็นอย่างไรเป็นต้น

ด้านหลักธรรมท่านจะเน้นเรื่องการทำทานอย่างมาก เพราะการทำทานเป็นต้นเหตุของคำว่าเวสสันดรชาดก ซึ่งเวสสันดรชาดกนี้ก็คือเรื่องว่าด้วยบริจาคตั้งแต่การบริจาควัตถุสิ่งของ การพระราชทานพระโอรสพระธิดา พระมเหสี ตลอดจนเนื้อในหทัยที่เป็นหลักในการบำเพ็ญทศบารมี (บารมีสิบ) ของพระโพธิสัตว์ผู้ที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าต่อไป

ด้านไวยากรณ์ของภาษานั้น ท่านจะบอกถึงรากฐานของศัพท์บางศัพท์ที่สำคัญควรจรรู้ เช่น คำว่า **เวสสันดร** ท่านจะบอกวามาจาก **เวส** ชาติลงในอรรถว่าให้เสียสละ หรือคำว่า **อวาร** (การป้องกัน) ในคำว่า **ชนธาวาร** ท่านจะบอกวว่า **วาร** ชาติลงในอรรถว่าปรารภณา เมื่อมี **อา** เป็นบทหน้า จึงมีความหมายว่า ป้องกันดังนี้เป็นต้น แต่ละบทแต่ละตอนท่านจะนำคัมภีร์ที่เกี่ยวกับหลักไวยากรณ์ ภาษาบาลีมาอ้างอิงเสมอ เช่น คัมภีร์สัททนีติปริกษาและรูปสัททนี เป็นต้น

๒. มหาชาติเวสสันดรทลวงฉบับสร้อยเจ็ดเมือง เจ้ามหาชนาน เจ้าฟ้าผู้ปกครองเมือง เชียงตุง ในขณะนั้นแต่งแปลสำนวนขึ้นมาใหม่ ที่นิยมใช้ในการเทศน์ ในการตั้งธัมมเวสสันดรชาดกจะ พบมากที่สุดในกลุ่มชาวไทยในเชียงใหม่ คือผู้แต่งได้รวบรวมเอาเนื้อเรื่องมหาชาติฉบับอื่นๆ จัด ให้เป็นหมวดหมู่ มี ๑๓ กัณฑ์ ลักษณะการแต่ง แต่งเป็นร้อยยาว ใช้ภาษาเขียนภาษาไทยขึ้นหรือที่เรียก ปัจจุบันว่าภาษา “ไถธรรม” สอดแทรกภาษาบาลีเป็นช่วงเป็นตอนทุกๆ กัณฑ์ เนื้อเรื่องมีความกลมเกลียวสัมพันธ์กันง่าย และในตอนท้ายมีบทสรุปของเรื่องที่กล่าวถึง พระพุทธเจ้าทรงแสดงชาดกทั้งที่เป็นอดีตและปัจจุบัน

^๑ พระสิริมังคลาจารย์, **เวสสันดรทลปิณี**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ชวนการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๔๒.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑-๒.

๓. เวสสันตร์กัณฐี เป็นอีกสำนวนหนึ่งที่นิมนำมาตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ จะเรียกว่าการตั้งธัมมเวสสันตร์กัณฐี ทั้งหมดมี ๔ กัณฐ์ ลักษณะการแต่งรวบรัดตัดความ ย่อเอาเนื้อหาเฉพาะพอเข้าใจได้ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง และ พ.ศ.ที่แต่ง ชาวเชียงตุงส่วนหนึ่งนิยมตั้งธัมมเวสสันตร์กัณฐีก่อนก่อนที่จะมีการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ มีความเชื่อว่าทำบุญจากน้อยไปหามาก จึงจะได้บุญที่สมบูรณ์ฉบับนี้ไม่พบชื่อผู้แต่งแต่แปล

๓. เวสสันตร์กับแก้ว มีทั้งหมด ๑๓ กัณฐ์ ไม่พบชื่อผู้แต่งและ พ.ศ.ที่แต่งเช่นเดียวกันไม่ค่อยนิยมตั้งธัมมเวสสันตร์กับแก้วนี้มากนัก สำนวนแต่งเป็นร้อยแก้ว สำนวนในการแต่งเหมือนกับการเล่าเนื้อเรื่องไม่ค่อยคล้องจอง ไม่เป็นที่นิยมนำมาเทศน์เท่าไรนัก แต่ผู้แต่งธัมมเวสสันตร์สร้อยเจ็ดเมือง เจ้ามหาขานาน หรือเจ้าฟ้าผู้ปกครองเมืองเชียงตุงได้นำธัมมคัมภีร์เวสสันตร์กับแก้วนี้เป็นต้นฉบับในการแต่งสำนวนท่วงทำนองฉบับเวสสันตร์สร้อยเจ็ดเมืองให้ไพเราะน่าชวนฟังและเป็นที่นิยมของชาวเชียงตุงถึงปัจจุบัน

๔. เวสสันตร์รวม หรือเวสสันตร์รวม มีผูกเดียว หรือกัณฐ์เดียว แต่งเป็นร้อยแก้ว ไม่ทราบชื่อผู้แต่งและปี พ.ศ. ที่แต่งเช่นเดียวกัน ลักษณะสำนวนเป็นการเล่าเรื่องราวของพระเวสสันตรชาตกทั้งหมด เนื้อหาย่อความจับใจความยาก ลักษณะการเทศน์เวสสันตร์รวมผูกเดียวบางครั้ง นิยมนำมาเทศน์กับคัมภีร์ธรรมอื่นๆ ที่มีการตั้งธัมมเพื่ออุทิศให้ผู้ตาย หรือผู้วายชนหรือนำมาเทศน์เป็นธรรมค่านามต่อโชคชะตาผู้ที่เกิดราศีปีเกิดตรงกับธัมมเวสสันตร์รวมผูกนี้เท่านั้น

๓.๑.๒ สำนวนร้อยกรอง

ชาวไทขึ้นเมืองเชียงตุงกับชาวเมืองล้านนาในอดีตเป็นบ้านพี่เมืองน้อง มีรากฐานภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมใกล้เคียงกันมากที่สุด ซึ่งเป็นที่ทราบกันมานานแล้ว ดังนั้นการที่นักปราชญ์ผู้รู้ชาวเชียงตุงได้แต่งสำนวนมหาชาติเวสสันตรชาตกเป็นร้อยกรอง จึงอาศัยต้นแบบการแต่งจากนักปราชญ์ล้านนาอีกทอดหนึ่ง มีสำนวนเดียวที่แต่งธัมมมหาชาติที่ค้นพบในเชียงตุงที่แต่งเป็นร้อยกรอง คือมหาชาติเวสสันต์หลวงหรือเวสสันตร์สร้อยเจ็ดเมืองเท่านั้น ส่วนวรรณกรรมอื่นๆก็พบอยู่มากที่แต่งเป็นร้อยกรองเช่นธัมมสุชะวันณะวัฬหลง, แปดแล้งออกยอด และอะลองชีว้างแห่ง, อะลองมดส้ม เป็นต้น และยังมีชาตกนอกนิบาตของไทขึ้นอีกมากมาย เช่น “วรรณกรรมอะลอง” อันเกิดจากการรจนาของปราชญ์โบราณ เรื่องราวอาจเกิดจากนิทานพื้นบ้านที่ได้รับฟังสืบต่อกันมา หรืออาจเป็นเรื่องที่ผู้รจนาคิดขึ้นมาเอง หรืออาจรับเอาโครงเรื่องมาจากที่อื่น แล้วนำมาปรับให้เข้ากับความเป็นท้องถิ่นของตนด้วย เช่นคำว่า “อะลอง” เป็นภาษาพม่า ใช้แพร่หลายในกลุ่มชาวพม่าและไทใหญ่ ส่งอิทธิพลให้กับไทลื้อ ไทจีน และล้านนา ที่มาจากรูปคำศัพท์ “อะลาวง” หมายถึง ว่าที่ หรือ “ภยาลอง” หมายถึงพระโพธิสัตว์ (อรุณ - วิรัช นิยม, ๒๕๕๐: ๒๐๗ ๒๖๘) เป็นต้น ส่วนคำว่า “สา่งลอง” ใน

ภาษาไทยใหญ่ก็เกิดจากการสนธิคำว่า “สร้าง+อะลอง” หมายถึง หน่อกษัตริย์ ว่าที่สามเณร หรือผู้ที่เตรียมเป็นสามเณร/พระพุทธรเจ้า การเป็นสร้างลองนั้นเป็นการเลียนแบบประวัติของพระพุทธรเจ้าตอนที่เป็นเจ้าชายสิทธัตถะครองกรุงกบิลพัสดุ์ก่อนจะออกผนวช^๓ และอีกเรื่องหนึ่งคือ สุขะวันณะวูลหวง ที่ชาวไทจีนเมืองเชียงตุงมักจะนำมาเทศน์ก่อนที่จะตั้งธัมมมหาชาติเวสสันดรชาดก เป็นวรรณกรรมที่มีสำนวนและทำนองคล้ายกับมหาชาติชาดก เรื่องนี้ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมมหาชาติ เป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์ เนื่องจากปรากฏการณ์เลียนแบบอนุภาค จากวรรณกรรมมหาชาติ ไว้ในเรื่อง นอกจากนั้นยังมีการนำสำนวนวรรณกรรมตำนานเมืองเชียงตุงและ อุมมาทันตีชาดก รวมทั้งค่านิยมพื้นฐานด้านคุณธรรมและวัฒนธรรมประจำถิ่นของกลุ่มชาวไทจีนมาผสมผสาน โดยผ่านกระบวนการปรับให้เป็นท้องถิ่น ซึ่งพ้องกับแนวคิดของ วินัย ภูริพงษ์ ๒๕๒๐: ๑ ที่ว่าวรรณกรรมโดยทั่วไปมักผูกโยงเรื่องโดยอาศัยเรื่องราวที่มีมาก่อนแล้วมากกว่าที่จะคิดผูกโยงเรื่องขึ้นเองทั้งหมด เรื่องราวซึ่งใช้เป็นพื้นฐานได้แก่ พงศาวดาร ตำนาน นิทานพื้นบ้าน เป็นต้น^๔

สำหรับมหาชาติในเมืองเชียงตุงมีชื่อเสียงและนิยมนำมาเทศน์ตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่สำนวนสร้อยเจ็ดเมืองของเจ้ามหาชนาน เจ้าฟ้าผู้ปกครองเมืองเชียงตุง เป็นผู้แต่งสำนวนร้อยกรองขึ้น โดยขยายความจากเวสสันดรกับแก้ว ๑๓ กัณฑ์ ใช้เวลาถึง ๖ ปี ณ ถ้ำผาเตี้ย ประมาณ พ.ศ. ๒๓๕๙ ไปจนถึง พ.ศ. ๒๓๖๕ จึงแล้วเสร็จบริบูรณ์ ปัจจุบันได้พิมพ์ได้พิมพ์เป็นอักษรคอมพิวเตอร์ใช้ภาษาไทยจีนเช่นเดิมมี ๒ ฉบับ ฉบับแรกเป็นสำนวนการรวบรวมเรียบเรียงจากธัมมโฆสที่มักมีการจารใส่ใบลานสืบทอดๆกันมา ผู้จารอาจทำตัวหนังสือหายไปบ้าง ขาดไปบ้าง ดังนั้นสมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี) วัดราชฐานหลวงเชียงยิ่น เมืองเชียงตุง จึงได้นำฉบับต่างๆที่อยู่ในใบลาน มาปรับปรุงแก้ไขให้เป็นฉบับที่สมบูรณ์ที่สุดดังที่เขียนไว้ในหน้า คำนำ ของธัมมเวสสันดรหลวง โดยสมเด็จพระราชาธรรม (ใส่แก้ว เขมจารี) องค์ที่ ๑๔ แห่งนครเชียงตุงเขียนไว้ดังนี้

ธัมมเวสสันดรหลวงกับนี้ ปานเมื่อเจ้าฟ้ามหาชนานเป็นเจ้าปกครองเมืองเชียงตุง ได้ขยายจากเวสสันดรกับแก้วออกมาเป็นกาบก่อนคำจาบแลบ สามตัวหน้าห้าตัวหลังเทศนา่ง่ายดีฟังบ่อิมบ่ก่ายขยายนานได้ ๖ ปี จึงยกเขียนใส่ใบลานเป็นกัปวิสันดรหลวงนี้ออกมาก็ได้หลายร้อยปีแล้วช่างแต้มช่างเขียนก็แต้มเขียนผู้ลอก (คัดลอก) สืบ ๆ ตาม ๆ กันมา เทศนา ทิพทานมาจุจบเป็นปีที่ขาดตกบกยอม (บกพร่อง) ไปก็มี ผิดตัวอักษรพะยัญชนะไปก็มีฉนั้นนั้น เมื่อปี ปิกยิจ.พ.ได้ ๑๓๖๐ ตัว พุทธศักราชได้ ๒๕๕๔ วัสสา คริสต์ศักราชได้ ๑๙๙๘ ตัวนั้น สมเด็จพระ

^๓ ญัฐพงศ์ ปิ่นโมรา, **อะลองพระโพธิสัตว์ไทจีน**, (รวบรวมจากวิทยานิพนธ์ “อะลอง” พระโพธิสัตว์เจ้าในวรรณกรรมไทจีน, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

^๔ สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ, สุขะวันณะวูลหวง การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทที่มีต่อสังคม, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

อาชญากรรมพระเจ้าว้ดราชฐานหลวงเชียงยืน เขมรัฐเมืองเชียงตุง จึงได้มาตั้งต้นชำระกวดตวยแล้ง กวดๆ (ตรวจ) ยั้งๆ ถ้ามีการก็ยั้ง บ่มีการก็กวด กวดไป กวดมาได้ ๑๒ ปี ถึงมาปีร่วงเหมา จ.พ. ได้ ๑๓๗๒ ตัว พุทธศักราชได้อยู่ ๒๕๕๔ วัสสา คริสต์ศักราชได้อยู่ ๒๐๑๐ ตัว จึงได้เข้าโรงพิมพ์ พิมพ์เป็นพับสาโดยกระดาษอันแน่นหนาออกมา แล้งกำนี้ พิมพ์คอมพิวเตอร์โดยพระภิกษุแสงเกียง บณฺฑิโต วัดราชฐานหลวงเชียงยืน ตัวคอมตัวนี้ เทศนาง่าย อ่านง่าย เห็นชัด วิสันต์หลวงสร้อยเจ็ดเมือง ชูชกสร้อย มัทธิรังกวัน มหาราชหาหมอเสียพราหมณ์เผ่าชูชก แลนครตาผ้า ถ้าภิกษุสามเณรและบุคคลยิงฉายผู้ใด อ่านหนังสือธัมมได้ ก็เทศนาไปได้ง่าย ๆ ปดกบ่ห้านสังแล เทศนาเป็นบทบาทไปได้ดี ๆ กำเดียวแล ฯ โดยคำตั้งใจกุสะละเจตนา สมเด็จพระอัครราชา อาชญากรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี) นิรนตรญาณมุนี ปรียติโกสลคุณาลงการอคคมหาสัทธมม โชติกรธ ได้กวด (ตรวจ) ธัมมกับนี้ปกนี้ ขอหื้อเป็นผลนานาบุญ อาณิสสส์ คำชุตนต์ผู้กวด ผู้พิมพ์ในช้วนี้และชาติหน้า ขอหื้อมีสติญาณผญาปัญญา สะดึบกับตามตณฺ์ เมื่ออย่าขาด ประรณาสั่งใดขอหื้อสมดังคำมักคำปรารณานุ้ประการ หื้อเจียวได้พลัน ลอดเวียงแก้วยอด มหาเนรพานโดยแต่ ฯ นิพพาน ปรมฺ สุขํ นิพพาน ปัจจะโย โหนตุ โน นิจจํ ฐวํ ฐวํ สาธุ สาธุ ๕ ฯ

สมเด็จพระอาชญากรรมพระเจ้า ท่านทรงภูมิรู้ภูมิธรรมได้เห็นถึงความสำคัญของมหาชาติอย่างมาก จึงได้มีความตั้งใจและเสียสละเวลาท่านได้รวบรวมคัมภีร์ธัมมไบลานเก่าแก่เกี่ยวกับธัมมเวสสันดรหลวงที่อยู่ในเมืองเชียงตุง นำมาแก้ไขเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ที่สุด ใช้เวลาตรวจชำระขัดเกลาด้วยตัวท่านเอง เป็นเวลาถึง ๑๒ ปี จึงแล้วเสร็จและนำเข้าสูโรงพิมพ์ เพื่อให้นักเทศนาและพุทธศาสนิกชนผู้สนใจได้อ่านง่ายและเข้าใจง่ายขึ้น

มหาชาติในเมืองเชียงตุงนอกจากจะเป็นที่นิยมชมชอบของพุทธศาสนิกชนชนผู้ฟัง และองค์เทศน์ธัมมแล้ว ยังมีการขึ้นชอบเป็นพิเศษและชอบฟังมากที่สุด ของธัมมเวสสันดร เป็นบางกัณฑ์ด้วยเช่น

1. กัณฑ์ทานกัณฑ์
2. กัณฑ์ชูชก
3. กัณฑ์มหาพน
4. กัณฑ์กุมาร
5. กัณฑ์มัทรี
6. กัณฑ์มหาราช

^๕ เจ้ามหาชนาน, ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง, เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระอาชญากรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี) (สำนักพิมพ์ : แม่สายการพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

7. กัณฑ์นคร

มหาชาติเชียงตุงที่แต่งเป็นสำนวนร้อยกรองที่นำมาใช้ตั้งธัมมเวสสันดรชาดกดังกล่าว ผู้แต่งเวสสันดรหลวง เจ้ามหาชนาน เจ้าฟ้าผู้ปกครองเมืองเชียงตุง ในขณะที่แต่งก็ได้สอดแทรกข้อคิด สภาพความเป็นอยู่วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านไปด้วยและยังสอดแทรกถ้อยคำ ภาษาอื่นๆ ที่หลากหลายลงไปอีก เช่นในธัมมมหาชาติ กัณฑ์มหาราช มีสองคำที่ไม่ใช่ภาษาไทย เช่นว่า “ไปหาพระเม็งก็ว่า เป๋าด้านๆ ไปหาพระมาน ก็ว่าเรานี้ เป๋าดวาๆ”^๖ เป๋าด้านๆ เป็นภาษามอญ แปลว่า ไม่ไปๆ และคำว่า เป๋าดวาๆ เป็นภาษาพม่า ก็แปลว่า ไม่ไปๆ ใช้แต่งลักษณะสัมผัสนอก สัมผัสใน สามตัวหน้า ห้าตัวหลัง กัณฑ์ที่นิยมฟังที่มีสำนวนสนุกสนานเกิดความบันเทิงใจ ก็คือ กัณฑ์ชูชก กัณฑ์ที่รู้สึกสงสารอยากร้องให้ตามก็คือกัณฑ์กุมารและกัณฑ์มัทรีที่มีทั้งเศร้าโศกอาลัยอาวรณ์สงสารพระนางมัทรี และซาบกับนางกัณหา กัณฑ์มหาราชอีกกัณฑ์ที่มีผู้ชื่นชอบตอนที่ท้าวสฤษดิ์ได้พบกับพระกุมารทั้งสอง แล้วทรงไถ่พระกุมารทั้งสองด้วยทรัพย์สมบัติมากมายกับพราหมณ์ชูชก และจัดเลี้ยงอาหารจนพราหมณ์ชูชกได้มรณะจากไป ชาวบ้านจึงจัดการนำซากศพของพราหมณ์ชูชกไปเผาปนกิจที่ป่าซำมีเนื้อหาที่สนุกสนานเร้าใจหัวเราะขบขัน

มหาชาติในเมืองเชียงตุงมีทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ ดังนี้

กัณฑ์ที่ ๑	ทศพร	๑๙	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๒	หิมพานต์	๑๓๔	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๓	ทวนขันธ	๒๐๙	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๔	วนปเวสน์	๕๗	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๕	ชูชก	๗๙	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๖	จุลพล	๓๕	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๗	มหาพน	๘๐	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๘	กุมารบัน	๑๐๐	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๑๐	สัฏกบรพ	๔๓	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๑๑	มหาราช	๖๙	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๑๒	ฉกษัตริย์	๓๖	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๑๓	นคร	๔๙	พระคาถา

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๘.

๓.๒ ทำนองการเทศน์ธัมมเวสสันตรชาตกะ

วิธีการดำเนินทำนองการเทศน์มหาชาติในเมืองเชียงตุง ซึ่งมีเทคนิคและวิธีการที่สำคัญคือการเคลื่อนหรือเดินทำนองจากตัวอักษรหนึ่งไปตัวอักษรหนึ่ง จะมีลักษณะความแตกต่างที่เป็นปัจจัยการเคลื่อนทำนองขึ้นอยู่กับบทการเทศน์ว่า มีลักษณะฉันทลักษณ์อย่างไร สำหรับเทศน์มหาชาตินั้นใช้วิธีการเทศน์รูปแบบการเดินทำนอง โดยใช้วิธีการเคลื่อนทำนองแบบซ้ำๆ หายใจเป็นจังหวะ โดยมีวรรคตอน เช่น ๒ วรรค ๔ วรรค ๖ วรรค และ ๘ วรรค ลักษณะทำนองเทศน์แบบมหาชาติมีความสำคัญต่อการเทศน์ในระดับเสียงที่แตกต่างกัน อีกทั้งเทคนิคและวิธีการเทศน์มีความน่าสนใจ การเทศน์ทำนองมหาชาติของชาวไทขึ้นเมืองเชียงตุง จึงแบ่งเป็น ๒ ลักษณะคือ

๓.๒.๑ ทำนองแบบดั้งเดิม

ลักษณะการเทศน์ทำนองแบบดั้งเดิมนั้นมีวิธีการเทศน์คือ วิธีการเทศน์แบบธรรมวัตร และวิธีการเทศน์แบบมหาชาติมาก่อนเช่นกันกับทำนองของพระภิกษุชาวล้านนาเพราะวิธีการเทศน์และวิธีการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะได้รับอิทธิพลจากชาวล้านนาเข้ามาช้านาน ในประเพณีการตั้งธัมมมหาเวสสันตรชาตกะก็นิยมวิธีการเทศน์ทำนองแบบมหาชาติ เนื่องด้วยวิธีการเทศน์นี้เหมาะสมกับลักษณะการเทศน์โดยใช้พระเพียงรูปเดียว ส่วนการเทศน์ธรรมนองแบบธรรมวัตรนั้นเป็นพื้นฐานในการเทศน์ทั้งหมด

การเทศน์ทำนองแบบธรรมวัตรเป็นวิธีการเทศน์ โดยจะใช้พระเป็นจำนวนมากเทศน์พร้อมกัน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความพร้อมเพรียงในการออกเสียง จังหวะ และการออกเสียงอักขระ จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น การฝึกหัดเทศน์พระทุกรูปจะเทศน์ทำนองแบบธรรมวัตรก่อนจึงจะเทศน์ทำนองแบบมหาชาติ ในทำนองแบบมหาชาติลักษณะวิธีการเทศน์มีองค์ประกอบการเทศน์ที่สำคัญ ๔ วรรค ๔ ขั้นตอนด้วยกันดังนี้

๑.การเทศน์แบบ ๒ วรรค คือการเทศน์มหาชาติแบบซ้ำๆ เหมาะสำหรับผู้หัดฝึกเทศน์ใหม่ๆหรือสามเณรน้อย ใช้เทศน์กับ กัณฑ์กุมารหรือกัณฑ์มัทรี เป็นต้น

๒.การเทศน์แบบ ๔ วรรค คือการเทศน์แบบปานกลางไม่ช้าเกินไปไม่เร็วเกินไป เหมาะสำหรับกับ กัณฑ์ ชูชก ทานกัณฑ์ และกัณฑ์มัทรี

๓.การเทศน์แบบ ๖ วรรค คือการเทศน์มีจังหวะที่เร็วขึ้น เหมาะสำหรับการเทศน์กัณฑ์มหาราช จุฬพล มหาพล

๔.การเทศน์แบบ ๘ วรรค คือการเทศน์มีจังหวะเร็วผู้เทศน์ต้องสามารถกำหนดลมหายใจได้ยาวเป็นผู้ชำนานในการเทศน์มหาชาติมาช้านานเหมาะกับกัณฑ์มหาราชและนครกัณฑ์

ในการที่จะฝึกหัดเทศน์นั้นผู้ฝึกจะต้องเน้นการแบ่งคำ การหายใจ และการหยุดหายใจ จังหวะมีความสม่ำเสมอ ผู้ที่ฝึกหัดเทศน์มหาชาติจึงควรรู้และเข้าใจในจังหวะเทศน์แบบทำนองแบบ ธรรมวัตรก่อนที่จะเรียนการเทศน์ทำนองมหาชาติ^๗

ระบำของการเทศน์ธัมมเทศน์ธัมมมหาชาติก็มีความสำคัญต่อการเทศน์และผู้ฟัง ระบำ หมายถึงวิธีการขับท่องทำนองของการเทศน์ โดยการเทศน์แบบชาวไทจีนในเมืองเชียงตุงมี ท่วงทำนองที่ใช้ในการเทศน์เช่น ระบำ ม้าย่าไฟ ปาวไกวใบ มะนาวล่องของ น้ำตกตาด การเทศน์ให้มีความไพเราะประทับใจนั้นต้องมีรูปแบบระบำที่ชัดเจน ระบำแบ่งออกเป็นระบำต่างๆแต่ละระบำ ได้รับความนิยมและเหมาะสมสำเนียงภาษาแต่ละพื้นที่ในเชียงตุงที่แตกต่างกันออกไป แต่จะเป็น ท่วงทำนองเฉพาะกัณฑ์เช่น

๑.ม้าย่าไฟ นิยมใช้เทศน์กับกัณฑ์มหาราชเพราะว่าต้องใช้น้ำเสียงใหญ่ น้ำเสียงขึ้นๆ ลงโดดสูงโดดต่ำ

๒.ปาวไกวใบ นิยมนำมาเทศน์กัณฑ์กุมารและกัณฑ์มัทรี เพราะในเนื้อเรื่องมีทั้งการ อาลัยอาวรณ์สงสารพระกุมารทั้งสองและพระเวสสันดรทรงเรียกขวัญพระนางมัทรี

๓.มะนาวล่องของ นิยมนำมาใช้ในกัณฑ์ชูชก และคาถาพัน

๔.น้ำตกตาด นิยมนำมาใช้กับกัณฑ์นคร เพราะเป็นกัณฑ์ที่ยาวและกัณฑ์สุดท้าย เหล่าพระญาติมาพบกัน

ดังนั้น ระบำเทศน์จึงมีความสำคัญในการเคลื่อนทำนองเทศน์ของแต่ละพื้นที่แต่ละกัณฑ์ การ เคลื่อนทำนองแบบปาวไกวใบ การเคลื่อนทำนองตามระบำต่างๆนั้นมีความจำเป็นที่พระนักเทศน์ จะต้องเรียนรู้วิธีการเทศน์ และการสร้างทำนองให้สอดคล้องกับฉันทลักษณ์ทางภาษาเสียงของคำแต่ละ ประโยค การแบ่งคำ เสียงสั้น เสียงยาว มีวิธีการเพิ่มทำนองที่แตกต่างกันไป ดังนั้น พระนักเทศน์จึง ต้องมีวิธีการกำหนดสัญลักษณ์ร่วมกับบทเทศน์ซึ่งมีความสำคัญต่อวิธีการออกเสียงของพระนักเทศน์ ว่า ตำแหน่งของคำนั้นมีลักษณะการยืดเสียงหรือเอื้อนเสียงอย่างไร ระบบการบันทึกเป็นวรรคตอน เอาไว้เป็นที่เข้าใจของกลุ่มพระนักเทศน์

ดังนั้น สัญลักษณ์ของวรรค ขึ้นตอน ในการเทศน์เป็นเครื่องมือ หรือสัญลักษณ์ที่กำหนด เป็นแนวทางการเดินทำนองเทศน์ ซึ่งเทคนิควิธีการของพระนักเทศน์แต่ละรูปนั้นมีสัญลักษณ์ที่ แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ซึ่งวิธีการเรียนรู้และวิธีการถ่ายทอดศาสตร์ที่ เกี่ยวกับการเทศน์มหาชาติในสังคมชาวไทจีนของเมืองเชียงตุงนั้นมีกระบวนการทางสังคมที่มี

^๗ สัมภาษณ์ สมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), วัดราชฐานหลวงเชียงยีน เมืองเชียงตุง, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

ความสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนา รวมถึงธรรมเนียมปฏิบัติตามแบบชาวไทจีนในเมืองเชียงตุง เช่นเดียวกัน^๔ จากการสัมภาษณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าทำนองแบบดั้งเดิมของการเทศน์มีวิธีที่แตกต่างกันไปในแต่ละกันอยู่ที่ตัวของผู้เทศน์และมหาชาติแต่ละกัณฑ์ ผู้ที่หัดฝึกเทศน์มหาชาติต้องรู้ด้วยตนเองว่าเหมาะกับที่จะเรียนแบบไหน ถ้าเสียงดีก็หัดเทศน์กัณฑ์กุมาร และกัณฑ์มัทรี ถ้าเสียงก้องกังวาล ก็จะหัดเทศน์กัณฑ์มหาราชและนครกัณฑ์เป็นต้น

๓.๒.๒ ทำนองแบบปัจจุบัน

ปัจจุบันประเพณีการเทศน์ในการตั้งธัมม์มหาชาติเวสสันดรชาดกใช้เวลาสั้นลง จาก ๗ วันเหลือเพียง ๓ วัน หรือแค่ ๒ วัน ในสมัยอดีตการเทศน์มหาชาติเป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่ พระนักเทศน์ต้องใช้เวลาฝึกฝน ไปศึกษาหาความรู้จากสำนักครูอาจารย์ผู้รู้ ที่เป็นนักเทศน์หรือผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการเทศน์ จึงจะสามารถเทศน์ให้ถูกต้องตามอักขระพยัญชนะระบำนานองให้ชัดเจนได้ ปัจจุบันนี้แม้ว่าระบำนานองในการเทศน์จะเหมือนกับในสมัยอดีตอยู่ แต่เวลาของการเทศน์ใช้เวลาสั้นลงจากเมื่อก่อน ในสมัยอดีตพระนักเทศน์ที่เสียงดีก่อนที่จะเทศน์ต้องหัดฝึกใส่สร้อยธัมม์ หรือกาบธัมม์ ต่อท้ายของการเทศน์ให้ดีกว่าก่อน ปัจจุบันพระนักเทศน์ที่เสียงดีสามารถใส่สร้อยธัมม์หรือกาบธัมม์นั้นน้อยลง ดังนั้น ลักษณะขั้นตอนในการเทศน์ปัจจุบัน จึงพบว่ามีความละเอียดน้อยลงไป อาจเป็นเพราะว่าในสมัยปัจจุบันชาวบ้านนิยมฟังเทศน์น้อยลง วิวัฒนาการเปลี่ยนไปยุคเทคโนโลยีเข้ามาแทนที่วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมสมัยก่อนชาวบ้าน หลีกเลี่ยงที่เสร็จจากช่วงเทศกาลทำไร่ไถนาปลูกข้าวปลูกสวนเรียบร้อยแล้วก็ไม่รู้ว่าจะไปมีเวลาว่างก็เข้าวัดฟังธรรม พระองค์เทศน์ในสมัยนั้นก็กำลังใจในการเทศน์ซึ่งเห็นคณะศรัทธามาร่วมมาฟังกันเยอะ ซึ่งแตกต่างจากสมัยนี้คนฟังน้อยพระนักเทศน์ก็อาจขาดกำลังใจไม่ค่อยเน้นระบำนานองเกี่ยวกับการเทศน์เท่าไรนัก แต่ก็มีอยู่บ้างที่เป็นนักเทศน์สมัยใหม่ที่ยังสามารถใส่สร้อยธัมม์หรือกาบธัมม์ได้เช่น พระสวาทิสามบุญญ วัดพระธาตุจอมหงส์ เมืองพง ท่าขี้เหล็ก และอีกรูปคือ พระมหาแสงแดง อาโลกะ วัดพุทธวงษ์ เอ็งกาดเต่า ทั้งสองรูปนี้เป็นที่รู้จักของคณะศรัทธาในเมืองเชียงตุงเป็นอย่างดี

จากการสัมภาษณ์สมเด็จพระญาณธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจรี) วัดราชฐานหลวงเชียงยีน เมืองเชียงตุงได้กล่าวถึงทำนองของการเทศน์ว่า ระบำนานองของการเทศน์ในเมืองเชียงตุงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็มีหลายทำนอง ที่เทศน์เป็นระบาก็มีแค่ธัมม์เวสสันดรหลวง หรือเวสสันดร สร้อยเจ็ดเมือง

^๔ สัมภาษณ์ พ่ออาจารย์หนานมหาตนา, บ้านน้ำขึ้นน้อย (อาจารย์เมือง) เมืองเชียงตุง, ๕ สิงหาคม

เช่น ระเบิดฆ่าไฟ จะใช้เทคนิคคาถาพันและกัณฑ์ชูชก ระเบิดฆ่าไฟไกวใบนิยมเทศน์ในกัณฑ์กุมารและกัณฑ์มัทรี เพราะเนื้อหาสาระข้างในมีความเศร้าสลดอาลัยอาวรณ์^๙ จากการสังเกตของผู้วิจัยเห็นว่าทำนองที่มักนำมาใช้ในยุคปัจจุบันมากที่สุดก็คือ ปาวไกวใบ ที่นำมาเทศน์กับมหาชาติ กัณฑ์มัทรีจะมีศรัทธาญาติโยมชอบฟังที่สุด เพราะฟังแล้วได้อรรถรสพระนักเทศน์เสียงไพเราะ เกี่ยวกับการเรียกขวัญ หรือร้องกวน ของพระญาเวสสันดร เรียกว่าขวัญพระนางมัทรี หลังจากที่พระนางมัทรีตามหาพระกุมารทั้งสองตั้งแต่เข้าพบคำไม่เจอ พระนางได้สละหมดสติไป เนื้อหาสาระชุ่มเสียงในขณะที่ฟังเทศน์อาลัยอาวรณ์และสงสารพระนางมัทรี แนวคิดอีกประการจากการสัมภาษณ์พระครูบาสาม ธมมโรโส วัดยางหก อีงกาดเต่า เมืองเชียงตุง ท่านกล่าวว่า การตั้งธัมม์หรือการเทศน์ธัมม์เวสสันดรในสมัยอดีตนั้นก่อนที่จะเทศน์กัณฑ์คาถาพันนั้น จะเทศน์ธัมม์เรื่องจุฬะก่อนจึงจะเทศน์คาถาพัน ปัจจุบันธัมม์เรื่องธัมม์จุฬะ ได้สูญหายไป จึงนำเอาธัมม์มาลัย มีจำนวน ๒ ผูก มาเทศน์แทน เช่น ปฐมมาลัย และหุติมาลัย เทศน์ก่อนที่จะเทศน์คาถาพันสามผูก ส่วนสำนวนของการเทศน์จะนิยมธัมม์เวสสันดรหลวงหรือเวสสันดรสร้อยเจ็ดเมืองของเจ้ามหาชนาน เจ้าฟ้าผู้ปกครองเมืองเชียงตุง ได้แต่งแปลสำนวนนี้ไว้^{๑๐} จากการสัมภาษณ์พระสวาทิหนู่มวัดเชียงชุมบอกว่าปรกติวัดเชียงชุมในสมัยอดีตการตั้งธัมม์เวสสันดรชาตกะนิยมตั้งธัมม์ ๒ กัณฑ์ ใช้เวลา ๕ ถึง ๗ วัน หมายถึงเทศน์มหาชาติ ทั้ง ๑๓ กัณฑ์ และคาถาพัน อย่างละ ๒ รอบ ต้องใช้เวลาเตรียมงานมาก ทั้งชาวบ้านและพระสงฆ์ต้องมีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันอย่างจริงจัง ถือว่าเป็นงานบุญอันยิ่งใหญ่ที่ได้ร่วมกันกับเจ้าภาพเจ้าศรัทธาผู้ตั้งธัมม์เวสสันดรชาตกะ^{๑๑} และจากการสัมภาษณ์พ่ออาจารย์หนานอ้าย บ้านวัดก้อง ซึ่งเป็นหมคนายกวัดและเป็นผู้เขียนธัมม์ (คัดลอกธัมม์ใบลานและพับสา) มากกว่าห้าสิบปี กล่าวว่าเวลาดังธัมม์เวสสันดรชาตกะ จะพิจารณาก่อนว่าจะนำธัมม์เทศน์ที่เหมาะสมสำหรับนักเทศน์รูปไหน ถ้าเสียงดีเสียงหวานเทศน์ได้ไพเราะ ก็จะนำธัมม์กัณฑ์มัทรีไปถวาย ถ้าพระนักเทศน์มีน้ำเสียงกว้างหรือเสียงใหญ่ทุ้มก็จำนนำธัมม์กัณฑ์มหาธาไปถวาย และทราบว่าพระนักเทศน์รูปไหนบวชในขณะที่เมื่อแก่ทำที่ไม่ค่อยเรียบร้อยเท่าไรนัก ก็จะนำธัมม์กัณฑ์ชูชกไปถวายท่านเพื่อให้คณะศรัทธาได้ชวนกันมารับฟังและติดตามองค์เทศน์^{๑๒}

ดังนั้น สรุปได้ว่า ทำนองการเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาตกะของชาวไทจีนในเมืองเชียงตุงนั้นเป็นเอกลักษณ์มีเนื้อหาสาระทั้งที่ให้เกิดคุณค่าทางสติปัญญา เกิดศรัทธา และเกิดความ

^๙ สัมภาษณ์ สมเด็จพระญาณมุนี (โศภิต ญาณมุนี), วัดราชฐานหลวงเชียงยืน เมืองเชียงตุง , ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูบาสาม ธมมโรโส, วัดยางหก อีงกาดเต่า เมืองเชียงตุง, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระสวาทิหนู่ม, เจ้าอาวาสวัดเชียงชุม เมืองเชียงตุง, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พ่ออาจารย์หนานอ้าย, บ้านวัดก้อง อายุ ๗๔ ปี อีงกาดเต่า เมืองเชียงตุง, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

เพลิดเพลิน สนุกสนานบันเทิงใจแก่ผู้รับฟัง ผู้วิจัยได้สังเกตการแบบมีส่วนร่วมเห็นว่า การเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกในเมืองเชียงตุงนั้น ทำนองและสำนวนเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับพระนักเทศน์ ในการที่จะเลือกเทศน์มหาชาติกัณฑ์ไหนที่เหมาะสมกับเสียงของตัวเอง จากการสัมภาษณ์ลุงหนานยี่ บ้านกาดเต่ากลางนา เมืองเชียงตุง กล่าวว่า การเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกนั้น พระนักเทศน์ต้องเรียนรู้จากครูบาอาจารย์ให้ชำนาญและชอบสังเกตพระนักเทศน์รุ่นพี่เขาเทศน์แบบไหนและเรียนรู้เนื้อธรรมทั้งหมดในมหาชาตินั้นก่อนจึงจะขับท่องทำนองออกมาเป็นธรรมชาติและน่าฟัง ทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ร่วมในการฟังธรรมมากยิ่งขึ้น ส่วนเรื่องการเทศน์ทั้ง ๒ ทำนองนั้น ไม่ว่าจะเป็นแบบดั้งเดิม หรือทำนองแบบปัจจุบันก็ควรอนุรักษ์ไว้เพราะเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของชาวเชียงตุง ซึ่งควรแก่การรักษาไว้ให้รุ่นลูกหลานได้สืบกันไป^{๑๓}

๓.๒.๓ ทศนคติของชาวไทจีนต่อการตั้งธัมมเวสสันดรชาดก

การตั้งธัมมเวสสันดรชาดกในเมืองเชียงตุง ทั้งในอดีตและปัจจุบัน มีความนิยมแตกต่างกัน ในอดีตที่ผ่านมานั้นชาวไทจีนในเมืองเชียงตุงส่วนใหญ่ได้ให้ความสำคัญของการตั้งธัมมเวสสันดรชาดกและนิยมฟังเทศน์กันมาก จากการสัมภาษณ์พระสามแปง ธมมวโร เจ้าอาวาสวัดราชฐานหลวงป่าแดง กล่าวว่า การตั้งธัมมเวสสันดรชาดกที่วัดนี้มีมานานแล้ว ทุกวันนี้ก็ยังมิอยู่ ส่วนใหญ่จะนิยมตั้งธัมมเวสสันดรชาดกทุกวันนี้นักชาวบ้านจะไม่ค่อยมาฟังธัมมเวสสันดรเหมือนสมัยก่อน เพราะว่าชาวบ้านไม่ค่อยมีเวลามาฟังกัน ต่างคนต่างไปทำงานประกอบอาชีพส่วนตัวของใครของมันโดยมาก^{๑๔} อีกแนวคิดหนึ่ง จากการสัมภาษณ์พ่ออาจารย์หนานหล้า บ้านกาดเต่า กลางนา กล่าวว่า ในสมัยอดีตเวลามีการตั้งธัมมหลวงในหมู่บ้านเกิดขึ้น ชาวบ้านจะไม่ออกไปทำงานแม้แต่ทำไร่ไถนาก็ต้องหยุดไว้เพื่อให้เกียรติแก่เจ้าภาพผู้เป็นเจ้าภาพตั้งธัมมฯ และยังชักชวนให้ญาติพี่น้องรอบๆหมู่บ้านใกล้เคียงให้มาฟังธัมมด้วยกัน และถ้ารู้ว่าพระนักเทศน์ที่จะมาเทศน์นั้นเป็นผู้มีชื่อเสียง เทศน์ดีเสียงไพเราะเสนาะหูเป็นที่รู้จักของชาวบ้านก็ยังมีประชาชนชาวรอบหมู่บ้านมารอฟังกันมากมายบางคนทันสมัยหน่อยก็จะเตรียมเครื่องบันทึกเสียงเทปคาสเซ็ทมาบันทึกเวลาพระเทศน์ด้วย^{๑๕} ผู้วิจัยเห็นว่าในสมัยอดีตนั้นความเจริญทางด้านเทคโนโลยียังไม่มี ความเจริญก้าวหน้าเท่าไร จึงทำให้ชาวเชียงตุงส่วนใหญ่ให้ความสำคัญของการฟังเทศน์มหาเวสสันดรชาดกกันมาก ชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านก็ไม่ว่าจะไปไหน

^{๑๓} สัมภาษณ์ ลุงหนานยี่, บ้านกาดเต่ากลางนา, อายุ ๗๐ ปี เอ็งกาดเต่า เมืองเชียงตุง, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระสามแปง ธมมวโร, เจ้าอาวาส วัดราชฐานหลวงป่าแดง เมืองเชียงตุง ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พ่ออาจารย์หนานหล้า, บ้านกาดเต่ากลางนา อายุ ๗๑ เอ็งกาดเต่า เมืองเชียงตุง, ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

ช่วงเทศกาลประเพณีการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะส่วนใหญ่ จะอยู่ในช่วงกลางพรรษา ชาวบ้านกว้างจากการทำงานจึงทำให้บรรยากาศการฟังธรรมครึกครื้นมีชีวิตชีวา แต่เมื่อสังคมของชาวเชียงตุงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย จึงเป็นเหตุทำให้สังคมชาวไทขึนเมืองเชียงตุงในปัจจุบันให้ความสำคัญของการฟังเทศน์มหาชาติเวสสันตรชาตกะน้อยลงบ้าง แต่ค่านิยมในการเป็นเจ้าภาพของการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะยังมีผู้ศรัทธาและความสนใจอยู่มาก จากคำพูดที่ว่าเกิดเป็นคนในชาติหนึ่ง อย่างน้อยขอให้ได้ตั้งธัมมเวสสันตรชกตกะสักครั้งในชีวิต จากการสัมภาษณ์พ่ออาจารย์แสงก๊ก มัคคนายก วัดเชียงขุ่ม ในเมืองเชียงตุง กล่าวว่ารู้สึกภูมิใจที่ได้เข้าร่วมทำบุญการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะทุกครั้ง เพราะว่าตนเป็นผู้นำกล่าวขอศีลขอพร อาราธนาพระสงฆ์เวลาขึ้นเทศน์ทุกครั้ง ได้รับฟังพระเทศน์ทุกๆกัณฑ์ ทุกๆครั้งที่มีการตั้งธัมมมหาชาติในวัดเชียงขุ่ม แทบจำได้ว่าพระสงฆ์รูปนี้กำลังเทศน์ถึงไหน เทศน์ใกล้จบหรือยังรู้สึกยินดีที่ได้มีส่วนร่วมทุกครั้ง^{๑๖} จากการสัมภาษณ์พ่ออาจารย์หนานใส่ บ้านยางหก กล่าวว่า การตั้งธัมมมหาชาติหรือตั้งธัมมเวสสันตรหลวงนี้เป็นเรื่องที่ชาวบ้านทุกคนปรารถนา เป็นเกียรติแก่วงศ์ตระกูล ถือว่าเป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่ เพราะคนที่จะตั้งธัมมา ต้องประกอบด้วยปัจจัยหลายอย่างเช่นสถานที่พร้อม ทรัพย์สมบัติต้องพร้อมถึงจะจัดงานนี้ได้ต้องเตรียมงานเป็นเวลายาวนาน ต้องร่วมมือร่วมใจกันทั้งในครอบครัวและญาติพี่น้องให้ความช่วยเหลืองานจึงจะสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี^{๑๗} จากการสัมภาษณ์พ่ออาจารย์หนานอ้าย มีความเห็นว่าการที่ได้ตั้งธัมมถือว่าเป็นผู้มีบุญ การตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะอันยิ่งใหญ่เช่นนี้เชื่อว่าทุกคนเกิดมาแล้วจะทำได้ง่ายต้องรอหาโอกาสและเวลาที่เหมาะสม^{๑๘} อีกแนวคิดหนึ่งของพระครูบาสาม ธมมโรโส วัดยางหก กล่าวว่า การตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะถือว่าเป็นเรื่องที่ดีงามทำให้ชาวบ้านได้ขยันทำงานหาทรัพย์สมบัติไว้เพื่อรวบรวมปัจจัยสื้ไว้ใน การตั้งธัมมา ผู้ที่จะตั้งธัมมต้องมีทรัพย์สมบัติพอสมควร จึงจะตั้งธัมมมหาเวสสันตรชาตกะนี้ได้ และอีกประการหนึ่ง การตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ยังเป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง และ ให้กำลังใจพระภิกษุ-สามเณร ในวัดนั้นๆ หรือวัดอื่นๆ ที่ใกล้เคียง พระภิกษุ-สามเณรจะได้ตั้งใจศึกษาหลักธรรมคำสอนและวิธีการเทศน์ เพื่อเตรียมตัวสงเคราะห์เจ้าภาพ^{๑๙} จากการสัมภาษณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าทั้งมุมมองของพระสงฆ์พร้อมทั้งฝ่ายฆราวาสชาวเชียงตุงมองว่าการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่ดีงามเป็นมรดกสืบทอดภูมิปัญญาอัน

^{๑๖} สัมภาษณ์ พ่ออาจารย์หนานแสงก๊ก, มัคคนายก วัดเชียงขุ่ม เมืองเชียงตุง, อายุ ๗๒ ปี ๔ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พ่ออาจารย์หนานใส่, อาจารย์บ้านยางหก เอ็งกาดเต่า เมืองเชียงตุง, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๑๘} สัมภาษณ์ อาจารย์หนานอ้าย, บ้านวัดก้อง, อายุ ๗๔ ปี เอ็งวัดขาว เมืองเชียงตุง, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระครูบาสาม ธมมโรโส, วัดยางหก เอ็งกาดเต่า เมืองเชียงตุง, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

ชาญฉลาดของคนสมัยโบราณ ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้เพื่อให้ลูกหลานของชาวเชียงตุงได้เรียนรู้และสืบทอดกันต่อไป อีกประการหนึ่ง พระนักเทศน์ชาวไทจีนเมืองเชียงตุงยังอนุรักษ์วิธีท่วงทำนองระบำของการเทศน์ แสดงถึงเอกลักษณ์ดั้งเดิม ซึ่งหมายถึงความเจริญทางด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมของชาวเชียงตุงที่บรรพบุรุษตั้งแต่สมัยอดีต ในปัจจุบันนี้ยังมีพระนักเทศน์รุ่นเก่าที่ยังเป็นต้นแบบในการสั่งสอนการเทศน์หลงเหลืออยู่แต่น้อยลง เพียงแต่ในสังคมเชียงตุงนับวันเริ่มจะมีพระภิกษุ-สามเณร อุบาสก บัณฑิต น้อยลงเพราะระบบการศึกษาของรัฐบาล สหภาพเมียนมาร์ ไม่เอื้ออำนวยต่อการศึกษาในสายพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรมบาลี เท่าไรนัก เมื่อสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ในเมืองเชียงตุง เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยที่มีการพัฒนาไปตามสภาวะแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างช้าๆและรวดเร็วขึ้นตามลำดับ ทำให้วัดในฐานะเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจหมดความสำคัญลง โดยเฉพาะการฟังเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกในเมืองเชียงตุงก็ให้ความสำคัญน้อยลงความรัก และความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาในเมืองเชียงตุงเริ่มลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจน ดังนั้นในอนาคตอาจเป็นไปได้ว่าศรัทธาชาวบ้านผู้ที่สนใจในการตั้งธัมมเวสสันดรชาดกและพระภิกษุ-สามเณร สนใจในเรื่องการเทศน์หรือการแสดงธรรมนั้นสูญหายไป

๓.๒.๔ จุดมุ่งหมายของการฟังเทศน์มหาชาติ

เมื่อมองผ่านมิติแห่งกาลเวลาที่ผ่านไป ชาวไทจีนในเมืองเชียงตุงมีอุปนิสัยชอบฟังเทศน์มหาชาติ ในอดีตนั้นชาวบ้านให้ความสนใจในการเทศน์มหาชาติตั้งแต่คนวัยหนุ่มสาวจนถึงวัยชรา แต่ปัจจุบันนี้มีความนิยมแตกต่างไป จากการสัมภาษณ์ พระมหาดวงทิพย์ ปริยัตติธารี เจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมคำ กล่าวว่า ประเพณีที่วัดจอมคำก็จัดขึ้นทุกปี แต่สังเกตว่าช่วงหลังๆนี้ชาวบ้านประชาชนจะมีส่วนร่วมในงานบุญนี้น้อยไปบ้าง อาจเป็นเพราะว่าความน่าสนใจในการฟังเทศน์ธรรมน้อย หรือคณะศรัทธาไม่มีเวลาเข้าวัดฟังธรรม^{๒๐} และจากการสัมภาษณ์พ่ออาจารย์หนานทิพย์ มัคคานุกวียางขวย เอ็งเมืองล้งกล่าวว่า ชาวบ้านนิยมฟังการเทศน์มหาชาติเพราะว่าฟังแล้วรู้สึกประทับใจในการให้ทาน เสียสละของพระเวสสันดร บางครั้งฟังแล้วเกิดความเพลิดเพลินบรรเทาจิตใจในเนื้อหาสาระของท่วงทำนองของการเทศน์มีทั้งเศร้าโศกเสียใจหัวเราะขบขัน โดยเฉพาะพระนักเทศน์ที่มีเสียงกังวาลไพเราะ ก็จะชื่นชอบเป็นพิเศษ และอัดเทปเอาไว้ไปฟังที่บ้านในเวลาว่างจากการทำงาน^{๒๑} จากการสัมภาษณ์พ่ออวดวงแสดงล้ง เลขานุการโคปกะ หรือกรรมการศาสนาเมืองเชียงตุง กล่าวว่า พุทธ

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระมหาดวงทิพย์ ปริยัตติธารี, เจ้าอาวาส วัดพระธาตุจอมคำ เมืองเชียงตุง, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พ่ออาจารย์หนานทิพย์, มัคคานุกวียางขวย เอ็งเมืองล้งเมืองเชียงตุง, ๕ สิงหาคม ๒๕๖๐.

ศาสนาภาษาขึ้นพื้นเมืองได้แผ่อิทธิพลจากประเทศอินเดียเข้าสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ พม่า ไทย ลาว เขมร ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ เข้าสู่เชียงตุงโดยผ่านทางล้านนา ลำพูน เชียงใหม่ ชาวเชียงตุง จึงมีประเพณีวัฒนธรรมวิถีชีวิตใกล้เคียงกับเมืองล้านนาในอดีต ผู้คนในเมืองเชียงตุงนับถือพุทธศาสนา มีใจบอ้อมอารีชอบทำกิจกรรมเป็นกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ชอบเข้าวัดทำบุญและฟังเทศน์ฟังธรรม การฟังเทศน์มหาชาติของชาวเชียงตุงเป็นวิถีชีวิตตั้งแต่บรรพบุรุษสู่ลูกหลานจนถึงปัจจุบัน มีความศรัทธานิยมฟังเทศน์เพื่อสั่งสมบุญบารมีหวังในพระนิพพาน หรือการได้ไปเกิดใหม่ในยุคของพระอริยเมตไตรย^{๒๒} ตามคำเชื่อที่ว่าผู้ใดฟังมหาชาติจบครบ ๑๓ กัณฑ์ พร้อม ๑,๐๐๐ พระคาถาให้จบภายในวันเดียวจะมีอานิสงส์ ๕ ประการคือ

- ๑.จะได้ไปเกิดในยุคของพระศรีอริยเมตไตรยซึ่งจะมาอุบัติเป็นพระพุทธเจ้า
- ๒.จะได้ไปสู่สุคติโลกสวรรค์ เสวยทิพย์สมบัติอันโอฬาร
- ๓.จะไม่ไปเกิดในอบายภูมิทั้งหลาย
- ๔.จะเป็นผู้มีลาภยศ ไม้ตรี และความสุข
- ๕.จะเป็นบาริหนุให้บรรลุมรรคผลนิพพาน

นอกจากนี้ยังเป็นการฟังเพื่อจดจำ นำเนื้อหาสาระเรื่องราวของพระเวสสันดรไปบอกเล่าสู่ลูกหลานและผู้ที่ยังสนใจได้รับฟัง เพื่อเป็นการขัดเกลาจิตใจให้เป็นผู้มีจิตเมตตาตามพระเวสสันดร ซึ่งเป็นผู้ใฝ่ในการทำบุญและเสียสละ และการกตัญญูรู้คุณบิดามารดาผู้มีพระคุณ นอกเหนือจากคติความเชื่อในการเป็นเจ้าภาพการตั้งธัมมเวสสันดรชาตกะและได้ฟังธัมมเรื่องราวของพระเวสสันดรชาวไทยขึ้นยังมีความศรัทธาในจริยาวัตรการปฏิบัติของพระเวสสันดรในการให้ทาน ความอดทนต่อความลำบากของพระนางมัทรีและพระกุมารทั้งสอง ที่ได้ติดตามพระเวสสันดรไปอยู่ป่านานได้เจ็ดเดือนได้รับทุกขเวทนานานานับการ จากการสัมภาษณ์พ่ออาจารย์หนานยี่ มัคคานยกวัดหลวงบ้านน้ำ เอ็งกาดถ้าย เมืองเชียงตุง กล่าวว่า ที่วัดหลวงบ้านน้ำการตั้งธัมมเวสสันดรชาตกะจะมีเฉพาะช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน ส่วนใหญ่จะมีเจ้าภาพเดียวที่ตั้งธัมมฯ นั่นก็เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับพร้อมกับการฟังพระธรรมเทศนาให้ได้บุญตามที่ได้ตั้งใจ และใช้เวลาในการตั้งธัมมเวสสันดรชาตกะไม่เกินสามวัน^{๒๓} จากการสัมภาษณ์พ่ออาจารย์มหาตาน บ้านน้ำขึ้นน้อย มัคคานยกเมืองเชียงตุง กล่าวว่า เมืองเชียงตุงที่มีประเพณีวัฒนธรรมที่เจริญรุ่งเรืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ ก็เพราะมีประเพณีการตั้งธัมมเวสสันดรชาตกะ เป็นประจำที่สืบมายาวนาน มันเป็นวิถีชีวิต

^{๒๒} สัมภาษณ์ พ่อออกดวงแสงล้ง, เลขานุการ โคปกะ หรือกรมการศาสนาเมืองเชียงตุง, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พ่ออาจารย์หนานยี่, มัคคานยก วัดหลวงบ้านน้ำ เอ็งกาดถ้าย เมืองเชียงตุง, ๕ สิงหาคม ๒๕๖๐.

ของชาวไทจีนเมืองเชียงตุงที่มีหนังสือภาษาวัฒนธรรมอันดีงาม และเรียนรู้การเทศนามหาชาติซิมซัป หลักจริยธรรมจากพระเวสสันดร มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตคู่สังคมจนถึงปัจจุบัน^{๒๔} และจากการสัมภาษณ์ของพ่ออาจารย์หนานตาน บ้านกาดเต่ากลางนา กล่าวไว้ ชาวบ้านที่มาฟังธรรมส่วนใหญ่บางคนก็อยากมาฟังตอนที่พระเทศน์เสียงดีที่ตนเองชื่นชอบ และตนเองได้รับเป็นเจ้าภาพกัณฑ์เทศน์เอาไว้และปรารถนาให้ได้บุญทั้งชีวิตและชาติหน้าให้ได้พบสบสุคติโลกสวรรค์จนถึงพระนิพพาน และบางคนก็มาในขณะที่ตนว่างจากการทำงานเพื่อเก็บเกี่ยวนำเอาหลักธรรมเรื่องราวของพระเวสสันดรไปประพฤติปฏิบัติและสอนลูกหลานของตนให้เอาเยี่ยงอย่างตามพระเวสสันดร ในการเสียสละเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายสูงสุด ตามปณิธานของตนที่ตั้งเอาไว้ ในปัจจุบันนี้ความเจริญทางด้านสังคมรูปแบบวิถีชีวิตความเป็นอยู่ได้เปลี่ยนไปในทางที่เจริญขึ้นและเทคโนโลยีกำลังแผ่ขยายอิทธิพลเข้าสู่เมืองเชียงตุงอย่างช้าๆและรวดเร็วขึ้นเรื่อยๆ จนตั้งรับแทบไม่ทันทำให้ชาวไทจีนในเมืองเชียงตุงมีภาระหน้าที่การงานหนักหน่วงยิ่งขึ้น ทำให้ไม่ค่อยมีเวลานั่งฟังเทศน์ฟังธรรมกันเหมือนสมัยในอดีต ฟังได้เฉพาะที่ยามว่างจากภาระหน้าที่งานเท่านั้น บางคนก็มาฟังเฉพาะกัณฑ์ที่ตนชื่นชอบและที่ตนให้ความสนใจเท่านั้น^{๒๕} จากการสัมภาษณ์ข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าชาวไทจีนในเมืองเชียงตุงส่วนใหญ่มีใจโอบอ้อมอารี รักความสามัคคีมีความพร้อมเพรียงกันก็โดยอาศัยกิจกรรมการตั้งธัมมเวสสันดรชาดกและยังเป็นผู้เสียสละทรัพย์สินเงินทองของตนเพื่อกิจกรรมเกี่ยวกับการเทศน์และการตั้งธัมมฯ โดยไม่ตระหนี่ถี่เหนียว โดยจุดมุ่งหมายสูงสุดคือได้พบพระศรีอริยเมตไตรยในอนาคต และมุ่งหวังพระนิพพาน เห็นได้ว่าวัดที่มีความเจริญของหมู่บ้านจะมีประเพณีการตั้งธัมมเวสสันดรชาดกอย่างน้อยปีละสองถึงสามครั้งหรือสองสามเจ้าภาพแทบทุกปี แสดงให้เห็นถึงความมีศรัทธาของชาวเชียงตุงที่มีต่อการฟังเทศน์มหาชาติทั้งในอดีตและปัจจุบัน ในด้านทัศนคติของชาวเชียงตุงก็ยังคงมีความเชื่อในเรื่องอานิสงส์ของการฟังเทศน์มหาเวสสันดรชาดก และการได้เป็นเจ้าภาพการตั้งธัมมมหาชาติเวสสันดรชาดก (มหาป้าง) หรือเป็นแค่เจ้าภาพกัณฑ์ใดกัณฑ์หนึ่งก็ยินดี อีกประการหนึ่งสำหรับความมุ่งหมายของการฟังธรรมนั้น มีหลายประการ แต่ผู้วิจัยขอเสนอเพียง ๔ ประการคือ ๑. ฟังเพื่อเอาความรู้ ๒. ฟังเพื่อเอาบุญ ๓. ฟังเพื่อเป็นอุบาสก ๔. ฟังเพื่อนำไปปฏิบัติและถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น

๑. ฟังเพื่อเอาความรู้ การที่เราได้ยินได้ฟังมาเกิดความรู้ความฉลาดขึ้นมามีความรู้เกิดขึ้นได้ ๓ ทาง คือ ๑. สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดขึ้นจากการฟัง เรียกว่าสุตาญาณ คือความรู้ที่เกิดขึ้นทางหู ได้ยินมาจากทางหู ๒. จินตมยปัญญา ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการคิด คือฟังแล้วนำมาคิด

^{๒๔} สัมภาษณ์ พ่ออาจารย์หนานมหาตาน , บ้านน้ำขึ้นน้อย (อาจารย์เมือง) เมืองเชียงตุง, ๕ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พ่ออาจารย์หนานตาน, บ้านกาดเต่ากลางนา เมืองเชียงตุง, ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

ต่ออีกทอดหนึ่ง ๓. ภาวนามยปัญญา หรือภาวนาญาณ เป็นความรู้ที่เกิดจากการเจริญวิปัสสนา
กัมมฐาน

๒. ฟังเพื่อเอาบุญ การฟังธรรมที่ได้บุญก็คือ ในขณะที่ฟังธรรม กายกรรม ๓ วจีกรรม
๔ มโนกรรม ๓ ของเราบริสุทธิ์ดี ก็ได้บุญแล้ว

๓. ฟังเพื่อเป็นอุปนิสัย การที่ได้ฟังพระสัทธรรมฟังเป็นอุปนิสัยก็ได้บุญถ้าฟังบ่อยๆ
และจำได้พอจำได้ก็เป็นอุปนิสัย

๔. ฟังเพื่อนำไปประพฤติ ปฏิบัติและถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น คือฟังแล้วจำไว้ให้คืน่า
สิ่งที่เป็นความรู้และมีประโยชน์มาปฏิบัติเพื่อตนเองพอรู้แจ้งเห็นจริงจึงถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นใน
โอกาสต่อไป และนอกจากนี้ยังมีอานิสงส์การฟังธรรมอีก ๕ ประการ คือ ๑. ผู้ฟังย่อมได้ฟังสิ่งที่ไม่
เคยฟัง ๒. สิ่งใดเคยฟังแล้ว แต่ไม่เข้าใจชัด ย่อมเข้าใจสิ่งนั้นชัด ๓. บรรเทาความสงสัยเสียได้ ๔. ทำ
ความเห็นให้ถูกต้องได้ ๕. จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใสหมดจด

บทที่ ๔

คุณค่าของการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง

ในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาคุณค่าของการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุงในด้านต่างๆ เริ่มแต่ศึกษาคุณค่าทางด้านพุทธจริยธรรมสำหรับการดำเนินชีวิต คุณค่าทางด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา คุณค่าทางด้านประเพณีและวัฒนธรรมในพุทธศาสนา คุณค่าทางด้านพุทธศิลปกรรม คุณค่าทางด้านวรรณกรรม คุณค่าทางด้านภาษา และคุณค่าทางด้านสุนทรียะ เนื้อหาในบทนี้ มีหลายช่วงหลายตอนที่คุณค่าที่ผู้วิจัยได้ปรัรรดอดความจากคำภีร์ต้นฉบับ ก็คือ ธัมมเวสสันตรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง ภาษาไทจีน มาเป็นภาษาไทยอีกทอดหนึ่ง ผู้วิจัยได้ถอดเอาเนื้อความตามตัวหนังสือที่จารลงในคัมภีร์ใบลาน อักษรขะ พยัญชนะ ตัวสะกด อาจไม่ถูกต้องตามหลักภาษาไทยทั้งหมด แต่เพื่อรักษารูปแบบรากศัพท์อักษรไทจีนโบราณเอาไว้ จึงได้ปรัรรดตามต้นฉบับเดิม โดยมีรายละเอียดตามลำดับดังต่อไปนี้

๔.๑ คุณค่าทางด้านพุทธจริยธรรมสำหรับการดำเนินชีวิต

มหาเวสสันตรชาตกะหรือมหาชาติในเมืองเชียงตุงเป็นนิทานชาดกที่มีคำสอนเน้นหนักในการบำเพ็ญทานบารมี ในการบริจาคทาน ทำให้เห็นถึงหลักพุทธจริยธรรมที่มีหลากหลายมีทั้งอรรถรส คติเตือนใจ ชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกันของสังคมเมืองเชียงตุง ได้คติธรรมจากการเสียสละ ความสามัคคี คุณค่าของธรรมชาติ การเมตตาช่วยเหลือเกื้อกูลต่อผู้อื่น ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ โดยตัวละครเอกในเรื่องนี้คือพระเวสสันดรผู้ทรงบำเพ็ญเพียรเป็นพระโพธิสัตว์ผู้เสียสละบริจาคทานชั้นอุกฤษฏ์เป็นจุดสำคัญของเรื่อง ฉะนั้นผู้วิจัยเห็นว่า การผู้แต่งพยามสองแทรกความเป็นสาระลงไปในเรื่อง เพื่อที่สร้างกรอบแห่งแนวคิดอันดีงามให้เกิดขึ้นในสังคมเมืองเชียงตุงให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข โดยยกเอาบทบาทของพระเวสสันดร พระนางมัทรี พระกุมารทั้งสองและนางอมิตตดา เป็นแบบอย่างทางจริยธรรมที่ดีและยกเอาชุกเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีจากการศึกษาพบว่า เนื้อหาสาระทั้งหมดพระเวสสันดรนับว่าเป็นตัวละครเด่นของเรื่องที่มีเรื่องราวอันทำให้ชาวเชียงตุงมองเห็นการให้ทานเป็นการขัดเกลาจิตใจมีน้ำใจบอ้อมอารี มีความเมตตากรุณาจากคุณธรรมดังกล่าวจะนำพาสังคมเป็นผู้มีศีล มีสติไม่เบียดเบียนทำร้ายใครละเอียดรอบคอบมากขึ้น จากนั้นปัญญาเกิดความรู้รอบการพิจารณาไตร่ตรองจึงเป็นหนทางแห่งภาวนา

ดังนั้น มหาชาติในเมืองเชียงตุงจึงเป็นการสอนให้บุคคลตั้งอยู่ในทาน ศีล ภาวนา ทั้งสามประการนี้จะเป็นโครงสร้างจริยธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคมเมืองเชียงตุงและที่สำคัญทำให้ผู้คนอยู่ในสังคมด้วยกันอย่างสงบสุข ฉะนั้น งานวิจัยนี้จะได้ศึกษาประเด็นคุณค่าทางพุทธจริยธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตที่ปรากฏในเนื้อหามหามหาชาติในเชียงตุงพร้อมทั้งอธิบายและวิเคราะห์บางตอนในประเด็นที่สำคัญดังนี้

๑. การมีน้ำใจไม่เห็นแก่กิน

ในสังคมในเมืองเชียงตุงในสมัยอดีตนั้นเป็นสังคมพึ่งพาอาศัย เช่นว่า พริกเรือนเหนือเกลือเรือนใต้ ถ้อยที่ถ้อยอาศัยแบ่งปันกันใช้กันกิน กินคนเดียวไม่เป็นสุข คือสอนไม่ให้เห็นแก่ตัว และไม่ให้เห็นแก่การกิน ดังสุภาษิตที่ว่า “จิกติหมาหื้อตวยหน้าเจ้า จิกกินข้าวหื้อแยงตวยปุม ไค่กินหลายกินก่ากึ่งก้อย ไค่กินน้อยกินก่าหั่วแม่มือ” คำว่าปุม แปลว่าท้อง ถ้าไม่รู้จิกการกินก็จะเหมือนเช่นพราหมณ์ชุกโลกในการกินจนทำให้ท้องแตกตาย จึงสอนว่า “กินหลายท้องแตก แบกหลายหลังหัก”

ผู้วิจัยเห็นว่า ความเป็นผู้มีน้ำใจของคนที่อยู่ร่วมกันในเมืองเชียงตุง แบบพึ่งพาอาศัยทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นในสังคมอย่างลึกซึ้ง มหาชาติในเมืองเชียงตุงเป็นแบบอย่างที่ดีมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของคนในสังคม ผู้แต่งได้สอดแทรกไว้เพื่อปลูกฝังสังคมเชียงตุงให้มีหลักจริยธรรมเป็นพื้นฐาน ดังตัวอย่างมหาชาติเชียงตุงฉบับสร้อยเจ็ดเมืองกัณฑ์มหาพนดั่งข้อความว่า

ติดคุกนิปียาลานี ดูราพราหมณ์ ลูกไม้งามหาได้ แก่ป่าไม้เนืองนอง คือว่า หมากคับตองและหมากหาด กินส้มฝาดบานใจ หมากขางใส่บ่เส้า หมากหม่วงเต้าและแต่งเครือ มีรสเจือปนน้อย พราหมณ์เฒ่าค่อยมากินหนึ่งรา อิทัมปีปานิยังสิดัง ดูราพราหมณ์ น้ำนี้ใสเย็นงามปานไฟ มีแต่ท้องคอยใหญ่เขาเขียว อันเราเดียวไปอาบ ตักตักหัวบานมา น้ำกินราบชุ่ม ละหลองเหยือกุ่นใสดี ท่านพราหมณ์มีใจอยาก จูงกินถัดลูกไม้หากบานมาจาแล^๑

เนื้อหาในตอนนี้ได้กล่าวถึงพราหมณ์ชุกขณะเดินทางเข้าป่าหิมพานต์จนไปถึงที่อยู่ของนักบวชชื่ออจตุตถฤๅซึ่งบำเพ็ญภาวนาอยู่ในป่า ระหว่างทางอจตุตถฤๅเห็นพราหมณ์ชุกเดินทางผ่านมาจึงเรียกถามและเชิญชุกนั่งสนทนาได้ถามทุกข์สุขของกันและกันพร้อมเชิญพราหมณ์ชุกทานผลไม้ที่ตนหาได้ในป่า

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าผู้แต่งมหาชาติในเมืองเชียงตุงได้สื่อลักษณะนิสัยของคนชาวไทจีนในเมืองเชียงตุงเอาไว้ในเนื้อหา โดยเอาบทบาทของอจตุตถฤๅเป็นผู้สร้างภาพให้เห็นการปฏิบัติของชาว

^๑ เจ้ามหาพนาน ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๗ กัณฑ์มหาพน ๘๐ คาถาเรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), (เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๘.

เชียงตุงที่จะต้องทำเมื่อมีแขกมาหาบ้านเรือนทำให้เห็นว่า ผู้แต่งกำลังถ่ายทอดจารีตประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทจีนเมืองเชียงตุงออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อที่จะให้ผู้รับฟังเกิดจิตสำนึกเอาเยี่ยงอย่างตัวละครในเรื่อง

๒. สอนให้มีปฏิสันถารต้อนรับ

“ยินดียิ่งแล้ว แยกแก้วมาเยือน” ชาวไทจีนในเมืองเชียงตุงในสมัยก่อนการต้อนรับแขกเป็นสิ่งสำคัญจะเห็นได้จากทุกบ้านมีซุ้มหม้อและกระบวยตักน้ำวางไว้ เพื่อบริการแก่แขกผู้มาเยือนหรือคนเดินทางไกลผ่านไปผ่านมาได้ดื่มน้ำดับกระหายน้ำ เพราะเมืองเชียงตุงอยู่ระหว่างเส้นทางผ่านหลายเมืองเช่น จีน ไทย ลาว สมัยก่อนพ่อค้าใช้การร่ำเรียงสินค้าโดยวัวต่างหรือการเดินเท้า พอหยุดขบวนสินค้าพักหน้าบ้านเรือนชาวบ้านก็แวะพักดื่มน้ำโดยไม่ต้องแลกซื้อด้วยเงินตรา ผู้เป็นเจ้าของเรือนก็จะได้ข่าวคราวต่างๆจากพ่อค้าที่มาอวดเล่าให้ฟังเป็นการตอบแทนสินน้ำใจ

จากคตินิยมข้างต้นเปรียบได้กับอุปนิสัยของพระเวสสันดรในมหาชาติในเมืองเชียงตุง นอกจากพระองค์เป็นผู้ที่ฝึกฝนในการบริจาทานแล้วพระองค์ยังมีน้ำพระทัยในการปฏิสันถารต้อนรับแขกทุกชนชั้น ประการหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงพระจริยวัตรอันงดงามของพระองค์ท่านก็คือ การเป็นผู้รู้จักปฏิสันถารต้อนรับด้วยถ้อยคำที่อ่อนหวาน และพระองค์ทรงมีพระเมตตากรุณาอย่างยิ่ง ดังตัวอย่างมหาชาติเชียงตุงฉบับสร้อยเจ็ดเมืองกัณฑ์หิมะพานต์ความว่า

ดูราพราหมณ์ทั้งหลายมวลมมาก แก้วแร้หากเป็นชน หันสายสนชิมออก เล็บมือผอกดูยาว ไพร
พันขาวเขียวเผือก หัวแก้วเกือกธรี มียาวตียืนขึ้น สุกแล้วเอื้อนขอได้นั้นจา ดังสุตวา พราหมณ์
ได้ยินคำท่านกล่าว อันถามข่าวเจ้าเจ้า เขาจึงกล่าวคาถาไหวว่า รัตตังเทว ยาจามิ สี
วินังรฐวฒโน ททาหิปวรงนากัง อีสาทันตังอรุณหวัง ข้าแต่พระเป็นเจ้าหน่อไ้ ได้จื่อไว้
โพธิญาณ หื้อเจ้าเรณูสัจฐานเมืองหมิง แก้วไพร่ฟ้ายั้งสีว บัดนี้ดูข้าขอช้างดีตัวยั้ง เป็นช้างยั้ง
จำเรณูเมือง มีค่าเนื่องบได้ ขอที่ไหว้กระทำทาน ยังช้างसानตัวเผือก อันเกิดพร้อมบุญต้น มี
ขนขาวสะอาด เหมือนดังเขาไกรราดดอยงอน ช้างมุงคลบเผม่า ดีขี่เข้าสงคราม งาเงยงาม
องอาจ เหมือนดังหวัธราชนาไป กำลังไวสุดยั้ง ช้างแก้วหมิงพะ ใจ ตัวขามีอาศัยไคได้
จึงจักขอซึ่งพระบาทให้บัดเดียนี้แล ดังสุตว่า ส่วนว่าพระมหาสัตว์ต้นประเสริฐ ได้ยินคำอัน
นั้นลวดบังเกิดคะนิงใจว่า ภูไคได้พะณาสัพพัญญูใส่องอาจไคหื้ออชฌตักปาดเป็นตาน เลือด
ไขมันตืบปอด หูตาดอดเตตาน มีอาการบ่แล้ว ปางเมื่อนั้นแท่นแก้วสวะสะดี บัดนี้พราหมณ์มี

ใจข้อไฟ นอกต้นไปยอดตาน คือพาหิรการเป็นเครื่องควรหื้อแล้วคำเหื่องปรารณา แก่พราหมณ์ มาขอรอด กวรภูตอดเตตานจาแล^๒

จากข้อความได้กล่าวถึง เมืองกลิงครรัฐได้เกิดทุกภิกขภัย ในบ้านเมืองเกิดภัยแล้งฝนไม่ตก ต้องตามฤดูกาลเป็นเวลานานนับปีทำให้ชาวเมืองเดือดร้อน ผู้ปกครองเมืองจึงให้พราหมณ์แปดคนมา ขอเอาช้างปัจจัยยานาคจากพระเวสสันดร พระองค์ทรงปฏิเสธการต้อนรับและประทานช้างเผือกแก้ว งามแดงอันเป็นช้างคู่บ้านคู่เมืองแก่พราหมณ์ทั้งแปดเพื่อความร่วมมือเป็นสุขของชาวเมืองกรุงศรีอยุธยา เห็นได้ว่าพระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่มีน้ำพระทัยกว้างพระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่พร้อมไปด้วย ทศพิธราชธรรมที่มีความเมตตาอนุเคราะห์มหาชนในทุกโอกาส ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่า เป็นความประณีต ทางจริยศาสตร์ที่ผู้แต่งได้แฝงคติธรรมคำสอนลงไปในเรื่องมมมหาชาติในเมืองเชียงตุงได้อย่าง แนบเนียนมากที่สุดและยังส่งเสริมให้ผู้ฟังเกิดความยินดีพร้อมที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนิน ชีวิตตามหลักจริยธรรมมีการ ให้ทาน รักษาศีล เจริญเมตตาภาวนา ทุกโอกาส

๓. สอนหลักการสำคัญในทางพระพุทธศาสนา

มหาชาติในเมืองเชียงตุงมีหลักการที่สำคัญมากที่สุด ๓ ประการ คือ ทาน ศีล และภาวนา ถึงแม้ว่าในมหาชาติจะมีหลักการมากมาย แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือ บุญกิริยาวัตถุทั้งสาม คือ ทานมัย การให้ทานหรือเสียสละ ศีลมัย การรักษากาย วาจา ใจ ภาวนามัย ความตั้งมั่นในสติ ที่เป็นบรรทัดฐานทำให้สังคมในเมืองเชียงตุงนำไปประพฤติปฏิบัติให้เป็นจริยธรรมทางสังคม อันทำให้เมืองเชียงตุงมีวิถีชีวิตตามแนวทางเยี่ยงอย่างพระเวสสันดร พระนางมัทรี และพระกุมารทั้งสองคือชาลีและกัณหา ฉะนั้นจึงมีหลักคำสอนที่แสดงถึงความมุ่งหมายของการให้ทานรักษาศีลและเจริญภาวนาปรากฏอยู่ใน มหาชาติเชียงตุง ท้ายที่สุดจากบทสรุปก็จบลงการใช้ปัญญา ซึ่งทำให้ทุกคนมีความสุขและยินดี แม้แต่ พระนางมัทรี สองกุมารชาลีกัณหาที่มีความเชื่อมั่นในการกระทำของพระเวสสันดร ดังตัวอย่าง มหาชาติในเมืองเชียงตุงฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์สักกบรรพมีความว่า

แต่สุ มักว่า ทวิสุขัตติเยสุ ในเมื่อตัวทั้งสองขัตติยะชาติ คือพยาเวสสันดรราช และนางราช มัทรี ปิติมิวิโรจ ยินดีสวดหนักหนา ยังเจอร์จำคักค้อย จมจิ้นจ้อยถึงทาน ด้วยสาธุการกิตจอบ สองด้านตอบจำจัน ด้วยประการดังนี้สวดแล อลสัโก เมื่อนั้นพยาอินทร์ต้นวิเศษ รู้แจ้งเหตุ หรทัย ก็คะนิงใจว่าดังนี้ หิโย ในวันวานนี้สวด ตัวตนสร้างพะหมวดโพธิสมปาน คือพระภูพาน เวสสันดรราช ก็ได้หื้อสองน้อยนางกุมาร แก่พราหมณาจารย์ด้วยง่าย เอาลูกแก้วจ่ายเป็นทาน แผ่นดินดานไหวหวั่น ก้องสนั่นไปมา อิทานิ โกจิ หลอนวาจายผู้ใดผู้หนึ่งสวด มีชาติหวนคืน

^๒ เจ้ามหาชนานัน อัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๒ กัณฑ์หิมพานต์ ๓๔ คาถา เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา (ใส่แก้ว เขมจารี), (เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔), หน้า ๒๕-๒๖.

เข้ามาสู่ศาลาพระบาท ขอเอานางแก้วราชมัทรี ผู้มีลักษณะดีอันยิ่ง ถ้วนทุกสิ่งบวรระบัต คือ สีสวรรูปอแปง ปฏิบัติแห่งผัวกวัน อันพยาเวสสันดรราช ก็จักหื้อก้อยกาดอยู่ปอยตัว เป็นเอโกเลียดแล้ว มันก็จักขอเอานางแก้วมัทรี หนีไปพึงมีบ่ออย่าจาแล^๓

ข้อความบทนี้กล่าวถึง ตอนที่พระเวสสันดรได้พระราชทานสองพระกุมารให้แก่พราหมณ์ชุกแล้ว พระอินทร์หรือท้าวสักกเทวราชทรงคำนึงว่าต่อไปถ้ามีใครมาขอเอาพระนางมัทรีไปอีก พระเวสสันดรคงจะเหลือพระองค์เพียงผู้เดียว เหตุนี้ควรเราไปแปลงกายเป็นพราหมณ์ไปทูลขอพระนางมัทรีไว้ก่อนแล้ว ค่อยประทานส่งคืนภายหลัง พอคำนึงแล้วก็ลงมาสู่ศาลาพระเวสสันดรทูลขอพระนางมัทรีจะเห็นได้ว่าการบำเพ็ญบุดตการบารมีครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงเจตนารมณ์ที่เป็นเป้าหมายอันสูงสุดของพระองค์คือความเป็นพระโพธิญาณเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกเป็นสำคัญ พระองค์จึงจำพระทัยตัดทั้งลูกและภรรยาทั้งที่ทรงรักดังแก้วตาดวงใจ

วิเคราะห์ได้ว่า การที่ผู้แต่งมหากาติในเมืองเชียงตุงเห็นถึงความสำคัญของการให้ทานก็เพราะว่าการให้ทานเป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่งในพุทธศาสนา ทานเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่จะนำผู้ปฏิบัติเข้าสู่คุณธรรมเบื้องสูงได้ก็คือ ต้องเสียสละวัตถุสิ่งของที่เป็นปัจจัยพื้นฐานทั้งนอกร่างกายและในกายของการดำเนินชีวิตเสียก่อน เมื่อจิตใจได้รับการขัดเกลาปราศจากความตระหนี่ถี่เหนียวจิตย่อมอ่อนมนำไปสู่การรักษาศีลส่งผลให้กาย วาจาและใจสงบเรียบร้อย จิตจึงจะมีความพร้อมที่จะบำเพ็ญบารมีขั้นสูงโดยลำดับ

ในเนื้อความตอนหนึ่งมหากาติเชียงตุงได้กล่าวถึง ของการรักษาศีลในเบื้องต้น ในการกำจัดกิเลสอย่างหยาบที่เกิดจากทางกาย วาจา ศีลเป็นบ่อเกิดแห่งคุณงามความดีทั้งปวง ผู้แต่งมหากาติเชียงตุงได้ดำเนินเรื่องโดยพระเวสสันดร พระนางมัทรี ซาลีและกัณหาเป็นแบบอย่างของผู้รักษาศีลด้วยการออกผนวชบำเพ็ญภาวนาเป็นฤๅษีอยู่ในป่าหิมะพานต์ ทำให้เห็นถึงหลักธรรมะที่สามารถพัฒนาสังคมเชียงตุงให้มีระเบียบวินัย ดังข้อความว่า

ปูนจปรัง แรกแต่นั้นไปพายหน้า พระเจ้าฟ้าอยู่กระทำบุญ มีมหากุณผายโผด เนื่อนกลวด ยินดี ประมาณมี ๓ โยชน์ บ่นาวเบียนกัน เพราะวาเมตตำธรรมตำวอด เขาบ่ขอกรรมเวร เปื่ออันแล ส่วนว่านางราชมัทรีศรีจอมนาง ลูกเข้ากวาดศาลา ตักน้ำมาทุกคาบ น้ำกินอาบ สระสง ในระวงห้วยสอก ได้แล้วปอกเจวบิน ไม้สีฟันแต่งไว้ ต้าวบได้เกื่องใจ ทุกวันไปเข้าค้ำ ดั่งนี้พรำนา ๆ นางพยาแต่งแล้ว เอาลูกแก้วสองสี ไปฝากพระฤๅษีต้นพ้อ นางแก้วหน่อถือเอา ยังกระเจาและเสียมสอดบ้อง เข้าสู่ห้องดงหนา หามาลากูกไม้ ชะใช้หากนำมา สู่ศาลาพัน

^๓ เจ้ามหาพนาน ธรรมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๑๐ กัณฑ์สักกบรรพ ๔๓ คาถาเรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา (ใส่แก้ว เขมจารี), (เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔), หน้า ๒๕-๒๖.

รอด วางกระเจาทอดปดปึง ส่วนต้นนางสงอาบ หื้อหายสาบกายคิง แล้วก็เอาสองเปาปึงจั้น
จ้อย อาบลูกน้อยปายลุนหันแล^๔

เนื้อหาในบทนี้กล่าวถึง กษัตริย์ทั้ง ๔ พระองค์ หลังจากที้ออกจากพระนครเสด็จเข้าไปสู่
ในป่าหิมะพานต์ก็ทรงบวชเป็นฤๅษีทั้งหมดตั้งใจบำเพ็ญภาวนาเสวยลูกไม้ห่มมัน ไม่ทรงรังแกสัตว์น้อย
ใหญ่อยู่แบบสมณะ สัตว์น้อยใหญ่ทั้งหลายในอาณาบริเวณพลอยสงบสุขร่วมเย็นไปด้วย เพราะความมี
เมตตาของกษัตริย์ทั้ง ๔ พระองค์

จะเห็นว่าพระเวสสันดรพร้อมทั้งพระนางมัทรีพระกุมารทั้งสองในตอนที่เสวยราชสมบัติ
อยู่ ก็ทรงตั้งอยู่ในศีลธรรม แต่เมื่อมาทรงผนวชก็ทรงประพฤติปฏิบัติตั้งอยู่ในศีลธรรมเสมอดันเสมอ
ปลายทรงใช้ศีลเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินชีวิต นับว่าเป็นตัวอย่างที่ดีต่อสังคมในเมืองเชียงตุง

จากการศึกษามหาชาติในเมืองเชียงตุงพบว่า ภาวนา เป็นจริยธรรมที่พระเวสสันดรทรง
กระทำให้เห็นเป็นแบบอย่างคือ การดำเนินชีวิตในทางสายกลางแบบมัชฌิมาปฏิปทาใช้ชีวิตอย่าง
พอเพียง ในขณะทรงผนวช เมื่อนำมาวิเคราะห์พบว่า ผู้แต่งมหาชาติเชียงตุงใช้กุศโลบายที่แยบยล
แทรกความความรู้ชั้นปรมาตมธรรมลงในเนื้อเรื่องเพื่อให้ผู้ที่ได้รับฟังเกิดความรู้และความเข้าใจได้
โดยง่าย ดังตัวอย่างมหาชาติฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์จุฬพลที่แสดงให้รู้ถึงอรรถรส คติธรรมและ
ปฏิปทาการดำเนินชีวิตแบบมัชฌิมาปฏิปทาของพระเวสสันดรที่มีความสัมพันธ์กับชาวไทจีนเมืองเชียง
ตุงในชีวิตประจำวันดังนี้ความว่า

มหาพรหมเม ดุรพราหมณ์ผู้ใหญ่ เขานั้นใจสามาน หันดูคานปานก่อ ทัดสือผ่อผาดำ เขาดำ
และใส่อง เป็นปองถ้าคูหาคำ ทะรงลำนน้ำสิบสิ่ง เขาแก้วหยิ่งวงกต ประดับด้วยรสหลาย
ล้ำ ถึงหันพรำปูนเกย ต้าวละเลยเมืองกว้าง ไปอยู่สร้างเป็นจี กับสองสีลูกเต้า นางหนุ่มหน้า
มัทรีและพราหมณ์เฮย ธาเรนโต ต้าวทะรงธัมมวิเศษ แต่งสร้างเปดเป็นจี ถือขอดีเกี่ยวลูก
ไม้ หมวดเกล้าไว้เป็นเจิง เป้วไฟเรืองจะใจ นบน้อมไหววันทา นอนศาลาปมีสาด ใบไม้ลาด
หลองนอนและพราหมณ์เฮย^๕

เนื้อหาได้กล่าวถึง พราหมณ์ชุกเดินเข้าสู่เขาวงกตในระหว่างทางได้พบกับนายพรานเจต
บุตร ซึ่งสนทนาปราศรัยกับนายพราน พรานเจตบุตรจึงได้พรรณานาความงามของผืนป่าสัตว์ชนิดต่างๆ

^๔ เจ้ามหาพนาน ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๔ กัณฑ์วนปเวศ ๕๗ คาถา เรียบ
เรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาญาณธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), (เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์
๒๕๕๔), หน้า ๘๓-๘๔.

^๕ เจ้ามหาพนาน ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๖ กัณฑ์จุฬพล ๕๖ คาถา เรียบ
เรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาญาณธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), (เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์
๒๕๕๔), หน้า ๑๑๗.

และขับออกหนทางไปยังเขาวงกตซึ่งเป็นสถานที่ของการบำเพ็ญพระเวสสันดรที่ได้ถือเพศเป็นนักรบช โดยอาศัยอยู่ในอาศรมบทใต้เจริญจิตภาวนาเสวยสุข และดำรงชีพด้วยลูกหมากรากไม้

ดังนั้น การที่พระเวสสันดรทรงออกผนวชอยู่ป่าทำให้เห็นถึงแนวคิดตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาที่ทรงรักษาศีล ให้บริจาทาน และเจริญภาวนา โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือพระโพธิญาณ เมื่อนำหลักการดำเนินชีวิตของพระองค์มาเปรียบเทียบกับวิถีชีวิตของชาวไทจีนในเมืองเชียงตุงพบว่า สังคมเมืองเชียงตุงในอดีตก็มีวิถีชีวิตคล้ายคลึงกับพระเวสสันดร คือใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ให้ทานรักษาศีล และเจริญภาวนา ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ผู้แต่งมหาชาติในเมืองเชียงตุงสอดแทรกสภาพสังคมและพฤติกรรมของสังคมเชียงตุงในอดีตลงในเนื้อเรื่องได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยการนำเอาความรู้ชั้นโลกียะธรรมให้เข้าสู่กระบวนการแห่งโลกุตระธรรม คือการพิจารณาสภาพธรรมที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นจากไตรภุมิจนสามารถยกระดับตนเข้าสู่ความสงบสุขได้

จากการศึกษาคุณค่าทางด้านพุทธจริยธรรมสำหรับดำเนินชีวิตในมหาชาติเมืองเชียงตุง พบว่านอกจากหลักการทั้ง ๓ ดังกล่าวยังมีหลักพุทธจริยธรรมอีกมากมายที่แฝงอยู่ในมหาชาติเมืองเชียงตุงโดยเฉพาะเรื่องความกตัญญูกตเวทีของกุมารทั้งสองคือชาลีและกัณหา ความมีสัจจะของพระนางมัทรีและนางอมิตตดา ความตระหนี่ถี่เหนียวของพราหมณ์ชูชก ซึ่งเป็นหลักการส่วนย่อยต่างๆที่ถูกสอดแทรกเข้าไปในหลักการใหญ่ของพระพุทธศาสนา คือ ทาน ศีล และภาวนาเกือบทั้งหมด ฉะนั้นผู้วิจัยเห็นว่าพระจริยวัตรของกษัตริย์ทั้ง ๔ พระองค์ เป็นแบบอย่างที่เหมาะสมแบบในเรื่องศีลธรรม ผลจากการศึกษาพบว่า ในมหาชาติเมืองเชียงตุงยังมีหลักธรรมที่สำคัญอื่นอีกเช่น พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ ขรवासธรรม ๔ สังคหะวัตถุ ๔ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ หลักธรรมนิยาม สติสัมปชัญญะ และหลักแห่งกรรมจะเห็นได้ว่าจริยธรรมเหล่านี้ ผู้แต่งได้สอดแทรกประยุกต์เข้ากับเนื้อธรรมได้อย่างผสมกลมกลืนโดยอาศัยทำนองเป็นสื่อการสอนธรรมะทางพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นการใช้ภูมิปัญญาที่มีความสร้างสรรค์ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่มีความหลากหลาย ให้ทั้งอรรถรส คติธรรมที่มีคุณค่าและที่สำคัญยังคงเอกลักษณ์ของประเพณีวัฒนธรรม อันติงามของชาวเชียงตุงเอาไว้ได้อย่างสมบูรณ์

๔.๒ คุณค่าในด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเจริญเติบโตในดินแดนเชียงตุงมาอย่างช้านานตั้งแต่สมัยในอดีต จนถึงปัจจุบันนี้ก็ด้วยอาศัยการการทำนุบำรุงของพุทธศาสนิกชนที่เอาใจใส่และ เห็นความสำคัญในน้ำธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การตั้งธัมมเวสสันดรชาตกะก็เป็นอีกส่วนหนึ่งในการให้สนับสนุนการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป เพราะว่าชาวไทจีนเชียงตุงตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบันมีวิถีชีวิตที่อบอุ่นอารีชอบช่วยเหลือเกื้อกูลทำบุญสุนทานตามเยี่ยงอย่างในมหาชาติที่นักปราชญ์ผู้แต่งได้พรรณนาเอาไว้ ในมหาชาติฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณท์นครมีความว่า

ตุ้มเห ภวันตา อันว่าสุต่านตงหลาย คือว่าคนยังจายแล้วเฒ่า ดังชาวเจ้าและอริยาก่าอันมา

นั่งล้อม ใจอ่อนน้อมฟังธรรม หื้อคบบำทุกสิ่ง ยังมหาเวสสันตรียังชาตกะ หวังเป็นพระละไป
 ปายหน้า เข้าตอกถ้ำตามผาย สูต่านตั้งหลายมวนหมู่ ไค้เข้าสู่สุขสามพะการ มีนิพพานดวง
 วิเศษ จุ่งตัดกิเลสและตัณหา จุ่งบูชายังคาถาตั้งหลายเรื่องรอด กวรฟังจอตทุกกัน ตามอันหัน
 และหาได้ พระติดได้ปอปปัน จ่อตุงวันหลายหลาก ปอปปันมานานา ๆ ตั้งสหัสสปทุมพราพร้อม
 ใจอ่อนน้อมบูชา ตั้งบุบผาปัจจยาคิลาหลายสิ่ง เข้าก่อนยังป็นคำ จุ่งจำนำตักแต่ง ปอปปันแปง
 ทุกอัน จวนจันมันรสร้า ตามตั้งเมตเตรยเจ้าสั่งลงมา กวรบูชาธัมมอันประเสริฐ หื้อบังเกิด
 ถึงสุข หื้อเสียยังนิเวศทุกมวลงหมู่ ธิบเข้าสู่นิพพานา อุปมาสันตั้งเรือข้ามตา ใส่ใจว่าจัก
 เมื่อ เอาตาเหนือหื้อได้ น้ำแจ้วให้เรือไหล จุตตาไปตักได้ อयरืบได้ตักใจ จุ่งก้อยงอพายไป
 ออย่าขาด อย่างธิบกาตวางมือ แมตังเรือก็เตียงว่าจกรอด ต่าไค้จอตถึงสนาม เข้าเมืองงามบ่
 ออย่า อยู่สนุกกว่าตามใจ อันนั้นแลมีฉันใด คือเวเนยยะสัตว์ตั้งสี่ แม้นหากจุดตักฤทธาตตะ
 ก้อยกระต่าเพ็ญ อดสะหะไปเมื่อหน้า ต่าล่อมถ้ำพระอริยเมตไตรยเจ้า ต้นจักลงมาเป็นพระ
 วันภายหน้าันั้นเตื่อ^๖

จากเนื้อหาได้กล่าวถึง การเชิญชวนพุทธศาสนิกชนให้เข้ารับฟังพระธรรมเทศนาหรือการ
 ฟังเทศน์มหาชาติ มีการบูชาพระคาถาพัน ควรที่จะฟังเทศน์ให้จบทุกกัณฑ์ พร้อมกับการถวายเครื่อง
 สักการะต่างๆ มีประทีปโคมไฟ ช่อ ตุง พร้อมกับดอกบัวอย่างละพันอัน เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา และ
 จะมีอาณิสย์สงฆ์อันยิ่งใหญ่หาประมาณมิได้คือได้พบศาสนาของพระวิเมตไตรยในอนาคตกาล

ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่ามหาชาติในเมืองเชียงตุง เป็นศูนย์กลางของประเพณีทางสังคมของ
 การทำบุญการเสียสละบริจาคทาน อันเป็นส่วนหนึ่งของการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง
 โดยที่พุทธศาสนิกชนตั้งตนให้อยู่ในคุณงามความดีประพฤติปฏิบัติธรรมจนได้รับผลเป็นความสะอาด
 สว่าง สงบร่มเย็น โดยมีวรรณกรรมมหาชาติในรูปแบบชาวไทขึนในเมืองเชียงตุงเป็นจุดเริ่มต้น

ดังนั้นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงก็คือเราทุกคนควรประพฤติปฏิบัติตนให้
 เป็นพุทธศาสนิกชนดีมีศีลธรรมตามแนวทางของพระพุทธองค์ ในหลักของไตรสิกขา ๓ ประการคือ
 ศีล สมาธิ และปัญญา และบุญกิริยาวัตถุทั้ง ๓ ประการ ๑. การทำบุญด้วยการให้ (ทานมัย) ๒. การ
 ทำบุญด้วยการรักษาศีล (ศีลมัย) ๓. การทำบุญด้วยการภาวนา (ภาวนามัย)

^๖ เจ้ามหาพนาน ธัมมเวสสันตร์หลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๑๓ กัณฑ์นคร ๘๐ คาถา เรียบ
 เรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), (เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์
 ๒๕๕๔), หน้า ๒๘๔.

๔.๓ คุณค่าทางด้านประเพณีและวัฒนธรรมในพุทธศาสนา

มหาเวสสันดรชาดกหรือมหาชาติในเมืองเชียงตุงเป็นธัมมคัมภีร์โบราณที่มีมาคู่บ้านคู่เมืองอย่างช้านานการตั้งธัมมหลวงหรือตั้งธัมมมหาปางก็จัดอยู่ในประเพณีหนึ่งของประเพณี ๑๒ เดือนเมืองเชียงตุงมหาเวสสันดรชาดกเป็นนิทานชาดกที่ประกอบด้วยคุณลักษณะพิเศษ เป็นวรรณคดีท้องถิ่นซึ่งได้อธิบายให้เห็นถึงประเพณีและวัฒนธรรมสภาพสังคมเมืองเชียงตุงอย่างลึกซึ้งคือ

๑.ความสัมพันธ์ของคนในสังคม

ดูจากสังคมในเมืองเชียงตุงชาวบ้านทุกบ้านที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงจะรู้จักกันเป็นส่วนตัวพอเอ่ยชื่อผู้กระทำความดีหรือความชั่วก็พอจะทราบกันเลยว่าคนนั้นเป็นใครมีตระกูลสูงต่ำขนาดไหนเอาใจใส่เรื่องส่วนตัวของตนและของผู้อื่นอยู่เสมอเพราะว่าในเมืองเชียงตุงมีประชากรที่ไม่มากนักสังคมในลักษณะนี้จะเห็นได้จากมหาชาติในเมืองเชียงตุงกัณฑ์ชูชกที่ผู้แต่งได้พรรณนาเกี่ยวกับชื่อนางพราหมณ์ทั้งหลายที่มาว่าความใส่ร้ายนางอมิตตดาที่ไปตักน้ำที่ตาน้ำ ผู้แต่งได้ยกเอาชื่อ นานุปการของนางพราหมณ์เหล่านั้นมาลงไว้ในเนื้อเรื่องนี้ มีความว่า

ดูรานางสายใจเหยเจ้าปี ต้องถืแต่แป้นไผ่ ยิงผู้ใดมาด่า คำร้ายว่ามึงนาง รู้ว่าอ้อคำบางหน้ากั้ว
ตำมันหลิวดับมีน มาสินอินจำสวก มาต่านยวกกะวาที รู้ว่าอ้อคำปีหน้าสัน มันจ่างกันผุ่จาย
ดูบ่อายสักหน้อย คนไต้ถ้อยปุ่นหมาง รู้ว่าอ้อจ่างก่างหน้าดุก มันปุ่นลูกสุรพราหมณ์ โหมบ่
งามสักหยาด ไผ่บ่อจายเอจม สองนมนานตูปเต็ง กันแก้เครื่องไว้ กีบปุ่นดูแลนา รู้ว่าอ้อผีลูก
บาบ ใจกล้าหยาบผุ่จาย ปาถุกลายแอ้วบ้าน ผัวมันก้านหนีไป อยู่ตามใจแอ้วเล่น ตำสอด
แมนหาจาย รู้ว่าอ้อหน้าลายตาบอด เมียพราหมณ์ยอดสุริย ผัวมันตีบยั้ง เยตอันตั้งพอดิ รู้ว่า
อ้อกาละกัณฐีหลิ มันถูกหนั้หนักหนา มีตัมหารวบจู้ หย้าแผ่รู้หลวงหลาย หันจายกายเยาะ
หยอก เยตสอกกอกปุ่นจ้งเงินแลนา^๗

เนื้อหาได้กล่าวถึง ชูชกได้ทายลักษณะของนางพราหมณ์ที่มารุมตำนางอมิตตดาว่ามีลักษณะคือ อ้อคำบางหน้ากั้ว อ้อตำหลิวดับมีน อ้อกาละกัณฐีหลิ อ้อคำปีหน้าสัน อ้อจ่างก่างหน้าดุก อ้อผีลูก และอ้อผีพราย

กล่าวได้ว่า ผู้แต่งมหาชาติในเมืองเชียงตุงมีความปฏิสัมพันธ์กับสังคมหมู่บ้านเป็นอย่างดีทุกคนรู้จักกันไม่เพียงแต่รู้จักชื่อเท่านั้น โดยแจกแจงทั้งชื่อลักษณะนิสัยใจคอหรือชื่อของสามีนางพราหมณ์ในหมู่บ้านนั้นๆอย่างละเอียด แสดงว่าคนในหมู่บ้านรู้จักกันกระทั่งเรื่องส่วนตัว นอกจากชูชกจะเอ่ยชื่อนางพราหมณ์แล้วยังขยายความให้กระจ่างด้วยการขยายนามหรือสร้อยให้ทราบแน่ชัดว่า

^๗ เจ้ามหาชนาน ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๕ กัณฑ์ชูชก ๗๙ คาถา เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), (เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔), หน้า ๙๑.

เป็นนางพราหมณ์คนไหนบ้าง สูงต่ำดำขาวอย่างไร คำขยายนามที่เอ่ยออกมานั้น แสดงให้เห็นถึงรูปร่างลักษณะนิสัยใจคอและพฤติกรรม แสดงถึงความสนิทชิดเชื้อคนในสังคมเป็นอย่างดี

จากเนื้อหาข้างต้นผู้วิจัยเห็นว่า ประเพณีและวัฒนธรรมในสังคมเมืองเชียงใหม่ในสมัยอดีตรมีความปฏิสัมพันธ์เชิงสังคมที่สนิทชิดเชื้อพึ่งพาอาศัยกัน ฉะนั้นการใช้คำขยายนามทำให้รู้ถึงลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของคนในสังคมในปัจจุบันก็ยังนิยมใช้อยู่บ้างในสังคมชนบท

๒.หน้าที่ของชายและหญิง

ผู้ชายชาวไทจีนในเมืองเชียงใหม่ กระทำหน้าที่เป็นผู้นำครอบครัวเป็นช้างเท้าหน้า มีหน้าที่ทำไร่ไถนาปลูกผักสวนครัวทำหน้าที่หนักกว่าผู้หญิง ถ้าวางจากช่วงฤดูทำนา กิจกรรมยามว่างของผู้ชายก็คือ ทำงานหัตถกรรม เช่น สานข้าว (ตระกล้า) สานซอง ซานไซ เครื่องมือดักสัตว์ กระบุง เป็นต้น ส่วนผู้หญิงชาวไทจีน ทำหน้าที่เป็นแม่ศรีเรือนเป็นช้างเท้าหลัง ดูแลการบ้านการเรือน ทำนา ทำสวน บ้าง แต่หน้าที่สำคัญของผู้หญิงคืองานบ้านงานเรือน ต้องตื่นแต่เช้าหุงหาอาหาร ทำกับข้าว ทำความสะอาดบ้าน ซักล้างดูแลน้ำกินน้ำใช้ให้เรียบร้อยในครอบครัวของตน

จะเห็นได้ว่า บทบาทหน้าที่ของชายและหญิงแตกต่างกันไปแต่ที่สำคัญคือการได้ใช้ชีวิตคู่ร่วมกันผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้าส่วนผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลังก้าวไปด้วยกัน โดยเฉพาะผู้หญิงจะต้องทำเป็นกิจวัตรเสมอเช่นว่า การเป็นแม่ศรีเมื่อเรือนทำอาหารเสร็จแล้วต้องยกใส่สำหรับเรียกสมาชิกครอบครัวมานั่งรับประทานอาหารพร้อมเพรียงกัน ผู้ชายทำหน้าที่เป็นผู้หาเงินเลี้ยงครอบครัวด้วยตัวอย่างมหาชาติในเมืองเชียงใหม่ กัณฑ์ชูชก ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง มีความว่า

ว่าดูรานางสายใจเหยน้องแก้ว งามเลิศแล้วโสภะ ปิ่นน้าแก่เฒ่า ใหญ่หนักเก้าเฒ่าวักกาย คาบแลงกายหวิดขาด เข้าน้ำกาตรวมกิน สาดะสินหาบได้ ทุกข์ยากไร้เงินค่า จักกระทำอันใดหื้อบังเกิด ข้าวของเลิศไหลมา คือเยวนาและแบ่งไร่ จักไกวไม้สานกวน กูปีก็บได้เรียน กำนเจิงจายมุกมาด เหล้นสะกำบาทตบมือ กี่ปีก็บได้เรียน การดุนแดงจางป่า ตักต่างล้าหลายฉบับ กูปีก็บได้เรียน กำขี้บและกำฟ่อน สักสลิดหย่อนดินมือ กูปีก็บได้เรียน ดุนแดงมะมิงมโนไบไม้สิ่งเป็นคน กูปีก็บได้เรียน เจิงตีและเจิงผาบ ตีคะหย่อนดาบเลยฟัน กูปีก็บได้เรียน อันหนึ่งการอาสาต่อตัว แบกง้าวไล่ฟันสีก กูปีก็บได้เรียน เขียนลายสิงใส่ถ้อย แต่งคำร้อยหื้อเป็นป็น กูปีก็บได้เรียน กำนดำเป็นแต่้มดอก ส้วน้อยดอกเป็นตัว กูปีก็บได้เรียน การครัวเรือนและจางไม้ กูปีหากไร่บ่เป็นสัง อ่วยทุกขังหนอศรีหน่อหล้า การเวกฟ้าและแบ่งเรือน กูปีก็บได้เรียน กูเท่ากระทำเป็นเจริญแอ่ว ขอท่านแล้วมาเกิน กำนเหนือดินก็ตักยักตักพรากล้าไปไก่อ จักหาไหนหื้อได้ ข้าจ่อยใจเญียวกำนมาป็นนางนี้จ๊า^๔

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๓.

เนื้อความพูดถึงพราหมณ์ชุกสารภาพกับภรรยาของเขาื่อนางอมิตตดาว่า เขาเป็นผู้ชายที่ไม่เอาไหนเลย “ใหญ่นกเก้า เฒ่าวัวควาย” นกเก้าคือนกฮูก การบ้านการเรือนชุกก็ไม่เป็นสักอย่าง การทำไร่ไถนา ก็ไม่ได้เรียน การจักสานก็ไม่ได้เรียน ฟ้อนเจิง ฟ้อนดาบ เป่ามณต์คาถาอาคม ก็ไม่ได้เรียน หน้าที่การบ้านการเรือนของผู้ชายไม่ได้เรียนสักอย่าง ได้แต่เที่ยวขอลานผู้อื่นมากินเท่านั้น

ผู้วิจัยเห็นว่า การแบ่งหน้าที่ในการทำงานสะท้อนให้เห็นถึงสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมที่ต้องทำมาหากินเลี้ยงครอบครัว กิจกรรมที่พราหมณ์ชุกพูดถึงนั้นอันที่จริงเป็นกิจวัตรประจำวันของชายชาวเชียงตุงซึ่งต้องทำหน้าที่ในฐานะเป็นหัวหน้าครอบครัว

๓. การแต่งกาย

สตรีชาวเชียงตุงในอดีตจะแต่งตัวที่เป็นเอกลักษณ์ คือใช้ผ้าขาวนนวนาคาศีระชะ (เคียนคาคหัว) ใส่เสื้อป้าย หรือเสื้อปิด โดยมีสายเสื้อป้ายทับกันใช้เชือกผูกแทนกระดุมสวมผ้าขึ้นสีสด ทอจากไหมหรือฝ้าย มักทอขึ้นให้เป็นลายริ้วสีชมพูสด ต่อเชิงด้วยสีเขียว เรียกว่า “จีนตีนเขียว” ผ้าขึ้นของหญิงชาวไทยขึ้นมีหลากสี นิยมใช้สีเขียวหลายสีเฉดผสมกัน ผสมสีได้อย่างกลมกลืน ผ้าขึ้นทอลายขวางสลับสีกัน แต่ในราชสำนักในสมัยก่อนมักทอขึ้นด้วยผ้าสีเขียวเข้ม ข้างบนปักดินทองคำและดินเงิน ทึบเป็นรูปดอกไม้ขนาดใหญ่ซึ่งแต่ละดอกมีขนาดสีถึงห้านิ้ว ส่วนบุรุษชาวเชียงตุงแต่งตัวเรียบง่ายใส่เสื้อคอกลมส่วนใหญ่สีเทาหรือขาว ดำ สวมกางเกงดินก๊วภาษาถิ่นเรียกเดี่ยวเปาหรือเดี่ยวไต ใช้ผ้าคาคาศีระชะสีเหลืองเข้ม

จะเห็นได้ว่าลักษณะการแต่งกายของชาวไทยขึ้นเมืองเชียงตุงในสมัยก่อนนั้นทั้งหญิงและชายจะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ส่วนใหญ่เป็นการใช้วัสดุจากธรรมชาติหาได้ในท้องถิ่น เช่นใช้ผ้าไหม ผ้าแผ่น นำฝ้ายมาถักทอใช้เอง ในครอบครัว ทุกบ้านทุกครัวเรือนต้องมีเครื่องมืออุปกรณ์สำหรับทอผ้า เย็บผ้า นับว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชาวไทยขึ้นได้คิดค้นเพื่อนำธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์

๔. อาหารการกิน

อาหารการกินเป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวไทยขึ้นในเมืองเชียงตุงที่มีหลากหลายชนิดต่างๆในมหาชาติเชียงตุงผู้แต่งได้บรรยายถึงอาหารที่นางอมิตตดาได้เตรียมเสปียงไว้ให้พราหมณ์ชุกตอนที่เดินทางเข้าสู่ป่าหิมะพานต์เอาไว้กินในระหว่างทางในขณะที่พราหมณ์ชุกเดินทางหลงทางเข้าไปในป่าลึกได้พบกับสุนัขของพรานเจตบุตรบรรดาสุนัขทั้งหลายจึงพากันรุมไล่เห่าและกัดกันงูของชุกวิ่งทำความเสียหายแก่เสปียงอาหาร ชุกจึงรำพึงรำพันบ่นออกมาด้วยความเสียดายเสปียงอาหารโดยมีใจความดังนี้

พราหมณ์ปุมหลวงกัตกั๊ มั่นฟ่าวฟั่งตกหลง หมาขับถึงตีตหยาด ใจเฒ่าขาดกั๊วตาย มั่นชะยวชะยายขึ้นต้นไม้หมอก ไม้เต้าตอกคั้นหลัง จีบหลังหมาอีกแดง ร้องงะแง่งงะแง่ง มั่นก็สวดธยายมนต์ว่า โอ้มกะเอ็กกะเอ็ก พิกะกั๊งสวาหะเอ็กหมาขับดาบ มั่นอันผาบแป้สุกั๊หากยังมีแต่นอ ว่าอันแล้ว มั่นก็เอามือขามดู กั๊นถุ้งมั่นก็รู้ว หัวผักบัวมั่นก็เร่วร่าย พราหมณ์เสียดาย

ลวดร้องไห้ เนื้อคำไม่ว่า อ้วยหนออ้วยหน่อ วันนี้งูมาจิบหายมาก ของกินหลากหลาย นานา คือว่า ข้าวหนมเลงกา และข้าวหนมถั่ว แมงดาอ้วและปาดำ ไก่ยำกับหน่อส้ม ไข่ต้มด้านเหม็น หลีนกูกุเสีย ป่าจิ้นสุนถั่วเน่า จิ้นหมักเต่าและหนังปอง ผักส้มดองตากแดด หมากแกดแห้ง และหมากฝางกูกุเสีย จิ้นกว้างอันหนอนไต่ จิ้นไก่แห้งยำเกือ หมากเชือกกับน้ำเหมียง หมากเกี้ยงแจ่น้ำตาลกูกุเสีย ของกินหวานมีหลายหลาก ปูนหมากเหมียงปุย ฤงปออันปุดขาด กระดาษเขียนจึกไว้หลองนอนกูกุเสีย ต้นปูนตองหับแปบ ตึงแอบหวังและหวีหัก ไม้แทง สักซี่เขี้ยว แหนบตือบเลี้ยวหลกชนกูกุเสีย เกือบต้นสนผุงใหม่ น้ำดันใส่ปุกคูลุน ผ้ายุยกุน หมองหม่อน คาดหัวอ่อนลายดากูกุเสีย หมากนบคำกับอั้งไก่ ขอไม้ไผ่จึกไว้เกาหลัง เสือ เหลื่อนปั้งเหลื่อนหลากหลาย กาบหมากปิดต่างวีกูกุเสีย เหล็กไฟตึงองอด เหมียงกิ้นจอดติลิกมิก คิก ปิดสองกีกสามกีกก็บ่ออก เทื่อบอ้อยสอก จิงจึกออกและเหมียงและเหมียงกูกุเสีย พ้า คมเปียงสันบวก ฟันหยวกแม้วถึงมือ กูปหลงตือหางบห้าง แวนหว้างเอาไว้แยงงาก็ก็เสีย ยาดีเอามาใหม่ แจ่เหล้าใส่อ้อมจิ้น กันกูกินหายเมื่อย หายเหน็ดเหนื่อยแรงมา ตึงน้ำมันงา สมแต่ง ไว้ทาแข่งยามเจ็บกูกุเสียไปแลน^๙

จากเนื้อหาข้างต้นกล่าวถึงอาหารการกินในที่พราหมณ์ชูชกร้องไห้เสียดายเสียดายอาหารของตนที่ต้องเสียไปกับสุนัขของนายพราณเจตบุตรเลยกัถ อาหารทุกชนิดนั้นล้วนเป็นอาหารที่มีอยู่ในสังคมชาวไทจีนในเมืองเชียงตุงเช่นว่า ขนมใส่กา ขนมถั่ว ไก่ยำ หน่อส้ม ไข่ต้ม ปลาทอด เนื้อหมักไฟ ผักกาดดอง มะฝาง เนื้อกวาง มะเขือ แคบหมู หมาก เหมียง พรุ เป็นต้นและก็ของใช้ส่วนตัวของพราหมณ์อีกมากมายที่รวมอยู่ในถุงเสียดายทั้งหมด

จะเห็นได้ว่าผู้แต่งมหานิชาดเมืองเชียงตุงได้บรรยายถึงอาหารการกินที่มีอยู่ในสังคมของชาวไทจีนในสมัยโบราณ แต่ในยุคปัจจุบันอาหารการกินของชาวไทจีนเปลี่ยนไปบ้างตามสมัย จากการศึกษาพบว่า อาหารในสมัยก่อนหาได้ไม่ยากเป็นอาหารพื้นเมือง อาหารบางอย่างนิยมทำรับประทานกันในช่วงเทศกาลต่างๆ เช่นปอยสงกรานต์ปีใหม่ งานขึ้นบ้านใหม่ งานสืบชะตาอายุวัฒน มงคล งานบวชพระและพรรพชาสามเณร

ดังนั้นสรุปได้ว่า ประเพณีวัฒนธรรมและขนบทำเนียมของชาวไทจีนในเมืองเชียงตุงได้แฝงอยู่ในมหาเวสสันดรชาดกะ ฉะนั้นจึงเป็นมรดกทางความคิดเข้ากับพื้นฐานสภาพความเป็นอยู่ของชาวไทจีนในเมืองเชียงตุงและฝังแน่นอยู่ในจิตใจของชาวเชียงตุงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตสังคมและประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทจีนเกือบทุกด้าน

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๒ บรรทัดที่ ๑๒.

๔.๔ คุณค่าในด้านพุทธศิลปกรรม

มหาเวสสันดรชาดกหรือมหาชาติในเมืองเชียงตุงสอนพุทธศิลปะในการวาดภาพฝาผนังในวิหารและอุโบสถมากมายจึงเกิดภาพจิตรกรรมขึ้นตามผนังในอุโบสถและในพระวิหารอย่างที่ได้เห็นได้ทุกวันนี้นี้ และสอนศิลปะในการทำปราสาทบรรจุศพพระสงฆ์และ ผู้เป็นเจ้าของเป็นนายชั้นสูง วัดในเมืองเชียงตุงเกือบทุกวัดจะต้องมีภาพศิลปกรรมมหาชาติติดอยู่ที่ฝาผนังวิหารหรืออุโบสถในสมัยอดีตจะเป็นศิลปะแบบเชียงตุงที่เจ้าภาพผู้มีศรัทธาได้วางจ้างช่างศิลปะเก่าแก่มาวาดลวดลายได้อย่างวิจิตรงดงาม แต่ในปัจจุบันนี้มีการผสมผสานศิลปะไทขึ้นกับศิลปะอื่นๆหลากหลายทั้งใหม่และเก่าแล้วแต่ความสะดวกของศรัทธาเจ้าภาพ และคุณค่าอีกด้านของศิลปะที่สะท้อนผ่านการจัดเตรียมเครื่องบูชาหรือเครื่องประกอบพิธีในการตั้งธัมมเวสสันดรชาดกของชาวไทขึ้นในเมืองเชียงตุง ดังในมหาชาติกัณฑ์มัทรีผู้แต่งได้พรรณนาถึงประเพณีการทำศพแต่โบราณกาลตั้งมหาชาติในกัณฑ์มัทรี ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง มีความดังนี้

เขาก็จักจวนการมาแบ่งก้อมแก้ว ตีตบอกแล้วคำแดง ฆะต๊บของแปงองค์อาจ กูปีจักหื้อเป็น
แต่งห้างผาสาทปีก่าง ตั้งสองเมืองจักหื้อเป็นมหาปางอันใหญ่ แต่มรูปเนียนใส่หัสสะดีลิง
ของ ขงข้างปิงผาสารท น้ำแต่มหวาดสมศรี คือว่ารูปราชสีห์และจามมะริ่มอมหม่าย แหน
อ้อมปายบินเคือ ปังปอนเจือหลายหลาก ตั้งรูปจากะปากและหงสา คุตจราแล่นปาย นก
เขียนหม่ายหัสสะดีลิง กาละปิดจิงแขกเต้า สองปีกเป้าเขียวดี มีตั้งรูปกีนรินระรอนแอ่นพอน
หม่ายตื่นอ่อนหากัน มีตั้งรูปหลายอันหลายหลาก ตั้งนากน้ำนากี ตั้งหัตถ์ถ้างม้า หลาย
หลากหน้าเสือสิงห์ ตั้งรูปฝูงยิงงามสะแหล่ม จายจูบแก้มโลมใจ รูปเมฆะไหลเราราด เคือ
วันอาดดูปาว ดอกปวงขาวสระอาจ ผาสารทแกวแววยง ก่องหลัวสูงร้อยจัน ไม้แก่นขันจัน
แดง ไม้สะมูลละแวงมันชะชะดาด ตั้งผาสารทแก้วลิงลาย มีเจิงจายสระอาจ น้ำแต่มวาดดู
ปาว ดอกบัวขาวหยืดหว่าง แมงปู้สว้างบินบน เคือวันสนแสนสิ่ง ข่ายแก้วย้งทุกปาย ไบไร
รายเจือจอด คะบอบกว่าปีจักใส่บัวผาย คะบอบหงายปีจักใส่บัวแหวน ถัดหน้าแต่นปีจัก
ใส่ลายวง ตีริมประตู่ขง ปีจักแต่มรูปนกหงส์และนางเทวดายืนอยู่ไก่อ ถือดอกไม้จอนดอน
บางคน ปีจักหื้อถือจามมอนไก่อ้วัดแกว่ง บางคนปีจักหื้อถือฉัดกั้งแตงกิดานก้าง บางคน
ปีจักหื้อถือหางยุงงามยะหยาด ดูวิราดด้วยจามมอน ใส่จอนรอนยศยั้ง ใต้ฟ้าชิงดูคาน
เปือจักส่งสะก้านางงามแก้วปี^{๑๐}

^{๑๐} เจ้ามหาขนาน ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๔ กัณฑ์มัทรี ๑๐๐ คาถา
เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), (เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการ
พิมพ์ ๒๕๕๔), หน้า ๑๕๘.

ในเนื้อหากล่าวถึงพระเวสสันดรพรรณนาถึงการทำปราสาทสำหรับหีบบรรจุศพของพระนางมัทรีเป็นต้นว่าจะให้ผู้คนทำโลงแก้วประดับด้วยคำแดง วาดรูปหงส์ นกหัสดีลิงค์ รูปปราสาทสีห์ รูปจามรี พังพอน รูปคุด รูปนกระเรียน รูปนกการเวก รูปกินรี รูปนาค ช้าง ม้า เสือ เป็นต้น นอกจากนี้ยังบรรยายถึงหีบศพหรือโลงศพที่มีการสลักบัวคว่ำบัวหงาย และก่อกองฟืนสูงถึงร้อยชั้นทำด้วยไม้จันทร์แดงประดับประดาด้วยศิลปะต่างๆ ตั้งแต่ฐานปราสาทจนถึงยอดของปราสาท ในวันประชุมเพลิงก็มีการละเล่นหลายชนิด มีการเล่นมหรสพ ดิฉันอดนึกถึง

จะเห็นได้ว่า ผู้แต่งมหาชาติเชียงตุงได้จำลองเอาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมเชียงตุงในสมัยอดีตมาพรรณนาไว้ในมหาชาติ การประดับตกแต่งปราสาทสำหรับบรรจุศพนั้นในยุคปัจจุบันนี้ก็ยังเป็นประเพณีจัดทำกันอยู่ โดยมากจะเป็น ศพพระสงฆ์ ถ้าเป็นบุคคลธรรมดาทั่วไปจะมียอดฉัตร ๓ ชั้นถ้ามีฐานะดีมีตระกูลสูงจะมียอดฉัตร ๕ ชั้นหรือ ๗ ชั้น ถ้าเป็นพระสงฆ์เถระมีอายุพรรษามากเป็นที่นับถือของศรัทธาชาวบ้าน รูปแบบการจัดงานค่อนข้างใหญ่โต ปราสาทจะทำการกันอย่างสวยงามส่วนใหญ่จะทำเป็นบุษบกมีการตั้งหีบศพเป็นนกกการเวกบ้าง นกหัสดีลิงค์บ้าง หรือรูปประสาทร่มขุประดับประดาด้วยดอกไม้ต่างๆ พันธุ์

จากการศึกษามหาชาติในเมืองเชียงตุงพบว่า ศิลปะอีกแขนงหนึ่งของชาวไทขึ้นในเมืองเชียงตุง คือศิลปะในการฟ้อนและศิลปะในการเล่นดนตรี เช่นฟ้อนรำดนตรีกองมอชิง ฟ้อนระบำ บั้งไฟ แสดงให้เห็นถึงความอ่อนช้อยและกีฬามารยาทของสตรีชาวไทขึ้นในเมืองเชียงตุงอย่างมีเอกลักษณ์คือการฟ้อนรำประกอบดนตรีชนิดต่างๆ ที่ผู้แต่งได้พรรณนาเอาไว้ในเนื้อหาได้อย่างประทับใจ ทำให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบชาวชาวไทขึ้นในเมืองเชียงตุง ดังมหาชาติกัณฑ์นครมิตีความว่าดังนี้

อันหนึ่งเมืองอันนั้นสวด นันอะอวดดนตรี ปาดซ้องมีหลายลูก ตีเต็มถูกระบำ ตีเป็นกำจู้จ้น
ขี้เปือกฟ้นเผื่อไป ก่องใจดีทุกดี หอยสังข์ปีแสงกัน ขี้บกลงนันทรร้อง สะปาดก้องแก้มแกม
สะบัดใจแปนเฟิกฟ้อน หวงดาบหย่อนลงแรง เล่นทุกแบ่งทุกเปิด รอดยั้งเขตเรือนจี บ้าน
เมืองมีสีจิ้น เล่นดีก็ดื่มโหเสลบ ชาวเมืองนบมือขาบ ในกาละเมื่อเจ้าฟ้าผาบาเมืองเมื่อนั้นแล^{๑๑}

เนื้อหากล่าวถึง ขบวนการต้อนรับเสด็จพระเวสสันดรทรงกลับพระนครสีพี มีการฟ้อนรำประกอบดนตรีหลายชนิดคือ ปาด กลอง ซ้อง หอยสังข์ ปี เป็นต้น มีมหรสพการละเล่นหลายอย่างผสมผสานสลับกันไปมาจนถึงพระนครสีพี

^{๑๑} เจ้ามหาชนาน **ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง** กัณฑ์ที่ ๑๓ กัณฑ์นคร ๓๙ คาถา เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), (เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔), หน้า ๒๗๔.

ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า ศิลปะการฟ้อนรำในมหาชาติเชียงตุงที่ผสมผสานกับการเล่นดนตรีหลากหลายชนิด ที่ผู้แต่งได้พรรณนาเอาไว้เป็นวิถีศิลปะแบบเชียงตุง ได้จินตนาการสร้างขึ้นเพื่อให้เข้ากับเนื้อเรื่องที่เน้นความสนุกสนานร่าเริงครึกครื้นมีความงดงามอ่อนช้อย ยิ่งใหญ่ตระการตาสมกับการต้อนรับเสด็จกลับจากเขาวงกตมาครองพระนครสี่พันทิวาสี่อย่างยิ่งใหญ่มาก ทำให้เห็นถึงไหวพริบปฏิภาณของผู้แต่งที่แสดงศิลปะชาวไทจีนในเมืองเชียงตุงให้เป็นรูปธรรมได้ชัดเจน

ดังนั้น ศิลปะในมหาชาติเชียงตุงนั้นแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาความรู้ของผู้แต่งอันมีความสามารถประณีตงดงามของชาวไทจีนในอดีต ที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานและแรงบันดาลใจเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดศิลปกรรมที่ล้ำค่ายังเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงยุคปัจจุบัน ฉะนั้นมหาชาติเชียงตุงจึงมีคุณค่าในด้านศิลปกรรมมากมาย ถ้าไม่มีมหาชาติที่บรรพบุรุษได้อนุรักษ์ หวงแหน ร่วมกันสร้าง ก็ไม่สามารถรู้ได้ว่าในอดีตนั้นชาวไทจีนในเมืองเชียงตุงได้ร่วมกันสร้างศิลปะที่มีความงดงามเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทจีนอย่างแท้จริงเอาไว้

๔.๕ คุณค่าทางด้านวรรณกรรม

จากการที่ได้ศึกษาวรรณกรรมไทจีนในเมืองเชียงตุงพบว่า มหาชาติเวสสันดรชาดกเป็นนิทานชาดกที่ประกอบด้วยคุณลักษณะพิเศษกว่าวรรณกรรมอื่นๆทั้งหมดในวรรณกรรมที่ปรากฏในเมืองเชียงตุง มหาชาติชาดกมีคุณค่าทางวรรณกรรมมากมาย คือมีทั้งรสรัก รสโศก รสพระราชาร่าเริง รสโกรธ รสเกลียด และรสอิถาธิยา สมดังที่พระคันถรจนาจารย์กล่าวไว้ในบรรดาหนังสือเรื่องใหญ่ๆ ไม่ว่าจะเป็นร้อยกรอง หรือร้อยแก้วแบบธรรมดาทั่วไป ตามที่ชาวโลกยกย่องกันว่าเป็นงามพิมพ์ชั้นเยี่ยมเช่นมหาชาติเวสสันดรชาดกมีรสวรรณกรรมครบ ๙ รส ดังคำประพันธ์ที่ร้อยเรียงเป็นฉันทปद्याวตว่า

รติ หาโส จ โสโก จ

โกธสสหมยปิ จ

ชิจจุฉา วิมหายาเจว

สโม จ นว ฐานิโย^{๑๒}

มหาเวสสันดรชาดกมีเนื้อหาสาระทั้งมวลถ้าแยกตามจริต แต่ละท่าทีของมนุษย์ย่อมไม่เหมือนกันมีความหลากหลายในการอ่าน การฟังที่ตนได้ทราบได้ยินมาเช่นว่า ได้อ่านหรือได้ยินการเล่าเรื่องนิทานชาดกเรื่องหนึ่ง หลายคนอาจมีความรู้สึกที่แตกต่างกันไป หรือการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองที่แตกต่างกัน บางคนอาจจะหัวเราะขบขัน บางคนอาจจะร้องไห้ บางคนรำเรื่องยินดี อย่างไรก็ตามทุกความรู้สึกที่เกิดขึ้นนั้นจะปรากฏออกมาโดยฐาน ๙ ประการดังนี้

๑.รติ

ฐานให้ยินดี

พอใจ

๒.หาโส

ฐานให้หัวเราะ

ขบขัน ร่าเริง

^{๑๒} พระพิมลธรรม ราชบัณฑิต (ชอบ อนุจาริมหาเถร), **ปริทัศน์เวสสันดรชาดก**. (กรุงเทพมหานคร : โครงการมูลนิธิหอไตรจัดพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๙.

๓. โสภ	ฐานให้โศกเศร้า ร้องไห้ สงสาร
๔. โกรธ	ฐานให้โกรธเคือง ไม่พอใจ
๕. อุตสาห	ฐานให้อุตสาหะ กล้าหาญ บากบั่น
๖. ภัย	ฐานให้หวาดกลัว ขนพองสยองเกล้า
๗. ชีคุจณา	ฐานให้รังเกียจ ขยะแขยง
๘. วิมพยา	ฐานให้ตื่นเต้น อัศจรรย์
๙. สม	ฐานให้สงบ หยุดนิ่ง

ถ้าจะสงเคราะห์มหาชาติเวสสันดรชาดกทั้งเรื่องในรศทั้ง ๙ ก็สามารถแสดงเนื้อความในแต่ละกัณฑ์มาเสนอพอเป็นตัวอย่าง โดยหยิบยกเอาข้อความตอนใดตอนหนึ่งที่สอดคล้องกับรศทั้ง ๙ ประเภทนี้ ซึ่งในกัณฑ์หนึ่ง นั้นอาจจะมีหลายรศด้วยกันหรือในทำนองเดียวกันเนื้อความที่สามารถจัดเข้าในรศหนึ่งๆ อาจจะมีอยู่ในกันเดียวหรือหลายกัณฑ์ดังนี้

๑. รศยินดี รัก พอใจ

เรื่องของความรักมีหลายแบบมีหลายสิ่งหลายประการ เช่นรักระหว่างครอบครัว รักพ่อแม่ สามิภรรยา เพื่อนฝูงมิตรสหาย รักตัวเอง มีหลากหลายที่แตกต่างกันไป แต่ในเรื่องวรรณกรรมเวสสันดรชาดกเป็นเรื่องราวความรักที่เกิดขึ้นระหว่างครอบครัว เป็นตัวอย่างหนึ่งที่ดีสำหรับการดำเนินชีวิตภายใต้กรอบศีลธรรมอันดีงามเป็นแนวทางให้คนในสังคมได้ตระหนักในเรื่องของความรักในแบบครอบครัว แม้ยามทุกข์ยากก็ไม่หนีห่าง จะเห็นได้จากตอนที่พระเวสสันดรจะไปอยู่ป่าพอพระนางมัทรีทราบก็ขอติดตามไปพร้อมกับพระกุมารทั้งสอง แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งมีจุดหมายจะสร้างเรื่องราวให้ผู้ที่ได้รับฟัง ได้ตระหนักสำนึกความรักระหว่างครอบครัวเป็นรากฐานของความมั่นคงในการดำเนินชีวิตในสังคมมนุษย์ ดังตัวอย่างดังนี้

ในเมื่อมหาสัตว์เจ้าตานแล้ว ต้นแก้วก็คะนิงในใจว่า กูจักไปอย่าคาด สู่ปราสาทบุรี อันเป็นสวสดีพ่อแม่ ขอนุญาตแต่เป็นจี ในรายตรีกำศินนี้แล้ววันพุกจักกาดแก้วออกเมื่อเม็งจาแลว่าอันแล้ว ต้นแก้วเวสสันดร ก็ขึ้นขี่รถอันซอนไปด้วยม้าสินธูราช ประดับอาสตูดี ส่วนว่านางมัทรีน้อยนาคก็ไปตามพระบาทผัวต้นวันนั้นแล ตะมัตถัง ปักกา เสนโต สดถา อาหะ พระพุทธเจ้า จักสำแดงยังอัตถะอันนั้นมาหื้อแจ้ง พระก็แสงเทศนาว่า อามันตายุทธะราชานัง สัญญะยังธัมมิกังวะรัง อะวะรุทธะสมัง เทวะวังกัง คัจฉามิ ปัพพะตัง ภิกขะเว ดุราภิกขุทั้งหลายอันว่าพะยาเวสสันดรตะณยสโยต ขาปไหว์ลวดอำลา เพื่อขออนุญาต ซึ่งท้าววิราชปิศา จิงเจ้รจำเมื่อหน้าว่าดังนี้ ข้าแต่มหาราชาเจ้า ข้าลูกเฝ้าองคาน ได้หื้อตานข้างเผือก ชาวเมืองเย็ก เปนกัณ เสียงเนืองนัณจุ่ดาว มาส่อตัวต้นคำ ลวดฟังกำหมุ่ไพร ว่าโทษใหญ่ตีหลี ขี้บข้าหนีเจ้รจาก หื้อปัดพรากเสียเมือง หื้อกัถเกื่องเดือดไหม้ ข้าจักได้หนี

ไป ตามหัวใจไพร่ส่อ ข้าขอไหว้พ่อพะยา ขออำนาจพระบาทเจ้า เมื่อพุกเจ้ายามดี ข้าจัก
หนีเจ้าจาก จักได้ปัดพรากต้นคำ ป่าปะกำและโทษ มากน้อยสวดสันใด ยังมีในลูกเต้า
พ่อเป็นเจ้าจูงขุนณา ข้าวันทาเบ้าขาด ไหว้พระบาทเจ้าจักไปก่อนจาแล^{๑๓}

ดังที่เนื้อความเรื่องราวของความรักของครอบครัวที่ได้กล่าวมานี้ จากการศึกษาพบว่า
ในธัมมมหาชาติเวสสันดรชาดกในเมืองเชียงตุงแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของความรักอย่างแท้จริง ที่ผู้
แต่งได้แทรกไว้เป็นความรักและความยินดีที่เกิดจากความบริสุทธิ์ใจ และเกิดจากความพอใจที่มีสติ
ประกอบอย่างมีเหตุผลถูกต้องตามหลักศีลธรรม เป็นวิธีการหนึ่งที่ผู้แต่งได้กระตุ้นจิตได้น่าสนใจให้ผู้ฟัง
เทศน์ฟังธรรมเกิดความรับผิดชอบของตนในครอบครัวและในสังคมให้สงบสุข นอกจากความรัก
ระหว่างครอบครัวจะผูกพันถึงสายใยแล้ว ผู้วิจัยยังได้พบว่าความรักความยินดีในการให้ทานขอพระ
เวสสันดรยังเป็นจุดเด่นที่สุดในเนื้อหาของมหาชาติทั้งหมดทำให้เห็นถึงพระจริยวัตรของพระเวสสันดร
ที่มีความคิดมุ่งมั่นที่เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่หนึ่ง ดังข้อความในธัมมเวสสันดรร้อยเจ็ด
เมืองในกัณฑ์หิมพานต์ได้กล่าวไว้ว่า

โส มหาสัทโตะ ส่วนว่าโพธิสัตว์เจ้าต้นมักไฟ ก็จำเริญใหญ่มาตาน ยังปริวารอันมีหลายหก
หมื่นหน้าจ้อยเงินใสไว ตัวสัณชัยผายแผ่ ก็หื้อเครื่องประดับแก่ลูกต้น แก้วพระจิตสนขนาด ควรค่า
อาจแสนคำ อันจางทั้งหลายทำแบ่งใหม่ หื้อแก่เจ้าเอาใส่ไว้ประดับต้น ส่วนกุมารองค์ผ่านเข้า
ขึ้นใหญ่ได้สัซบเข้าวัสสา เจ้าก็หาอาลัยไปได้ ยังเครื่องประดับองค์ บ่เอาทะรังสีสังข์ ต้นแก้ว
จึงกระดำหมาย หื้อทานแก่แม่นมทั้งหลายหั้นแล อถัสสา เมื่อนั้น แม่นมหลายมวนหมุ่น้อม
ไหว้สู่คินถวาย แก่แม่โพธิสัตว์เจ้าต้นผายโผด เจ้าบ่มีประโยชน์จักเอา แก่แม่นมเขาฝั่งฟ้า
ขาบไหว้ตัวถวายสาน ส่วนวาพระภูพานนั้นใส่ ต้นตานไต้สารุกการ ว่าลูกกูตานแล้ว จูงรับเอา
ของลูกแก้วตามใจเทื่อนา ปรมมะสัณชัยต้นใหญ่ ก็ข้าหื้อแต่งเครื่องประดับใหม่ดูสม แก่อุดม
ลูกแก้ววันนั้นและ ส่วนว่าราชกุมารใจจิ้น ข้าย่อยินตานไป แก่แม่นมในแถมเล่า มากกว่าเก่า
หลายที^{๑๔}

จากข้อความในมหาชาติในกัณฑ์หิมพานต์นั้น จะเห็นได้ว่าพระเวสสันดรเป็นผู้ที่สนใจใน
การให้ทานตั้งแต่ทรงพระเยาว์ แม้จะพระชนม์พรรษาเพียง ๔ ขวบก็เริ่มให้ทานแก่แม่นมเป็นครั้งแรก

^{๑๓} เจ้ามหาพนาน ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๓ กัณฑ์ทานะขัน ๒๐๙ คาถา
เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), (เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการ
พิมพ์ ๒๕๕๔), หน้า ๕๕.

^{๑๔} เจ้ามหาพนาน ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๒ กัณฑ์หิมพานต์ ๑๓๔
คาถา เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), (เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สาย
การพิมพ์ ๒๕๕๔), หน้า ๑๘.

แม้ว่าแม่นมจะนำของที่พระองค์สละมอบให้มาคืนถวายแก่พระมารดาพระกุมาร แต่พระเจ้าสุยชัยก็ทรงพระราชทานเครื่องประดับใหม่อีก พระกุมารก็คิดที่จะบำเพ็ญทานทุกๆ สิ่งแม้กระทั่งเนื้อมันนั้ดา ร่างกาย ซึ่งหมายความว่าพระเวสสันดรมีน้ำพระทัยที่จะบำเพ็ญทานบารมีตั้งแต่วัยเยาว์ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ทานบารมีอย่างมีเหตุผลและจุดมุ่งหมาย เพื่อพระโพธิญาณ บรรลุนิพพาน บำเพ็ญทานบารมีให้ยิ่งขึ้นไปและทำให้เห็นถึงกระบวนการคิดเข้าสู่กระบวนการปฏิบัติจริงได้อย่างบรรลุวัตถุประสงค์ แสดงให้เห็นถึง ความเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ ความมุ่งมั่นของพระองค์อย่างแท้จริง โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัวเป็นอันมาก

ดังนั้น รสแห่งความยินดีและความพอใจในวรรณกรรมมหาชาติในเมืองเชียงตุงทำให้เห็นถึงความยินดีและความพอใจในการให้ทานของพระเวสสันดรอย่างไม่มีขีดจำกัด เป็นการยินดีให้ทานอย่างพินิจพิจารณาญาณแล้วจึงให้ เริ่มแต่การให้สิ่งของก่อนและพร้อมที่จะเสียสละทุกอย่างแม้กระทั่งชีวิตของตนเพื่อบำเพ็ญทานบารมีให้สมบูรณ์ นอกจากพระองค์จะให้ทานด้วยพระองค์เองแล้วยังชักชวนพระราชบิดามารดาให้บำเพ็ญทานด้วย เพื่อให้บรรลุจุดเป้าหมายเดียวกับพระองค์ ฉะนั้นผู้วิจัยเห็นว่า ผู้แต่งมหาชาติเวสสันดรชาดกในเมื่อเชียงตุงสมัยนั้นมีความตั้งใจให้เห็นถึงความสำคัญของการให้ทาน เพราะว่าการให้ทานเป็นรากฐานของการเสียสละลดละความตระหนี่ถี่เหนียวมีประโยชน์เกื้อกูลแก่เพื่อนมนุษย์ที่อยู่ในสังคมร่วมกันอย่างสงบสุข

๒. รสหัวเราะ ขบขัน ร่าเริง

วรรณกรรมมหาชาติเวสสันดรชาดกแม้ว่าจะหนักไปในการบำเพ็ญทานบารมีแต่ก็แฝงไว้ซึ่งความบันเทิงรื่นเริงใจที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ วรรณกรรมเรื่องอื่นๆ ที่อยู่ในเชียงตุงซึ่งมีจำนวนมากก็ไม่ค่อยพบเรื่องราวที่มีความคิดหลากหลายเช่นนี้ แต่ก็เชื่อว่าจะพลัดเพลินจนก่อให้เกิดความหลงใหลมัวเมาในรสการมรณ เป็นการร่าเริงบันเทิงใจตามกระแสเสียงในขณะฟังเทศน์อันพรรณนาถึงเหตุการณ์ที่น่าขบขัน ส่วนใหญ่จะพรรณนาถึงพราหมณ์ชุกที่เป็นตัวตลกในเรื่องที่ผู้แต่งพยายามสอดแทรกเข้าไป เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ดังตัวอย่างมหาชาติในเมืองเชียงตุง กัณฑ์ชุกมีใจความว่าดังนี้

เมื่อนั้นชุกกะพราหมณ์ ได้ยินคำเมียงกล่าว ร้อนผะผ่าวในใจ จำนำนางไขบอกร ถ้ำหัวหงอก
 เจรจา ว่า ดูรานางสายใจเฮยเจ้าปี่ ต้องถืแต่แป้นไผ หยิงผู้ใดมาดำ คำร้ายว่ามึงนาง รู้ว่าอ
 คำบางหน้ากั้ว ตำมันหลิวหลับมึน มันมาจิ้นอินจ่าสวก มาต่านโยกกะวาที รู้ว่าอคำปีหน้าสัน
 มันจ่างกันผุ่จาย ดูบ่อยสั๊กหน้อย คนไ้บ่อยปุ่นหมาง รู้ว่าอจ่างก่างหน้าตุก มันเป็นลูกสุระ
 พราหมณ์ โฉมบ่งามสั๊กหยาด สองนมหานดูบ่เต็ง กันแก้เครื่องไว้ ก็บ่ปุ่นดูเล่น^{๑๕}

^{๑๕} อ้างแล้ว, หน้า ๙๑.

จะเห็นได้ว่า จากระสรวนระเซ่ขบขันดังกล่าว เป็นการสื่อให้เห็นอารมณ์ของผู้แต่งที่ สอดแทรกเนื้อหาเพื่อให้เกิดความสนุกสนานบันเทิง โดยมีความต้องการที่จะทำให้ผู้ที่รับฟังได้เห็น ความแตกต่างของตัวละคร ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของเรื่อง ในพฤติกรรมตัวละครมีจุดเด่นต่างกัน ทำให้ผู้ฟังเทศน์ได้สัมผัสกับองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่ผู้แต่งได้พรรณนาเพื่อสะท้อนให้เห็นเป็นรูปธรรมจน เกิดความบันเทิงใจมีอารมณ์ร่วมในการฟังมากยิ่งขึ้นกล่าวได้ว่า รสนี้ชูชะกะพราหมณ์ได้รับบทละครให้ เป็นตัวร้ายตลกเฮฮาผู้แต่งได้บรรยายให้มีคุณลักษณะเป็นสื่อทางจริยธรรมในด้านแง่ลบ และแฝงไป ด้วยอารมณ์ขันมากมาย จนทำให้ผู้ที่รับฟังเกิดความประทับใจในตัวละคร จากการพรรณนาของผู้แต่ง ผู้ที่รับฟังสามารถแยกแยะหาเหตุผลได้ตนเอง นับว่าเป็นกระบวนการคิดที่มีความสร้างสรรค์โดยที่ สามารถขยายเนื้อหาให้เห็นภาพซึ่งผู้แต่งได้ผสมผสานความคิด ความรู้สึกที่มีในตนในการนำเอารส ขบขันให้เข้ากับธรรมชาติได้ ดังอีกตัวอย่างหนึ่งในมหาชาติเวสสันต์หลวง โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี) กัณฑ์ชูชกที่พรรณนาถึงลักษณะของสุนัขของพราหมณ์เจตบุตรมี ๓๓ ตัว ดังนี้

ตัวหนึ่งชื่อหมาสวางสูงใหญ่ แร่ขี้บักขี้ขมู แร่ขี้บุงขี้บาค ทั้งปากลิ้นมันยาว ตัวหนึ่ง ชื่อปู้กั้วังดาวแสด แม้นว่าหลงหนทางได้เจ็ดวันก็มาฮอด จ่างเซาะสอดขี้ขมู มันปล่อยหนีแรม ป่าเจ้ามันด่ามีฟัง ตัวหนึ่งชื่ออีลายด้าอีกต่าง มันนอนปางข้างเต้าไฟ มีใจไวเหลือขนาด มันจ่าง กวาดรอยฟาน นายพราหมณ์ปล่อยเข้า ตัวหนึ่งชื่ออีดินเท้าอีกขาว ใจมันดุสะท้าวสวก ร้าย พันปวกหมาจิ้ง สองตีนขี้ขวยตุ่น สืบมันบุนรูหนู ตัวหนึ่งชื่อไอ้หูดีหางดอก มันจ่างเซาะ ทุกซอกทุกหลอม จอมนายพราหมณ์บ่คาค ตัวหนึ่งชื่อนะคะราชแควนไฉ่ อ่อนพราหมณ์ไปบ่ค่าน เหา ท้วบ้านรายตี ตัวหนึ่งชื่ออีดำหมีหางสั้น ปาวเปิกก้นกวางฟาน นายพราหมณ์ตื้อเหลือขนาด ตัว หนึ่งชื่อคำพันผาดขนแดง เป็นหมาแปงครค่า จิ้นเต็มคาก็เปื้อมัน ตัวหนึ่งชื่ออ้ายหน้าจันด้า เหลือกมันบ่เลือกสัดหลาย ตัวใดกายหักใส่ ขี้บักไวกั้วดีหลี ตัวหนึ่งชื่อปู้หมาผีนอนคอก แมบ ลื่นออกเป็นกวัน กันมันหันป้อบใส่ บ่ได้ไวกั้วก็บ่มีจู แก้วนครูขี้กบ ใจกล้าหยาบหนักหนา ตัวหนึ่งชื่ออีสืบมอมตาสี มันรู้ที่รอยกว้าง เลยขี้หางจักจ่อง สืบกบหนองไฉ่ ตัวหนึ่งชื่อ ปู้ไฟลามไหม้หมอน มันบ่หอนจอมหลัง เซาะเลยลันผั่งป่า หันเนื้อล่าขี้ต่าย ตัวหนึ่งชื่อปู้ ปู้คอหมายก่านป้อ แร่เถื่อนถ้องเครือวัล กันหันพราหมณ์เข้าป่า มันจิ้งหล่าออนไป ตัวหนึ่งชื่อ ปู้หมาในผิวดาด ร้ายขนาดสุดใจ กันหันผะเข้าป่า วินเปาะบ่คอบคอ ตัวหนึ่งชื่อปู้หางอ สบเสียม ตาผ่อเยียมปายบน กันหันคนมารอด มันรู้สอดเข้าขี้ ตัวหนึ่งชื่อปู้หูดับหน้าแด่น ดินเท้าแก่นอาลา รู้สัดแห่งเจ้า นอนอยู่เฝ้าริมชาน กันหันพราหมณ์จู้ปาก มันหากรู้กองดี ตัว หนึ่งชื่อปู้เอียงคอกผิวดำ มันไปไล่ไก่เถื่อนได้เต็มถง ตัวหนึ่งชื่ออีดำหลวงหมาผีเสื้อ มันไป ไล่เนื้อมากับข้าวางาย ตัวหนึ่งชื่อปู้ลายเลนคอแก่น มันจ่างแก้วนลมรอย กองเสียงคอย พราหมณ์ออก มันเซาะซอกออนตาง ตัวหนึ่งชื่อปู้กางแดงหุหยาบ มันกบได้แล้วบ่มีวาง พ้า ้งางางจิ้งออกได้ ร้ายขนาดบ่ดีหลี ตัวหนึ่งชื่อปู้หมาหมีลิ้นก่าน มันไปขี้ข่านด้วันถง

ตัวหนึ่งชื่อปู้โนจ่องไวแวน หันเนื้อเล่นปาวปือบ โล่เลยซิบกันกาบ ได้แล้วลากมาเรือน
ตัวหนึ่งชื่ออูฟูเฟือนทางดอก มันจ่างเซาะซอกเอาหนู สัตว์ก่ายบได้ นอนอยู่ใต้เรือนพราน
ตัวหนึ่งชื่อปู้แดงพานผวนาค มันบ่พรากหัวใด หันคนไปต้อนเท่าจ่างเซาะเต่าตังแลน นาย
พรานแควนรู้ยิ่ง หมาสิ่งนี้นานมี ตัวหนึ่งชื่อปู้ชนรีแรงใหญ่ กันมันโล่เลยหมี ในคิริปากกว้าง
สงเสียบข้างซิบเอา ตัวหนึ่งชื่อปู้กุยเลาผิวลาก เนื้อก้าหากก้วยตาย เสือช่องก่ายบได้ ผูง
แรดไว้มันเลย มันหุมเกยแอ่วป่า บรื่องกว่าก็ไปออน ตัวหนึ่งชื่อปู้ธัมมิบอนขาวบอด ไป
ฝ่ายสอดหิมะวัน กันมันหันตัวเถื่อน ปือบเต้นเลื่อนไปจู แควนดมรุเซาะซอก ตัวหนึ่งชื่อ
ปู้ตันดอกทางกวีต มันสับผิตถึงถ่าน ไปแอ่วบ้านนอนจ่อง นายพรานป่องเลี้ยงไว้ ฝ้าป่า
ไม้ดงรี ตัวหนึ่งเป็นหมาดีผิวดุน มันบู้บุนไปปอย จ่างดมดอยไวแวน หันสัตว์เล่นไปหา หวัน
ซิบตำเห่าร้อง นั้นทั่วต้องหิมะวัน ตัวหนึ่งชื่อปู้เองจันเขียวขาบ เปาสุภาพหมาหลาย เล่น
หักก่ายจิมไกล้ เรือรบไว้ซิบเอา ผูงสัตว์เมาเป็นมามาก ตัวนี้หากหมาแรง ตัวหนึ่งชื่อปู้ดำแดง
ผิวดสด ยามต้องแดดปุนกั้ว มีตัวหลวงสูงใหญ่ มันแควนไคว้ซิบคน อยู่คางรนคะคาด แอ่ว
เกี้ยวกาดทุกปาย ตัวหนึ่งชื่อปู้ทวยหมาดอก ไปแร่นอกดงไพร หันสัตว์ไปฝ่ายล่า มันวิ่ง
กว่าซิบตาย ลากมาหาแห่งเจ้า พรานป่อยฝ้าประตุคิริ ตัวหนึ่งมีคุณห้าผะก่าไร ไวปานพราน
ออกเหล่า ดินมันย่ำหลังเต่า ปากมันเห่าหาแลน ต่ามันแหงนหารอก ทางมันสอกเข้ารูหนู
หุมนฟังเจ้ามันร้องว่า โอ้ว ๆ ก็มีแล^{๑๖}

จากลักษณะสุนัขทั้งหมด ๓๓ ตัว ผู้แต่งธัมมคัมภีร์มหาชาติในเมืองเชียงตุงได้พรรณนาไว้
นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าผู้ที่แต่งมีพื้นฐานความรู้ภูมิประเทศเป็นอย่างดี สามารถรู้ลักษณะชนิดของสัตว์ต่างๆ
ได้มากมายแล้วนำมาเปรียบเทียบกับสัตว์ชนิดต่างๆได้อย่างเด่นชัดแสดงว่าผู้แต่งอาศัยภูมิประเทศสื่อ
ธรรมชาติสิ่งที่พบเห็นได้จากประสบการณ์จริงแล้วนำมาสร้างรสในวรรณกรรมให้มีความสนุกสนานได้
อย่างน่าคิด สามารถบรรยายเกี่ยวกับลักษณะอุปนิสัยของสุนัขทั้งหมด ๓๓ ตัว ได้อย่างน่าคิด อย่างไร
ก็ตามการพรรณานี้เนื้อหาให้เกินความเป็นจริงซึ่งเป็นการสร้างความพิเศษ ให้เนื้อหามีความเข้มข้นขึ้น
ได้อีกประการหนึ่ง กล่าวได้ว่าการพรรณนารสขบขันที่ผู้แต่งไม่ได้มุ่งเอาสาระธรรมะโดยตรง แต่เป็น
การมุ่งใช้ภาษา ลีลา สำนวนโวหารเพื่อสร้างความประทับใจแก่ผู้ฟังแสดงให้เห็นถึงอารมณ์และ
ความคิดความรู้สึกของผู้แต่งได้เป็นอย่างดี

สรุปได้ว่า รสขบขันในมหาชาติเมืองเชียงตุงเป็นอีกรสหนึ่งที่มีความสำคัญเหมือนในรส
อื่นๆ โดยสภาพสังคมเมืองเชียงตุงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พระนักเทศน์มักจะประยুক্তีกลาของการ
เทศน์กัณฑ์ซุกให้เข้ากับเนื้อหาที่ผู้แต่งได้พรรณนาไว้ในกาเทศน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น
ในอดีตจะมีการแต่งตัวให้ใกล้เคียงกับพราหมณ์ซุกมากที่สุด มีการถือไม้เท้า สะพายย่ามใบใหญ่ บาง

^{๑๖} อ้างแล้ว, หน้า ๑๐๐-๑๐๓

ที่ก็จูงสุนัขมาผูกไว้ตีนหอธรรมาสน์ด้วย เป็นที่ตื่นตาตื่นใจของบรรดาคณะศรัทธาที่รอฟังเทศน์ได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ว่ารสขบขันในมหาชาติเชียงตุงจะมีสาระน้อย แต่ถ้ารู้จักนำมาประยุกต์ใช้เพิ่มเนื้อหาสาระลงไปก็ทำให้ผู้ที่ได้รับฟังเกิดปิติสุขและเข้าใจหลักธรรมคำสอนได้เช่นเดียวกัน

๓. รสโศกเศร้า ร้องไห้ สงสาร

เรื่องราวเกี่ยวกับความเศร้าโศกเสียใจ ร้องไห้ สงสารนั้นคงจะไม่มีอะไรยิ่งไปกว่าการที่ได้พลัดพรากจากสมาชิกครอบครัวในหมู่ญาติที่อบอุ่นที่เรารักดังดวงตา ยิ่งถ้ามาจู่ราชนครใครคนใดคนหนึ่งลาลับจากโลกนี้ไป ผู้ที่ยังมีชีวิตก็ต้องพบเจอกับความโศกเศร้าเสียใจไปเป็นเรื่องธรรมดา แม้จะจากกันแค่ชั่วครั้งชั่วคราวหรือหายไป ก็เป็นอันไม่สบายใจเกิดความทุกข์ขึ้นแล้ว เช่นเดียวกันเรื่องราวของมหาชาติเวสสันดรชาดกนี้ ผู้แต่งได้พรรณนาเกี่ยวกับพระเวสสันดรที่ได้ทุกข์ระทมใจ จากที่พระนางมัทรีได้ตามหาพระกุมารทั้งสองทั้งวันทั้งคืนจนสลบหมดสติไป พระเวสสันดรจึงรำพึงรำพันเพรียกขวัญพระนางมัทรีให้ตื่นฟื้นขึ้นมา มองดูแล้วก็ดูเหมือนจะขัดจริยธรรมนักบวชเยี่ยงพระเวสสันดร อาจจะเป็นความฉลาดของนักประพันธ์เชียงตุงที่ช่างสรรหาคำพูดมาร้อยเรียงเพื่อเรียกความเศร้าจากผู้ฟัง ดังตัวอย่างจากมหาชาติในเมืองเชียงตุงกัณฑ์มัทรีฉบับสร้อยเจ็ดเมืองความว่าดังนี้

นางก็ยอพะพนมมือขาบไหว้ นบหวาดให้สยบตาย ดิ้นสั่นสายยะหย่น ต่ากุ่มปั่นเป็นผี
เหนือธรณีแก้วภู โกล้ท้าวอยู่ทรงธรรมวันนั้นแล อะถะมหาสัดโต ในกาลนั้น หัวใจพระมหา
สัตรสีปอสัน ร้อนร้ายปั่นไปมา หันยังราชมัทรีผ่านแล้ว สยบต่าวแล้วทั้งยืนหัวใจพินเค็ดร้อน
ทุกข์โศกซ้อนกายา กวรชุนณามิ อัดล้าปากเหลือใจ มีอาลัยเลิศแล้ว เพราะว่าหันน้องแก้ว
ทอดต้นต่าย ต่าวอนหงายที่โกล้ แทบบาทให้ธรณี ส่วนว่าพระบุญมีต้นวิเศษ บ่ตั้งเตียด
สินหา เอามือเจ็ดน้ำตาจะใจ ไปอยู่โกล้แลงดู ว่ามัทรีกูต่ายแต่จาร์อ้อ ว่าอันแล้ว^{๑๗}

จะเห็นว่าผู้ประพันธ์ต้องการกระตุ้นให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกสลดใจเหมือนกับอยู่ในเหตุการณ์จริง ซึ่งเป็นความประสงค์ของผู้แต่งต้องการให้จุดสำคัญของเรื่องเกิดความสะเทือนใจ และมีความประทับใจในวรรณกรรมมหาชาติในเมืองเชียงตุงได้ดีเยี่ยมนับว่าเป็นกัณฑ์หนึ่ง ที่ผู้แต่ใช้วิธีการสื่อความหมายทางจริยธรรมผสมผสานกับรสโศกเศร้าได้อย่างลงตัวสมเหตุสมผล เพราะมีการนำเอาพระเวสสันดรและพระนางมัทรีเป็นตัวละครเด่นเป็นสื่อถ่ายทอดคุณค่าอารมณ์ให้เกิดมโนภาพเห็นได้ประจักษ์ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะตอนที่ที่พระนางมัทรีตามหาสองพระกุมารหาเท่าไรก็ไม่เจอ พอเข้าไปทูลถามพระเวสสันดรก็ทำท่าไม่พูดไม่จาด้วย จึงเกิดความทุกข์ระทมใจเป็นอันมาก ดังใจความว่า

^{๑๗} เจ้ามหาชนาน ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๙ กัณฑ์มัทรี ๙๐ คาถา เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), (เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔), หน้า ๑๘๓.

เอววัดเตปี มหาสัดโต ตุมหิภูโตสินีสีทิ ในเมื่อนางมัทรียินลำบาก ร้องไห้หากถามหา ยัง
สองบุตรดาทุยกาก ท้าวก็บ่ปากสีกำ มีต้นคำนั่งอยู่ ในแก้วคู่เสมอดีหั้นแล सा दस्मि न्कเถน
โตในเมื่อนางสัดโตเจ้าแลบปาก นางท้าวหากเรณ นางมีต้นอันสั้น สะเลชะลัดปั่นไปมา เป็นดั่ง
กุกกุดาแม่ไก่ ตัวอันไขบ่จำรัง เจ้ามันจึงกำคออรุด กำปั่นจูดกางหลัง มันยिनกว้างจับแก้ ดิ้นผัด
แผ่ไปมา เหมือนดั่งนางพะยาเจริญหาลูก ไปถ้วนถูกหลายที ก็บ่หันลูกรักมีสักแห่ง นางข้า
แต่ต่นไป กางดงไพรเถื่อนน้ำ แต่ทำน้ำและวังป่า แม้นรุกรานาก็ขึ้นผ่อ ก็บ่หันสองหนอแก้ว
หนใด ยินสงสัยจะใจ ร้องไห้แล่นคินมา สู่ศาลาพระบาท ไหว้ท้าวสวาดคาถา^{๑๘}

จากเนื้อความดังกล่าว จะเห็นว่าผู้แต่งวรรณกรรมมีความพยายามจะให้ตัวละครคือพระ
นางมัทรีเป็นสื่อที่แฝงไปด้วยรสแห่งความเศร้าโศก เป็นการจัดฉากระหว่าพระเวสสันดรกับพระนาง
มัทรี โดยเนื้อเรื่องกล่าวถึง ตอนที่พระนางมัทรีตามหาพระกุมารทั้งสองเท่าไรก็ไม่พบ จึงเข้าไป
สอบถามพระเวสสันดร แต่พระเวสสันดรนิ่งเสียไม่พูดจาด้วย พระนางจึงไม่ได้คำตอบ ซึ่งเปรียบเทียบกับ
ความทุกข์ที่พระนางได้รับเหมือนกับแม่ไก่ที่ไขแล้วจำรังตัวเองไม่ได้ ผู้ที่เป็นเจ้าของไก่ พอบันดาล
โทสะขึ้นมาก็เอากำปั่นทุกกลางหลังไก่ จึงเกิดความทุกข์และธรมานในยิ่งนัก พระนางก็เช่นเดียวกันกับ
แม่ไก่เช่นนั้น จะเห็นได้ว่าลักษณะเด่นของการดำเนินเรื่องอย่างหนึ่งก็คือผู้แต่งได้นำสาธกโวหาร
การยกอุปมา อุปไมย เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจและเกิดมีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อน้ำทิบทยาของ
ตัวเอง และข้อความอีกตอนหนึ่งที่ผู้แต่งได้พรรณนาให้เห็นชัดเกี่ยวกับความเศร้าโศกของพระนางมัทรี
หลังจากที่ได้สลบไปแล้ว พระเวสสันดรจึงได้ทรงเรียกพระขวัญของพระนางมัทรีกลับคืน ในมหาชาติ
เชียงตุงกัณฑ์มัทรีฉบับสร้อยเจ็ดเมืองมีใจความดังนี้

กันว่าเจ้าคะนิงรู้แล้ว ก็จึงเรียกเอากวันแก้วแม่นางเมือง ว่าศรีจอมเจิงเฮยเจ้าปี บ่ใจที่แม่เจ้า
มาตาย กางดงตายป่าไม้ กวันนางนาจไท่ จูงคินมา กวันศรีโสภากจูงคินมาเต้า กวันเจ้าแม่อย่า
ฝ่งฟ้าวเมือมอน กวันเจ้าอย่าไปก็ต้อยดงดอนปากกว้าง กวันเจ้าอย่าไปอยู่จิมแรดช้างและเสือ
สิงห์ กวันเจ้าอย่าไปอยู่จิมวัวกะทิงตัวเกียดก้า กวันนางอย่าไปล่าเล่นเดือนดาว กวันนางอย่า
ไปอยู่จิมคู้คารตัวน้อยน้อย กวันนางอย่าไปติดห้อย ยังป่าไม้ไกลดำ ทูระโต อย่าไปอยู่ยัง
ดอนนาปากกว้าง กวันนางอย่าไปอยู่ยังเถื่อนช้าง ที่ชุมขอกช้างดาวดอย กวันนางอย่าไปติดไม้
แกฝอย ร้องอยู่วอยๆที่กางเถื่อนถ้ำ อาคโต อย่าไปอยู่ยังป่าไม้ด้วยเจือพร้าเสือเย็น กวันนาง
อย่าไปล่าเล่นจิมแม่ยักษผิเชิณ อย่าไปอยู่กับเป็นเย็นเสือห้วย กวันนางอย่าไปอยู่จิมปากกล้วย
แหวดาดจ้วยที่วังแหว กวันนางอย่าไปสนุกเสนในป่า ปะเนนมเหล่าไพร คือป่าไม้หิมะพาน^{๑๙}

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๘๑

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๘๘

เนื้อความตามในบทนี้ มีความสำคัญที่สุดเป็นหัวใจของมหากาธิ์ในเมืองเชียงตุงเลย ที่เดียวเพราะว่ากัณท์มัทรีในรสความเศร้าโศกที่ผู้แต่งได้พรรณนาถึงการเรียกขวัญหรือเชิญพระขวัญ ของพระนางมัทรีให้กลับคืนมานั้น แสดงให้เห็นถึงความรักความผูกพันของพระเวสสันดรที่มีต่อพระ นางมัทรีอย่างแนบแน่น ผู้แต่งยังปลูกฝังคติค่านิยมความเชื่อเกี่ยวกับเรียกขวัญคือสิ่งที่มีประจำในตัว ของเรา ทั้งหมดมี ๓๒ ขวัญและยังสร้างแบบอย่างให้ในเรื่องของการใช้ชีวิตคู่ที่ดี อนึ่งมหากาธิ์ในเมือง เชียงตุง กัณท์มัทรีเป็นที่นิยมมากเพราะว่าเนื้อหาของเรื่องตรงกับความรู้สึกที่ละเอียดอ่อนของชาวไท ชินในเมืองเชียงตุง นับว่าผู้แต่งมีความรู้พื้นฐานด้านจิตใจของชาวไทชินในเมืองเชียงตุงเป็นอย่างดีจึง สื่ออารมณ์ ความรู้สึก เพื่อให้ดึงดูดความสนใจและการใช้ถ้อยคำตามกระบวนการภาษาที่ประณีต คมคาย บรรยายความรู้สึกของตนออกมาได้อย่างไพเราะจับใจ

ผู้วิจัยเห็นว่า การที่ผู้แต่งผู้ประพันธ์ได้นำเสนอจุดเด่นของรสความเศร้าโศกให้เกิดขึ้นใน มหากาธิ์ในเมืองเชียงตุง โดยมีพระเวสสันดรและพระนางมัทรีเป็นสื่อแห่งรสนี้ รสความเศร้าโศกที่ เกิดขึ้นในเรื่องนี้แท้ที่จริง ผู้ประพันธ์ได้มุ่งหมายเอาความเห็นอกเห็นใจที่เกิดจากปัญญาเห็นแจ่มแจ้ง ของพระเวสสันดร อีกประการหนึ่งประสงค์จะให้เชื่อมโยงความสัมพันธ์ในเนื้อเรื่องให้ได้อรธรส ต่อเนื่องและจะทำให้ผู้ฟังตื่นตัวและนำไปประพฤติปฏิบัติตาม

๔. รสโกรธเคือง ไม่พอใจ

รสโกรธเคืองไม่พอใจ จะเห็นจากที่ตอนชาวเมืองสีพีพากันโกรธแค้นพระเวสสันดรที่ พระราชทานช้างเผือกแก้วปัจจัยยะนาเคียนซึ่งเป็นช้างคู่บ้านคู่เมืองให้แก่พราหมณ์เมืองกลิงคราช จน ทำให้พระราชบิดาต้องจำใจเนรเทศพระเวสสันดรออกจากบ้านเมือง และได้มีโอกาสทานลูกทานเมีย ซึ่งเป็นทานชั้นอุกฤษฏ์ เป็นโอกาสที่ได้บำเพ็ญทานะบารมีอันยิ่งยวด ผู้วิจัยเห็นว่าความโกรธเคือง และความไม่พอใจของชาวเมืองเพียงแค่พระเวสสันดรพระราชทานช้างเผือกเดียวเหมือนจะเกินความ เป็นจริง แต่ก็ด้วยแรงผลของกรรมที่ทำให้พระเวสสันดรต้องไปบำเพ็ญในป่าให้จนได้ เพื่อบำเพ็ญทาน บารมีให้ครบถ้วนบริบูรณ์ อีกประเด็นหนึ่งที่เป็นลักษณะเด่นของรสโกรธเคืองในมหากาธิ์เชียงตุงที่ ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้แต่งได้พรรณนาถึงความไม่พอใจของพระเวสสันดรที่มีต่อพระนางมัทรีในตอนที่พระ นางไปป่าแล้วมีเหตุการณ์เกิดขึ้นระหว่างทาง อาจจะเป็นกลอุบายและวิธีการที่จะนำผู้ฟังเข้าสู่เนื้อหา สารในเชิงคติธรรมได้ ดังข้อความมหากาธิ์ในเมืองเชียงตุงกัณท์มัทรีฉบับสร้อยเจ็ดเมืองมีใจความ ว่าดังนี้

อะถะในกาละเมื่อนั้น พระมหาสัตว์เจ้าต้นองอาจ จิงจักคะนิงราดกำใจ ว่านางมัทรีศรี หนุ่มหน้า ก็เป็นอันรักลูกเต้าถึงขนาด กูจักตัดด้วยเหตุ ยังกิเลสโสกำ คือสินหาอันหยาบ จัก ค่ำรานางเมือง หื้อสละคำเคืองอันใหญ่ ต้านถ้อยใส่เทวี เหมือนมีใจเกียดนัก อย่าหื้อได้ให้รัก ลูกทั้งสองเช่นเตื่อ ว่าอันแล้ว ตันแก้วกล่าวคาถาว่า นูนมัททิวะราโรหา ราชบุตติยะสะสีณิ

ปาโตคะตาสือญจาย กิมิท่ สามยาคะตา ดังนี้ มัททิดูรานางมัทรีศรีหน่อหล้า งามเงินฟ้า
สาวสวรรค์ ปงสาป็นภูวนาจ เป็นลูกตัวราชลือชา ดังลือนางพญาหนีไปป่า แต่เข้าล่าดังไพร
เป็นฉันทไคบุรี รอยว่านางไปเล่นซู้จากต้นกุ หิมะพานดูหลายหลาก ทิพย์พยาธรรหากเดินตร
ฤชิจรและพรานป่า รอยนางล่าไปหา จงมายามจิมไกล่ กั้นกอดได้กุมจอม อยู่อารมณ์ด้วย
เป็น ในถ้ำเถื่อนดงหนา รอยนางมีต้นหาบตั้ง ใจสะหรั่งแผ้วร กระทำอันบ่ควรผิดแผก
ใจฟังแตกเสียสะติ บัดนี้นางปอยดีมายามคำ ร้องให้ร่าวนหา ยังสองบุตตำลูกน้อย ยาม
เมื่อตึกคักค่อย ฎปีจักดานอนนี้จา^{๒๐}

จากเนื้อความบทนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าผู้แต่งได้สอดแทรกคติคำสอนเพื่อเน้นสอนผู้หญิงใน
เมืองเชียงตุงให้รักนวลสงวนตัวมากกว่า พระเวสสันดรจะโกรธพระนางมัทรีจริงๆ เหมือนจะเป็นไป
ไม่ได้ พระเวสสันดรจะตำราบพระนางมัทรีที่กำลังตามหาพระกุมารทั้งสองที่พระนางรักดังดวงใจให้
เพลาลงบ้าง จึงสร้างเป็นโครงเรื่องและบรรยายคำพูดว่า พระนางไปเล่นซู้กับเทพยดาฤชชีปา ใน
ขณะเดียวกันยังกระตุ้นจิตสำนึกให้เกิดขึ้นทำให้การรับฟังเทศน์ เกิดสติปัญญาแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง
นับว่าเป็นสื่อการสอนแทรกหลักศีลธรรมเพื่อให้ผู้ฟังได้นำไปเป็นแนวคิดพิจารณาหาเหตุผลว่าอะไร
ควรทำและไม่ควรทำ

ดังนั้น คุณค่าทางวรรณกรรมในรสนี้แฝงไปด้วยความละเอียดอ่อนในหลักแห่งศีลธรรมที่
เป็นองค์ความรู้ประกอบด้วยสติปัญญาแฝงไปด้วยคติธรรมคำสอนแก่ผู้หญิงชาวเชียงตุงให้รักในความ
เป็นกุลสตรีไม่นอกฐานอกทางจนเป็นเหตุให้ครอบครัวแตกแยก และยังเป็นคุณค่าทางสติปัญญาบ่ง
บอกถึงความเป็นผู้หญิงในแบบแม่ศรีเรือนได้อีกด้วย

๕. รสอุตสาหะ กล้าหาญบากบั่น

ในรสอุตสาหะ กล้าหาญบากบั่นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่ามียุ่หลายตอนด้วยกันตอนที่คิดว่าสำคัญ
ที่สุดก็คือตอนที่กษัตริย์ทั้ง ๔ พระองค์เดินเข้าสู่เขาวงกต พอถึงที่หมายปลายทางแล้ว พระเวสสันดร
ทรงผนวชเป็นฤชันทน์ที ซึ่งบอกถึงลักษณะนิสัยความกล้าหาญบากบั่นของตัวละครเป็นอย่างดี
ตัวอย่างมหาชาติในเมืองเชียงตุงฉบับสร้อยเจ็ดเมืองกัณฑ์วนปเวศน์มีใจความว่า

ตะหา ในกาลนั้นสวด โพธิสัตว์เจ้าต้นมักบวชเป็นจี พันศรีแม่น้ำ แผลรอดก้าสระศรี
ยังจตุรสีมีสีแจ่ง ดิปนแปงเปียงงาม ตัวไปตามสะหอรอก อันเป็นบอกทางเดียว ปอผู้เดียว
ตามไต่ รอดห้องใหม่อันสาลา หันแล อะถัสสะจะรียา ในที่ริมกรรกล่าว ที่รู้ข่าวภายหลัง
เป็นสัจจังออกไว้ ปางเมื่อต้นท่านไต้เวสสันดร ออกจากเมืองเจตุนครใหญ่กว้าง ไปอยู่

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๗.

สร้างวงศ์ มีใจดบ่เศร้า เมื่ออายุเข้าได้ ๒๖ ปี ไพร่ขับหนีเจรจาก ปีนั้นหกปีก็เส็ด เดือนเจ็ดเปงใส่อง วันเสาร์ป่องยามงาย ไต่เดียวยายก้อยกาด ไปถึงเมืองเจตราชวันวันเดียว เดือนเจ็ดเดียวแรมล่อง สองคำป่องอาราม หันติงามสละอาด ดูวิราดเอาใจ เจ้าก็ไวสองสีใส และนางนาง ในอาวาสสาลา ยินดีมามากแล้ว ต้นแก้วสู่ภายใน ตีวแลงไป ทุกแห่ง หันลายแต่งหนังสือ เป็นลายมือเทพไท้ แต้มบอกไว้สัญญา รู้ว่าพญาอินทาแต่งถ้า ทัดส่องหน้าปันกุจาแล้วอันแล้ว ต้นแก้วพระบุญชู ปังธนูกับดาบ เครื่องสุภาพกันใจ ลวดแลงไปบ่เผิงหันทุกเียงของดี เครื่องระสีมีพร้าพร้อม ใจเจ้าน้อมยินดี ว่ากูนี้จักเป็นจีบักาด ด้วยคำปรารธนา มา พระราชาแก่นไท้ ลวดแก้วผ้าผืนขาว นุ่งปิ้งปาวสละอาด เอาเปตจาดเป็นจีหะรงเครื่องระสีนักบวช ใจเจ้าลวดจมนาน ด้วยอาการกายเปด ไว้แก้วเกตุมณฑล สละเครื่องต้นออกแล้ว ต้นแก้วบวชยามดี ตามปเวณิแต่ก่อน บ่หื้อผ่อนสักอัน หื้อเดียมตันจแห่ง ตีวก็แต่งถือเอา ไม่เท้าเลาบ่เส้า เดียวเต้าออกศาลา ตามภาษานักบวช ใจเจ้าลวดยินดี กล่าวกำดัลลือสิ ว่าประเสริฐแท้ดีหลิ^{๒๑}

จากเนื้อความบทนี้จะได้ว่า กษัตริย์ทั้ง ๔ พระองค์มีความกล้าหาญบากบั่นไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใด พอพระเวสสันดรผนวชเป็นฤๅษีพระนางมัทรีก็ทรงผนวชตามพร้อมพระโอรสและพระธิดา ทรงอดทนต่อความทุกข์ยากลำบาก โดยเฉพาะพระนางมัทรีก็เป็นผู้หาลูกไม้ห้วงม้นมาถวายพระเวสสันดร และพระกุมารทั้งสอง อย่างไรก็ตามพระนางก็มีความอดสาหะวิริยะเด็ดเดี่ยว ถึงคราวทุกข์ก็ทุกข์ร่วมกัน ถึงคราวสุข ก็สุขร่วมกัน ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีของสตรี ที่ควรเอาเยี่ยงอย่างและเป็นกุลสตรีคู่พระบารมีพระเวสสันดรโดยแท้

ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่า ที่ผู้แต่งได้หยิบยกแสดงให้เห็นถึงเหตุและผลและยกเอาตัวละครคือพระนางมัทรีให้เป็นตัวอย่างของสตรีที่มีความกล้าหาญบากบั่นไม่ย่อท้อต่อความทุกข์ยากลำบากนั้นวิเคราะห์ได้ว่า เพื่อให้ตัวละครได้แสดงบทบาทในทางจริยธรรมมากขึ้นเป็นความจงใจของผู้ประพันธ์ให้วรรณกรรมออกมามีคุณค่าที่น่าสนใจยิ่งขึ้น และอีกประการหนึ่งยังเป็นการสอนให้ผู้หญิงชาวเชียงใหม่รู้จักวิธีการแก้ไขปัญหาการศึกษาหน้าที่ของสตรีและครอบครัว โดยใช้สติสัมปชัญญะพึ่งพาตนเองกล่าวได้ว่า เป็นการสอดแทรกคติธรรมคำสอนเข้าสู่เนื้อหาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามธรรมชาติอันจะนำไปสู่การพัฒนาปัญญาในการใช้ชีวิตในสังคมอันดีงาม

^{๒๑} เจ้ามหาชนาน ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๔ กัณฑ์วนปเวศ ๕๗ คาลาเรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา (ใส่แก้ว เขมจารี), (เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔), หน้า ๘๒.

๖. รสवादกล้วขนพองสยองเกล้า

เมื่อพูดถึงความกลัวในมหาชาติในเมืองเชียงตุงก็มีในหลายบทหลายตอนเช่นในกัณฑ์สักกบรรพในเรื่องที่พูดถึงความหวาดกลัวของพระเวสสันดรในตอนที่ได้ยินเสียงกองทหารทั้งสี่เหล่าทัพได้พร้อมใจกันมาสู่เขาวงกตเพื่อทูลเชิญเสด็จไปเป็นพระราชากรุงสีกิพีเช่นเดิมและอีกตอนหนึ่งเป็นความกลัวที่เกิดขึ้นในขณะที่พระเวสสันดรได้บำเพ็ญปุตตทานบารมีให้กับพราหมณ์ชุกผลของให้ทานนั้นทำให้แผ่นดินไหวถึงพรหมโลกดังข้อความว่า

ยังป็นะดังรัญญา มหาปฐวิง อุกกะเทตวา พรหมณัสสะปิยะปุตเต สุตินเนสุยาพรหมะ
โลกาเอกะโกลลาหะลังชาตัง อโหสิ สารโวฬิงดูราสปริสะทังหลาย จุงจักฟังนิยายอันวิเศษ คือ
ห้องเหตุมัทรี ยังสัพพัญญุตญาณัง อันว่า พะหญาสัพพัญญุตันสัถสวาด อันพยาเวสสันดระราช
ราชา หากปรารธนาทุกเมื่อ มีใจเจื้อจมนบาน หวังเอาพะหญาสัพพัญญุตญาณดวงประเสริฐ ใน
เมื่อถูกรักเกิดกับตาม คือชาลิ่งามสระอาต นางน้อยนากัณหา อันพยาเวสสันดระราช ทรง
ประสาตหื้อเป็นทาน แก่พรหมณะจำนผู้เฒ่า อันหากเข้ามาขอ แผ่นดินปอไหวหวั่น เสียง
ก้องบั่นไปมา เป็นกัวลาหลข้าเขือก ย่าวเยือกขึ้นถึงพรหมก็มีแล^{๒๒}

จากเนื้อเรื่องดังกล่าวสรุปได้ว่า พระเวสสันดรได้ทรงบำเพ็ญปุตตทานบารมีให้กับพราหมณ์ชุกเพื่อปรารธนาพระโพธิญาณ ด้วยการให้ทานนี้ทำให้แผ่นดินทั้ง ๒ แสน ๔ หมื่นโยชน์จนถึงพรหมโลกเกิดอาการไหวหวั่นไปทั่วจากเนื้อหานี้วิเคราะห์ได้ว่า ผู้แต่งได้สร้างฉากให้เกิดขึ้นอย่างน่ากลัวและตื่นเต้นต่อผู้รับฟัง เพื่อน้อมน้าวผู้ฟังให้น่าสนใจในรูปแบบบอภินิหารต่างๆอันเกิดจากความดีและเป็นแรงบันดาลใจในการที่จะสร้างความดีงามให้เกิดขึ้นในตน

ดังนั้น ที่ผู้แต่งมหาชาติในเมืองเชียงตุงได้ใช้จินตนาการสร้างปรากฏการณ์ทางธรรมชาติให้เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้ฟังเกิดมีอุปนิสัยในการให้ทานเยี่ยงพระเวสสันดร เสียสละไม่เห็นแก่ตัวมีใจอบอ้อมอารีมีความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายต่อเพื่อนมนุษย์เกิดความคิดที่จะมุ่งทำความดีนำไปสู่ความบริบูรณ์ทางจริยธรรมเป็นประโยชน์สุขแก่ตนเองและเกื้อกูลต่อสังคม

๗. รสรังเกียจ ขยะแขยง

รสรังเกียจขยะแขยงที่ปรากฏในมหาชาติเรื่องนี้ เห็นจะไม่มีอะไรเกินไปกว่ารูปร่างของพราหมณ์ชุกหน้าตาอัปลักษณ์ มีตัวรูปร่างเหมือนเปรต ผอมแห้งเหลือแต่หนังห่อกระดูก คิ้วหนา ตาตี่ หลังกอง ผิวนพรรณหยาบกระด้าง ผมหงอกรุงรังทั่วหัว ฟันเหยินหักเกือบหมดปาก ตาเหลือกเหมือนหมี มีกลิ่นกายเหม็นเหมือนกลิ่นอิกา สาบซี้เต้าซี้แล่นไปทั่วบ้าน บอกได้ว่าไม่มีอะไรน่ารังเกียจไปกว่า

^{๒๒} เจ้ามหาชนาน ธรรมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๙ กัณฑ์มัทรี ๙๐ คาถา เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), (เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔), หน้า ๑.

พราหมณ์ชุกอีกแล้ว ผู้ประพันธ์ข้างสรรหาความอัปลักษณ์ทั้งหลายที่อยู่ในโลกนี้มารวมไว้ในตัวชุก ซึ่งได้รับบทเป็นตัวละครตัวเอกฝ่ายร้ายแต่เพียงผู้เดียว ดังข้อความในมหาชาติเมืองเชียงตุง กัณฑ์ชุก ฉบับสร้อยเจ็ดเมืองตอนหนึ่งที่บรรดาภรรยาของพราหมณ์ทั้งหลายที่พากันมารุมดำนางอะมิตดาขณะ ไปตักน้ำที่ท่อน้ำมีใจความว่า

นะทุกซังอะหินาทะฐึง ฐูเชียวซิปปิดปวด กีบเท่าทุกซังอันหนดพราหมณ์แหง อันหนึ่งถ่านไฟ
แดงหามหุบ กีบเท่าทุกซังอันพราหมณ์เผ่าจูปถือนม แม่นว่าหอกคมบางแหงแผวรอด กีบเท่า
ทุกซังอันพราหมณ์เผ่ากอดทีเดียว ทุกซังปิ่นเกี่ยวแวนมาก หันผัวเผ่าหากเชยใจแก่นและนา
นัตถิขิธานัตถิรัตติ ดูรานางเมื่อพราหมณ์มาหนดเล่น เยาะหยอกเล่นรื้อดี กีบผัวมีใจบาป
แสสัสมาบเหมือนกำ ยามเจรจำบ่าจ่าง ฟันเฝ้าว่างไก่กัน ยกคิ้วหันเหมือนวอก ป่านเส้นตอก
มือนาง เมื่อมันวางจำตอบ หางตาลอบลับลาย ใครหัวต่ายคะเยาะคะเหยา เหม็นขี้เต่าเต็ม
เรื่อน ต่าบิตเบียนเบี้ยวปาก ผางร้ายหากปุ่นจ้งเจ้นแลนา^{๒๓}

รูปร่างลักษณะของพราหมณ์ชุกที่มีร่างกายอัปลักษณ์ เป็นที่น่ารังเกียจ น่าขยะแขยง ผู้แต่งได้พรรณนาให้ถึง ความไม่เที่ยงแน่นอนของสังขารธรรมทั้งหลายที่มีความเปลี่ยนแปลงไปทุกขณะ เวลา ร่างกายมนุษย์เราก็เช่นเดียวกันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกฎของไตรลักษณ์ ผู้วิจัยเห็นว่า พราหมณ์ชุกเป็นตัวละครหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นไปแห่งธรรมชาติของมนุษย์ที่มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป ทำให้ผู้ฟังเทศน์เกิดความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา

ดังนั้น ในรสนี้ผู้ประพันธ์ได้แสดงให้เห็นถึงสังขารของโลกรที่เป็นไป และยังแฝงไปด้วย ความสนุกสนานฟังแล้วเพลิดเพลินหัวเราะกับรูปร่างลักษณะอันแปลกประหลาดของพราหมณ์ชุก จากการศึกษาพบว่า มหาชาติในเมืองเชียงตุงได้กล่าวถึงความอัปลักษณ์ของพราหมณ์ชุก ๑๘ แห่ง ทั้งหมดนี้ผู้แต่งมีจุดมุ่งหมายใช้สื่อตัวละครให้พราหมณ์ชุกเป็นตัวแปลกประหลาดและน่าสนใจแก่ผู้ที่ ได้รับฟัง เพื่อนกระตุ้นจิตสำนึกของผู้ฟังและความไม่ยึดติดถือมั่นในสังขารธรรมด้วยการดำเนินชีวิต ด้วยความไม่ประมาท

๘. รสตื่นตื่นอัศจรรย์

รสแห่งความตื่นตื่นอัศจรรย์มีอยู่ในหลายแห่งหลายตอนด้วยกัน เช่น ตอนที่พระพุทธเจ้า ทรงปราบพยศหมู่พระญาติของพระองค์ที่แสดงอาการกระด้างกระเดื่อง ไม่ยอมแสดงความเคารพต่อ พระองค์ เป็นเหตุให้พระองค์ต้องเข้าจตุตถฌานแล้วทรงเหาะขึ้นไปในอากาศแสดงอาการประดุจดั่งว่า

^{๒๓} เจ้ามหาชนาน ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๕ กัณฑ์ชุก ๗๙ คาถา เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), (เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔), หน้า ๘๙.

จะโปรยผงธูรีพระบาทลงเหนือศีรษะของพระญาติทั้งหลายเหล่านั้นแล้วทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์มี
ประการต่างๆเป็นที่อัศจรรย์แก่หมู่ญาติ ดังนั้นจึงยอมถวายบังคมแด่พระศาสนา^{๒๔}

ดังตัวอย่างมหาชาติในเมืองเชียงตุงกัณฑ์นครบับสร้อยเจ็ดเมืองได้กล่าวถึงบทต้นต้น
อัศจรรย์ตอนที่พระเวสสันดรทรงเสด็จกลับพระนครได้มีฝนท่าแก้ว ๗ ประการตกลงมาท่ามกลางหมู่
พระญาติของพระองค์มีความดังนี้

ภิกขเว ดุราภิกขุทั้งหลาย ต้นพระรังสินไสบัวรียาด ปางเมื่อพะยาเวสสันดรราชภูพาน คินมา
สวสัณฐานเมืองเก่า เป้นตัวเล่าสองที่ จำเรียดไถ่ไข่ ทุกน้อยใหญ่ปะชา ยามชุกรอินตาทิพพ
เนต ปังใจเจียดจูบาน อันจักกำสมพานญั่ว กั๋หื้อท่าฝนแก้วทอดตักลง ตักเต็มขวงวางหวัง
แก้ว ๗ สิ่งแดงดำ ท่าฝนคำตักทุกปาก ท่าฝนหากตักต้าม เต็มสนามผายแผ่ ทุกตัวแต่อาณา
แก้วปัพพาทองก่อ วะเจรเปกหล่อไหลต้าม ก้องแกงต้ามตักมาก ปะตำหลากและวิฑูรต้าม
มุกดา หารวิเศษ แก้วมณีเตดและบัวรดก แก้วปะดักจัดผิวแบ่ง แก้วปะวารแหล่งเรื่องตำ
มหานิล ทรายคำไ่ววัง มังคละแก้วหยิ่งอินตา ตักลงมาแต่ฟ้า ตักปางหน้าหอใจ ตักปายในเรือ
แหล่งรัศมีแบ่งเป็นเปี้ยว ตักสะเสียวตักสะสาด แก้วฟ้าหยาดตักมา เต็มพสุทธาทุกแห่ง
อยู่ต่ำตัวตักแต่งเตตาน แถมสมปานบ่อ้อย เจ้าฟ้าจ่อยจูบุญ ปางอะตุรภูวนาจ มาสวยราช
เมืองขวง ตัวกั๋หื้อตานเป็นนิจจะกำรบชาด ก็มีวันนั้นแล^{๒๕}

จากข้อความในมหาชาติที่ผู้วิจัยนำมาภาล่านนี้ เห็นว่าเป็นตอนที่สำคัญที่สุดอีกตอนหนึ่ง
สำหรับมหาชาติในเมืองเชียงตุง พอพระนักเทศน์ เทศน์ถึงตอนที่ฝนท่าแก้ว ๗ ประการตกลงมา
บรรดาคณะศรัทธาเจ้าภาพผู้รับฟังก็จะพร้อมใจกันมาเต็มพระวิหารถือขันข้าวตอกดอกไม้มาโปรยใน
ท่ามกลางพระวิหารในขณะที่ผู้เทศน์กำลังเทศน์ตอนที่ฝนโบกขรพรรษตกลงมา เป็นเหมือนเหตุการณ์
ฝนโบกขรพรรษตกลงมาจริง เป็นรสที่ตื่นตื่นอัศจรรย์แผ่ไปด้วยอุตมคติเพราะเป็นการนำเสนอผ่าน
อิทธิปาฏิหาริย์ที่เกิดขึ้นในการทำความดีบำเพ็ญบารมีขั้นสูงสุดของพระเวสสันดร และยังเกิดความ
เลื่อมใสศรัทธาที่มีความประทับใจโดยไม่มีคำอธิบายสิ่งใดๆประกอบ นอกจากเหตุผลในการกระทำ
ความดี และยังทำให้ผู้ฟังเทศน์เห็นความสำคัญของการทำความดีเพิ่มยิ่งขึ้น โดยที่ผู้แต่งได้สร้าง
ความหวัง คือชักนำผู้ฟังเข้าหาธรรมะโดยที่ให้ผู้สัมผัสกับอารมณ์หรือจิตใจโดยตรงทำให้เกิดแรงบันดาลใจ
ใจใฝ่คุณธรรม ดังนั้นการศึกษามหาชาติในเมืองเชียงตุงในรสนี้พบว่า เป็นรสที่แสดงให้เห็นถึง

^{๒๔} สมหมาย เปรมจิตต์, มหาเวสสันดรชาดกวิเคราะห์ทางสังคมและวัฒนธรรม, (เชียงใหม่ :
สำนักพิมพ์ มิ่งเมือง, ๒๕๕๔), หน้า ๙๐.

^{๒๕} เจ้ามหานาน ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๑๓ กัณฑ์นคร ๘๐ คาถา
เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระญาณสังวรญาณพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), (เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการ
พิมพ์ ๒๕๕๔), หน้า ๒๗๗.

กระบวนทัศน์ของสังคมเชียงตุงที่มีคุณค่าทางด้านศิลปกรรมแฝงอยู่ เป็นรากฐานที่สำคัญและเป็นพื้นฐานทางสังคมของชาวไทพื้ในเมืองเชียงตุงให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๙. รสสงบสุข หยุตนี้้ง

รสนี้เป็นรสสุดท้ายในวรรณกรรมซึ่งก็สอดคล้องกับเรื่องราวตอนจบของมหาชาติเวสสันดร พอดีด้วยการเข้าไปสงบสุข หยุตนี้้งกล่าวคือในตอนท้ายบรรดาพระญาติทั้งหมดจะมารวมกันอีกครั้ง หลังจากที่ได้พลัดพรากจากกันเมื่อภักษัตริย์ทั้งหกได้พบหน้ากันก็เกิดความปิติยินดี โดยวิสัยญาณพลบไปตามๆกันทั้งหมด ขณะนั้นก็เกิดโกลาหลทั่วสากลพิภพท้าวสักกะจึงทรงบันดาลให้ฝนโบกขรพรรษตกลงมาในท่ามกลางหมู่เครือญาติเพื่อคลายความเศร้าสลดทั้งปวง ดังข้อความตอนหนึ่งในมหาชาติเชียงตุงกัณฑ์ภักษัตริย์ฉบับสร้อยเจ็ดเมืองดังนี้

ตัสมีชะเนในขณะนั้นเมื่อนั้นสวด ปัพพะตางคยดงเกิดก้อง นันทัวตึงคิริ ปฐวีไหวหวั่น
น้ำน้อยป่นตีฟอง สมุทรองข้าเขือก น้ำบ่มเปือกกลมใส เขาสะเนโรไหวหวั่นก้อม อ้วนอ่อนน้อม
ไปมา เทวดาหลายโยหยาด น้อมหน้าสวาดชุธณา เปนโลกาเกิดก้อง นันทัว ตึงถึงพรหม
ก็มีแล ^{๒๖}

อีกตอนหนึ่งรส ในวรรณกรรมมหาชาติในเมืองเชียงตุงที่กล่าวถึง รสแห่งความสงบสุข แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงโลกียะและโลกุตระธรรมที่พระพุทธองค์ทรงเป็นผู้ชี้แนะให้ประพฤติปฏิบัติในลักษณะของการทำความดีอย่างต่อเนื่องในทุกสภาวะที่เป็นอยู่ เช่น พระองค์ทรงบำเพ็ญเป็นแบบอย่างนับว่าเป็นการจัดระเบียบตนเองและรักษาคุณค่าแห่งการทำความดี เพื่อเกื้อกูลต่อการประพฤติปฏิบัติธรรมและเป็นบ่อเกิดให้คุณธรรมภายในอกงาม ดังตัวอย่างมหาชาติเชียงตุงฉบับสร้อยเจ็ดเมืองกัณฑ์นครว่า

สัจญะยามาโม อันว่าพระยาสิสัจญะผู้เหง้า ต้นเป็นพ่อแห่งเจ้าเวสสันดร ชาวเมืองวอนสน
ส่อตัวฟังหม่อสงสัย ลวดมิใจอ้วนอ่อน ตัวบ่หอนอาธรรม เมื่อกระทำบุญปราศจากคำเคือง
เกียด เป็นเหตุหือใจหวาน บัดนี้เดียวสงสารบ่เรื่อ เป็นพ่อเนื้อต้นกู คือพยาศรีสุทโธทนะภูวนา
ต้นเป็นเค้าสากยะราชาบัดนี้แล ผุสสะติปิโขเทวี ส่วนอันว่านางราชผุสดีต้นหยิ่ง ได้พรสิบสิ่ง
แต่อินทา จึงเสด็จลงมาเกิด เป็นแม่ผู้ประเสริฐเวสสันดรกันจุมิเมื่อมอนจากจาดนั้น ขึ้นสู่ชั้นตุสิ
ดาสวยาธมณอิมแล้ว ในปราสาทแก้วสี่พันปี ปาระมิถ้วนแก่ กันเมี้ยนแต่เมืองบน มาเกิดเมือง
คนเอาจาด เกิดมาในกปิลวัตรฐราชลือชา คือศรีมหามายารสชะหลาบ เป็นนางฟ้าผาบจุมปู
บังเกิดกูพระแล้ว เมื่อสู่ปราสาทแก้วเมืองบน แผเปดต้นวิลาต เป็นจายจาดบุริสา คือศรีมหา

^{๒๖} เจ้ามหาชนาน ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๑๒ กัณฑ์ภักษัตริย์ ๓๖ คาถา
เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา (ใส่แก้ว เขมจารี), (เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการ
พิมพ์ ๒๕๕๔), หน้า ๒๔๗.

มายาเทวะบุตรตันยศโยด จักถึงอุทธังสวด ลวดนิพพานไปจาแล มัททิสุโสภา อันว่านาง
 ราชมัทรี ต้นประกอบด้วยปัญจะกะเลยณี ๕ สิ่ง ทะรงลักษณะหยิ่งสมสี่ ผู้เป็นราชบุตรี
 แห่งพยามัททราช ตามทุกชาติเตียมมา คือหากได้ยโสธราพิมพางามแง่ อันเป็นแม่เจ้าลาหุล
 เถรในกาลบัดนี้แลฯ ชาลิกุมารโปี ส่วนอันว่าเจ้าชาลีต้นประเสริฐ ลูกแก้วเกิดเป็นกณ สม
 ปานบุญก้าแก่ รู้หลักแต่ ย้งราม บ่แขงขามฟองจ่าง จำแจ้งสำคำเมือง กับด้วยพระบุญเรื่อง
 ต้นปู่ ลวดห่างหมุริพลไพวันนั้น ราหุลเถโร บ่ใจคนใดผิดแผ่ เกิดมาแต่อังกู คือราหุลเถร
 อัครราช เป็นปัจฉิมชาติเนระพาน ในกาละบัดนี้แล กัณหาภิธานา ส่วนอันว่านางกัณหาผู้น้อง
 เกิดร่วมท้องแม่ชาลี เป็นสาวสีหนุ่มหน้า พรหมณบาศักดิ์ไป ให้รำไรเต็มตืด ร้องจืดจืด
 ตามพรหมณ ก่องว่าแม่มาตามเรียกถ้า ผัดแผ่หน้าเหลวหา นางกัณหาเจ้รจาก ได้พลัดพราก
 มาดวันนั้น บัดนี้มาคีนคอบพะกอบหื้อเหมือนใจ ผิวนางใสปิ่นแบ่ง ได้เป็นลูกสาวแห่งสะฐี
 สมบัติมีบ่หวด ในสาวดีสวดเรื่องบาน ชื่อว่าอุปะละวรรณาคานเล็ดแล้ว ทะรงรูปแก้วลีลา
 มาพะดับปะดาแย้มจ่าง ยกย้ายหว่าสมสะลิด สายตาดัดผาดเหล่น จายตื่นเต็นสาว ๆ ผิวนาง
 ขาวอะตุ่ม เนื่อนวลหนุ่มอุบลบาน หอมรสคานชะหลาบ เหมือนจันอาบอบทา ผุ่งจายมา
 อยู่ใกล้ หวังไคได้เรียงสอง เขามาป้องजूด้าว ตั้งลูกตัวและเสนา ทั้งราชและอุปราช ตั้งลูก
 อามาตและสะฐี เขียนคำติบทจีน แต่งใช้ยื่นยอบัน จังใจผันเรียงรูป หวังได้จูบจเมย เขาขอ
 เกยแต่งใจ จะใจซิดลายต่อง ผุ่งมีเมียปอสองปอสาม กักล่าว่าข้านี้เป็นป่อร้าง ตุกปางอ้าง
 จิงกัน เมื่อนั้นนางแลงหันเข้าเป็นโอด จังละเรื่อนไว้แล้วลวดลงหนี ไปบวชเป็นภิกษุณีต้น
 ประเสริฐเพราะว่าบุญแก้วเกิดตามมา ได้ชื่อว่าอุปะละวรรณเถรีตัดกิเลส จบแจ้งเปิดปิฎก
 ลวดได้ถึงอะระหันตามะกะผละ ในกาละบัดนี้แล เยราชมัจฉา ส่วนอันว่าอามาตทั้งหลาย
 หกหมื่น กับทั้งปรีศัพผู้คนอื่นใน แลชวานครใจทุกหมู่ ผุ่งตั้งอยู่กำสอน แห่งพระเวสสันดร
 ต้นบุญโยด ล้วนต้อโกฏียิงจาย เมื่อตามนายอยู่ฟ้า สวยกามกุนทั้ง ๕ สุขเกษม กันจืดเจ้รจาก
 ที่นั้นพรากสมบัติ ก็ได้มาเป็นปรีศัพ ๔ จำพวก คือว่าภิกษุตันโผดโลกและภิกษุณี อุปาสก
 อุปาสิกาคีเลศแล้ว อันเกิดกับพระบาทแก้วตันกู ในกาลบัดนี้แล โยเวสสันตะโรราชา ส่วนอัน
 ว่าพยาเวสสันดรราช เหย้าเจ้อจาคมหากษัตริย์ ป่าแบ่งปารมีวัดไวยิบ จิ๋จันจิบจันใจ ได้สี่
 อะสงไขรกระทำแข่ง เป็นปัญญาริเกะเร่งเร็วสับ ได้แสนมหากัปปายหยิ่ง สมปานจิงบัวระมวน
 เมื่อสุขสวรรคคอยู่ฟ้าตราบมหาวิโลกณะ ๕ สมริด จิงรีบเสด็จลงมาเป็นพยาสิทธิธัตถ อะหัง เอวัง
 โลกะนาโถ คือหากมาได้ตันกูพระตถาคตะ ต้นเปนที่จั้งที่เป้งแก่โลกทั้งสาม ในกาลบัดนี้แล ^{๒๗}

^{๒๗} เจ้ามหาชนาน ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๑๓ กัณฑ์นคร ๘๐ คาลา
 เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา (ใส่แก้ว เขมจารี), (เขียนราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการ
 พิมพ์ ๒๕๕๔), หน้า ๒๘๔-๒๘๕.

จากเนื้อหาดังกล่าวสรุปได้ว่า พระพุทธองค์ทรงสรุปเนื้อหาของเรื่องที่ทรงแสดงมาทั้งหมดเป็นการกล่าวประชุมชาดก เพื่อต้องการให้พุทธบริษัททั้งสี่เกิดความรู้ความเข้าใจในพระธรรมที่พระองค์ทรงแสดงให้มากยิ่งขึ้นเป็นการกำจัดกิเลสให้สิ้นไปในครั้งสุดท้ายอย่างเด็ดขาด เป็นความซาบซึ้งของผู้อ่านมหาชาติในเมืองเชียงตุงในการพรรณนาถึงเรื่องนี้เพื่อสื่อให้ผู้ฟังเข้าใจในเนื้อหาของวรรณกรรมตั้งแต่ต้นจนจบเกิดความปิติสุขในบทสรุปของเรื่อง

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่านอกจากจะสรุปทุกบทบาทของตัวละครได้อย่างถูกต้องลงตัวแล้วผู้แต่งยังได้สอดแทรกแนวคิดทางจริยธรรมไว้หลายประการเช่น สอนในเรื่องวิญญูสงสารที่เกี่ยวข้องกับเวียนว่ายตายเกิดตามหลักความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา สอนในเรื่องของการกระทำความดีการบริจาคให้ทานเสียสละเพื่อสังคม และสอนในเรื่องของกฎแห่งกรรมเช่นทำความดีก็จะได้ผลแห่งกรรมดี ทำความชั่วก็ได้รับผลของกรรมชั่วและบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน

จากภูมิความรู้ของนักปราชญ์ชาวเชียงตุงแล้ว ที่สร้างคุณค่าให้เกิดสโนวรรณกรรมต่างๆ จากการศึกษาพบว่า มหาชาติในเมืองเชียงตุงมีมากมายหลายรส และยังแสดงให้เห็นถึงคุณค่าที่ครอบคลุมพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมชาวไทจีนในเมืองเชียงตุง

ผู้วิจัยเห็นว่า คุณค่าในทางวรรณกรรมได้แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของนักปราชญ์ชาวไทจีนในเมืองเชียงตุงที่ได้สร้างสรรค์ผลงานออกมาอันทรงคุณค่ายิ่ง เป็นแบบอย่างแบบแผนสำหรับชาวเชียงตุงที่ได้ต่อยอดการพัฒนาวรรณกรรมให้เจริญรุ่งเรืองสืบมา โดยเฉพาะประเพณีการตั้งธัมมมหาชาติเวสสันดรชาดกฯ เกิดผลสำเร็จของการชักจูงให้ชาวเชียงตุงได้เข้าวัดฟังธรรมมาแล้วช้านาน ปัจจุบันควรที่จะพัฒนาให้เกิดความน่าสนใจเช่นประยุกต์พิธีกรรมต่างๆ ที่อยู่ในเมืองเชียงตุงมาบูรณาการให้เชื่อมเข้ากับหลักธรรมอันลึกซึ้งโดยสอดแทรกเนื้อหาสาระและคงความเป็นชาวไทจีนเอาไว้ คือนำวรรณกรรมในอดีตที่มีอยู่มากมายมาปรับปรุงเสียใหม่คือนำคุณค่าทางวรรณกรรมที่สำคัญมาประยุกต์ใช้ให้ทันกับสังคมยุคใหม่ในปัจจุบันที่ดึงดูดความสนใจของชาวพุทธให้ได้ จะทำให้เมืองเชียงตุงมีสังคมที่พัฒนาไปพร้อมกับวัฒนธรรมร่วมสมัยโดยยึดหลักคตินิยมคำสอนจากเรื่องวรรณกรรมให้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตในสังคม

๔.๖ คุณค่าทางด้านภาษา

มหาชาติเชียงตุงเป็นวรรณคดีที่สำคัญนักปราชญ์ได้แต่งแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นเสียใหม่ เพื่อใช้เทศนาในโอกาสต่างๆ แก่บุคคลธรรมดาสามัญ การใช้ภาษาจึงเรียบง่ายซึ่งส่วนมากคนธรรมดาสามัญฟังได้เข้าใจได้ในภาษาที่ใช้ก็ไม่วิจิตรพิสดารมาก ถึงแม้ว่าผู้แต่งเรื่องมหาชาติมหาเวสสันดรชาดกฯ จะเป็นถึงเจ้าฟ้าผู้ปกครองเมืองเชียงตุงในขณะนั้นก็ตาม ท่านได้ใช้ภาษาจีน ซึ่งเป็นภาษาท้องถิ่นประจำเมืองเชียงตุงบันทึกวรรณกรรมมหาชาติชาดกด้วยถ้อยคำที่เรียบง่ายไม่ลุ่มลึกมากนัก อย่างไรก็ตามภาษาที่ผู้ใช้แต่งจะมีเสียง จังหวะ ความหมาย ความไพเราะให้ภาพ แสง สี เสียงและอารมณ์ ซึ่ง

กล่าวได้ว่า เป็นกลวิธีในการสื่อสารทำให้มหาชาติในเมืองเชียงตุงฟังแล้วติดอกติดใจในรสถ้อยคำภาษาที่สื่อสารออกมาอย่างน่าอัศจรรย์ในมหาชาติเชียงตุงมีลักษณะดังนี้

๑. การใช้ภาษาที่ง่ายและตรง

การใช้ภาษาในมหาชาติในเมืองเชียงตุงโดยส่วนใหญ่เน้นอารมณ์ความรู้สึกให้ชัดเจน เขียนตามความรู้สึกของผู้แต่ง ต้องการให้เห็นเช่นใด รู้สึกอย่างไร ก็สื่อสารออกมาตรงๆ เช่นการพูดถึงธรรมชาติ การพูดถึงเรื่องเกี่ยวกับตัวละคร บางครั้งตัวละครจะเป็นถึงเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ก็บรรยายไปอย่างง่ายๆให้ทราบว่าใครทำอะไร เมื่อไหร่ ที่ไหน อย่างไร ดังตัวอย่างมหาชาติในเมืองเชียงตุงสำนวนสร้อยเจ็ดเมืองมีใจความว่า

ตป็นนระตติปัจจุสกาเล ในกาลเมื่อกางคีน อันพราหมณ์จักไปรอด นางท้าวยอดมัทรี นอน
กุฎด้วยลูกน้อย ยามเมื่อก้อยรายตรี นางนอนดีฝันหลาก นิमितหากบูนกั้ว เอเวะรูปุ กำผืนนาง
เป็นบาบ บ่สุภาพมโนทวารแลนา เอโก ปุริโส ผืนหันจายผู้หนึ่งดำดำ เนื่อมันกำเหมือนหมี่ เป็น
ดั่งผิขนาด นุ่งผ้าย้อมผาดสองผืน ผืนหนึ่งนุ่งภายใน ผืนหนึ่งสไบภายนอก ทัดดอกไม้ทั้งสองหู หัน
ดูแดงยะหยาบ มือกำดาบถือมา สู่ศาลาเลิศแล้ว ก็คำรามนางแก้วราชมัทรี สืบยับเอาเกสืหมวด
เก้า จักเจ้าตัวนอนหงาย เหนือดินตายตะดาด ใจนางชาดระรอน ยามเมื่อนางวิงวอนให้รำ
มันก็ย่ำกับแผ่นดินหนา แล้วก็ควักเอาดำทั้งกู่ ทื่อนางอยู่มัวเมา มันก็ตัดเอาแขนได้กั้วแล้ว ก็
ผ่าเอาหัวอก จักเอาหัวใจ อันมีเลือดไหลตกจะจ้ กั้นได้แล้วก็ลวดหนีไปวันนั้นแล^{๒๘}

เนื้อความข้างต้นได้กล่าวถึง ตอนที่พระนางมัทรีนอนด้วยลูกน้อยในเวลากลางคืน นางได้
นิมิตนอนฝันว่า เห็นชายผู้หนึ่งตัวดำเตี้ยคล้ายกับหมี่เหมือนกับผีมากนุ่งผ้าสองผืนทัดดอกไม้ทั้งสองหู
มือถือดาบแล้วเข้ามาในศาลาจับพระนางมัทรีกระซากล้มเหนือพื้นดินแล้วก็ควักเอาลูกตาทั้งคู่พอดัด
แขนได้แล้วก็ควักเอาหัวใจแล้วก็วิ่งหนีไป

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ผู้แต่งมีศิลปะในการใช้ภาษาที่ง่ายไม่ซับซ้อนอะไรใช้ภาษาพื้นเมือง
ท้องถิ่นฟังแล้วเข้าใจง่ายโดยไม่ได้นำถ้อยคำที่หรูหราอะไร อีกอย่างหนึ่งจากการศึกษาพบว่า
นอกจากผู้แต่งจะใช้ภาษาที่ง่ายตรงไปตรงมาแล้วและยังได้สอดแทรกปริศนาธรรมให้ผู้ฟังนำไปขบคิด
เกี่ยวกับนิमितความฝันของพระนางมัทรีที่นิมิตฝันเห็นชายผู้หนึ่งดำเตี้ยรูปร่างเหมือนผิวนั้นเปรียบ
เหมือนพราหมณ์ชุก ที่มาควักเอาลูกตาทั้งสองของพระนางมัทรีไปนั้น ผู้ประพันธ์เปรียบพระกุมารทั้ง
สองคือขาลีและกัณหาเสมือนแก้วตาดวงใจของพระนางมัทรีกล่าวได้ว่า เป็นความชาญฉลาดของ

^{๒๘} เจ้ามหาชนาน ธรรมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๘ กัณฑ์กุมาร ๑๐๐ คาถา
เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา (ใส่แก้ว เขมจารี), (เขียนราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการ
พิมพ์ ๒๕๕๔), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

ผู้ประพันธ์นอกจากจะสร้างเนื้อหาได้อย่างน่าสนใจแล้วยังแฝงไปด้วยคติธรรมคำสอนให้ผู้รับฟังนำไปขบคิดพิจารณาอีกด้วย

๒. ความละเมียดละไมในการใช้ภาษา

การใช้ภาษาในมหาชาติเชียงตุงบางที่นิยมใช้สรรพนามแทน สำหรับเรียกชื่อตนเองและผู้อื่นหรือบุคคลที่ ๑ และที่ ๒ พบบ่อยที่สุดก็คือคำที่ใช้ ข้า มึง กู และอี่ เป็นการใช้ภาษาของผู้แต่งถ้าต้องการให้อ่อนหวานฟังแล้วรื่นหูขึ้น ผู้แต่งก็เติมลำดับเครือญาติเข้าไปเพื่อความสนิทสนมระหว่วตัวละคร ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

บัดนี้นางปอยมาตายในดงหลวงเถื่อนถ้อง พี่มีเพื่อนพ้องบอสอง กูพี่จักปองดังรื้อได้ ไผจักมาจ่อยผ่าไม้เป็นหลัก ไผจักมาจ่อยตุ้มเอาหัวนางกำพริ้ว คนใดจักมาล้างหน้าแม่อุ้ม ไผจักมาสาธยายเกลียดเกล้า คนใจจักมาอาบน้ำเจ้าแม่จอมเมือง คนใจจักมาประดับต้นเรื่องยะใหญ่ ไผจักมาผานด่างใส่สองหู ไปจักมาแบ่งปูลองเสื้อไว้ ไปจักมาให้ไปแม่มีงนางนี้จา^{๒๙}

ส่วนคำสรรพนาม ข้า ก็ใช้กับบุคคลทั่วไป และเป็นที่น่าสังเกตว่าถ้าต้องการแสดงความอ่อนน้อม จะใช้คำว่า ข้าน้อย และ ข้าม่อนน้อย เช่น พระนางมัทรีทูลพระเวสสันดรว่า “ข้าน้อยเข้าสู่ศาลาไปเจ้าจักแฝงต้นมาเอื้อมข้างกับพระเจ้าช้างเผือกตัวงาม ด้วยกิเลสกำมบมีสักหน้อย นางพญาตอบถ้อยว่าข้าม่อนน้อยมัทรีและนา”

การใช้ความละเมียดละไมของสรรพนามในมหาชาติเชียงตุง อีกประเด็นหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่า ได้ใช้ประสบการณ์ตรงเข้าร่วมในการประพันธ์ ภาษาที่สื่อออกมาจึงเป็นท้องถิ่นคือสรรพนามที่บอกถึงการใช้ภาษาที่เป็นลักษณะใช้ถ้อยคำหยาบ กระด้างไม่สุภาพ ไม่รื่นหู พอฟังดูๆ แล้วก็เกิดความรูสึกว่าเป็นภาษาที่ธรรมดา ไม่เป็นถ้อยคำหลาบอะไรพอรับได้ทั้งยังสามารถสร้างรสให้เกิดความสนุกรื่นเรื่องบันเทิงใจได้อีกด้วย ในตอนที่นางอมิตดาตาไปตักน้ำที่ตาน้ำ บรรดานางพราหมณ์ทั้งหลายพากันรุมต่านางอมิตดาตา นางจึงวิ่งกลับมาจากตาน้ำมาฟ้องพราหมณ์ชุก ดังตัวอย่างมหาชาติฉบับสร้อยเจ็ดเมืองกัณฑ์ชุกมีใจความว่า

ดูราพราหมณ์มึงจูงฟังกว่า จือน้ำในท่าเป็นคำ กุบจ่านำไปอาบ กูยีนหลาบป่านตาย นิิงชายทั้งหลายเต็มท่า ร้องเอื่อนด่าสาวๆ เพราะว่ากูยังป็นสาวหนุ่มน้อย มึงกอดอ้อยกุ่มจอม ดูบสมลักสิ่ง เขานั้นจึงเจ้าและนา เมื่อนั้นชุกกะพราหมณ์ ได้ยินคำเมียกล่าว ร้อนผะผ่าวใจใจ จ่าจ่านางไขบอก เฒ่าหัวหงอกเจ้าว่า ดูราสายใจเหยเจ้าพี่ ตองถืแท่เป็นไผ นิิงผู้ใดมาด่า รู้ว่าอื่คำบางหน้ากั้ว ต่ามันหลิวดับมัน มันมาสิ้นอินจ่าสวก มาต่านโยกคะวาที รู้ว่าอื่คำปีหน้าสั้น

^{๒๙} เจ้ามหายานาน ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๙ กัณฑ์มัทรี ๙๐ คาถา เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), (เขียนราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔), หน้า ๑๘๓-๑๘๔.

มันจ่างกันใจจ่าย ดูบ่อายสักหน่อย คนบ่อายปุ่นหมาง รู้ว่าอี่จ่างก่างหน้าดูก มันเป้นลูกสุระ
พราหมณ์ โฉมบ่งามสักหยาด ไผบ่อาจเอาจอม สองนมนานตูปเต้ง กันแก้เครื่องไว้ กีบ่ปุ่นดู
แลนา^{๓๐}

ดังเนื้อหาที่ได้ยกมาสรุปได้ว่า ถ้อยคำที่ใช้ในการแต่งในกัณฑ์ชูชกมีคำหยาบหลายคำมาก ส่วนใหญ่ผู้แต่งจะใช้สรรพนามแทนตัวละครก็คือนางอมิตตากับพราหมณ์ชูชก มีอยู่ตอนหนึ่งที่นางอมิตตมาฟ้องพราหมณ์ชูชกว่า “ดูราพราหมณ์มึงจ่งฟังกูว่า” และ ชูชกก็พูดถึงเมียพราหมณ์ทั้งหลายที่พากันรุมดำนางอมิตตาคว่า “อীগาลกิณี อีหน้าดำ อีหน้าสั้น” ล้วนเป็นถ้อยคำที่ไม่สุภาพแทบทั้งสิ้น แต่ผู้แต่งก็สามารถใช้เทคนิคผสมผสานรสขบขันลงไปจนทำให้เนื้อเรื่องเกิดความสนุกสนานเร้าใจผู้ฟังจนลืมคำหยาบเหล่านั้นไป ความละเมียดละไมของผู้แต่งนอกจากที่ผู้แต่งจะต้องใช้ศิลปะทางภาษาเป็นสื่อแล้วยังใช้อารมณ์เข้ามามีส่วนร่วมในการแต่งให้กลายเป็นภาษาที่ออกมาจากจิตใจที่แท้จริง

๓. การใช้คำหรือความซ้ำเพื่อเร้าอารมณ์สะเทือนใจ

การใช้ภาษาในมหาชาติเมืองเชียงตุงเพื่อเน้นให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกโดยเฉพาะอารมณ์ที่เศร้าสลดรันทดใจ พบว่าวิธีหนึ่งที่ผู้แต่งได้ใช้คำซ้ำในการเขียนความเรียงหรือร้อยกรอง ผู้แต่งพยายามหลีกเลี่ยงการใช้คำหรือคำซ้ำเพราะอาจทำให้เกิดความเบื่อหน่ายซึ่งอาจจะเป็นการซ้ำๆซากๆ ไม่เพราะหู แต่บางครั้งก็จำเป็นต้องใช้คำซ้ำเพื่อเน้นน้ำหนักเร้าอารมณ์ให้รุนแรงขึ้นดังมหาชาติฉบับสร้อยเจ็ดเมืองมีความว่า

“ทุกร่มไม้ชมพู ทุกห้วยรูเถื่อนถ้ำ ทุกท่อน้ำรอมคา ทุกก่างนาฝับจอด”^{๓๑}

จากเนื้อหาที่ได้ยกมาเป็นตอนที่พระนางมัทรีทรงกลับจากการหาผลไม้ในป่าลึก พอลกลับมาถึงศาลาที่พักพระนางไม่เห็นสองพระกุมาร จึงกระวนกระวายเที่ยวตามหาทุกซอกทุกมุมทุกหนทุกแห่ง ซึ่งผู้แต่งได้ใช้คำว่า ทุก เป็นคำวิเศษประกอบคำนามบอกสถานที่ต่างๆ ๒ ประการ ประการแรกเป็นการเน้นน้ำหนักอย่างถี่ถ้วน ทุกหนทุกแห่ง จริงๆแล้วยังเป็นการเร้าอารมณ์จากเสียงของคำด้วย

^{๓๐} เจ้ามหาชนาน **ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง** กัณฑ์ที่ ๕ กัณฑ์ชูชก ๗๙ คาถา เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), (เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔), หน้า ๙๑.

^{๓๑} เจ้ามหาชนาน **ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง** กัณฑ์ที่ ๙ กัณฑ์มัทรี ๙๐ คาถา เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), (เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔), หน้า ๑๗๙.

คำว่า ทุก มีเสียงซ้ำกับคำ ทุกข์ (ในภาษาท้องถิ่น จะออกเสียงว่า ตุ๊ก ทั้งสองคำ) มีความหมายว่า ความยากลำบาก ความเจ็บปวดทรมานเป็นการเพิ่มความรู้สึกมากขึ้น^{๓๒}

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการใช้คำซ้ำเพื่อเราให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจแก่ผู้ฟังแล้วผู้แต่งยังใช้ สาสถโวหารสร้างความอัศจรรย์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้ฟังอีก หมายความว่า เป็นการบูรณาการองค์ประกอบ ต่างๆ ให้รวมอยู่ในวรรณกรรมได้อย่างแนบเนียนทำให้ผู้ฟังได้รับคุณค่าทางภาษาเกิดสุนทรียภาพใน วรรณกรรมเรื่องนี้มากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาคุณค่าในด้านภาษาของมหาชาติในเมืองเชียงตุง ผู้วิจัยได้เห็นถึงคุณค่า ของศิลปะของการใช้ภาษาในวรรณกรรมเรื่องนี้ได้อย่างชัดเจน ผู้แต่งได้ใช้ภาษาขึ้นพื้นเมือง (อักษร ธรรม) ในการการแต่งเขียนบันทึกซึ่งเป็นภาษาประจำท้องถิ่นทำให้เข้าใจง่าย อักษรธรรม ปัจจุบัน เรียกว่าอักษร “ไตรธรรม” เป็นอักษรที่บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนาเช่นน้ำธรรมคำสอน พระไตรปิฎก คัมภีร์เทศน์ต่างๆ ในสมัยก่อนจะจารลงใบลานเป็นหลักปัจจุบันนี้นิยมเขียนลงในพับสา และพิมพ์ด้วยอักษรคอมพิวเตอร์ตามยุคสมัย

อีกประการหนึ่ง สิ่งที่ทำให้คุณค่าทางด้านภาษาได้อย่างลึกซึ้งก็คือการเขียนมหาชาติในเมือง เชียงตุงผู้แต่งจะนำภาษาบาลีมาผสมผสานกับโวหารท้องถิ่นได้อย่างกลมกลืนและมีความสอดคล้อง คล้องจองกันทางด้านภาษา นอกจากนั้นยังใช้ภูมิปัญญาของตัวเองสอดแทรกสภาพวิถีชีวิตของชาว เชียงตุงให้กลายเป็นภาษาได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง ทำให้ผู้ที่รับฟังเกิดความรู้สึกเห็นภาพได้อย่างชัดเจน

สิ่งที่น่าสนใจก็คือภาษาที่ใช้แต่งมหาชาติในเมืองเชียงตุงผู้แต่งมีความรู้ความเข้าใจในเรื่อง ของภาษาและท่วงทำนองของการเทศน์มหาชาติเป็นอย่างดี จึงจะสามารถแต่งเนื้อหาได้อย่างสัมพันธ์ กันระหว่างภาษาและทำนอง ให้มีความคล้องจองกันในแต่ละบทอย่างเป็นระบบ ผู้ที่เทศน์สามารถ กำหนดลมหายใจของการเทศน์ได้อย่างถูกจังหวะลงตัวอักษรตามหลักวิธีการเทศน์

ดังนั้น มหาชาติในเมืองเชียงตุงจึงเป็นวรรณกรรมอันยอดเยี่ยมที่มีคุณค่าในด้านภาษาซึ่ง ผู้แต่งได้พรรณนาขึ้นถวายเป็นพุทธบูชา และมอบแก่พุทธศาสนิกชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ในแนวทางแห่ง พุทธธรรมเพื่อดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้อง และผู้แต่งยังใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสอดแทรกวิถีชีวิตความ เป็นอยู่แบบชาวเชียงตุง ความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรม ค่านิยม และท่วงทำนองที่เป็นเอกลักษณ์ของ ชาวไทขิ่นในเมืองเชียงตุงเอาไว้และยังแฝงด้วยคติธรรมและหลักธรรมของการใช้ภาษาได้อย่างงดงาม และมีคุณค่ายิ่ง

๓๒

ประคอง นิมมานเหมินท์, มหาชาติล้านนาการศึกษาในฐานะเป็นวรรณคดีท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๘๖.

๔.๗ คุณค่าทางด้านสุนทรียะ

มหาชาติในเมืองเชียงตุงมีคุณค่าความงามทางด้านสุนทรียะและความงดงามทางด้านศิลปะ ผู้แต่งมีวิธีการแต่งแบบละเอียดลออในด้านวรรณศิลป์ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ถ้อยคำ การใช้ภาษาสำนวนโวหาร สำนวนที่เป็นท้องถิ่น เพื่อสื่อเรื่องราวความรู้สึกจากผู้แต่งถึงผู้ฟังอย่างซึ่งให้เข้าถึงในอารมณ์สุนทรียะ โดยลักษณะของการประพันธ์ตามฉันทลักษณ์มีลีลาการใช้ถ้อยคำสำนวนโวหารที่ผู้แต่งได้สร้าง เสียง จังหวะ และความหมายที่เหมาะสมแก่เนื้อหา การแต่งมีลักษณะการเล่นสัมผัสในคำ ประพันธ์มีทั้งสัมผัสพยัญชนะ สัมผัสสระ เล่นคำ และเล่นความ พบมากในลักษณะเช่นนี้ในมหาชาติในเมืองเชียงตุง กัณฑ์จุลพลดังความว่า

กิ่งสุกาวารีโย ไม้ก่าวเรืองไขบอก มุกน้อยออกบานงาม โกดสอจามลูกมาก คันธหากตะ
 หลับเนือง แก่ฝอยเรืองบานเรือ ไม้หมากเหวือหนามยาว ไม้นาวกำหนามถี่ ทองหลางก็ผิว
 แดง หมากเกือแยงงามหงอก ลมแล้งออกดูบาน ก่ายานหอมวิเศษ เกิดสะหนาเทศหอมไก่อ ไม้
 ส้าลองไขบานดอ เต็มด้าวขอกหิมะพานต์และพราหมณ์เฮ้ย ปุตตชีวาจ ฤกกุฎา ไม้องค์ไก่อมี
 เหลือแหล่ ไม้กุ่มแผ่ทุกปายไม้หลู่ลายสองสำ มีหั้นพรำดูบาน ไม้มุกหลวงคานล้ำเลิศ เป็นต้น
 เกิดเต็มจ้วง ไม้ตุ้มปวงเป็นดอ ไม้สะค้อออกยายโย ไม้ปวยใบเจือแจก ไม้ตะแบกล้างาม
 ไม้รังจามจุ่มอ่อน ดอกแล้วหล่นดูเหลือง คือดั่งเฟื่องเมื่อต่านตานข้าว พราหมณ์เฒ่าพรำไป
 หันบ่ออย่าจาแล ภาสันติมิตรันต์ หิ ดูราพราหมณ์ สระหลวงงามน้ำมาก รสออกจากบัว
 เครือ รากบัวเจือในน้ำ ทุกก่าย่อมกินหวาน เหตุนี้จำกร่าแล้ว สระแก้วจอมธรร
 แลนา^{๓๓}

เนื้อความพรรณนาถึงพืชพันธุ์ไม้ชนิดต่างเช่น พืชไม้ที่ยืนต้นมีต้นก่าวเรือง ต้นแกฝอย ต้นทองหลาง ต้นก่ายาน ต้นเกิดสะหนา ต้นสะค้อ ต้นตะแบก ต้นเป็นต้น พืชที่มีในน้ำมีดอกบัว ดอกป่าน ผักตบชวา

จะเห็นได้ว่าผู้แต่งใช้ถ้อยคำภาษาที่สละสลวยเรียบเรียงให้เข้ากันตามฉันทลักษณ์ได้อย่างเหมาะสมเข้ากับแม่ไม้นาฎศิลป์และเข้ากับเนื้อหา เน้นความสั้นยาว ระดับเสียงสูงต่ำ ความหนักเบา และเน้นเนื้อหาสาระความรู้ในเรื่องของธรรมชาติเป็นสำคัญดังความว่า

ดูราพราหมณ์ หมายจะจัดงามลูกใหญ่ ถ้วนแต่ใจพอดิ เกิดมามีเหลือแหล่ เต็มด้าวแต่คะ
 ปัง มีดั่งข้าวสาลีเม็ดมาก บ่ตำหากเป็นसान ข้าวเดียวปานคนปลูก เป็นถ้อยถูกดูงาม เข้านภจาม
 เจือจอด สระกว้างรอดทุกปาย สัตว์ฝูงยายอยู่น้ำ ทุกก้วย่อมดีฟอง ปุหอยก้องกันหมาก

^{๓๓} เจ้ามหาชนาน ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๖ กัณฑ์จุลพล ๓๕ คาถาเรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้า (ไส่แก้ว เขมจารี), (เขียนราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๑.

นากน้ำหากเกยวัง ปาผาดังเต่าน้ำ งูเหือกล้ำมังกอน จึกแซ้นอนแตบฝั่ง ปากัมถั่งลอยวัง
ปาชะเคียรตั้งป่าช้า ปาดูกด้ายินดี ก็มีโนบอภณที่นั่นแลพราหมณ์เฮย^{๓๔}

เนื้อความบรรยายถึงพืชผลไม้ข้าวสาส์ที่มีอยู่ในใกล้อาศรมบทและสัตว์น้ำเช่น ปู หอย
นากน้ำ ตะพาบ งู จระเข้ มังกร ปลาตะเพียน ปลาดุก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการเล่นสัมผัส ทั้งสัมผัส
สระ สัมผัสพยัญชนะ เล่นคำ และเล่นความในมหาชาติเชียงตุงจึงเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นอย่างหนึ่ง
ซึ่งผู้แต่งได้พรรณนาให้เนื้อเรื่องเกิดความไพเราะโดยอาศัยภูมิประเทศท้องถิ่น นับว่าเป็นการสร้าง
คุณค่าทางสุนทรียะที่ให้เกิดองค์ความรู้ส่งเสริมความคิดและสติปัญญาของบรรดาผู้ที่ได้สดับรับฟังไปสู่
แนวทางที่ถูกต้อง

นอกจากนี้มหาชาติในเมืองเชียงตุงผู้แต่งยังมีวิธีการต่างๆ คือการใช้คารมคมคาย การใช้คำสุภาพ
คำสั่งสอน คำโบราณ คำเปรียบเทียบตัวอย่าง ในมหาชาติเมืองเชียงตุง ในกัณฑ์มัทรีมี
ความว่าดังนี้

มัญญะ ดังกูจักอุปมาเตียมตางปั่นถ้วนถึ หื้อรู้ดีดีหลี เป็นว่าราชสีจึกหนีเสียดอย ก็เพราะว่า
ดอยบมีถ้ำ ป่าจึกหนีเสียน้ำ ก็เพราะว่าสระน้ำอันนั้นบมีตัม ศรมจึกหนีเสียครู ก็เพราะว่าพญา
ผู้้นมีผญาอันไร่ นกจึกหนีเสียต้นไม้ ก็เพราะว่าต้นไม้นั้นบมีเพียหนา บมีกิ่งสาขาร่มกว้าง
จ้างจึกหนีเสียเถื่อนสร้าง ก็เพราะว่าเถื่อนอันนั้นบมีเก้ง บมีใบไผ่เรียงป้องข้า ราชหงษ์จึกหนีเสีย
น้ำ ก็เพราะว่าสระน้ำอันนั้นบมีบัว ผู้หญิงจึกหนีเสียผัว ก็เพราะว่าผัวผู้้นหากใบ้ คนถ่อย
ไร่ผญาตัน แม่นว่าผัวเมียกันก็ยงว่าร้าง พญาผู้เป็นเจ้าจ้าง ก็ยงไต่ยงดินตาย กำโบราณเล่าไว้
มาไกวได้มิงนางนี้และแล^{๓๕}

จากเนื้อความได้พรรณนาถึงตอนที่พระเวสสันดรใช้กุศโลบายพูดกล่อมพระนางมัทรี
เพื่อให้พระนางได้คลายจากการเศร้าโศกเสียใจ ด้วยการอุปมาและใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบได้อย่าง
ไพเราะงดงามเป็นคุณค่าทางภูมิปัญญาทางภาษา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงองค์ความรู้ทางสุนทรียศาสตร์
ของผู้แต่งด้วยการใช้ถ้อยคำที่เป็นภาษาล้านคำโบราณสอนใจที่มีความไพเราะคมคายมาพรรณนาได้
อย่างจับใจ ผู้ประพันธ์ยังสามารถสอดแทรกหลักเทศนาโวหาร คือการกล่าวสอนชี้แจงให้
สมเหตุสมผลจนเห็นชัดเป็นการสอดแทรกคติธรรมคำสอนเพื่อให้รู้จักตนเอง รู้จักใช้ปัญญาคุ้นคิดใน
การกระทำของตนเองต่อสิ่งต่างๆ และมีสติดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้องดีงาม

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๒.

^{๓๕} เจ้ามหาพนาน ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง กัณฑ์ที่ ๙ กัณฑ์มัทรี ๙๐ คาถา เรียบ
เรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), (เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์
๒๕๕๔), หน้า ๑๗๔.

จะเห็นว่าคุณค่าในทางสุนทรียะ ในมหาชาติเชียงตุง ก็เป็นส่วนแสดงรสและความงามที่มีศิลปะที่หลากหลายนอกจากนี้ยังรวบรวมขนบทำเนียมประเพณีและวัฒนธรรมชาวไทจีนในเมืองเชียงตุงไว้ ผู้แต่งมีจินตนาการที่สื่อให้เห็นความเป็นเอกลักษณ์ของเชียงตุงเป็นความงามทางด้านศิลปะที่ผู้แต่งได้สร้างให้เห็นชีวิตด้านหนึ่งของสังคมเชียงตุง

จากการศึกษามหาชาติในเมืองเชียงตุงเชิงสุนทรียะ ผู้วิจัยเห็นว่าวรรณกรรมนี้มีความงดงามทางศิลปะผู้แต่งในสมัยนั้นมีภูมิปัญญาที่ฉลาดหลักแหลมสามารถประพันธ์ทั้งเนื้อหาและความหมายออกมาอย่างประณีตบรรจง รู้จักการใช้เลือกสรรคำให้ได้เสียง ความหมายภาพและอารมณ์ที่ให้ความรู้สึกน่าทึ่งยินดี ชื่นชม ตลกขบขัน สมเพชเวทนา เศร้าสลดเสียใจ โดยอาศัยหลักธรรมะในทางพระพุทธศาสนาเป็นฐานเพื่อเสนอคุณธรรมจริยธรรม ศีลธรรม ผ่านตัวละครอย่างมีศิลปะได้อย่างน่าอัศจรรย์

อีกอย่างหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นคุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์ในมหาชาติเชียงตุงเด่นที่สุดก็คือการที่ผู้แต่ง ได้สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางด้านนามธรรมที่กำหนดปริมาณไม่ได้ออกมาเป็นรูปธรรมการแต่งขยายความมหาชาติในเมืองเชียงตุงให้วิจิตรพิสดารด้วยลีลาโวหารต่างๆ ผู้แต่งเน้นให้ผู้ที่ได้รับฟังเข้าใจมากที่สุด โดยผสมผสานให้เข้ากับสภาพความเป็นจริงและความนิยมของคนในท้องถิ่นจากการศึกษาคุณค่าทางสุนทรียะนี้จึงเป็นการศึกษาโครงสร้างวิถีชีวิตของคนในเชียงตุงสมัยอดีต มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์และสามารถนำคุณค่ามาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสังคมชาวไทจีนเมืองเชียงตุงในยุคสมัยปัจจุบันให้สมสมัยและมีวิถีชีวิตอันสงบสุขได้

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “คุณค่าการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง” ผู้วิจัยตั้งวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง (๒) เพื่อศึกษาสำนวนและทำนองการเทศน์ธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง (๓) เพื่อศึกษาคุณค่าของการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง การศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) รวมทั้งค้นคว้างานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นำข้อมูลมาวิเคราะห์ ทำให้ได้บทสรุปและข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ประวัติและพัฒนาการของการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ

เมืองเชียงตุงหรือเขมรัฐนครเชียงตุง อยู่ในเขตรัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ เป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมตั้งแต่ครั้งในอดีต ในด้านภูมิประเทศ ตั้งอยู่ละติจูดที่ ๒๑ องศา ๑๗ ลิปดา ๔๘ พิกัดดาเหนือ และลองจิจูดที่ ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดาตะวันออก ความสูง ๒,๗๐๐ ฟุต เหนือระดับน้ำทะเล เมืองเชียงตุงอยู่ห่างจากอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๑๖๕ กม. หรือห่างจากจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ ๔๒๐ กม. ในอดีตเคยเป็นบ้านพื้เมืองน้องกับเมืองเชียงใหม่ของล้านนา ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทจีน มีประชากรทั้งหมดประมาณ ๑๖๐,๐๐๐ (พ.ศ. ๒๕๔๖) ไทจีน, ไทลื้อ, ไทหลวง, ไทเหนือ, ไทลอย, อะฮา, ลาหู่, กูย๋ก้อ, ลัวะ, ปะหล่อง, แอน, แสนจิม, พม่า เป็นต้น

ผลจากการศึกษาวิจัยในด้านประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุงพบว่าไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าเกิดขึ้นเมื่อใด แต่สันนิษฐานได้ว่าน่าจะเริ่มตั้งแต่สมัยพญาผายูได้บัญชาให้เจ้าเจ็ดพันธุราชบุตรมาปกครองเมืองเชียงตุงและส่งพระเถระขึ้นไปด้วยในปี พ.ศ. ๑๘๘๒ เป็นพุทธศาสนาแบบเดิมที่พระนางจามเทวีนำมาจากเมืองละโว้ไปประดิษฐานที่หริภุญไชย ประมาณ พ.ศ. ๒๑๐๔ ต่อมาชาวเชียงตุงเรียกว่าศาสนา “หนยางกวง” พุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้าเชียงตุงครั้งที่สอง โดยพระมหาสวามีเจ้าสุชาโตพร้อมด้วยพระอินทประยา (อินท

ปัญญา หรือ อินทมนี) และพระธัมมรังสีพร้อมพระสงฆ์อีก ๑๒ รูป นำพระพุทธรูป ๔ องค์ไปเผยแพร่ศาสนาในเมืองเชียงตุง ตำนานมูลศาสนาบันทิกไว้ว่าเจ้าเมืองและประชาชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธา จึงได้สร้างวัดมากมายในเชียงตุง และพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้าเมืองเชียงตุงครั้งที่สามอีกครั้งหนึ่งโดยพระมหากำเพียร (ธรรมคัมภีร์ ญาณคัมภีร์) ที่นำพุทธศาสนามาจากเมืองลังกามาเจริญรุ่งเรืองในเมืองเชียงใหม่และส่งพระสมจิตรเถระไปเผยแพร่ศาสนาในเมืองเชียงตุง ในปี พ.ศ. ๑๙๘๙ อนุมานได้ว่า การตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะในเมืองเชียงตุงน่าจะเริ่มตั้งแต่ในช่วงระหว่างนี้ และพบหลักฐานจดบันทึกธัมมเวสสันตรชาตกะ ถูกแต่งขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๖๕-๒๓๗๑ มีการงานลงใบลานและตั้งธัมมา อย่างยิ่งใหญ่ ถวายคำภีร์ธัมมมหาชาติ ๑๑๐ ชุด ถวายหอผ้า (ธรรมาสน์) ๑๐๐ หลัง ต้นครุ ๑๐๐ ต้น พร้อมกับสร้างพุทธรูป ๑๒๐ องค์ ฉะนั้นการตั้งธัมมมหาชาติคงจะได้รับอิทธิพลจากการเผยแผ่พุทธศาสนามาจากล้านนา ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะมีจุดเริ่มต้นจากราชพิธีแล้วพัฒนาสู่วิถีชาวบ้านมาจนถึงปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้เองมหาชาติในเมืองเชียงตุงจึงมีความสำคัญ และมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมชาวไทขึ้นในเมืองเชียงตุงที่สะท้อนให้เห็นจารีตประเพณีและวัฒนธรรมของชาวเชียงตุงอันมีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เกิดพัฒนาการมีผู้แต่งวรรณกรรมเกิดขึ้น โดยเฉพาะมหาชาติเชียงตุงมีการแต่งเป็นสำนวนต่าง ๆ มากมายจนนำไปสู่รูปแบบพิธีกรรมและรูปแบบการตั้งธัมมมหาชาติให้เกิดขึ้นในสังคมอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในพระพุทธศาสนาของชาวเชียงตุง

๕.๑.๒ สำนวนและทำนองการเทศน์ธัมมเวสสันตรชาตกะ

จากการศึกษาพบว่าสำนวนแบ่งออกเป็น ๒ สำนวนคือ สำนวนร้อยแก้ว และสำนวนร้อยกรอง สำนวนร้อยแก้วมีลักษณะเป็นความเรียงธรรมดาที่พบเห็นมากในใบลาน พับสา จานหรือเขียนด้วยตัวอักษรไทขึ้น (อักษรธัมม) การแต่งมหาชาติเชียงตุงที่เป็นสำนวนร้อยแก้วผลสำรวจพบว่ามีจำนวนอยู่ ๓ ฉบับคือ เวสสันตรธรรม (เวสสันตรธรรม) เวสสันตรกัณฐ์และ เวสสันตรกัปปแก้ว นักปราชญ์หรือพระสงฆ์ได้รจนาเอาไว้ แต่ไม่พบหลักฐานว่าใครเป็นผู้แต่ง แต่งปีไหน ส่วนมหาชาติสำนวนร้อยกรองพบว่ามีฉบับเดียวชื่อว่าฉบับสร้อยเจ็ดเมือง ผู้แต่งคือเจ้ามหาชนาน หรือเจ้าฟ้าผู้ปกครองเมืองเชียงตุงในขณะนั้น ได้แต่งขยายจากธัมมเวสสันตรกัปปแก้วเป็นธัมมเวสสันตรหลวงใช้เวลาแต่งยาวนานถึง ๖ ปี จึงสำเร็จแล้วงานลงใบลานและพับสา มีจำนวน ๑๓ กัณฐ์ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติมอีก ๒ ฉบับคือฉบับของวัดพระธาตุสายเมือง ท่าขี้เหล็ก และฉบับของสมเด็จพระเจ้าอาชญาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจาเรีย) วัดราชฐานหลวงเชียงยืน เมืองเชียงตุง พิมพ์โดยคอมพิวเตอร์ลงในพับสา

ทำนองการเทศน์แบบเชียงตุงที่นิยมเทศน์มีอยู่ ๒ วิธี คือการเทศน์แบบธรรมวัตรและการเทศน์แบบทำนองมหาชาติ ประเพณีการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะนิยมเทศน์การเทศน์แบบมหาชาติ ส่วนเทศน์แบบธรรมวัตรจะเป็นพื้นฐานของการเทศน์ทั้งหมด

๕.๑.๓ คุณค่าการตั้งธัมมเวสสันดรชาดกะ

ผลจากการศึกษาพบว่า ในด้านคุณค่าทางพุทธจริยธรรมสำหรับการดำเนินชีวิต มหาชาติในเมืองเชียงตุงยังสะท้อนให้เห็นถึงหลักพุทธจริยธรรมที่หลากหลาย โดยอาศัยหลักจริยธรรมผ่านตัวละครเช่น พระเวสสันดร พระนางมัทรี ชาลี กัณหา พระเจ้าสุริยชัย พระนางผุสดี ชูชก นางอมิตตดา และตัวละครประกอบอื่นๆ เป็นตัวละครที่สื่อถึงหลักพุทธจริยธรรมอย่างมีความประณีต โดยที่ผู้แต่งได้สอดแทรกคติธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาให้ผู้ที่ได้รับฟังค่อยซึมซับเอาหลักธรรมไปพร้อมๆ กับการสนุกสนานเพลิดเพลินบันเทิงใจในเนื้อหาของวรรณกรรมมหาชาติ ผู้ที่ได้รับฟังไม่รู้สึกรู้สึกตัวเลยที่กำลังถูกสอนอยู่ และค่อยๆ ซึมซับเอาหลักพุทธจริยธรรมไปเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของตน

ในด้านคุณค่าการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา มีคุณค่าในการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีการเสียสละ บริจาคทาน อันเป็นส่วนหนึ่งของการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง มีการรักษาศีลและมีสติตั้งมั่น ตามแนวทางของพระพุทธองค์

ในด้านคุณค่าทางประเพณีและวัฒนธรรมในพุทธศาสนา มหาชาติในเมืองเชียงตุงสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเชียงตุงในหลายด้านเช่น ๑.ความสัมพันธ์ของคนในสังคม รู้จักคุ้นเคยสนิทสนมกันเป็นอย่างดีมีความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันในยามทุกข์ยาก ๒.หน้าที่ของชายและหญิงผู้ชายเป็นช่างทำหน้า หัวหน้าครอบครัวมีหน้าที่ทำไร่ไถนาปลูกข้าว ผู้หญิงเป็นช่างทอผ้าหลังทำหน้าที่เป็นแม่ศรีเรือนดูแลการบ้านการเรือนให้เรียบร้อย ๓.การแต่งกาย ชาวไทจีนเมืองเชียงตุงจะแต่งกายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนผู้ชายแต่งชุดไทจีนเสื้อคอกลมนุ่งกางเกงยาว ส่วนผู้หญิงใส่เสื้อปิดผ้าสลิ้นทอลายขวางสลับสีสันทงามและ ๔.อาหารการกิน ชาวไทจีนเมืองเชียงตุงนิยมปลูกผักสวนครัวหลังบ้านทุกหลังเช่น ผักกาด ถั่ว งา มะเขือและเลียงสัตว์ ทำให้สังคมชาวเชียงตุงรู้จักตนเองมีความภาคภูมิใจในประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันก่อให้เกิดการอนุรักษ์ในแง่จริยธรรมทางพุทธศาสนา

คุณค่าในด้านพุทธศิลปกรรม จากการศึกษพบว่า มีพุทธศิลปกรรมมากมายในมหาชาติเชียงตุงเช่นพุทธศิลปะในการวาดภาพฝาผนังในอุโบสถและในพระวิหารเกือบทุกวัดในเมืองเชียงตุงและพุทธศิลปกรรมในการทำหีบบรรจุศพเจ้านายและศพพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ตระหนักและศึกษาเรียนรู้สืบต่อกันไป ศิลปะเหล่านั้นเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งมองให้เห็นความประณีต ความงดงามทางด้านจินตนาการ เป็นพุทธศิลปกรรมที่สื่อออกมาทางภาษาอย่างสละสลวยและเห็นภาพอย่างชัดเจน

ในด้านคุณค่าทางวรรณกรรมมหาชาติในเมืองเชียงตุงเป็นวรรณกรรมที่มีคุณลักษณะพิเศษแห่งวรรณกรรมทั้งหมดที่มีรสแห่งวรรณกรรมครบทั้ง ๙ รส ดังนั้น เนื้อหาสาระในธัมมมหาชาติเชียงตุง จึงมีรสที่หลากหลายและเหมาะกับจริตทั้ง ๖ ของผู้ที่ได้รับฟังแต่ละคน ซึ่งมีรสสมบูรณ์ครบถ้วนเป็นที่เจริญมนมย์แก่ผู้ฟังประกอบด้วย รสรัก รสโศก รสหรรษาร่าเริง รสโกรธ รสเกลียด รสริษยา รสตื่นตื่นอัศจรรย์ รสอุตสาหะ และรสสงบสุข

ในด้านคุณค่าทางภาษามีการใช้ถ้อยคำที่เป็นภาษาถิ่น (ภาษาไทจีน) เป็นภาษาที่ผู้แต่งได้พิจารณาเลือกสรรอย่างดีแล้ว โดยมี เสียง จังหวะ ความหมาย ความไพเราะ ให้ภาพ แสง สี เสียงและอารมณ์ได้อย่างกลมกลืน

และในด้านคุณค่าทางสุนทรียะผู้แต่งได้พรรณนาใช้รสแห่งความงามของพืชพันธุ์แมกไม้ และความงดงามของธรรมชาติที่มีอยู่รอบในเมืองเชียงตุง

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทจีน ในเชียงตุง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นสภาพสังคมของชาวไทจีนในเมืองเชียงตุงที่มีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต การตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะในยุคปัจจุบันที่ได้รับความนิยมน้อยลงในพื้นที่เป็นเพราะว่าความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ทำให้ชาวเชียงตุงสนใจในการฟังการเทศน์มหาชาติ น้อยลง ในการตั้งธัมมมหาชาตินั้นเป็นเสมือนประเพณีที่บรรพบุรุษถือสืบต่อกันมา อีกทั้งพระสงฆ์ที่มีความสามารถในการเทศน์มหาชาติก็หาได้ยาก บางรูปไม่ใช่ชาวไทจีนโดยแท้วิธีการเทศน์ทำนองมหาชาติก็ผิดเพี้ยนไปจากเดิมทำให้ผู้ฟังไม่เข้าใจ หากว่าการเทศน์มหาชาติของชาวไทจีนในเมืองเชียงตุงยังเป็นสภาพเช่นนี้ การเทศน์ก็คงจะเป็นแค่เพียงเพื่อพิธีกรรมเท่านั้น แต่ถ้าหากสังคมเชียงตุงไม่ช่วยอนุรักษ์และส่งเสริมก็จะทำให้ประเพณีการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ และวิธีการเทศน์มหาชาติได้สูญหายไป

ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงเสนอแนะวิธีการที่จะช่วยส่งเสริมให้การตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะ ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุงให้คงอยู่สืบไปจำเป็นที่จะต้องอาศัยพระภิกษุ-สามเณรและพุทธศาสนิกชน ร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีอันดีงามนี้ด้วยวิธีการที่หลากหลายรูปแบบ เช่นเปิดสถานที่ศึกษาอบรมวิธีการเทศน์มหาชาติในรูปแบบการอบรมอย่างจริงจังหรือ

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้ที่จะศึกษาค้นคว้าในโอกาสต่อไปควรที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาเปรียบเทียบการตั้งธัมมหลวงในล้านนาและการตั้งธัมมเวสสันตรชาตกะในเมืองเชียงตุง และศึกษาวิเคราะห์ภาพจิตรกรรมพระเวสสันดรในพระวิหารในเมืองเชียงตุง

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย:

ก.ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎก CD-ROM MCUTRIAL ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

เจ้ามหายาน. ธรรมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง. กัณฑ์ที่ ๗ กัณฑ์มหาพน ๘๐ คาถา เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔.

_____. ธรรมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง. กัณฑ์ที่ ๒ กัณฑ์หิมพานต์ ๑๓๔ คาถา เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔.

_____. ธรรมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง. กัณฑ์ที่ ๑๐ กัณฑ์สักกบรรพ ๓๔ คาถา เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔.

_____. ธรรมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง. กัณฑ์ที่ กัณฑ์วนปเวศ ๕๗ คาถา เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔.

_____. ธรรมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง. กัณฑ์ที่ ๖ กัณฑ์จุฬพล ๕๖ คาถา เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔.

_____. ธรรมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง. กัณฑ์ที่ ๑๓ กัณฑ์นคร ๘๐ คาถา เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), เชียงราย : สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔.

_____ **ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง.** กัณฑ์ที่ ๕ กัณฑ์ชูชก ๗๙ คาถา
เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระเจ้าอาชญาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), เขียนราย:
สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔.

_____ **ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง.** กัณฑ์ที่ ๙ กัณฑ์มัทรี ๑๐๐ คาถา
เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระเจ้าอาชญาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), เขียนราย:
สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔.

_____ **ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง.** กัณฑ์ที่ ๓ กัณฑ์ทศพร ๒๐๙ คาถา
เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระเจ้าอาชญาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), เขียนราย:
สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔.

_____ **ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง.** กัณฑ์ที่ ๑๒ กัณฑ์ฉกษัตริย์ ๓๖ คาถา
เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระเจ้าอาชญาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), เขียนราย:
สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔.

_____ **ธัมมเวสสันดรหลวง ฉบับสร้อยเจ็ดเมือง.** กัณฑ์ที่ ๘ กัณฑ์กุมาร ๑๐๐ คาถา
เรียบเรียงจากต้นฉบับเดิม โดยสมเด็จพระเจ้าอาชญาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), เขียนราย:
สำนักพิมพ์ แม่สายการพิมพ์ ๒๕๕๔.

ข. ข้อมูลวิทยุภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมศิลปกร. **สรุปผลการสัมมนาทางวิชาการระดับอนุภาคเอเชียอาคเนย์เรื่องท่วงทำนองร้อย
กรองไทยในอุษาอาคเนย์.** กรุงเทพมหานคร : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรม
ศิลปกร, ๒๕๔๔.

กรมศิลปกร. **วรรณกรรมสมัยอยุธยาตอนต้นเล่มที่ ๑.** กองวรรณคดี และประวัติศาสตร์,
กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปกรจัดพิมพ์, ๒๕๒๙.

โครงการบริหารวรรณกรรมล้านนาไทย. **การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปัญญาสาตกฉบับล้านนาไทย.**
๒๕๕๘.

พระนคร ปรีชญ์, ผศ.จินตนา มัชฌิมบุรุษ, นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ. **ประเพณี ๑๒ เดือนเมืองเชียงตุง.**
โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนา ประเทศเพื่อนบ้าน สำนักงานวิชาการ มจร.วิทยา
เขตเชียงใหม่, เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์มรดกล้านนา, ๒๕๕๒.

พระสิริมังคลาจารย์. **เวสสันดรทีปนี**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ชวนการพิมพ์, ๒๕๔๑.

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อุตตสิโว). **มหาชาติภาคพายัพ ฉบับสร้อยสังกร**. ปรีวรรตเป็นภาษาล้านนา โดยจริย สุนทรสิงห์, เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์มรดกล้านนา, ๒๕๕๑.

ตำนานมูลศาสนาวัตรฐานหลวงป่าแดง. เชียงราย : โรงพิมพ์แม่สายการพิมพ์, ๒๕๕๖.

ณัฐพงศ์ ปิ่นโมรา. **อะลองพระโพธิสัตว์ไทซิ่น**. รวบรวมจากวิทยานิพนธ์ “อะลอง” พระโพธิสัตว์เจ้าในวรรณกรรมไทซิ่น, ๒๕๔๘.

พระพุทธญาณ, พระพุทธพุกาม. **มูลศาสนา ล้านนาล้านนา**. บำเพ็ญ ระวิน, ปรีวรรต, หน้า ๓๓๙.

พระวิมลธรรม ราชบัณฑิต (ชอบ อนุจารีมหาเถร). **ปริทัศน์ เวสสันดรชาดก**. โครงการมูลนิธิหอไตรจัดพิมพ์, ๒๕๓๓.

พระปลัด ดร.เสนห์ ธมมาโร. **วิถีไทเขิน เชียงตุง**. เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์มรดกล้านนา, ๒๕๕๐.

พลเอกสายหยุด เกิดผล. **เชียงตุง และ ข้อคิด เขิน พุด ทำ ของพลเอกสายหยุด เกิดผล**. เล่ม ๓ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๘.

ราชบัณฑิตยสถาน, **วรรณคดีไทยสมัยสุโขทัยไตรภูมิ**. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถานจัดพิมพ์, ๒๕๔๔.

ประคอง นิมนานเหมินทร์. **มหาชาติล้านนา การศึกษาในฐานะที่เป็นวรรณคดีท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ และดร.อนาโตน โรเจอร์เปิ้ลติเยร์. **เขมรรัฐนครเชียงตุง (Chieng Tung : Its Way of Life)**. จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกงานถวายมุทิตาสักการะฉลองสมณศักดิ์ สมเด็จพระราชาธิบดีนครเชียงตุง องค์ที่ ๑๔. เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ ดาวคอมพิวกราฟิค, ๒๕๔๘.

สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ, ดร. เจ้านาง เชียงใหม่ : โรงพิมพ์แม่กพรินตึง, ๒๕๕๖.

สมหมาย เปรมจิตต์. **มหาเวสสันดรชาดก วิเคราะห์ทางสังคมและวัฒนธรรม**. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ มิ่งเมือง, ๒๕๔๔.

สืบพงศ์ ธรรมชาติ. **วรรณคดีชาดก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕.

สร้อยดี อ่องสกุล. **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๔๔.

อุดม รุ่งเรืองศรี. **วรรณกรรมล้านนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖.

(๒) หนังสือภาษาอื่น (ภาษาไทจีน) :

จายดวงแสงล้ง พร้อมคณะ. **ประวัติไทจีน**. ภาษาไทจีน, เมียนมาร์, อังกฤษ. มปป., ๒๕๔๓.

_____ **ไทจีนเมืองเชียงตุง**. ภาษาไทจีน, เมียนมาร์, อังกฤษ. มปป., ๒๕๔๖.

เปาเมือง. **ประวัติเมืองเชียงตุง (ภาษาไตจีน)**. ที่ระลึกในงานส่งสะการ พระครูบาเย็นวล ญาณ
ธมโม อดีตเจ้าอาวาส วัดพระธาตุจอมคำ เขต ๔ เมืองเชียงตุง, มปป., ๒๕๕๘.

(๓) บทความ :

เชียงตุง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : th.wikipedia.org/wiki/เชียงตุง [๑๙ ก.พ.๒๕๕๗].

ผศ.เจียน วันทนียตระกูล. **รู้เรื่องเมืองเชียงตุง (Kyaing Tong)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา
:<http://www.lanna.mbu.ac.th/artilces/Kyaingtong01.asp> [๑๙ ก.พ.๒๕๕๗].

แสง มนวิฑูร. “ความเป็นมาเกี่ยวกับพุทธศาสนาในล้านนา”, **จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม-กันยายน, ๒๕๑๙) : ๗๙-๘๐.

(๔) วิทยานิพนธ์ :

กรณัฐ รัตนยรรยง. “ศึกษาเรื่องประเพณีการตั้งธรรมเวสสันดรของชาวไทจีน เมืองเชียงตุง รัฐฉาน
ประเทศเมียนมาร์”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงและ
สาละวินศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๖.

จันทรา เรือนทองดี. “เพลงแหล่ในเทศน์มหาชาติจังหวัดเพชรบุรี”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์
มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๗.

พระมหาปิยพงษ์ พัยกาฬ. “ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนในการจัดการเทศน์มหาชาติของ
ล้านนา”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย เชียงใหม่,
๒๕๔๙.

พระมหาธวัช เขมธโช. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการเทศน์มหาชาติที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระมหาสมชาติ นนุทธมมิโก (บุษนารีย์). “ศึกษาคุณค่าการเทศน์มหาชาติในล้านนา”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๙.

พระบุญโชค ชยธมโม (ส่องแสง). “ศึกษารูปแบบและวิธีการเทศนาของพระสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๘.

พระครูวินัยธรมานพ ปาลพันธ์. “รูปแบบ เนื้อหา และวิธีการเทศน์มหาชาติในยุคปัจจุบัน”.

วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษา. โครงการบัณฑิตศึกษา : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๙.

ธนิพล กันตวงศ์. “ทำนองการเทศน์มหาชาติกัณฑ์มัทรีในประเพณีตั้งธรรมหลวงจังหวัดเชียงใหม่”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕.

มณี พะยอมยงค์. “วิเคราะห์และเปรียบเทียบมหาชาติ ฉบับภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้”. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๑๙.

ว่าที่พันตรี ขวลิศ รัตนยรรยง. “รูปแบบประเพณีการตั้งธรรมเวสสันดรของชาวไทยจีน เมืองเชียงตุง รัฐฉาน สหภาพพม่า”. “โครงการวิจัยทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๔”.

สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ. “สุขะวันฉะวันหลวง การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทที่มีต่อสังคม”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙.

(๕) สัมภาษณ์ :

สัมภาษณ์ สมเด็จพระราชาธรรมพระเจ้า (ใส่แก้ว เขมจารี), วัดราชฐานหลวงเชียงยืน เมืองเชียงตุง, ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระครูบาสาม ธมมโร , วัดยางหก เอ็งกาดเต่า เมืองเชียงตุง, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระสวาทินุ้ม เจ้าอาวาสวัดเชียงขุ่ม เมืองเชียงตุง, ๔ สิงหาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ่ออาจารย์หนานอ้าย บ้านวัดก้อง, อายุ ๗๔ ปี เอ็งวัดขาว เมืองเชียงตุง, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระสามแปง ธมมวโร, เจ้าอาวาส วัดราชฐานหลวงป่าแดง เมืองเชียงตุง, ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระมหาดวงทิพย์ ปรียติธาริ, เจ้าอาวาส วัดพระธาตุจอมคำ เมืองเชียงตุง, ๑๕ กรกฎาคม

๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ลุงหนานยี่, บ้านกาดเต่ากลางนา อายุ ๗๐ ปี เืองกาดเต่า เมืองเชียงตุง, ๒๐ กรกฎาคม

๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ่ออาจารย์หนานหล้า, บ้านกาดเต่ากลางนา อายุ ๗๑ เืองกาดเต่า เมืองเชียงตุง, ๒๑

กรกฎาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ่ออาจารย์หนานแสงก๊ก, มัคคนายก วัดเชียงขุ่ม เมืองเชียงตุง อายุ ๗๒ ปี, ๔ สิงหาคม

๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ่ออาจารย์หนานใส่, อาจารย์บ้านยางหก เืองกาดเต่า เมืองเชียงตุง, ๒๐ กรกฎาคม

๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ่ออาจารย์หนานทิพย์, มัคคนายก วัดยางขวย เืองเมืองล้งเมืองเชียงตุง, ๕ สิงหาคม

๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ่อออกดวงแสงล้ง, เลขานุการ โคปกะ หรือกรมการศาสนาเมืองเชียงตุง, ๑๗ กรกฎาคม

๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ่ออาจารย์หนานยี่, มัคคนายก วัดหลวงบ้านน้ำ เืองกาดถ้าย เมืองเชียงตุง, ๕ สิงหาคม

๒๕๖๐.

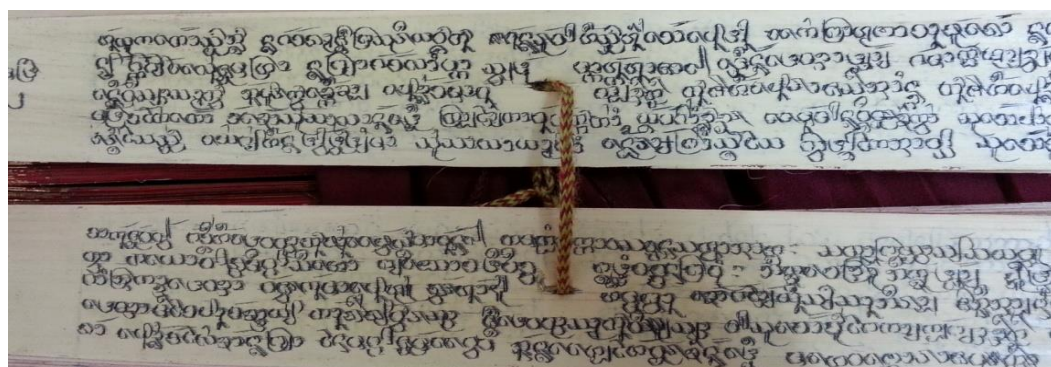
สัมภาษณ์ พ่ออาจารย์หนานมหาตาน , บ้านน้ำขึ้นน้อย เมืองเชียงตุง, ๕ สิงหาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พ่ออาจารย์หนานตาน, บ้านกาดเต่ากลางนา เมืองเชียงตุง, ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.
ภาพคัมภีร์ใบลาน

คัมภีร์ใบลาน ธรรมเวสสันดรชาดก อักษรไทจีน (อักษรธรรม) แต่งโดย เจ้ามหาพนาน เจ้า
ฟ้าเมืองเชียงตุง ในราว พ.ศ. ๒๓๖๕

ภาคผนวก ข.
ภาพผู้ให้สัมภาษณ์
และกิจกรรมการตั้งธัมมเวสสันดรชาตกะ
ของชาวไทจีน ในเมืองเชียงตุง

ภาพที่ ๑ สัมภาษณ์ สมเด็จพระราชาญาณานุธรรมพระเจ้า (ใสแก้ว เขมจารี ประธานสูงสุด
แห่งคณะสงฆ์เมืองเชียงตุง

ภาพที่ ๒ สัมภาษณ์ พระสวาทิหนุ่ม เจ้าอาวาสวัดเชียงชุม ในเมืองเชียงตุง

ภาพที่ ๓ จัดสนทนากลุ่ม โดยมีมีคณา (อาจารย์วัด) ในเมืองเชียงตุงเข้าร่วม ๓๙ คน

ภาพที่ ๔ พระภิกษุชาวไทจีน เมืองเชียงตุง กำลังเทศน์ธรรม ในพิธีการตั้งธัมมเวสสันดรชาตกะ
ณ วัดพระธาตุดอยคำ

ภาพที่ ๕ และภาพที่ ๖ พระภิกษุชาวไทจีน เมืองเชียงตุง กำลังเทศน์ธัมม์ ในพิธีการตั้งธัมม์
เวสสันดรชาตกะ ณ วัดพระธาตุดอยคำ

ภาพที่ ๗ และภาพที่ ๘ พระภิกษุชาวไทจีน เมืองเชียงตุง กำลังเทศน์ธัมม์
ในพิธีการตั้งธัมม์เวสสันดรชาตกะ ณ วัดราชฐานหลวงป่าแดง

ภาพที่ ๙ คณะศรัทธาชาวไทจีน เมืองเชียงตุง ร่วมไหว้พระ รับศีลและรับฟังพระธรรมเทศนา ในพิธีการตั้งธัมมเวสสันดรชาตกะ ณ วัดราชฐานหลวงป่าแดง

ภาพที่ ๑๐ คณะศรัทธาชาวไทจีน เมืองเชียงตุง ตั้งอกตั้งใจรับฟังพระธรรมเทศนา ในพิธีการตั้งธัมมเวสสันดรชาตกะ ณ วัดราชฐานหลวงป่าแดง

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ : พระมหาวชิระ วชิรณาโณ (จันทาพูน)
เกิด : ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๕
การศึกษา : ปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีที่เข้าศึกษา : ๒๕๕๖
ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดท่ากระดาศ ต.ฟ้าฮ่าม อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๐๐๐
โทร. : ๐๘๙-๑๙๒-๘๘๔๙
E-MAIL. : samakee2009@gmail.com